

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı

EMEKLİ HAKİMLERİN BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE'DE YARGI ETİĞİ

Esra Nur TUĞAN

Bütünleşik Doktora Tezi

Ankara, 2020

EMEKLİ HAKİMLERİN BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKiYE'DE YARGI ETİĞİ

Esra Nur TUĞAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Bütünleşik Doktora Tezi

Ankara, 2020

Eşime ve Kızıma...

TEŞEKKÜR

Bu tezin ana fikrinin oluştuğu günden, son halini aldığı güne kadar geçen süre boyunca yardımını benden esirgemeyen pek çok kişiye teşekkürlerimi sunmak isterim. Öncelikle, bana güvenerek özgürce çalışmama fırsat tanıyan, kriz zamanlarında yaratıcı ve pratik çözümleriyle çalışmanın önünü açan, tanıştığımız ilk günden beri güvenini ve desteğini daima hissettiğim danışmanım Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen'e teşekkür ederim. Tezin gelişim sürecinin başından sonuna kadar beni motive eden Prof. Dr. Feyzi Uluğ'a, tavsiyeleriyle çalışmanın iyileşmesine katkıda bulunan Prof. Dr. M. Kemal Öktem ve Prof. Dr. Gülriz Uygur'a da teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezin kavramsal ve kuramsal alt yapısının son haline ulaşmasında büyük emeği olan Prof. Dr. Harun Tepe'ye özellikle teşekkür etmem gerekiyor.

Tezin en önemli kısmı olan saha çalışmasını gerçekleştirebilmemde katılımcıların rolü büyüktür. Görüşmeler boyunca araştırma sorularıma içtenlikle ve nezaketle cevap veren, beni yeni isimlere yönlendiren her bir katılımcıma tüm samimiyetimle teşekkür ederim. Çalışmanın bütün anlamı ve önemi, onların adalete olan inancında gizli.

Ve tabii belirtmeliyim ki; ailemin desteği olmaksızın bu çalışma tamamlanamazdı. Motivasyonumu kaybettiğim zamanlarda bile bana güç veren; zamanını, enerjisini ve tüm imkanlarını benim için kullanmaktan çekinmeyen sevgili eşim Dr. Murat Fatih Tuğan'a teşekkür ederim. Beni, ben yapan iki önemli kişiye; kardeşlerim Araş. Gör. Onur Şahin Karakuş ve Cansu Karakuş'a da hep yanımda oldukları için teşekkür ederim. En sonda ama aslında en başta annem Hanife Karakuş'a ve babam Adem Karakuş'a şükranlarımı sunuyorum. Onların sevgisi, emeği, desteği ve bana olan inançları yoluma hep ışık tuttu.

Teşekkürlerin yanında bir de özür borcum var. Daha çok küçükken onunla geçirebileceğim zamandan çalarak bu tezi yazdığım için sevgili kızım, mutluluk kaynağım İpek Yaz'dan özür diliyorum ve bu süreçte beni üzmediği için ona çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

TUĞAN, Esra Nur. *Emekli Hakimlerin Bakış Açısıyla Türkiye’de Yargı Etiği*, Bütünleşik Doktora Tezi, Ankara, 2020.

Türkiye’de pek çok meslek kolunun, kendilerine özgü mesleki etik davranış kuralları geliştirdiği bilinmektedir. Bununla birlikte, yargı etiği üzerine yapılan çalışmaların, yakın geçmişte başladığı ve yargısal etik davranış kurallarının ise yeni yeni oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. Oysa ki, etik kuralların işlevinin en hayati olduğu alan kuşkusuz ki yargıdır. Zira adalet hizmetleri, tüm vatandaşları yakından ilgilendiren konuların başında geldiği gibi, etik ilke ve değerlerin egemen olmadığı bir yargılama sürecinin sonucunda adalete ulaşılması da mümkün değildir. Bu çalışmanın amacı da; hakimlerin yargı etiği konusundaki temel bilgilerini, etik algılarını ve yargı etiğine bakış açılarını ortaya koyabilmektir. Bu amaçla tasarlanan alan araştırmasında, Ankara’da yaşayan emekli hakimlerle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorularla etik kavramı ve temel yasal düzenlemeler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu; yargıda en sık görülen ve en önemli sorunların neler olduğu; bu sorunların kaynaklarının neler olabileceği ve bunlara yönelik çözüm önerileri; yargıda etik değerlerin egemen kılınması adına kurumsal bir çaba olup olmadığı; hakimlerin yargısal etik davranış ilkeleri hakkındaki düşünceleri gibi konular tartışılmıştır. Araştırma aracılığıyla katılımcılardan pek çok görüş ve öneri alınmasının yanı sıra, araştırmayla elde edilen verilerin analizi sonucunda çok sayıda bulguya ulaşılmış ve bazı bulguların öne çıktığı görülmüştür. Özellikle yargı bağımsızlığının fazlaca zedelenmiş olduğu ve bir an önce bağımsızlığın tekrar sağlanması gerektiği konusunda katılımcıların hemfikir olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise, literatürdeki bilgilerden de yararlanılarak yargıda etik değerlerin egemen olduğu bir sistem kurulabilmesi adına bazı tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Yargı Etiği, Hakimlik Meslek Etiği, Meslek Etiği, Etik İlke, Emekli Hakimler

ABSTRACT

TUĞAN, Esra Nur. *Judicial Ethics in Turkey from the Viewpoint of Retired Judges*, Integrated PH. D. Dissertation, Ankara, 2020.

It is well known that several professions developed specific professional codes of conducts in Turkey. On the other hand, studies on judicial ethics in Turkey are rather recent and judicial code of conducts have still being constituted. However, judiciary is the area where the function of ethical rules are the most vital. Yet, the justice service stays at the top of the list in which all citizens are closely concerned. It is impossible to reach justice, unless ethical principles and values dominate the judicial process. This study aims to find out the fundamental information level, perceptions and viewpoints of judges on judicial ethics. For this purpose, a field study is designed and in-depth interviews are conducted in person with retired judges in Ankara. The information level of judges on ethical concepts and fundamental legislative regulations, most frequent and most important problems in judiciary, the sources of these problems and solution suggestions for those problems, whether there is an institutional effort to make ethical values dominant, and the opinions of judges on the principles on judicial conduct are discussed via the addressed questions. This study provided an opportunity to understand the opinions and to derive suggestions of judges. Besides, some findings became prominent among several others via the analyses of the collected data. Especially, participants agreed on that judicial independence is severely damaged and needs to be reassured as soon as possible. Lastly, with also help of the findings of previous studies, some implications and suggestions have been made to build a judicial system in which ethical values are dominant.

Keywords:

Judicial Ethics, Profesional Ethics of Judges, Professional Ethics, Ethical Principles, Retired Judges

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	7
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: ETİK KAVRAMI VE ETİĞE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	7
1.1. ETİK NEDİR?	7
1.2. ETİĞİN KISA TARİHİ	11
1.3. BAŞLICA ETİK KURAMLAR	12
1.3.1. Teleolojik Etik	13
1.3.2. Deontolojik Etik	15
1.3.3. Erdem Etiği.....	19
1.4. ETİKTE EVRENSELLİK (ÜNİVERSALİZM) VE GÖRECİLİK (RELATİVİZM) TARTIŞMALARI.....	21
1.5. ETİK – MESLEK ETİKLERİ	24
1.6. ETİK - AHLAK İLİŞKİSİ.....	26
1.7. ETİK - HUKUK İLİŞKİSİ	30

2. BÖLÜM.....	33
YARGI ETİĞİ, ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE KARŞILAŞTIRMALI	
YARGI ETİĞİ.....	33
2.1. YARGI VE ETİK	33
2.1.1. Yargı Bağımsızlığı	34
2.1.2. Yargıda Hesap Verebilirlik	37
2.1.3. Yargı Bağımsızlığı, Hesap Verebilirlik ve Etik İlişkisi.....	42
2.1.4. Yargı Bağımsızlığının Sağlanması	43
2.2. YARGI ETİĞİ KONUSUNDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	45
2.2.1. Evrensel Hakimler Şartı	45
2.2.2. Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı	46
2.2.3. Bangalore Yargı Etiği İlkeleri	47
2.2.4. Birleşmiş Milletler (BM) Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri	50
2.2.5. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (94) 12 Sayılı Tavsiye Kararı.....	51
2.2.6. Avrupa Birliği (AB) Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi	52
2.3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA'DA YARGI ETİĞİ İLKELERİNİN OLUŞUM ve GELİŞİM SÜREÇLERİ.....	54
2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargı Etiği İlkeleri.....	54
2.3.2. Avrupa'da Yargı Etiği İlkeleri	60
3. BÖLÜM.....	64
TÜRKİYE'DE YARGI ETİĞİ ve HAKİMLİK MESLEK ETİĞİ	64
3.1. TÜRKİYE'DE YARGI ETİĞİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....	64
3.1.1. Anayasa'da Yargı Bağımsızlığının Gelişimi.....	64
3.1.2. 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu	67
3.1.3. 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu	69
3.1.4. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu	71
3.2. TÜRKİYE'DE YARGI ETİĞİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR ..	73
3.2.1. Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi.....	76

3.2.2.	Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi	82
3.3.	HAKİMLİK MESLEK ETİĞİ.....	87
3.3.1.	Meslek ve Meslek Etiği Kavramları.....	87
3.3.2.	Hakimlik Meslek Etiği	90
4.	BÖLÜM ARAŞTIRMA:.....	95
	TÜRKİYE’DE YARGI ETİĞİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA’DA EMEKLİ HAKİMLERİN YARGI ETİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ.....	95
4.1.	VERİ VE YÖNTEM.....	95
4.1.1.	Araştırmanın Literatürdeki Konumu	95
4.1.2.	Araştırmanın Amacı	97
4.1.3.	Araştırmanın Tasarımı (Deseni).....	98
4.1.4.	Verilerin Elde Edilmesi	99
4.1.5.	Verilerin Analiz Edilmesi ve Sunumu.....	102
4.1.6.	Araştırmanın Sınırlılıkları	104
4.2.	BULGULAR VE YORUMLAR	106
4.2.1.	Demografik Bilgiler	106
4.2.2.	Araştırmanın Bulguları.....	111
4.2.2.1.	Katılımcıların Etik Kavramını Tanımlamaları.....	111
4.2.2.2.	Katılımcıların Bangalore Yargı Etiği İlkeleri Hakkındaki Bilgileri	119
4.2.2.3.	Katılımcıların Etik Eğitimleri	125
4.2.2.4.	Yargıda En Sık Görülen ve En Önemli Etik Sorunlar	129
4.2.2.5.	Yargıdaki Etik Sorunların Kaynağı	141
4.2.2.6.	Etik Sorunlar İçin Sunulan Çözüm Önerileri.....	147
4.2.2.7.	Hakimlerin Etik Olarak Uygun Bulmadıkları Hukuk Kuralını Uygulamak Durumunda Olmaları	157
4.2.2.8.	Etik Dışı Davranan Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar	164
4.2.2.9.	Uygunsuz Davranışı Rapor Etme	168
4.2.2.10.	Yargıda Ulusal Etik İlkelerin Belirlenmesi	176
4.2.2.11.	Yargıda Karşılaşılmış Olan Etik Sorunlar	183

4.2.2.12. Yargıda Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler	190
4.2.2.13. İlk Derece Mahkemeleri ile Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılması .	194
4.2.2.14. Katılımcıların Ekledikleri Görüşler	200
SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	208
KAYNAKÇA	223
EK 1: GÖRÜŞME SORULARI.....	244
EK 2: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	245
EK 3: ETİK KOMİSYON İZİN BELGESİ.....	246
EK 4: ORJİNALLİK RAPORU.....	247

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri ile Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Karşılaştırılması	81
Tablo 2. Katılımcıların Etik Tanımlarının Yaşlara Göre Dağılımı	114
Tablo 3. Ahlak/Ahlaka Uygunluk/Ahlak Kuralları Alt Kodunun Yaşa Göre Düzenlenmiş Alıntı Matrisi	116
Tablo 4. Emeklilik Yılına Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği	120
Tablo 5. Yaşa Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği	121
Tablo 6. Eğitim Durumuna Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği	121
Tablo 7. Çalışma Durumuna Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği	124
Tablo 8. Mezun Olunan Okula Göre Etik Eğitimi	127
Tablo 9. Yargı Kollarına Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun	139
Tablo 10. Yüksek Yargıda Görev Alma Durumuna Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun	140
Tablo 11. Emeklilik Yılına Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun	141
Tablo 12. Yaşa Göre Yargıda Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerileri	155
Tablo 13. Çalışma Durumuna Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler	161
Tablo 14. Yaşa Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler	162
Tablo 15. Emeklilik Yılına Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler	163
Tablo 16. Lisansüstü Eğitim Durumuna Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler	163
Tablo 17. Yaş Değişkenine Göre Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar	168
Tablo 18. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı	173
Tablo 19. Yaş Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı	174

Tablo 20. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı	175
Tablo 21. Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı	176
Tablo 22. Yaş Değişkenine Göre Etik İlkelerin Belirlenmesine Karşı Yaklaşımlar.....	183
Tablo 23. Çalışılan İller Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar	187
Tablo 24. Bir İlde Çalışan Katılımcıların Görev Yaptığı Kurumlar	188
Tablo 25. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar....	189
Tablo 26. Yargı Kolu Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar	190
Tablo 27. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetlere Bakış.....	193
Tablo 28. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetlere Bakış.....	193
Tablo 29. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması	199
Tablo 30. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması....	200
Tablo 31: Araştırma Sonuçlarını Özet Olarak Gösterir Tablo	221

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türk Yargı Etiği Bildirgesi ile Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Karşılaştırılması	87
Şekil 2. Yargı Etiği ve Hukuk İlişkisi	92
Şekil 3. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri	106
Şekil 4. Katılımcıların Yaş Bilgileri	107
Şekil 5. Katılımcıların Çalışma Durumları	107
Şekil 6. Katılımcıların Görev Yaptıkları Yargı Kolu.....	108
Şekil 7. Katılımcıların Yüksek Yargıda Görev Alma Durumları	109
Şekil 8. Katılımcıların Görev Yaptığı İllerin Sayısı	110
Şekil 9. Katılımcıların Emeklilik Tarihleri	110
Şekil 10. Katılımcıların Eğitim Bilgileri.....	111
Şekil 11. Katılımcıların Lisansüstü Eğitim Bilgileri.....	111
Şekil 12. Katılımcıların Etik Tanımları Koduna İlişkin Model	112
Şekil 13. Katılımcıların Etik Tanımları.....	113
Şekil 14. Etik Tanımlamalarındaki Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	118
Şekil 15. Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Bilinirliğine Dair Model	119
Şekil 16. Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Bilinirliğine İlişkin Frekans Analizi	120
Şekil 17. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Model	125
Şekil 18. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Frekans Analizi	126
Şekil 19. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Kodlar Arası İlişkiler.....	129
Şekil 20. Yargıda En Sık Görülen Etik Sorunlara İlişkin Model.....	130
Şekil 21. Yargıda En Sık Görülen Etik Sorunlara İlişkin Frekans Analizi.....	131
Şekil 22. Yargıda Görülen En Önemli Etik Sorunlara İlişkin Frekans Analizi	131
Şekil 23. Yargıda Görülen En Önemli Etik Sorunlara İlişkin Model	133
Şekil 24. En Sık Görülen Sorunlarda Kodlar Arası İlişkiler.....	138
Şekil 25. En Önemli Sorunlarda Kodlar Arası İlişkiler	138
Şekil 26. En Sık Görülen Sorunlarda Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	139
Şekil 27. Etik Sorunların Kaynağını Gösterir Model.....	142
Şekil 28. Etik Sorunların Kaynağına İlişkin Frekans Analizi	142

Şekil 29. Etik Sorunların Kaynağı Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	146
Şekil 30. Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerilerini Gösterir Frekans Analizi.....	148
Şekil 31. Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerilerini Gösterir Model.....	150
Şekil 32. Çözüm Önerilerinde Kodlar Arası İlişkiler.....	156
Şekil 33. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşler Hakkında Frekans Analizi	157
Şekil 34. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşler Hakkında Model	158
Şekil 35. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşlerde Kodlar Arası İlişkiler	160
Şekil 36. Etik Dışı Davranan Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar Hakkında Model	164
Şekil 37. Hakime Uygulanabilecek Yaptırımları Gösterir Frekans Analizi	165
Şekil 38. Hakimlere Uygulanabilecek Yaptırımda Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	167
Şekil 39. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında Model.....	169
Şekil 40. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında Frekans Analizi.....	170
Şekil 41. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında II. Frekans Analizi.....	171
Şekil 42. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	172
Şekil 43. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Model.....	177
Şekil 44. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Frekans Analizi	178
Şekil 45. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Frekans Analizi II	179
Şekil 46. Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	182
Şekil 47. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Model	184
Şekil 48. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Frekans Analizi	184
Şekil 49. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	186
Şekil 50. Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler	191

Şekil 51. Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetleri Gösterir Frekans Analizi	191
Şekil 52. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılmasını Gösterir Model	194
Şekil 53. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılmasını Gösterir Frekans Analizi	195
Şekil 54. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemeler Kıyaslamasını Gösterir Kod Haritası	198
Şekil 55. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Frekans Analizi	201
Şekil 56. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Model	202
Şekil 57. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası	207

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABA	: American Bar Association- Amerikan Barolar Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AP	: Adalet Partisi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
ENCJ	: European Network of Councils for the Judiciary / Avrupa Yargı Konseyleri Ağı
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu
ICJ	: Center for the Independence of Judges and Lawyers / Uluslararası Bağımsız Hakimler ve Avukatlar Merkez
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
JCUS	: Judicial Conference of the United States- Birleşik Devletler Yargı Kurulu

KGEK	: Kamu Görevlileri Etik Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
OHAL	: Olağanüstü Hal
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
UNODC	: United Nations Office on Drugs and Crime / Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
YARSAV	: Yargıçlar ve Savcılar Birliği

GİRİŞ

Etiğin felsefi bir çalışma alanı olarak kökeni antik çağlara uzanmakla birlikte kamu yönetimi alanında etik davranışların öneminin kavranmasıyla dünya genelinde 1980’li yıllardan itibaren bu alanda çalışmalar artmaya başlamış; etik konusunda yapılan çalışmaların yoğunlaşması, Türkiye’de son 15-20 yıllık dönemde gerçekleşmiştir.

Kamu yönetimi alanındaki etik çalışmaları 1980’den sonraki dönemde bu alanda başlayan büyük dönüşüm rüzgarının bir parçasıdır. Özellikle kamusal alanda artan yolsuzluk olaylarının hızla küreselleşmekte olan dünyada, sadece yolsuzlukların gerçekleştiği ülkelerin iç dinamiklerini ilgilendiren bir durum olmadığı anlaşılmıştır. İletişim teknolojileri başta olmak üzere yaşanan hızlı gelişmeler ve hareketliliğin artması sonucunda dünya ekonomisinin gidererek bütünleşmesine şahit olunmuştur. Bu bütünleşme süreci yeni ulusüstü kurumları oluşturmuş, dolayısıyla sermayenin uluslararasılaşması sonucu ortaya çıkmıştır (Akçay, 2013:21). Bu durumda ulusal kamu yönetimlerinde ortaya çıkan yolsuzluk ve etik dışı davranışların etkileri bir anda dünyanın farklı yerlerinde de hissedilir hale gelmiştir. Dolayısıyla etik konusunda duyarlılık tüm dünyada artmıştır. Hal böyle olunca Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası, Avrupa Konseyi gibi kurum ve kuruluşlar özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde kamuda yolsuzlukların önüne geçilmesi ve azaltılması çalışmalarına öncü ve destek olmuştur. Bu çalışmalar içerisinde etik ise, yolsuzluk ortaya çıkmadan önce önleme potansiyeline sahip yegane bakış açısı olarak bir nevi araçsallaştırılmıştır.

Etiğin, yolsuzluğu engellemede kullanılacak bir araç olarak tanımlanmasında mesleki etik de somutlaştırıcı olarak görev almaktadır. Üyelerinin etik dışı davranışlarını denetlemeyi amaçlayan mesleki örgütler, meslek etik kuralları ile etik kültürün kurumsallaştırılması da hedeflenmektedir. Pek çok farklı meslek dalında etik davranış kurallarının benimsenmesine yönelik çalışmaların son yıllarda hızlandığı Türkiye özelinde de görünen bir gerçektir. 2000’lerin başlarından itibaren mevzuat bağlamında atılan pek çok adımdan ve özellikle “Kamu Görevlileri Etik Kurulu” (KGEK, Etik Kurul) oluşturulduktan sonra mesleki etik çalışmaları da hız kazanmış, pek çok kamu kurumu için mesleki etik davranış kuralları

KGEK işbirliği ile belirlenmiştir. Eleştirilerin odağında yer alan konulardan biri olan Etik Kurul'un çalışma alanının kapsamı sorunu burada da gündeme gelmektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan yargı erki, Etik Kurul'un kapsadığı alanın dışında kalmaktadır.

Geniş anlamıyla kamu yönetiminin her alanında yaşanan etik sorunlar fazlasıyla önemli olmakla beraber yargılama süreci söz konusu olduğunda tüm kamuoyunun etik davranışlar konusundaki hassasiyeti artmaktadır. Etik, hukuk ve adalet kavramları ile yakından ilişkili olduğundan adaletin sağlanması süreci etikten ayrı düşünülememektedir. Dolayısıyla yargı etiği çalışmaları ayrı bir önem kazanmaktadır.

Yargı etiğinin uluslararası camiada ilgi çeken bir konu başlığı haline gelmesi 1980'li yıllarda mümkün olmuştur. Bu konuda üretilen ilk belgelerden biri 1985 tarihli Birleşmiş Milletler'in (BM) "Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri"dir. En kapsamlı ve genel kabul görmüş metin ise 2003 yılında hakimler için hazırlanan "Bangalore Yargı Etiği İlkeleri"dir. Savcılar için ise "Budapeşte İlkeleri" bulunmaktadır. Ancak, bu tezde yargı etiği kapsamında hakimler üzerinde odaklanılmıştır.

Türkiye'de dikkatlerin yargı etiği üzerinde yoğunlaşmasında birtakım olaylar ve durumlar itici güç olmuştur. 1988-1996 yılları arasında İstanbul Barosu Başkanlığı yapan Turgut Kazan'ın yargıda suistimallerin arttığına dikkat çekmeyi amaçlayan baro genel kurulunda yaptığı konuşma, yargının adaleti temin etme yönünde başarısız olduğu inancının toplumda giderek genel kanı haline gelmesi, davaların uzun sürmesi ve yargılama sürecinde tarafların adil yargılanma hakkına hakimlerce özen gösterilmediği şikayetlerinin yoğunlaşması göstergeleri, toplumda yargıya duyulan güvenin azaldığına işaret etmekteydi. Bunların yanı sıra yargı etiği medyada da tartışılmaya başlanmıştı. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvuru yolunu kabul etmesinden sonra AİHM Türkiye'yi yargıda etik dışı davranışlar konusunda pek çok kez mahkum etmiştir (Akın ve Akın, 2014:15-17). Tüm bu gelişmelerden sonra yargıda etik tartışmaları şiddetlenmiş; ancak, en ciddi adımlar geçtiğimiz birkaç yıl içinde Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) ile Yargıtay Başkanlığı tarafından atılmıştır. Çalışmaların gecikmesinin sebepleri arasında kuşkusuz, kurumsal olarak yargının etik dışı davranışlarla kendini yan yana konumlandırılmaması, yargı mensuplarının hali hazırda etik insanlar olduğuna dair genel inanç önemli bir yer

tutmaktadır. Etik dışı davranışların münferit olaylar olarak nitelendirilmesinin, yapısal ve kurumsal sebeplerin ortaya çıkarılıp bertaraf edilmesini engellemesi olağandır. Ayrıca yargı mensuplarının tarafsızlıklarını ve bağımsızlıklarını koruma ödevlerinin onların sosyal ilişkilerinde ve konumlarında yarattığı büyük etkinin sonucunda yargı mensupları ile özellikle yargı etiği alanında yapılacak akademik çalışmalar da zorlaşmaktadır. Bu tezin amaçlarından biri de literatürde bu sebeple oluşmuş olan boşluğu doldurma yolunda bir katkı sunabilmektedir.

Bu tezde hakimlerin etiğe bakış açılarını, hem kişisel hem de kurumsal bağlamda konuya yaklaşımlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Hakimlerin etiğe kavramsal olarak yüklediği anlamlar, tespit ettikleri sorun alanları ve çözüm önerileri, hakimlik mesleğine ve mesleğin gereklerine bakış, yargıda etik farkındalığa yönelik kurumsal çabalar ve etik ilkelerin faydasına inanıp inanmama konularında hakimlerin düşünceleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Küçük ve kısıtlı bir alanı kapsasa da alanın içinden durumu yansıtan bir fotoğraf çekilmesi amaçlanmıştır. Böyle araştırmalar çoğaldıkça, yargı etiği çalışmalarına yön verilirken bu araştırmalardan elde edilen sonuçların faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Bu noktada hemen belirtmelidir ki, literatürde de tartışılabilen hususlardan biri; “hukuk etiği”, “yargı etiği” ya da “hukukçu etiği” isimlendirmelerinden hangisinin tercih edilmesi gerektiği konusudur. Karakoç (2012) kavramlar arasında yer alan belirsizliğe dikkat çekerken aynı anlamlarda kullanılabilen bu kelimeler arasında farklı tercihler yapılabileceğini belirtmiştir. Kavramlardan birinin seçilerek çalışmaya başlanması gerektiğinden bu çalışmada kullanılmak üzere seçilen kavram “yargı etiği” olmuştur ve hem araştırma hem de tez yazımı süreci boyunca tutarlılık adına “yargı etiği” isimlendirmesi kullanılmıştır.

Literatürde yargı etiği kapsamında, öncelikle yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanması konularının öne çıktığı görülmektedir. Yargı süreçlerinde eşitliğin sağlanması, liyakat, dürüstlük ve tutarlılık da yargı etiği başlığı altında ele alınan konular arasındadır. Ayrıca literatürde, uluslararası düzenlemelere de sıklıkla atıf verilerek konunun incelendiği görülmektedir. Yargı aktörleri açısından konuya bakıldığında ise literatürde, savcılık ve avukatlık etiği hakkında çalışmalar da bulunmakla birlikte, yargı etiği denildiğinde daha çok

hakimlik etiğinin kastedildiği anlaşılmaktadır. 1982 Anayasası'nda da yargı etiği hakkında düzenlemeleri içeren maddelerde, büyük ölçüde hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlıkları üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu tez kapsamında ise yargı etiği, bir bütün olarak yargılama süreçlerinde etik ilkelerin hakim olduğu bir yargı sistemine işaret etmekle beraber etik yargılamanın sağlanabilmesi adına, karar makamı olan hakimlerin etik davranışları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Tezde yargı etiğinin felsefi alt yapısı gözden kaçırılmadan konuya yaklaşılması amaçlanmıştır. Bu sebeple etik ilkelerden bahsedilirken konu sadece mesleki etik kurallar bağlamında ele alınmamaktadır. Özellikle yargı alanındaki etik ilkelerin niteliği düşünüldüğünde, bağımsızlık, tarafsızlık, eşitlik gibi etik ilkelerin yokluğu durumunda adaletin sağlanması çabasıdan bahsedilemeyeceğinden, hakimin etik davranması tüm toplum için hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple, tezin her bir bölümünde bu amaç göz önünde bulundurulmuştur.

Bu tez çalışmasında yöntem olarak öncelikle ilgili literatür taranmış ve edinilen bilgiler ışığında yargı etiği çalışmalarında, temel kavram ve kuramlar hakkındaki literatüre katkı sunmayı amaçlayan bir derinlemesine görüşme formu tasarlanıp, uygulanmıştır. Literatür taraması kapsamında Türkiye'de ve dünyada etik alanında, pek çok farklı kurum ile yapılmış olan nitel ve nicel çalışmalar; Bangalore Yargı Etiği İlkeleri başta olmak üzere yargısal davranış kuralları hakkında kabul görmüş ulusal ve uluslararası düzenlemeler de incelenerek bu tez çalışması kapsamında bir alan araştırmasının tasarımı tamamlanmıştır.

Öncelikle araştırmanın bir nitel çalışma şeklinde olmasına karar verilip, nitel araştırmalarda en verimli sonuçlara ulaşmaya olanak sağladığı düşünülen derinlemesine görüşme yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu görüşme formunun uygulanması hakkında Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alındıktan sonra Aralık 2018- Mart 2019 tarihleri arasında saha çalışması tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında emekli hakim statüsünde olan 38 katılımcı ile, ortalama 1- 1,5 saat süren bire bir görüşmeler yapılmıştır. Adli, idari ve askeri olmak üzere tüm yargı kollarından katılımcılara araştırmada yer verilmiştir. Yakın geçmişte emekli olmuş hakimlere ulaşma konusunda çaba sarf edilmiş olup, daha önceki zamanlarda

emekli olan hakimlerle de görüşmeler yapılmış, böylelikle karşılaştırma şansı elde edilmiştir. Araştırma verileri MAXQDA 18 Nitel Veri Analizi Programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın nitel bir çalışma olarak tasarlanması doğrultusunda tümevarımsal sonuçlara ulaşmaktan çok katılımcıların duygu, düşünce ve algıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu amaçla katılımcıların ifadelerine sık sık atıf yapılmıştır. Araştırma verilerinin frekanslarının belirtilmesi ve yer yer çapraz tablolar da kullanılması suretiyle karşılaştırmalı bir yaklaşım da sergilenmiş olmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarının başında ise görevdeki hakimler yerine emekli hakimlerle görüşmeler yapılması gelmektedir. Bu durumun öncelikli sebebi, görevdeki hakimler ile görüşülmesi konusunda, kurumsal bağlamda gerekli izinlerin sağlanamamış olmasıdır. Sonrasında, görevdeki hakimlerin hassas sayılabilecek konu başlıklarındaki sorulara cevap vermede çekinceli davranmaları ihtimali de göz önünde bulundurularak çalışmanın emekli hakimlerle yürütülmesinin uygun olduğuna karar verilmiştir. Araştırmanın diğer sınırlı yönleri arasında ise kadın- erkek katılımcı dağılımında eşitliğin gözetilememesi, çalışmanın sadece Ankara ilinde gerçekleştirilmesi ve sınırlı sayıda görüşme yapılabilmesi olarak sayılabilir. Sonuç olarak yargı etiği alanında literatüre katkı sağlayacağına inanılan sonuçlara ulaşılmış olup bu sonuçlar araştırma bölümünde detaylıca aktarılmıştır

Tezin ilk bölümünde, kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, etik kavramı, etik kavramının tarihsel gelişimi, bir çalışma alanı olarak alt disiplinleri, etik teorisindeki başlıca yaklaşımlar, etikte evrensellik ve görecelik tartışmaları ve son olarak da etiğin ahlak ve hukuk kavramlarıyla olan yakın ilişkisi ve aralarındaki farklılıklara da işaret edilerek açıklanmıştır. Elbette tüm alt başlıklar önemli olmakla birlikte, bu bölümde tezin ilerleyen kısımlarında ele alınmak istenenle en çok bağlantılı olan noktalar; Kant'ın deontolojik etiğinin anlattıkları ve evrensel bir etiğin mümkün olup olamayacağı tartışmalarıdır. Zira, genel geçer etik kurallar oluşturma çabasının temelinde Kantçı etik ve evrensel etik konseptleri önemli kilit noktalardır.

Tezin ikinci bölümünde yargı etiğine odaklanılmış, bu amaçla öncelikle yargı bağımsızlığı ve yargıda hesap verebilirlik üzerinde durulmuştur. Daha sonra, bu iki kavramın etikle olan ilişkisi ele alınmıştır. Üç kısımdan oluşan bu bölümün ikinci kısmında yargı etiğinin

uluslararası boyutuna değinilmiş, yargı etiğini uluslararasılaştıran temel düzenlemelere göz gezdirilmiştir. Son kısımda ise karşılaştırma olanağı vereceği için faydalı olacağı düşünüldüğünden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa örneklerinde yargı etiği çalışmaları ve yargı etiği ilkelerine yer verilmiştir.

“Türkiye’de Yargı Etiği” başlıklı üçüncü bölümde, ülkemizde yargı etiği ile ilgili yasal altyapıya odaklanılarak başlanmış, bu amaçla Anayasa, Hakimler ve Savcılar Kanunu, Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu, Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Kanun yargı etiği kavramı üzerinden incelenmiştir. Daha sonra Türkiye’de yargı etiği konusunda son yıllarda yapılan çalışmalara değinilmiştir. Bu kısımda, Hakimler ve Savcılar Kurulu ile Yargıtay Başkanlığı’nın çalışmaları Bangalore Yargı Etiği İlkeleri ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Devamında ise meslek etiğine hakimlik meslek etiği özelinde yaklaşılarak alan araştırmasının konusuna ulaşılmış ve literatür taraması tamamlanmıştır.

Tezin görgül alan araştırmasının yöntemi ve bulgularına ayrılan dördüncü bölümde, hakimlerle yapılan derinlemesine görüşmelerin sonuçları paylaşılmıştır. Araştırma yöntemi kısmında araştırmanın literatürdeki yeri ve önemi, araştırmanın desenlenmesi ve sınırlılıkları verilmiştir. Sonrasında demografik bilgiler ve bulgular kısmına geçilmiş, bu noktada görüşme formundaki soruların sıralamasına sadık kalınarak bulgular sıralanmıştır. Yargı etiği alanında dünya genelinde çok sayıda alan araştırması bulunmamakla beraber Türkiye’de bu çalışmalara daha az rastlanmaktadır. Yine de bu az sayıdaki çalışmaya, tezin bulguları aktarılırken gerekli noktalarda referanslar verilmiştir. Bulgular açıklanırken kısaca yorumlara ve tartışmalara da yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde literatür taramasından elde edilen bilgiden de faydalanılarak alan araştırmasının bulguları yorumlanmış, tartışılmıştır. Araştırmanın genel özeti, araştırmacının araştırma süreci hakkındaki genel görüşleri, önerileri ve son olarak da yeni araştırmalar ve araştırmacılar için öneriler sonuç bölümünde yer almaktadır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: ETİK KAVRAMI VE ETİĞE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Kavramsal ve kuramsal çerçevenin tanıtılmasını amaçlayan bu bölümde öncelikle, çalışmanın üzerine bina edildiği kavram olan “etik” kavramının farklı yönleri üzerinde durularak, kavramın içeriği açıklanmıştır. Bu amaçla etiğin tarihçesine, alt disiplinlerine ve etik kuramında bilinmesi gereken başlıca yaklaşımlara da bu bölümde yer verilmiştir. Literatürde sıklıkla gündeme gelen “evrensellik/görecelik” tartışmalarına da değinilmiş, devamında ise etiğin “ahlak” ve “hukuk”la olan ilişkisi irdelenerek kavramlar arasındaki farklar ve bağlantılara dikkat çekilmiştir.

1.1. ETİK NEDİR?

Etik, felsefenin diğer pek çok kavramı gibi tanımı üzerinde fikir birliğine varılamamış ve tanımlanmasında güçlük yaşanan kavramlardan bir tanesidir. Felsefeye ait bir kavram olmakla birlikte etik, bugün bilimin pek çok dalı ile ilişkilendirilmiş olması sebebiyle çok farklı bilim disiplinlerine ait literatürde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle uygulamalı bilimlerde etik, adeta bir “moda” kavram olarak sıklıkla çalışılan konuların başında gelmektedir (Kuçuradi, 2009a:28).

Etiğin tanımlamasında zorluk yaratan konulardan bir tanesi çoğunlukla ahlak kavramı ile bağlantılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmasıdır ki, göreceli bir nitelik sergileyen ahlakın tanımlanması oldukça zor bir iştir. Etik ve ahlak sözcüklerinin birbirlerini dışlamadıkları, birbirlerinden ayrı düşünülecekleri, aksine birbirlerinin tanımlarında kullanılmalarının oldukça makul bir yaklaşım olduğunun kabul edilmesi gerekliliği ile birlikte, iki kavram arasındaki sınırların net bir biçimde ortaya koyulamaması durumunda karmaşa artmaktadır. Literatürde pek çok kez etik ve ahlak kavramsallaştırmalarının eş anlamlı olarak kullanıldığına rastlanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre etik ve ahlak aynı anlama geldiğinden birbirinin yerine kullanılmasında bir sakınca yoktur. Bu yaklaşım da literatürde bir anlam karmaşasına yol açmaktadır. Etik yerine, göreceli yönü ağır basan ahlak

sözcüğünün kullanılmasıyla, bir bilim dalı olarak etiğin tanımlanmasındaki güçlük artmaktadır.

Tepe'ye göre, ahlak denildiğinde en sık kastedilen anlamı yani “belirli bir zaman ve yerde geçerli değer yargıları sistemi” işaret edildiğinde, bir eylemin farklı gruplarda ya da aynı gruplarda olsa da farklı zamanlarda iyi veya kötü olarak nitelendirilmesi mümkün olmaktadır. Ahlakla etik aynı anlamda kullanıldıklarında ise etiğin de göreceliliği tartışmaları başlamaktadır. Ahlak ve etik arasındaki farkın anlaşılması bu sebeple de önem taşımaktadır (2014:13).

Bir başka görüşe göre de etik ve ahlakın birbirinin yerine kullanılmasıyla zarar gören kavram ahlaktır. En azından Türkçe açısından bakıldığında, ahlak yerine etik sözcüğünün kullanılmasıyla, “etik olmayan davranış” tanımı, “ahlaki olmayan davranış” tanımlaması kadar vurucu olmayacak, dolayısıyla kişilerde ve toplumda gerekli tepkiyi yaratamayacaktır (Arslan, 2005:6). Dolayısıyla bazı yazarlar tarafından da etik yerine ahlak sözcüğünün tercih edilmesi ısrarla tavsiye edilmektedir. Ancak bu tezde benimsenen görüş doğrultusunda; kavramlar arasındaki ayrımın netleştirilmesinin öncelikli amacı etik kavramının doğru anlaşılmasının sağlanmasıdır.

İnam'a göre ise ahlak sözcüğünün birbirinden farklı pek çok anlamda kullanılması önemli bir belirsizlik yaratmaktaysa da bu belirsizlik olumsuz yorumlanmayabilir. Bu belirsizlik de anlam taşımaktadır ve yeni ahlak yorumları yapılmasına imkan vermektedir (İnam, 2014:103).

Etik sözcüğünün kökenine bakıldığında Yunancadan geldiği görülmektedir. *Ethos* (Yunanca) kökeninden gelen “etik” iki farklı anlamda kullanılmaktadır. İlk olarak; “εθος” alışkanlık, görenek, töre anlamına gelmektedir. Gerçek ve dar anlamda etik ise “ηθος” şeklinde yazılmaktadır. Bu anlamda etiğe uygun davranan kişi, ona öğretilen töresel kuralları olduğu gibi kabul etmez. Bu kurallar üzerinde düşünerek, ortak iyiye hizmet ettikleri kanısına kendi zihninde vararak, bunları alışkanlık haline getirir. Burada etik, karakter anlamını da kazanmış olmaktadır. Bu iki Yunanca kelimenin Latince de ise tek bir karşılığı bulunmaktadır; *mos* (çoğulu *mores*). Kelime hem töre hem de karakter anlamlarını karşılamaktadır. Almancadaki

moral sözcüğü ise “töre” ye karşılık gelmektedir. “Ahlaki/Töresel” sıfatları ise her iki sözcüğü birden karşılamaktadır (εθοϋ ve ηθοϋ). Etik sözcüğü de çoğunlukla “ahlaki/töresel” anlamında kullanılmaktadır (Pieper, 2012:31-32).

Etik, Türk Dil Kurumunun internet ortamında ulaşılabilen Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü’nde “ahlak felsefesi” ve “felsefenin ödev, yükümlülük, sorumluluk ve erdem gibi kavramları analiz eden, doğruluk veya yanlışlık ile iyi veya kötüyle ilgili ahlaki yargıları ele alan, ahlaki eylemin doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2017). İngilizcedeki *ethics* sözcüğü ise “bir kimsenin davranışlarını yönlendiren ahlaki ilkeler”, “belirli bir davranışın ahlaki yönden doğruluğu”, “ahlaki ilkeler ile ilgilenen bilim dalı” anlamlarını karşılamaktadır (Oxford Dictionaries, 2017).

Yaygın bir tanımlamaya göre etik, ahlak felsefesi ile aynı anlamdadır. Sözlüklerde ahlak felsefesinin karşısındaki açıklamada etiğe, etiğin açıklamasında ise ahlak felsefesine sıkça rastlanmaktadır (bkz Akarsu, 1998; Yıldırım, 2004 ve Bolay, 2009). İnam da etiği, ahlak felsefesi olarak tanımlayanlardandır (2014:97).

Türkeri’ye göre etik, “insanların, davranışlarını kendilerine göre düzenlediği bir ilkeler sistemi ya da dizisi” anlamına gelmektedir. Ancak felsefeciler kelimeyi sadece bu anlamı ile kullanmakla kalmayıp kuramsal bir alanı da kastederler. Etiğin konusunu ise insanın nasıl davranması gerektiğine ilişkin kuramlar meydana getirmektedir. Buradan etiğin sadece akademik ve kuramsal bir uğraş olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Aksine, günlük hayatta etik ikilemlerde kalıp karar vermek zorunda kalan herkes bir etik filozofu sayılabilir. İnsanı düşündüren bu tip ikilemler etik kuramların ham maddesini oluşturmaktadır. Burada sıradan insan ile etik filozofu arasındaki fark şudur: sıradan insanın çabası o anki kendi davranışına yönelik bir karar oluşturmak iken, etik filozofumuz genellemeler yapmaya çalışmaktadır (2014:11-13).

Akarsu’nun tanımlamasında etik, insan yaşamındaki ahlaksal davranışları, sorunları ele alıp inceleyen bilim ve felsefe dalıdır ve “iyi nedir, ne yapmalıyız” gibi sorulara cevap aramaktadır (1998:74).

Pieper'a göre ise etik, iyi nedir sorusunu cevaplamaz. Bir şeyin iyi olduğu kanaatine nasıl varılabileceğini söyler. Etik, ahlak üretmek yerine ahlak üzerine konuşur (Pieper, 2012:29). Etik, eylem adına geliştirilmiş bir kuramdır. “(...) salt entelektüel doyuma hizmet eden zihinsel bir çalışma değil; en başta düşünce ile eylem ilişkisidir” (2012:61).

Cevizci'nin tanımlamasında ise etik; “ahlakın eylemin pratiği olduğu yerde, eylemin teorisini oluşturan felsefe türü”dür (2003:145).

Mengüşoğlu etiği (tercih ettiği kullanım şekli ile *ethik*), insanın yapıp etmelerini özel bir problem alanı olarak ele alan ilk disiplin olarak tanımlar (2014:317-318).

Etik kavramının kendisi de, ilgili olduğu diğer bazı kavramların tanımlamalarında karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin Kuçuradi'nin insan hakları tanımının temelinde etik yer almaktadır. Kuçuradi insan haklarını “etik normlar” olarak nitelendirmektedir. İnsan haklarını “etkin ve edilgin anlamda etik muamele ilkeleri” olarak tanımlamıştır (2011:61).

Etiğe yüklenen bu olumlu anlamların yanında, ona karşı mesafesini her zaman koruyan görüşlere de (özellikle de etiğin evrenselliği söz konusu olduğunda) literatürde rastlanmaktadır. Örneğin Bardyaev, etiği bireyler değil toplum tarafından belirlenen ve bireylerin uymak yükümlülüğünde bulunduğu kurallar; yani bireylerin özne olarak, meydana gelmesi sürecinin dışında kalıp yine de baskısı altında olduğu ahlaki normlar olarak tanımlamaktadır ve bireyin, bu kuralların zulmü altında bulunduğunu kabul etmektedir. Çünkü bu etik, ortalama insanın hayatı üzerine yoğunlaşırken bireyin yaratıcılığını hesaba katmamakta hatta onu yok etmektedir. Ayrıca bu etiğin insanın iç dünyasını etkileyebilme ve değiştirebilme gücü yoktur. Bardyaev'e göre evrensel etik kuralların/kodların belirlenip uygulanması ile de ahlaki problemler çözüme asla ulaşamaz, çünkü insan aynı koşullarda her zaman aynı davranışlarda bulunmaz (Yüksel, 2015:11-14).

Bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında literatürden bilgiler aktarılırken de zaman zaman ahlak kavramı etik yerine kullanılmıştır. Nitekim kavramlar arasındaki sınırların belirsizliği bu noktada da kendini göstermiş ancak yazarların anlatılarına sadık kalınması amaçlandığından, (çoğu zaman etik kavramını kastederek kullanıldığı düşünülse de) eserlerde kullanılan tüm

ahlak kelimelerinin *etik* ile değiştirilerek bu çalışmaya aktarılması şeklinde bir yaklaşım uygun görülmemiştir.

1.2. ETİĞİN KISA TARİHİ

Etik düşüncenin temeli M.Ö. 5.-6. yüzyıllarda Hint ve Çin uygarlıklarına ve İlkçağ Yunan felsefesine kadar gitmekle birlikte, Aristoteles etiği sistematik bir biçimde, “felsefenin bir alt dalı” olarak inceleyen ilk filozoftu ve onu pratik felsefenin üç alt dalından biri olarak (diğer ikisi ekonomi ve politika olmak üzere) konumlandırıyordu. Aristoteles, kendisinden önceki düşünürlerin görüşlerini sistematik bir biçimde sınıflandırmış, eleştirel, irdeleyici bir tavır sergilemiştir. O güne kadar karşılaşılmamış olan bu yaklaşımı ile Aristoteles etiğin kurucusu olarak kabul edilmektedir (Özlem, 2004:22).

“Ethik” adı Aristoteles’in felsefi yazılarıyla birlikte felsefeye girmiştir ancak onun da öncesinde Sokrates’le birlikte, doğrudan insan sorunlarına yönelme ile etik, felsefe içinde ağırlık kazanmaya başlamıştı. Sokrates’e göre kişi kendini tanımalıdır, çünkü gerçek bilginin kaynağı insanın kendisidir. Genel geçer kurallara insan içsel bir yolculukla ulaşabilmelidir/ulaşabilir. Sokrates’in öğrencisi olan Platon ise onun düşüncelerini sistemleştirmiştir. Platon, bireyin karşısına devlet ve toplumu yerleştirerek, mutluluğa ve erdeme bu iki kavram üzerinden ulaşmaya çalışır. Platon’a göre toplumu bütün olarak mutluluğa ulaştıracak olan devlettir (Atayman, 2005:23-25).

Kronolojik olarak etiğin zaman içinde hangi düşünce aşamalarından geçip bugünkü haline evrildiğine kabaca ve kısaca göz atıldığında pek çok düşünür ve okul ile karşılaşılmaktadır. Epikuros’a göre ahlak (ethik), mutluluğu ararken insana neyi yapıp yapmaması gerektiğini öğretmekteyken, Zenon’a göre, kişi görevini yerine getirirse, toplum hizmetinde erdemli davranmış olur. İnsan toplum için vardır. Topluma hizmet etme dürtüsü her insana verilmiştir. Yeni Platonculuk olarak adlandırılan görüşte ise, insanın ahlaki görevi, ruhu duyusal-tensel her şeyden koparıp tanrı katına yükseltmektir (emanasyon). Hobbes’a göre ise bencillik ve düşmanlık insanın doğasıdır. İnsan kapitalist toplumun karakteristik özelliklerini barındırır. Etiğin buraya kadarki değerlendirilmelerinden sonra Spinoza etik tarihi içinde önemli bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Spinoza felsefi etiği ilahiyat ve Skolastik

düşünmeden kurtaranlardandır. Spinoza'ya göre etik, tutkularıyla mücadelede insanı destekler. Hatta bilgi- akıl-ahlaksal davranış aynı anlama gelir.. Fransız Materyalistler (Diderot, Helvetius, Holbach), Locke'un görüşlerini geliştirirler. Sosyal çevrenin insanların iyiliği seçmesine çok da müsaade etmediğini, ideal ahlaki şartlar için insanların sosyal çevreyi değiştirmeleri gerektiğini savunurlar (Atayman, 2005:25-47). Bu noktaya gelmeden önceki dönemde etik çok büyük ölçüde ilahiyat ve doğa bilimlerinin bir parçası olarak incelenmiştir.

Buraya kadarki aşamaları kısaca özetlemek gerekirse, etiğin geçirdiği değişimle zaman içinde 3 farklı yaklaşımın geliştiği görülebilir; klasik ahlak felsefesi, ortaçağ din temelli ahlak felsefesi ve modern laik ahlak felsefesi. Modern ahlak felsefesi de ikiye ayrılır: Bentham'ın sistematize ettiği Faydacılık ve Kantçılık. Modern ahlak felsefesinin evreleri ise a) Ahlakın temelini insanın kendi doğasında aramaya başlama, b) Bu anlayışın daha derinden kavranması, c) Bireysel olarak değil, toplumsal ahlaka, toplum-ahlak ilişkisine doğru dikkatlerin kayması evresidir (Gürler, 2007: 3-19).

20.yy etik tartışmaları ise normatif etik - meta etik tartışmaları etrafında şekillenmektedir. 1960'larda Anglo-sakson felsefede faydacılığın geri dönüşü, 1971'de Rawls'un eseri ile Kantçılığın tekrar gündeme geldiği görülmektedir. 80'lerde ise hem etik alanında hem de genel olarak moderniteye karşı önemli eleştiriler görülmektedir. Foucault ve Derrida ile özellikle postmodern etik ve feminist etik konu başlıklarının yükselişi görülmektedir (Gürler, 2007:6-10).

1.3. BAŞLICA ETİK KURAMLAR

Etik kuramı günümüze kadar hangi başlıklar altında incelenmiş, nasıl sınıflandırılmıştır? Literatüre göz atıldığında, bu konuda birçok farklı örneğe rastlanmaktadır. Bazı kaynaklarda deontoloji/teleoloji temel ayrımı ile yetinilirken, bazılarında varoloşçuluk, erdem etiği gibi sınıflandırmalarla da "Etik Kuramlar" konu başlığının incelendiği görülmektedir. Bu çalışmada ise literatürde sıkça kabul gören (örn. Cevizci, 2015) ve kapsayıcı olduğu düşünülen; deontolojik etik, teleolojik etik ve erdem etiği şeklindeki üçlü sınıflandırma kullanılmıştır.

1.3.1. Teleolojik Etik

Amaç aracı haklı kılar mı? Bu soru teleolojik ve deontolojik etik ayrımına giden yoldaki temel soru ve verilen cevaplar doğrultusunda temel farklılaşma noktasıdır.

Mutluluğu ulaşılmak istenen en büyük hedef olarak sunan teleolojik (ereksel) bakış açısını Aristoteles'e kadar götürmek mümkündür ancak teleolojinin en önemli savunucuları hedonistler (*eudaimonist*) ve faydacılardır (*utilitarist*). Hedonist etik en kısa tanımıyla hazcı etiktir, mutluluk yorumları haz ve zevk üzerine kuruludur. Ancak insana en çok neyin haz verdiği konusuna gelindiğinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Örneğin Aristippos, bedensel hazı (onun esiri olunmamaya dikkat edilmesi gerektiğini ekleyerek) ulaşılabilecek en büyük mutluluk mertebesine yerleştirirken, Epikuros tercihini manevi hazlardan yana kullanmıştır ve ölçülü yaşamakla beraber haz da alınan bir yaşama biçimini öğütlemektedir. Hedonizm önceliği kişinin kendi hazlarına mı başkalarınınkine mi vermesi gerektiği konusundaki görüşlere göre ikiye ayrılarak bencil hedonizm ve fedakar hedonizm olarak adlandırılır. Haz temelli yaklaşımın daha sonraki yüzyıllarda da savunucuları olmuştur. Günümüzde ise Herbert Marcuse ve Arno Plack görüşün önemli temsilcileri olarak kabul edilmektedir (Pieper, 2012:224-227).

Faydacılıkta ise en çok sayıda kişi için iyilik, doğru/yanlışın ölçüsüdür. Eylemler mutluluk getirdikleri oranda doğrudur. Faydacılık denildiğinde akla ilk ve en çok gelen isim John Stuart Mill olmasına rağmen ilk kez faydacı görüşü ortaya koyan kişi Mill'den 100 sene önce David Hume olmuştur (Billington, 2011:180). Jeremy Bentham da görüşün ünlü savunucuları arasındadır.

Mill'in faydacılığına baktığımızda; “mutluluğun gözetilmesinin bütün tutarlı ahlak felsefelerine temel oluşturduğunu ileri sürer” (Billington, 2011:184). Peki, güdülerini hesaba katacak mıyız? Mill'e göre, kişisel güdülenme bu konuda ölçüt değildir. Ölçüt, nesnel sonuçlardır.

Bir eylemin doğruluğunun ne kadar çok sayıda insanı mutlu ettiği ile doğru orantılı olması ilkesini Bentham ve Mill hazla özdeşleştirmişlerdir ama faydacı görüşte olan filozofların

çoğu aynı zamanda hedonist değildirler. Faydacılığın temelinde sonuçlara yapılan vurgu yer almaktadır. İyi niyetli davranışının sonucu istemediği nahoş sonuçlara varan kimse, faydacı gözlükten bakıldığında ahlaki failer sıralamasında üst sıralarda yer alamayacaktır. Zira iyi niyetlerle yapılan ancak korkunç sonuçlar yaratan olaylarla doludur tarih. Dolayısıyla sonuçlara yapılan vurguda faydacıların şöyle bir ön kabulü de bulunmaktadır: “Kişi eyleminin doğru veya yanlış olduğunu ölçebilir”. Eylemimizin sebep olduğu haz/acı miktarlarını ölçerek eylemimizin doğruluğuna karar verebiliriz. Hatta Bentham’ın bu konuda bir yöntem geliştirme çabası ile karşılaşmaktayız. “Hazcı Ölçüm” adını verdiği bir yöntemle Bentham bir ölçme metodu geliştirmeye de çalışmıştır. (Türkeri,2014:118-119).

Faydacılığın ulaştığı temel noktalardan bir tanesi, yapılan eylemin doğruluğunun ve yanlışlığının, eylemde bulunan kişinin karakterinden ayrı olarak değerlendirilmesi çabasıdır. Çünkü kişilerin çoğu zaman ahlaken iyi olarak nitelendirilebilecek şeyler yapmaları, hiçbir zaman istenmeyen sonuçlar doğuracak bir eylem yapmayacakları anlamına gelmemektedir.

Kural faydacılığı ise Bentham ve Mill’in takipçileri tarafından ortaya atılan bir yaklaşım, faydacılığa eklenen bir sorudur: Bir eylemin, kural haline gelmesi durumunda toplam mutluluğu artırıp artıramayacağı sorusu (Billington, 2011:195).

Faydacılığa yöneltilen pek çok eleştiri mevcuttur. Ancak en önemli eleştirilerden bir tanesi, eylemin getireceği mutluluk miktarının ölçülmesi sorununun çözülememiş olmasıdır. Hem teoride hem de pratikte bu sorunla karşılaşmaktadır. Daha önemli olan diğer sorun ise faydacılıkta, eylemin doğruluğu veya yanlışlığı ölçülürken bütün sonuçları ile birlikte hesaplanması gerektiği konusunda bir ön kabulün bulunmasıdır. Çünkü hazzın/mutluluğun sadece an itibariyle ulaştığı miktarını ölçersek hatalı sonuçlara ulaşmış oluruz. Bir kişinin davranışı/tepkisi, doğrudan ilgili olmayan pek çok kimseyi etkileyecektir. Bu yüzden de yakın ve uzak gelecekte eylemin etkileri de pekala devam edecektir. Pekala, bir eylemin doğruluğu olası bütün sonuçlarına ulaşmadan tayin edilemeyecekse, eylemin doğruluğunun ölçümü konusunda sonsuza kadar beklemek zorunda mı kalınacaktır? Burada kuramsal bir sıkıntı ile karşılaşmaktayız. Bazı filozoflar da faydacılık eleştirilerinde, eylemin ahlakiliğini

belirleme çabaları sırasında, kişinin eylemi yerine getirdiği sıradaki güdüleyicilerini tamamen denklem dışına çıkarmayı sağlıklı bulmamışlardır (Türkeri, 2014:121-123).

1.3.2. Deontolojik Etik

Deontolojik etik, temelde doğru eylem ile ilgilendirir. Eylemleri sonuçları ile değil yapılaş amaçları ile değerlendirir. Deontolojik etik Immanuel Kant'ın düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Bu yüzden deontolojik etik denildiğinde çoğunlukla Kantçı etik kastedilmektedir.

Aristoteles'ten Kant'a kadar felsefenin ilgilendiği alanlar bazı sorularla belirlenmişti. Bunlar; “1) Ne bilebiliriz? 2) Ne yapmamız gerek? ve 3) Ne umabiliriz?” şeklindeydi. Kant ise bu sorulara bir yenisini ekleyerek 4) “İnsan nedir?” sorusunu yöneltti (Mengüşoğlu, 2014:318).

Kant'ın etik hakkındaki düşünceleri özellikle iki eserinde ortaya konulmuştur; birincisi 1785 tarihli “Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi”, diğeri ise 1788'de yayımlanan “Pratik Aklın Eleştirisi” adlı eserleridir (Heimsoeth, 2014:20).

Kant'a göre insan, sadece çevresini anlamlandırma çabası içinde olan bir varlık değil, bir taraftan da, nasıl davranması gerektiğine dair bilgiyi içsel olarak (*a priori*) kendisinde barındıran bir varlıktır. Yani insan sadece “bilme” değil, aynı zamanda “davranma” ihtiyacı içerisindedir. Kant'ın düşünme biçiminde, insanın ahlaklı davranışları, bize insan aklının özel ve çok temelli bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Kant'ın görüşleri içerisinde önemli bir yeri olan özgürlük kavramına gelindiğinde ise görülmektedir ki Kant, kişinin (aklın) kendi kendine, kurallar koymasını gerçek anlamda özgürlük olarak tanımlamıştır. İşte bu pozitif anlamda bir özgürlüktür. İnsanın bu içeriden gelen, zorlamayan ama vicdanı harekete geçiren “yapmalısın” buyruğu, insan aklının en derin manasını taşımaktadır (Öktem, 2004:1-3). Kant'ın felsefesinde ahlaki kurallar, rasyonel insanın kendiliğinden ulaşabileceği ve uygulamayı tercih edeceği normlar niteliğindedir (Yüksel, 2015:15).

Kant'ın ahlak felsefesini üzerine inşa ettiği temel, insanın birbirine ilkesel bazda zıt olan “akıl ve duyu” dan oluşan doğal yapısıdır. İnsanın akli vasıtasıyla, duyuları üzerinde,

uyulması gereken kurallar koyabildiğini bu sayede de ahlakiliği sağlayabildiğini düşünmektedir. Kant'ın ahlak felsefesinde çatışan yönler; aklın ürünü olan ödevler ile duyusal tarafımızın talep ettiği mutluluktur (Çilingir, 2000:67-70).

Kant'ın ahlak teorisi, ahlaki kararlara insanın iç muhakemesi yoluyla ulaştığı düşüncesi üzerine kuruludur. Kendi cümleleriyle; “(...) yükümlülük nedeni burada, insanın doğal yapısında ya da içinde bulunduğu dünyanın koşullarında değil, a priori olarak doğrudan doğruya saf aklın kavramlarında aranmalıdır” (Kant, 2002:4). Genel ve gerekli ilkelere ulaşmanın yolu sadece akıldan geçmektedir. Duyusal yanımızdan gelen dürtülerle bu ilkelere ulaşmamız mümkün değildir (Çilingir, 2000:72).

Kant'ın teorisinin merkezinde yer alan bir diğer önemli kavram ise “iyi isteme”dir ve iyi isteme (iyi niyet) ahlakiliğin tek ölçütüdür. (Billington, 2011:156). Kant'a göre, ahlakın temelinde kişiden kişiye değişkenlik gösterebilen mutluluk değil, “herkes için aynı kalan bir ilke” yer almalıdır ve ona göre bu değişmez temel “iyi isteme”dir. Dolayısıyla ahlak yasasının dayanacağı temel iyi isteme olmalıdır (Mengüşoğlu, 2014:320-321).

Etik alanında doğa yasasına benzer genel geçer bir yasadan söz etmektedir Kant. “Ahlak yasası” adını verdiği bu yasa, neyin “iyi” olduğuna karar vermede ölçüttür. Neyin iyi olduğuna, bu yasaya uygunluğuna göre karar verilir. Yani bir isteme (niyet) ancak yasaya uygunsuzsa iyidir. Burada Kant, kendinden önceki filozofların çabalarının tersine, bir istemenin “iyi” olduğu için yasaya uygun olmadığını, yasaya uygun olduğu için iyi olduğunu söylemektedir (Tepe, 2016b:164-165).

Kant ahlak yasasına uyma olanağını, herkesin içsel olarak kendinde barındırdığına inanır. Kişilerin eylemlerinin temelinde yer alan maksimlerinin genel geçer bir yasa olmaya uygun olup olmadıklarını sınavabileceklerini söyler. Bir diğer deyişle bir eylemi ahlaklı kılan, o eylemin temelinde yer alan istemenin öznel ilkesinin (maksiminin) genel-geçer bir yasa olabilecek nitelikte olmasıdır. Kant pratik aklın temel yasası dediği ahlak yasasını şöyle dile getirir: “Öyle eyle ki, senin istemenin öznel ilkesi (maksimi) hep aynı zamanda genel bir yasa koymanın ilkesi olarak geçerli olabilsin” (Tepe, 2016b:166).

Kant iyi istemeyi mutluluğa layık olmanın vazgeçilmez koşulu olarak belirtmektedir. İyi isteme, yararlılığı veya uygunluğu ile de değerlendirilemez. İyi isteme kendi başına iyidir, değerlidir (Kant, 2002:8-9). Dolayısıyla iyi istemeye yaptığı vurgu, Kant'ın sonuçlarla ilgilenmediğini bize göstermektedir. Ona göre ahlaki bir davranış, sonuçlarına bakılarak anlaşılamazdı. Peki, kişinin davranışının iyi isteme güdüsüyle yapıldığından nasıl emin olunabilirdi? (Billington, 2011:158). Burada Kant'ın tanımladığı “ödev” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ödev bize, karmaşık güdülerimiz arasından sıyrılmada yol gösterici niteliktedir. Bu ödevleri duygularımızdan bağımsız bir biçimde yaparız ve hatta eğilimlerimize, duygularımıza “rağmen” sergilediğimiz davranışlarımız, daha da değerlidir.

Ödevde uygun ve ödevden dolayı yapılan davranışlar arasındaki farka Kant'ın özellikle dikkatleri çektiği belirtilmişti. Buna göre, ahlaki değer taşıyan davranış, eğilimlerden tamamen arınmış, sadece ödevde uymak için yapılan yani ödevden dolayı yapılan davranıştır. Aynı anda ödevde de uygundur bu davranışlar. Ancak ödevde uygun olup ödevden dolayı yapılmayan davranışlar (bu davranışlar çıkarlara ya da eğilimlere uygun oldukları için yapılmış olabilirler), hiçbir ahlaksal içeriğe sahip kabul edilemezler (Kant,2002:12-13). Kant'a göre, ahlaksal olmayan (ahlakça iyi olmayan) eylem, yani “ahlak yasası uğruna” yapılmamış olan eylem, “ahlak yasasına uygun” görünse ve öyle olsa da çoğu zaman yasaya (ahlak yasası) aykırı eylemleri ortaya çıkarır. Ahlak yasası uğruna yapılmayan eylem, ahlaka uygun görünse de bu uygunluk sadece rastlantısaldır (Kant, 2002:5). Kant burada örnek olarak insanların yaşamlarını devam ettirmeleri ödevinden söz etmiştir. Kişilerin yaşamlarını devam ettirmeleri elbette bir ödevdir. Aynı zamanda herkesin içinde, yaşamını devam ettirme konusunda bir eğilim bulunmaktadır. Bu noktada yaşamı devam ettirme davranışı ödevde uygun olmakla birlikte bir eğilimden kaynaklandığı için ahlaksal içerikten yoksundur. Ancak, yaşadığı hayattan çok mutsuz olan ve ölmeyi dileyen bir kimse, herhangi bir korku ya da eğilimden kaynaklanmadan, sırf ödevden dolayı yaşamını sürdürüyorsa bu kimsenin maksiminin ahlaksal bir içeriği olduğu söylenebilir (2002:13).

Burada bir diğer önemli soru ile karşılaşmaktayız; “davranışlarımızın ödev duygusuna dayandığını nasıl bilebiliriz? Kant'ın yanıtı, yapmaya niyet ettiğimiz şeyi evrenselleştirmemiz gerektiği yolundadır. “Bu koşullarda herkesin, şimdi benim niyet

ettiğim gibi davranmasını istiyor muyum?” (Billington, 2011:161). “Koşulsuz buyruk” olarak ifade ettiği bu kavramı Kant şu şekilde açıklamaktadır; “ancak, aynı zamanda genel bir yasa olmasını *isteyebileceğin* maksime göre eylemde bulun” (Kant, 2002:38).

Kant buyrukları ikiye ayırarak koşulsuz buyruk yanında koşullu buyrukları da açıklar. Koşullu buyruklar; kişinin istekleri doğrultusunda belirlediği amaçlara ulaşmak için zorunlu bulunduğu araçlara yönelmesidir. Burada bu araçlar, nihai amaç yolunda gereklidir. Bu nihai amaçlar da kişilerin kendi arzuları çerçevesinde gelişmiştir. (Bezci, 2005:53). Ancak koşulsuz (kesin) buyruk ise ahlak yasasının başka bir formülasyonu olan “ancak aynı zamanda genel bir yasa olmasını *isteyebileceğin* öznel ilkeye göre eylemde bulun!” şeklinde dile getirilmiştir

Sonuç olarak Kant, eylemlerimizin özgür ve ahlaklı sayılabilmesi için bir ölçüt sunmaktadır. Ve bu ölçüt eyleme değil eylemin arkasında yer alan istemeye ilişkindir. Bu sebeple Kant kişilere ne yapacağını söylememektedir. Kişiler ne yapacaklarına her zaman kendileri karar vereceklerdir. Kant’ın bu noktada kişilere sunduğu şey bu kararı vermede kullanacakları ölçüttür. Bu ölçüt ahlaklı bir eylemin arkasında bulunan istemenin öznel ilkesinin nasıl olması gerektiğidir (Tepe, 2016b:166).

Kant’a yöneltilen pek çok eleştiri olmakla birlikte bu eleştirilerin bir kısmı Kant etiğinin bazı noktalarda yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Yanlış anlamalar özellikle; ahlak yasasının eyleme ilişkin olduğunu sanma; koşulsuz buyruğun ahlaklılık ölçütü değil ödev uygunluğun ölçütü sanılması noktalarında yoğunlaşmaktadır. Kant’a yöneltilen eleştiriler arasında H. Jonas ve K. O. Apel’in yönelttikleri eleştiriler ise Kant etiğinin günümüz etik sorunları ile başa çıkmada yetersiz kalacağı yönündedir. Özellikle doğanın bir sorumluluk alanı olarak öneminin gittikçe artmasıyla, yalnız insanın insanlarla ilişkilerine odaklanan, doğayı bir etik kategori olarak görmeyen niyet odaklı bir etiğin (etiklerin), bu çağın sorunları karşısında etkisiz kalacağı eleştirisi yapılmıştır (Tepe, 2016b: 167-168).

Kant’a yapılan eleştiriler arasında en önemlilerinden birinin sahibi olan Hegel ise, Kant’ı “neden ahlaklı davranmalıyız” sorusunu cevaplayamadığı gerekçesiyle eleştirir. Kant kişisel-

toplumsal değerler arasında bir bağlantı kurmakla ilgilenmez. Oysa Hegel'e göre etiğin en temel hedefi, bu çıkar-değer ilişkisinde birliktelik yaratabilmektir (Bezci, 2005:52).

Kant'ın matematik formülleri kadar genel ahlaki ilkeler oluşturma amacına karşı Hegel, soyut etik anlayışına karşıydı. Aklın belirlediği soyut etiğin eksiklikleri olduğunu düşünüyordu. Kişilerin vicdan ve iç seslerine göre hareket etmelerini de yetersiz buluyordu. Çünkü toplumun gerçeklikleri göz ardı edilerek soyut felsefi ilkeleri uygulamaya girişmek, Fransız Devrimi'nde görüldüğü gibi yanlıştı. Hegel'e göre eğer bireyler, onların rasyonel ihtiyaçları yönünde kurulduğu ve varlığını sürdürdüğünü hissettikleri bir toplumda yaşamaktaysa, ihtiyaçları ve istekleri de, çıkarlarına uygun bir biçimde şekillenecekti (Bezci, 2005:55).

Sonuç olarak; Pek çok eleştiriye maruz kalsa da Kant'ın çalışmaları hem çağdaşlarını hem de kendinden sonraki düşünürleri önemli ölçüde etkilemiştir. Hatta Kant'ın felsefe alanına getirdiği yeniliği, Kopernik'in fizik alanında yaptığı devrime benzetilenler olmuştur (Heimsoeth, 2014; Tepe, 2016b:161; Çilingir, 2000:69)

1.3.3. Erdem Etiği

Erdem, antikçağ Yunan felsefesinden başlayarak birbirinden farklı pek çok anlamı ifade etmekte kullanılmıştır. Sokrates "iyi, kötü, erdem" kavramları ile "iyi olmak, erdemli olmak" arasındaki ilişkiyi tanımlamaya çalışmıştır. Sokrates'e göre "her erdem bilgidir, bu bilginin içeriği iyi olandır ve iyi ile doğrunun ne olduğunu bilen de erdemlidir" (Kart, 2006:58). Platon dört temel erdemden söz eder: adalet, bilgelik, ölçülülük ve cesaret. Ama erdemli olma hep bilgiyle, bilgelikle ilgilidir. Aristoteles'e göre ise erdem, karakter erdemleri söz konusu olduğunda "orta"da değildir. Cesaret, korkaklık ve delice atılganlık arasında böyle bir orta olma, ortayı bulma halidir. Orta ise ancak bilgiyle bulunabilir, çok ile az arasında ortada duran kararlılık hali.

Erdem etiği ise teleolojik ve deontolojik etiğin karşısında yer alarak onlara bir alternatif oluşturmaktadır. Çünkü erdem etiği, bu iki yaklaşımdan çok daha farklı bir yere vurgu yapmaktadır. Bilindiği gibi teleolojik etik, bir eylemin sonuçlarına vurgu yapıp faydalı

sonuçları dikkate alırken, deontolojik etik eylemin ardında yatan iyi istemeye önem vermektedir. Yani ikisi de ahlaklılığı eylem ile ilişkilendirip, eyleme odaklanmışlardır. Erdem etiği tam bu noktada farklı bir bakış açısı sunarak ahlaklılığı ararken failin karakteri ve erdem üzerinde yoğunlaşır. Yani teleolojik etik ve deontolojik etik “iyi eylem” ile ilgilenirken erdem etiği “insanların nasıl/ne tip insanlar olmaları gerektiği” ile ilgilenir. Yükümlülük, ödev ve sonuçlar erdem etiğinin ilgi alanı dışındadır hatta onun tarafından küçümsenir. Bunlar yerine erdem etiği “karakter” kavramına önem atfeder. Erdemli bir insanın özelliklerini cisimleştirmeye çalışırken bir taraftan da bu erdemli insanın oluşumu sırasında, toplumun ve geleneklerin etkilerini de göz ardı etmemeye özen gösterir. Sonuçta da insanlar sadece kendi akıl yürütmeleri ile değil de, doğru ve iyi ile ilgili kuşaktan kuşağa aktarılarak onlara miras kalan davranış örüntüleri sayesinde doğru davranışlarda bulunmaktadır. Böylelikle gerçek anlamı ile ahlaki hayat ortaya çıkmaktadır (Cevizci, 2015:133-134).

Erdem etiğinin teleolojik ve deontolojik etikten farklılaştığı noktaların başında erdemli bir bireyin eylemleri yerine erdemli bir bireyin karakteri ile ilgilenmesi gelmektedir. Devamında da erdem etiğinin *deontik* kavramlardan (yükümlülük, yanlışlık gibi), ziyade *aretik* (erdeme dayalı) kavramları (iyilik, erdem gibi) esas aldığı iddia edilmektedir. Erdem kuramında bir davranışın “doğru” davranış sayılabilmesi için; erdemli bir kişi tarafından belirli koşullarda yapılmış olması gerekmektedir. Erdem etiği, erdemli olmayı erdemli davranışta bulunmanın ön koşulu olarak kabul etmektedir. Eylemi, eyleyen kişinin karakter özellikleri ile birlikte değerlendirir. Önem verdiği husus; “erdemli bir karakterden dolayı”¹ eylemin yapılmasıdır. Bu noktada etik düşünce içerisinde odak noktasının “eylemden” “erdeme” çekilmesi ile adeta bir devrim, bir paradigma değişimi olarak değerlendirilmektedir (Kart, 2006:8-10).

Erdemli kişinin ahlaklı kişi olduğunu savunan erdem etiği, bu kişilik özellikleri genç yaşlarda kazanıldığı için ahlaki eğitime özel bir önem atfetmektedir. Burada da geleneklerin önemine dikkat çekerek yetişkinlere, gelenekler yolu ile gençlere bu erdemleri kazandırmaları yönünde önemli bir sorumluluk yüklemektedir. İnsanın eğitilerek yetkinleştirilebileceğine

---

¹ Burada Kant’ın “ödevde uygun - ödevden dolayı” ayrımından esinlenilmiştir (Kart, 2006:10).

olan inancı, erdem etiğinin aynı zamanda insan doğasına olumlu bakışının da bir yansımasıdır (Cevizci, 2015:136).

1.4. ETİKTE EVRENSELLİK (ÜNİVERSALİZM) VE GÖRECİLİK (RELATİVİZM) TARTIŞMALARI

Felsefe tarihinin ilk dönemlerinden beri tartışılmakta olan etik içindeki iki ana doğrultu, “görecilik” ve “evrenselcilik”tir. Her şeyin ölçütünün insan olduğu düşüncesinden yola çıkan Sofistler, etik tarihinde göreciliğin ilk temsilcisi konumundadırlar. Sofistlere göre değerler insandan insana değişmektedir. Bu açıklama aynı zamanda herhangi bir “evrensel değer” e ulaşılamayacağı savını da barındırmaktadır (Özlem, 2004:19-20).

Sofistlerin göreci bakış açısının tam karşısında ise, genel geçer- evrensel ahlaki ilkeler doğrultusunda insan yaşamını geliştirme çabası içerisinde olan Sokrates ve Platon yer almaktadır. Sokrates’e göre, bu evrensel ilkelere ulaşabilmenin yolu “doğru bilgi”dir. Ancak ve ancak doğru bilgiler doğru davranışları doğururlar ve bu doğru davranışlar ahlaki olarak doğruluğunun yanında “iyidir” de. (Özlem, 2004:20-21).

Evrenselleştirilebilirlik tartışması özellikle Kant’tan beri gündemden düşmeyerek, etiğin en önemli tartışma alanlarından biri olmuştur (Gürler, 2007:10).

Ahlak kuralları mutlak mıdır yoksa görelidir? Görecilik kanadındaki temel görüşleri kısaca sıralarsak; şüpheli görecilik, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunu bilemeyiz iddiasındayken nihilist görecilik, ahlaki yargı diye bir şey olmadığını savunur. Sosyolojik görecilik, ahlaki kurallar hem coğrafi olarak hem de tarihsel açıdan bakıldığında farklılık göstermektedir görüşündedir. Etik görecilik ise (durum etiği); doğruluğun/yanlışlığın duruma göre değiştiğini savunur (Billington, 2011).

Ahlak anlayışlarının birbirlerinden ayrıldıkları nokta “iyi” kavramına yükledikleri anlam olmuştur. Dolayısıyla iyi’yi haz, erdem ya da kolektif yarar biçiminde tanımlayan ahlak anlayışlarının gelişimleri de birbirlerinden farklı biçimde gerçekleşmiştir. İyi’nin bu değişkenliği, bazı düşünürleri ahlakın sübjektif bir alan olduğu ve standartlaştırılmasının mümkün olmayacağı fikrine yöneltmiştir. Bu düşünceye göre ahlaki eylemlerin kendi

başlarına iyi ya da kötü olmaları söz konusu değildir. Durumlara iyi-kötü yakıştırmasını, duygularının etkisiyle insanlar yapmaktadır. Bu yüzden de ahlaki kuralların standartlaştırılması, evrenselleştirilmesi mümkün değildir. Objektifliği savunanlar ise tam tersine, ahlaki eylemin kendisinin iyi ya da kötü olma özelliği taşıdığını kabul ederler (Ceylan, 2014:80).

Evrenselliğin mümkün ve gerekli olduğunu savunanlardan göreciliğe ciddi itirazlar gelmektedir. Örneğin, Pieper evrenselliği eleştiren görecilik anlayışına ciddi bir itirazda bulunmaktadır. Ona göre bu eleştiri yapılırken, ahlak normlarının zamandan zamana, yöreden yöreye ciddi farklılıklar gösterdiği ve hatta çeliştiği, genelgeçer bir ahlak normu üretmenin imkansız olduğu, ahlaki normların tanımlanmasına yarayan “iyi/kötü” kavramlarının bile sübjektif nitelik taşıdığı, dolayısıyla da etiğin bir ahlak bilimi olarak inşa edilmesinin mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir. Oysa, ahlakın varlığını tehdit eden bir görecilikten bahsedebilmemiz için, bir ahlak normunun aynı anda bir eylemi hem yasaklayıp hem de onu buyurması gerekir. Ahlaki normların farklı toplumlarda uygulanmasında çeşitlilikler ve hatta çelişkiler ortaya çıkacak şekilde yorumlanması ise olsa olsa toplumsal düzende birlikte yaşama deneyiminin kusursuzlaşmasına giden yolda atılan adımlar olarak değerlendirilmelidir. Yani normların geçerliliklerinin bu şekilde sarsılmasından gerçekte bahsedilemez (2012:52). Çünkü “fiili, olgu düzlemindeki davranışlar, hiçbir şekilde bir kural ya da normun normatif geçerliliği hakkında tayin edici hüküm oluşturmaz” (Pieper, 2012:57).

Diğer taraftan, ahlak normlarının kültürlerarası çeşitlilik ve farkları sebebiyle, genelgeçer normatif etik ilkelere ulaşamayacağını savunan kişi iki önemli noktayı gözden kaçırmaktadır. İlkinde; temel ahlaki ilkeler ve bu ilkelerden hareketle oluşturulmuş davranış kalıpları yani ikincil düzeydeki normlar arasındaki farkı anlamamakta, gözden kaçırmaktadır. Devamında ise bu kişi; vardığı normatif sonucu temellendirememektedir. Çünkü ahlakta hiçbir ilke genelgeçer değil ise ve olamayacaksa, hiç kimse ahlaki yargılama yaparken nasıl davranılması gerektiği konusunda geçerli bir normatif yargıya sahip olduğunu iddia edemez (Pieper, 2012:53).

Çağımızın önde gelen düşünürlerinin bir kısmı evrensel etiğin istenmeye değer ya da zorunlu olmadığına, bir kısmı da olanaklı olmadığına inanmaktadır. Örneğin, Bauman'a göre de tamamen evrensel ve kusursuz bir etik oluşturmak asla mümkün olmayacaktır (Yüksel, 2015:22). Etik kodlar da hukuki düzenlemeler gibi, toplumdaki benzerlikler, ortak özellikler üzerine kurulur. Çeşitlilik ve farklılıklar ise bu normların oluşumu sırasında göz ardı edilmiş olur. Etik kuralların bu yönü de, ortaya çıkan ahlaki problemleri tartışıp çözüme ulaştırmada engelleyici bir özellik taşımaktadır. Ayrıca etik kodlar, başta üzerinde fikir birliğine varılarak oluşturulsa bile, zamanla birey bu kurallara yabancılaşır ve bu kurallar birey tarafından dışarıdan dayatılan bir zorunluluk biçiminde algılanır. Dolayısıyla duyarlılık ve ahlaki sorumluluk hissi azalır (Yüksel, 2015:20).

Kuçuradi'ye göre, Postmodernizmin norm sorunlarına bu göreci yaklaşımı ve farklılıklara saygı talebinin artmasının yarattığı kargaşa, “evrenselleştirilebilir bir etik” arayışı girişimlerini başlatmıştır (Kuçuradi, 2003:7).

Bu göreci yaklaşım biçimiyle, “(...) insanlığı ilgilendiren sorunların çözümünde ortak sorumluluk taşımanın (*Mitverantwortung*) olanağı da özünde reddedilmiş oluyor” (Apel, 2002:5). Otto-Apel'e göre, eğer yaşam tarzları arasında birbiriyle karşılaştırılmalarını imkansızlaştıracak farklılıklar varsa ve bunları yalnızca kabul etmek durumdaysak, bu farklı yaşam tarzları arasında anlaşmaya varmanın bile bir anlamı kalmayacaktır. Bu farkların *a priori* olarak kabul edilmesi, beyaz sömürgecilerin Kızılderililerle ya da siyahlarla karşılaştıklarında sergilediklerine benzer düşünce ve davranışlara ulaştırır bizleri. Bugünün dünyasında, farklı yaşam tarzlarının ve kültürlerinin bir arada yaşama becerilerini geliştirmesi artık hiç olmadığı şekilde bir gerekliliktir. “Çoğulcu bir değer etiği, evrensel bir normlar etiği ile tam olarak uyuşmalıdır” (Apel, 2002:9).

Kant'a göre de, tekilliğin ve bireyselliğin büyük ölçüde terk edilmesi, en yüksek değerlerin seçilmesi bağlamında yapılması gerektirir. Devamında da, eşitlik, birlikte yaşama ve ortak sorumluluk, yani birlikte çalışma konularındaki normların evrensel geçerliliği herkes tarafından kabul edilmeli ve bu normların evrenselliğinin kabulü konusunda da gerektiğinde ısrarcı olunmalıdır (Apel, 2002:9).

Apel, Foucault'nun evrenselciliği eleştirirken kullandığı ifadeleri şu şekilde aktarmıştır: “Tüm dünyada herkesin boyun eğeceği anlamda bir ahlak formunu araştırmak; işte bu bana felakete yol açıcı (katastrofik) bir şey olarak görünüyor” (Apel, 2002:6). Ancak devamında Foucault, insan haklarının evrenselliği konusuyla karşı karşıya kalmış ve elbette evrenselliğini kabul etmiştir. Apel'e göre ise bu bir çeşit tutarsızlık yaratmaktadır. Otto-Apel, Foucault'ya cevaben; asıl herhangi bir tartışma sahnesinde, uzlaşmaya değil farklılıklara vurgu yapan maksimleri takip etmenin “katastrofik” olacağını belirtmiştir (2002:10).

Soysal da etikte göreciliği savunanlardan olmadığını belirtirken “zaten etik sadece bir ahlakın bilgisi değil, doğrunun aranmasının bilimi ise, böyle olması gerekir” şeklindeki düşüncesi ile etik evrenselciler arasındaki yerini almaktadır (2000:183).

Billington'a göre de kurallar olmak zorundadır. Bunun alternatifini ise anarşi olacaktır ki, bu da fiziksel olanın güçlü olması, ayakta kalması, zorbanın yönetimi anlamına gelmektedir (2011:67).

Böylesine hızla değişen ve sorun alanları çeşitlenen bir dünyada artık her alandan, meslekten insanlar, hem mesleki profesyonel hayatlarında hem de günlük yaşantılarında nasıl karar verecekleri ve davranacakları yönünde kendilerine rehberlik edebilecek etik ya da ahlaki normlara ihtiyaç duymaktadırlar (Yüksel, 2002:178).

Kültürel görecilik, ahlaki göreceliğe yol açmamalıdır; çünkü, küreselleşen dünyada uluslararası toplum, genelgeçer etik ilkelere muhtaçtır (Arslan, 2005:11).

“Bugün talep edilmesi gereken şey, evrensel geçerli normlar karşısında tek tek yaşam tarzlarının gerçekleştirilmesinin ve tekil farklılıkların ortadan kalkması değil; evrensel-deontolojik normlar etiği ve yaşama biçimleriyle bağlantılı Yeni Aristotelesçi bir değer etiğinin tamamlayıcı ilişkisidir”. Bununla birlikte evrensel etiğin, kendini gerçekleştirme etiğinin önünde yer alması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır (Apel, 2002:9-10).

1.5. ETİK – MESLEK ETİKLERİ

“Pratik etik”, “uygulamalı etik”, “meslek etiği” ya da “biyoetik” şeklindeki isimlendirmelerle ifade edilen kavramların birbirinden farkı nedir? Dahası bu sayılanların “etik” ile arasında

nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Pratik Etik (2016a) kitabının giriş yazısında belirttiği şekli ile Tepe'ye göre bu kavramlar çoğu zaman aynı türden çalışmalara işaret etmektedir. Sözü edilen kavramlar arasında “meslek etikleri” çeşitli meslek dallarında yaşanan etik sorunlar ile ilgilendiği için “pratik etik” ve “uygulamalı etik”e göre (genellikle) daha dar bir alanı kapsamaktadır. “Pratik etik” ve “uygulamalı etik” kavramları ise daha geniş bir alanı kapsarken bu iki kavram neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Birinin yerine diğerinin tercih edilmesi mümkün görünmektedir. Tıp kökenli bir kelime olmakla birlikte tüm canlı yaşamını ilgi alanı içine alan bir kavram olan “biyoetik” ise bazı çalışma alanlarını (siyaset, hukuk gibi) dışarıda bırakabildiği için “uygulamalı etik” ve “pratik etik” kadar kapsayıcı görünmemektedir.

Sayılan başlıklar altında incelenen konular ise etiğin epistemolojik sorunları değil, daha çok günlük hayatta karşılaşılan türden etik sorunlar olmaktadır. Yaşanan birtakım olumsuz gelişmelerin sonucunda etik alanında “öncelik sırasının değişmesi” söz konusu olmuştur. Terör, şiddet, ırkçılık, kadına şiddet olaylarının artması ve iklim değişikliğinin yarattığı sorunların etik boyutunun ön plana çıkması ile de etiğin çalışma alanı genişlemiştir. Sonuç olarak bu sorunlar ile ilgilenen; “pratik etik”, “uygulamalı etik”, “mesleki etik” ve “biyoetik” gibi “yeni etikler” bu sayılan gelişmelerin devamında ortaya çıkmıştır (Tepe, 2016a).

Pratik sorunlara odaklanan bu “yeni etikler”, etiğin geleneksel sorunlarından farklı konularla ilgilendiğini vurgulamak amacıyla “pratik etik”, “uygulamalı etik” gibi isimlerle anılmaya başlarken, geleneksel sorunlarla ilgilenen etiğe de “felsefi etik” denilmeye başlandı. Bu noktada geleneksel etiğin sadece teorik sorunlarla ilgili olduğu, günlük yaşama dair sorunlarla ilgilenmediği gibi yanlış bir izlenim ortaya çıkmış oldu. Ancak etik, salt teorik sorunlar konu edildiğinde dahi mutlaka pratiğe ilişkin bilgiler içermektedir. Zira etikte teori ve pratiğin birbirinden ayrılması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu yeni etikler, felsefi etiğin bu yeni sorun alanlarına yöneltilmesi olarak düşünülebilir. Sonuç olarak etikte, teori ile pratiğin birbirinden tamamen ayrılmasının olanaksızlığı ortaya çıkmış olmaktadır (Tepe, 2016a:2-7).

Yaşanan hızlı bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda pek çok meslek grubu için yeni sorun alanları ortaya çıkmış, bu sorunlarla ilgilenmeyi amaçlayan ve genellikle “meslek

etikleri” olarak adlandırılan yeni etikler oluşmaya başlamıştır. Pek çok uğraş alanında sayıları her geçen gün artan bu “etikler” bir nevi enflasyona da sebep olmaktadır. Hatta (artık) “felsefi etik” olarak adlandırılan, felsefenin en eski dallarından biri olan etik ise yukarıda bahsedilen enflasyon içinde meslek etiklerinden biriymiş gibi muamele görmektedir. Ancak bu noktada gözden kaçırılan; tüm bu etik sorunlar içerisinde ortak olan şeyin tek bir etik olduğu yani bunların etik sorun olmasının aynı temelden kaynaklandığıdır. Yani “etik tek, etik sorunlar çoktur” (Tepe, 2016a:9). Dolayısıyla bu meslek etiklerinde birbirinden farklı etiklerden değil, farklı etik sorunlardan bahsedilmektedir ve insan ilişkilerinden kaynaklanan bu sorunlar çoğu zaman benzerlik taşımaktadır. Farklı meslek gruplarının geliştirdiği mesleki davranış ilkelerine bakıldığında da ilkelerin çoğunun benzer olduğu görülmektedir. Burada farklı olan sadece meslek gruplarının uğraş alanlarından kaynaklanan farklı türden etik sorunlarla karşılaşılmasıdır. Etik sorun olma durumu ise ortaktır.

Bu etik sorunların, kişilerin tutum ve davranışlarından kaynaklanmasının yanı sıra günümüzde geline nokta politik ve ekonomik bir boyutunun da olduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin yargıda etik davranışın nasıl sağlanacağı konusunda “hakimlerin nasıl davranmaları gerektiği” üzerine odaklanmak, yargı bağımsızlığı gibi çok önemli konuları görmezden gelmek anlamına geleceğinden sorunlara “makro etik” boyutuyla bakmak önem kazanmaktadır (Tepe, 2016a:11).

Kuçuradi’ye göre de meslek etiklerinde sorulan sorular, belirli bir mesleği icra eden meslek mensuplarının, tek tek durumlar karşısında “genel olarak” ne yapması gerektiğini sormaktadır ve bu soruların cevapları uluslararası sözleşmeler, mesleki ahlak kodları olarak karşımıza çıkmaktadır (2009a:28-29).

1.6. ETİK - AHLAK İLİŞKİSİ

Daha önce de değinildiği gibi iki kavramın sıklıkla birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanan anlam karmaşasına düşmemek için kavramlar arasındaki farkların kısaca belirtilmesinde yarar bulunmaktadır.

Günlük yaşamımızda farkında olarak ya da olmayarak çokça ahlaki yargıda bulunmaktayız. Sırada beklerken öne geçmeye çalışan birine sinirlendiğimizde, yaşlı birine yardım eden bir genci takdir ettiğimizde ya da arkadaşımıza verdiğimiz sözü tutmadığımız için kendimize kızdığımızda, farkında olarak veya olmayarak birtakım değer yargıları ile hareket ediyoruz. Onaylıyoruz veya reddediyoruz. Oysa her durumla ilgili hızlıca bir ahlaki yargıya varmayıp neyin ahlaki olduğunu, bu yargıya nasıl varılabileceğini ve nasıl temellendirilebileceğini düşünen kişi, etik alanına giriş yapmış bulunmaktadır.

Dolayısıyla denilebilir ki; ahlaki dil, günlük konuşmalarımızda eleştirdiğimiz ya da onayladığımız davranışlar hakkında konuşurken kullandığımız günlük dile ait kelimelerden oluşmaktadır. “Etik/Ahlak Felsefesi”nin dili ise, ahlaki dil “üzerine” düşünen konuşmadır (Pieper, 2012:29-33).

Etik ve ahlak arasındaki farkı açıklamak isteyen Kuçuradi etik kelimesinin bugün üç anlamda kullanıldığından bahseder. Bunlardan ilkinde etik denildiğinde aslında belirli bir kültüre özgü yazılı olmayan davranış kuralları anlamındaki “ahlak” kastedilmektedir. Kuçuradi bu yazılı olmayan normlara “ahlak normları” demektedir. İkinci olarak belirli bir grup insan tarafından bir amaç doğrultusunda oluşturulan yazılı normlar bütünü anlamında kullanılmaktadır. Burada da kelime “meslek etikleri” ve bu araştırma alanlarının kendisini tanımlamaktadır ve etik bugün en çok bu anlamda kullanılmaktadır. Kuçuradi bunlara da “ahlaklılık bildirgeleri” (örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi) denilmesinden yanadır. Son olarak da etik felsefenin bir dalıdır ki Kuçuradi “etik” sözcüğünü yalnızca bu anlamda kullandığını belirtmektedir (Kuçuradi, 2003:8). Yani kısacası Kuçuradi’ye göre etik günümüzde üç farklı anlamda ya da bağlamda kullanılmaktadır. Bunlar sırasıyla 1) kültürel davranış kurallarını ifade eden ahlak, 2) belirli bir grup tarafından oluşturulan yazılı kurallar yani yaygın kullanımıyla; meslek etikleri, 3) felsefenin bir dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uludağ konuşmalarında (2009b) Kuçuradi, benzer bir şekilde ancak daha ayrıntılı olarak etik-ahlak meselesini açıklamıştır. İlk bakışta “ahlak” kavramının kastettiklerini kabaca sınıflandırmak gerekirse 1) “İnsanlararası ilişkilerde geçerli kılınan değer/değerlilik ölçüleri”, 2) “Ahlaklılık”, 3) “Etik” şeklinde bir sınıflandırma yaptığı görülmektedir. Birinci anlamıyla ahlakı ise kendi içinde kategorilere ayırmıştır. İlk grupta, insansal ilişkilerde

geçerli kılınan değerlilik ölçülerinin, değerlendirmeleri belirlemeleri gerektiği yönünde bir beklentiden bahsetmiş, böylece ortaya çıkan değer yargılarının davranışlara ya da kişilerin karakter özelliklerine ilişkin olabileceğini ifade etmiştir. Daha açık bir ifadeyle burada kastedilen; kişilerarası ilişkilerde kişilerin uyması beklenen davranışlardır. Kuçuradi bu noktada, bu değişken değer yargılarının (büyüklerin karşısında sigara içmek ayıptır vb.) kişilerin davranışlarını değerlendirmede ölçüt olarak kullanılamayacağından söz etmektedir. Bu tür değer yargılarını ölçü olarak kullanıp yapılan değerlendirmelerin sonucunda pek çok haksızlık ve çatışmaya yol açılabildiğini de vurgulamıştır. Bu birinci anlamda ahlak kavramını açıklarken kullandığı ikinci kategoride ise kişilerin değerlendirmelerini değil “eylemlerini” değer ölçüleri olarak belirleyen kuralların, değer harcamayı önlemede etkili olabileceğinden bahsetmiştir. Çünkü bu noktada bu ilke ve kurallar bir gerekliliği dile getirmektedir (yardımlaşmak gerekir, ırk ayrımı yapmamak gerekir, büyüklerin elini öpmek gerekir gibi). Bu deney kaynaklı kuralların bazıları farklı kültürel özelliklerden kaynaklandığı için koşullar değiştiğinde amaçsız kalır, işlevini yitirir. “Büyüklerin elini öpmek gerekir” örneğinde görülebileceği gibi. Kişilerin davranışlarının etkileri değerlendirilerek ortaya çıkarılan bazı kurallar da bulunmaktadır. Örneğin kırmızı ışıktan geçmemek gerekir, işe vaktinde gitmek gerekir gibi kuralların anlatmak istediği şu şekildedir: “böyle davranılırsa herkesin yararının korunması olasılığı artar”. Gereklilik önermelerinin son ayağını ise, insanın değerinin bilgisinden kaynaklanan önermeler oluşturmaktadır. Bunlara daha çok ilke denilmektedir. İşkence yapmamak gerekir, insanlara eşit davranmak gerekir gibi ilkeler burada örnek verilebilmektedir. Kuçuradi bu ilkelere “ahlak ilkeleri” yerine “ahlaklılık ilkeleri” hatta belki de “etik ilkeler” denilmesinin daha doğru olacağından bahsetmektedir. “Ahlak”ın kapsamı içine de yukarıda bahsedilen; yer ve zaman içinde değişiklik gösterebilen ve deney kaynaklı değer yargılarının yerleştirilmesi ile daha doğru bir ayrıma ulaşılabileceğini savunmaktadır. Yani bu “ahlaklılık ilkelerini”, “ahlak” kavramının dışında tutmanın faydalı olacağından söz etmektedir. Burada ahlakın ikinci anlamı olan “ahlaklılık” kavramına gelinmektedir (2009b:32-44).

Kuçuradi etik ilkelerin farkını anlatırken bu ilkelerin “içeriksiz” olduğundan bahseder. Öyle ki bu ilkeler, insanlarla ilişkilerimizde kendi istediklerimizi değerlendirmek için bir ölçü

niteliğindedir. Yani bu ilkeler kişilere, nasıl davranması gerektiğini söylemez. Her durumda “neyi isteyerek davranması gerektiğini” söylerler. Bu ilkelerin en belli başlı örneğinin ise Kant’ın kesin buyruğu (kategorik imperatif) olarak gösterir. “Bu isteme ilkesiyle Kant, bize, kendi somut istediklerimizi değerlendirebilmek üzere, kendimiz için kullanabileceğimiz bir ahlaklılık (ya da değerlilik) ölçüsü sağlıyor” (2009b:45-46).

Ahlakın üçüncü ve son anlamının ise felsefenin bir dalı olan “etik” olduğunu söylemektedir Kuçuradi. Felsefenin “insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen bir dalı”. Ve etiğin insanlara ağıladığı bilgilerin, insanca yaşayabilmenin ön şartı olduğunu ifade eder (2009b).

Kuçuradi’nin bu görüşünden hareketle Tepe ise, ahlakın birden fazla bağlamda kullanıldığını ve bunların da etikten farklı şeyler oldukları düşünüldüğünde etik ve ahlakı ayırmanın zorunlu bir hal aldığını vurgulamaktadır. Birinci anlamı ile ahlak; belirli bir zamanda ve yerde, uyulması gereken davranışlar bütünü, davranışlara ilişkin geçerli bulunan değerler sistemi anlamına gelmektedir. İkinci anlamda, kelimenin “ahlaklılık” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu anlamda ahlakın yaptığı üzere normlar ortaya koymaya çalışmak da felsefi anlamda etiğin işi değildir. Ahlak üçüncü olarak ise “etik” anlamında kullanılmaktadır. Bu noktada etiğin, ahlakın hem ikinci hem de özellikle birinci anlamından farkının mutlaka ortaya koyulması gerekmektedir. Çünkü etik insanın ne yapması ya da yapmaması gerektiğini söylemeye çalışmaz, insana dair doğrulanıp yanlışlanabilir bilgiler üretme çabasındadır. Ayrıca ahlakın ilk iki anlamından etik ayrılmadıkça, etiğin göreceliği tartışmaları da devam edecektir (2014:12-15).

Pieper’a göre; etik özel olarak somut olaylarla tek tek ilgilenmez. Ahlak ile bu noktada ayrılmaktadır. Etik, eylemleri ahlaki olarak nitelendirirken kullandığımız ölçütlerle ya da hangi şartlar altında bu ilkelerin genelgeçer hale geldiği, gelebileceği ile ilgilenir (2012:33).

Pieper, etik ve ahlak arasındaki ilişkiyi, edebiyat bilimcisi ile roman yazarı, tiyatro eleştirmeni ile oyuncu analogilerinden yararlanarak açıklamaktadır (2012:34). Nasıl ki tiyatro eleştirmeni olmak için oyunculuk da yapabiliyor olmak gerekmiyorsa ya da edebiyat bilimciler pekala yapabilecek durumda olmasına rağmen roman yazmayı roman üzerine

söylenebilecek genel ifadelere ulaşmakla ilgileniyorsa, etikle ilgilenen kişi de ahlak konusu üzerinde genel değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Billington'a göre, ilkelerden bahsederken ahlaki yerine "etik ilkeler", davranışlardan bahsederken de etik değil "ahlaki davranış" kullanım biçimlerini tercih etmek yerinde olacaktır. Çünkü "etik doğru ve yanlış davranış teorisidir, ahlak ise onun pratiği" (2011:46). Burada ahlakla ilgili olan "ahlaksız" ve "ahlak dışı" kavramlarını da kısaca özetlemekte fayda vardır. Ahlak dışı ve ahlaksız arasında önemli fark bulunmaktadır. İyi-kötüyü birbirinden ayıracak duruma gelmeden ahlaksız olunamaz. Dolayısıyla bir bebek, ya da bir akıl hastası davranışları sebebiyle ahlaksız olarak değil ancak ahlak dışı olarak nitelendirilebilir. "Ahlaksız"; bir ahlak kuralına uymayan, "ahlak dışı"; ahlakla bağdaşmayan şekilde tanımlanabilir (Billington, 2011:47).

1.7. ETİK - HUKUK İLİŞKİSİ

Yaşadığımız dünyanın her geçen gün daha karmaşık hale gelen değişken yapısı, etik, ahlak, hukuk alanlarında yapılan tartışmaları artırmaktadır. "Neyi/nasıl yapmalıyız" gibi soruların da önemi artmaktadır. Dolayısıyla insan, karar verip eylemde bulunurken ona yardımcı, yol gösterici olabilecek standart ve normlara, bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaca ise etik kodlar ve hukuki düzenlemeler geliştirilmesi yoluyla cevap aranmaktadır.

Hukuk ve etiğin birbiriyle yakından ilişkili alanlar olmalarının önemli bir sebebi; adalet, eşitlik, özgürlük, insan onuru gibi kavramların her iki alan için de temel teşkil ediyor olmasıdır (Topakkaya, 2010:161 ve Çalışır, 2015:9). Ancak bu kavramlar, sadece felsefede derinlemesine tartışılan konular olarak kalmamalı, hukukta da karşılığını bulmalı, pratik yaşamla ilişkilendirilmelidir. Etik hukuk sayesinde kendine uygulama alanı bulmaktadır.

Etiği ilk kez sistematik olarak inceleyen ve dolayısıyla kurucusu kabul edilen Aristoteles'in önemli eseri *Politika*, aynı zamanda hukuk kurallarının gerçek anlamını bulduğu en eski kaynak olarak kabul edilmektedir (Davran, 2000:143).

Hukuk kurallarının oluşumu konusunda ortaya atılan görüşler arasında pozitif hukuku savunanlar; yasaların tamamen insan ürünü olduğunu ve hukukun geçerliliğini sağlayan şeyin, insanların bu geçerlilik üzerinde anlaşması olduğunu iddia etmektedir. Doğal hak hukukçularına göre ise; doğa bir düzeni yansıtır ve insandan çok önce bu düzen vardır. Dolayısıyla da insanların istek ve iradesinden bağımsızdır. Doğal hak hukukçuları, bu bakış açısıyla hukuku yorumladığında, her bir parçası doğaya ait olan bütünlüğün içinde, hukukun hak-görev düzenlemesi yaptığını düşünmektedir (Pieper, 2012:64-65). Aristoteles de yasayı tüm tutkulardan arınmış akıl olarak tanımlamaktadır (Davran, 2000:143). Dolayısıyla Kant ve Aristoteles hukuk ve etik olmak üzere her iki alanda da görüşleri üzerinde önemle durulan felsefecilerdir.

Modern yaşamda, hukuk ve etik alanları arasındaki ilişki çok yönlüdür ve bu bileşenler birbirlerini etkilemektedirler. Gittikçe karmaşıklaşan modern yaşam, insanların bir arada yaşaması için ayrıntılı hukuk kurallarına duyulan ihtiyacı artırmakta, dolayısıyla toplumsal yaşam daha fazla hukuksallaşmaktadır. Toplumsal yaşamda hukuk kurallarının ağırlığı artarken, ahlak kurallarının etkinliklerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Oysa etik ve hukuksal normlar, birlikte yaşamının vazgeçilemeyecek iki unsurudur (Yüksel, 2002:177). Hukuk da etik de insanların toplu halde yaşamalarını düzenleme ihtiyacından meydana gelmiştir (Çalışır, 2015:9).

Ahlaki ve hukuki normlar arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişkide bazen, ahlaki ve hukuki norm aynı şeyi suç kabul ederek cezalandırır. Bazen de yazılı hukuk, ahlaki kurallara atıfta bulunur. İlişkinin bir diğer boyutunda da, toplumun genel ahlakına uymayan hukuk kurallarını uygulamakta diretmenin, başarılı sonuçlar vermeyeceği gerçeğinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir (Yüksel, 2002:180). “Etik kurallardan türetilen ya da onlara uygun düşen meşru normlar olmaksızın hukuk kuralları ‘iyi’ yasalar olamazlar ve yasanın en üstün şey olmasını sağlayamazlar” (Davran, 2000:141). Etiği benimseyip, içselleştirmemiş hukuk kuralları, çeşitli güç odaklarının çıkarlarını ve bu çıkarlara giden davranışlarını meşrulaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktır (Aslan, 2007:2565).

Işıktaç ahlaki davranışı, düşünce, duygu ve davranışlarda “iyi” ve “kötü” arasındaki farkın bilincinde olmak biçiminde tanımlamaktadır. Hukuki davranış ise “haklı” ile “haksız” olanı ayırmayı temel alır ve adalete ulaşmayı amaçlar (2000:3).

Ahlaktaki “iyi” ise, hukuktaki “adaleti” kapsamaktadır. Hukukun adaleti sağlamak suretiyle toplumsal yaşamı düzenleme, güven ve huzuru temin etme çabası ise hukuk ve ahlaki doğrudan birbirine bağlamaktadır. İnsanın toplumsal bir varlık ve adaletin de toplumsal bir değer olarak tanımlanmasının sonucunda ortaya çok geniş bir birleşim alanı çıkmaktadır ve bu alanda ortaya çıkan sorunlar, ahlaki değerlerin kişiselliği ya da göreceliliğine terk edilemeyecek kadar önem arz etmektedir. Dolayısıyla normatif düzenlemelere olan ihtiyaç rahatça görülebilmektedir (Işıktaç, 2000: 10).

2. BÖLÜM

YARGI ETİĞİ, ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE KARŞILAŞTIRMALI YARGI ETİĞİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak “yargı” ve “etik” kavramları arasındaki bağ, özellikle “yargı bağımsızlığı” ve “yargısal hesap verebilirlik” üzerinden incelenmiş, yargı bağımsızlığının sağlanması için gereken unsurlar üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda ulusların yargısal etik davranış kuralları oluştururken rehber olarak yararlanabilecekleri uluslararası metinler ele alınmıştır. Son kısımda ise karşılaştırmalı bir yaklaşım ile Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da yargısal etik davranış kodları ve bu kodların oluşum süreçleri incelenmiştir.

2.1. YARGI VE ETİK

Etik kuralların toplumda oluşmuş doğru ve yanlış davranış kalıplarını ifade ettiğinden daha önceki bölümlerde bahsedilmişti. Hukuk kuralları da etik olmayan davranışlar üzerindeki yaptırımları düzenlemekteydi. Ancak zaman zaman etik kurallar ve hukuk kurallarının birebir örtüşmediği, etik ve hukuk arasında boşluklar doğabildiği de unutulmamalıdır. Her etik dışı davranış, hukuki bir yaptırımla karşılanmayı gerektirmeyebilir.

Zaman içinde mesleklerin kendilerine özgü etik davranış ilkeleri de oluşmaktadır. Bunlar içinde yargı üyelerinin etik ilkeleri önem arz etmektedir. Çünkü yargı mensuplarının temsil ettiği değerler ve kullandıkları yetkiler, adaletin sağlanması ve hak ve özgürlüklerin korunması ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla adaletin koruyucusu ve dağıtıcısı konumundaki yargıdan, yargısal işlevini yerine getirirken etik davranış kurallarına uyması özellikle beklenmektedir. Toplumsal adaletin sağlanması ve toplumun yargıya güven duyması açısından bu oldukça önemlidir. Yargının adil olması yanında aynı zamanda adil görünmesi de gerekmektedir. Bu da yargıya duyulan güven ile ilişkilidir.

Yargıya duyulan güven, toplum nezdinde yargı üyelerinin davranışlarıyla doğrudan bağlantılıdır; çünkü, yargısal faaliyet, hakim ve savcılarının davranışları ile somut bir biçime

kavuşmaktadır. Dolayısıyla yargının etik davranış ilkelerinin oluşturulması ve bu ilkelerin yerleşmesi konusu önem kazanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası bağlamda pek çok girişimle, yargısal etik davranış kuralları (kodları) oluşturulması dünya gündemini meşgul eden konulardandır. Hukuki bağlayıcılığı olan ya da sadece moral açıdan bağlayıcılığı söz konusu olan uluslararası düzenlemeler, ülkelere kendi etik kodlarını oluşturma konusunda yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Örneğin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde yargı bağımsızlığına dikkat çekilirken, Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri hukuken bir bağlayıcılığı olmamakla birlikte, yargısal etik konusunda en kapsamlı ve uluslararası kabul gören belge niteliğindedir (İnceoğlu, 2012:11).

Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi de, hakimlerin karşılaştıkları etik ikilemler karşısında nasıl davranmaları gerektiği konusunda tereddüt yaşadıklarında başvurabilecekleri bir danışma kurulu kurulmasını tavsiye etmiştir. Ancak bu kurulların, hakimlerin kendi örgütleri çatısı altında kurulması gerektiğini belirtmiştir (İnceoğlu, 2012:13).

Yargı mensuplarının mesleklerine dair belirlenmiş etik davranış kurallarına riayet etmemeleri durumunda da hesap verebilir bir konumda olmaları, demokratik devlet geleneğinin de bir gerekliliğidir. Bu noktada disiplin kurallarının işletilmesi süreci de önem arz etmektedir. Disiplin süreçlerinin yasama veya yürütmeye hesap verebilirlik halini alması, yargı bağımsızlığı için en ciddi tehditlerden biridir. Zira yargıda hesap verebilirliğin amacı, yargı üyelerinin taraflara ve halka hesap verebilmeleridir, çünkü hakim ve savcıların sorumlulukları taraflara ve topluma karşıdır. Dolayısıyla hem etik davranış kurallarının belirlenmesi hem de bunlara uyulup uyulmadığının denetlenmesi süreçlerinde, yargısal bağımsızlık ile hesap verebilirlik arasındaki hassas dengeler gözetilerek uygun bir sistem tasarlanmalıdır (İnceoğlu, 2012:12-13).

2.1.1. Yargı Bağımsızlığı

Yargı bağımsızlığının yapısal tanımlarına bakıldığında, çoğunlukla negatif tanımlar yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlarda yargı bağımsızlığının ne olduğundan çok ne olmadığı ifade edilmektedir. Yapısal yaklaşım, yasama ve yürütme üyelerinin ne yapmamaları gerektiğine

dikkati çekerek yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan durumları açıklar (Winkler ve Zagel, 1995:798).

Yargı bağımsızlığının negatif tanımlanmasında kuvvetler ayrılığı yaklaşımından yararlanılmaktadır. Kuvvetler ayrılığı yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının her birinin farklı organlarca yürütülmesini ve böylece her birinin diğerinden bağımsız olmasının sağlanmasını esas alan yaklaşımdır. Bu sayede vatandaşların temel hak ve hürriyetleri devlet karşısında korunmuş olmaktadır (Gözler, 2011:538). Bir diğer tanımlamaya göre de kuvvetler ayrılığı; devletin hukuki işlevlerinin, farklı erkler tarafından koordineli bir biçimde yerine getirilmesidir (Özbudun, 2008:183). Yargı bağımsızlığının temelde kuvvetler ayrılığı prensibine dayandığına ilişkin görüşlerin (İnceoğlu, 2012:17, Özkorkut, 2008:226) yanı sıra, hakimlerin bağımsızlığına ilişkin ifadelere kuvvetler ayrılığı teorisinden çok daha öncelerde (örneğin İslam hukukunda ya da 16. yüzyılda Fransa’da) rastlandığına ilişkin görüşler de literatürde mevcuttur (Fendoğlu, 2010:170).

Yargıyı, yasama ve yürütmenin yanında üçüncü bir kuvvet olarak kabul etmeyen yaklaşıma göre ise yargı, bir bakıma kanunların uygulanması işlevini üstlenen kurumlardan biridir ve dolayısıyla yürütmenin içinde değerlendirilmelidir (Fendoğlu, 2010:97-98). Yargının, anlaşmazlıkları çözdüğünü bu yüzden de yerine getirdiği işlevin sadece kanunların uygulanması olarak nitelendirilemeyeceğini savunan görüşe göre ise yargı üçüncü bir kuvveti ifade etmektedir ve yasama ile yürütmenin etkilerinden bağımsız bir şekilde işlevini yerine getirmesi çok önemlidir (Kutlu, 2001:157).

Yargı üçüncü bir kuvvet olarak kabul edildiği durumda da esasen önemli olan, yargının yasama ve yürütmeden bağımsızlığının tam olarak sağlanabilmesi için gerekli olan enstrümanlara sahip olup, bunları uygulamaya geçirebilmesidir. Burada da yargı bağımsızlığının pozitif tanımı ile karşılaşılmaktadır (Gülener, 2011:221). Sözü edilen bu enstrümanlar “hakimlik teminatı” adı altında hem uluslararası hem de ulusal metinlerde düzenlenmektedir. Ülkemizde de hakimlik teminatı ile ilgili ifadeler 1982 Anayasası madde 139’da hüküm altına alınmıştır.

Bağımsız bir yargı, hukuk devletin olmazsa olmazlarının başında gelmektedir. Yargının bağımsızlığının sağlanması için, hakimlerin tüm baskı unsurlarının etkisinden azade bir biçimde kararlarını vermeleri gerekmektedir. Bunun yanında yargı erkinin diğer erklerin müdahalesine maruz kalmaması da yargı bağımsızlığının sağlanmasının bir diğer boyutudur (Akıncı, 2010: 93).

Uluslararası girişimler arasında yargı etiği konusunda en kapsamlı belge olan Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nin birinci maddesinde bağımsızlık; “Yargı bağımsızlığı, hukuk devletin ön koşulu ve âdil yargılanmanın temel garantisidir. Bundan dolayı hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhafaza etmelidir” şeklinde açıklanmaktadır (BM, 2003:3). Bu ilkenin nasıl uygulanacağına dair tavsiyelerin yer aldığı belgede bağımsızlığın sağlanması için hakimin davanın taraflarından, meslektaşlarından, yasama ve yürütme erklerinin baskılarından ve toplumdan bağımsız olarak karar vermesi gerektiğine işaret edilmiştir. Hakimin tüm kurumsal ve kişisel baskılardan ve müdahalelerden uzak, vicdani kanaatine göre karar vermesi beklenmektedir.

Yargısal bağımsızlık olmaksızın, güvence altına alınan tüm haklar ve özgürlükler, “içi boşaltılmış vaatler” haline gelir (İnceoğlu, 2007:55). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nden Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'ne kadar pek çok uluslararası metinde yargı bağımsızlığından önemle söz edilmektedir. Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri Yorumu'nda da yargı etiği bağlamında bağımsızlık temel bir değer niteliğindedir ve tarafsızlık için ön koşul olarak kabul edilmektedir (2007:43).

Yargı bağımsızlığının temelinde hukuk devleti bulunmakta, yani hukuk devleti olmadan yargı bağımsızlığının sağlanması mümkün olmamaktadır. Diğer bir bakış açısı ile de hukuk devleti, devletin tüm iş ve işlemlerinin hukuka uygun olmasını ifade etmektedir ve bunun sağlanmasının yolu özgür ve bağımsız bir yargıdan geçmektedir. Dolayısıyla hukuk devleti ve yargı bağımsızlığı arasında yapısal bir bağ olduğu aşikardır. Özellikle devlet ve vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıklarda hukuk devleti niteliği sınanırken aynı zamanda yargı bağımsızlığının önemi de ortaya çıkmış olmaktadır (Yüksel, 2012:73).

Yargı bağımsızlığının sağlanmasında yapısal unsurların düzenlenmesi gerekliliği kadar, yargının yasama ve yürütmeden bağımsızlığı, kamuoyu ve medya ile ilişkileri, meslektaşların birbirlerine karşı bağımsızlıklarını koruyabilmeleri gibi pek çok alt unsur ile karşılaşılmaktadır.

Yargı bağımsızlığı bazı çalışmalarda yargı sùjelerinin bağımsızlığı üzerinden tanımlanarak açıklanmıştır. Pek çok yazar tarafından kabul edilen görüŖe göre bağımsızlık ancak kişiye ait bir özellik olabilir, dolayısıyla da yargı bağımsızlığı yargı sùjeleri üzerinden açıklanmalıdır. Bu açıdan yargı bağımsızlığı, “hakimlerin bağımsızlığı, savcılarının bağımsızlığı ve avukatların bağımsızlığı” şeklinde üç kısma ayrılarak ele alınabilir (Çetiner, 2016:103-132). Anayasa’da da mahkemelerin bağımsızlığı başlığı altında düzenlenen hükümlerin pek çoğunun hakimlerin bağımsızlığına ilişkin olduğu görölmektedir (Çetiner, 2016:102). Dolayısıyla mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlerin bağımsızlığı söz konusu olduğunda birinden bahsedilirken çoğu zaman diğeri de kastedilmekte, kavramlar eş anlamlı bir şekilde kullanılmaktadır.

2.1.2. Yargıda Hesap Verebilirlik

Günümüzde kişilerin birbirleri ile ya da devletle olan ilişkilerinin karmaşıklaşması ve dolayısıyla devletin sorumluluk alanının genişlemesi sonucunda, hukuk normlarına ve yargı sistemlerine düşen rolün önemi her geçen gün artmaktadır. Böyle bir ortamda kamu yönetiminin tüm bileşenleri birtakım yeni sorumlulukları yüklenmek durumundadırlar. Bu sorumluluklar arasında daha açık, şeffaf ve hesap verebilir olmak özellikle öne çıkmaktadır.

Bilindiği üzere kamu görevlileri kamu hizmetlerini yerine getirirken kendilerine tahsis edilen yetkilerini ve kamu kaynaklarını kullanmaktadırlar. Bu sırada dürüstlük, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi etik davranış ilkelerine uygun davranmaları da etkin bir yönetim için olmazsa olmaz kabul edilmektedir (Kesim, 2005:269). Özellikle hesap verebilirlik, güven krizi yaşamakta olan kamu yönetimlerinin, halkın güvenini tekrar kazanma çabaları noktasında önemli bir araçtır (Gülener, 2011:21-218).

Hesap verebilirlik en basit tanımıyla; kamu kaynaklarını kullanan yetkililerin bu yetki ve kaynakları kullanırken ne ölçüde başarılı olduklarını “sergileme ve raporlama sorumluluğu” şeklinde ifade edilebilir (Kesim, 2005:270). Yargısal hesap verebilirlik ise, yargının bağımsızlığına zarar verilmeden onun kendine özgü değerleri göz önünde bulundurulacak bir biçimde, yargının niteliğinin ve performansının artırılması için kullanılacak bir yöntem olarak tanımlanabilir (Contini ve Mohr, 2007:28).

Hesap verebilirlik; sorumluluk, denetim ve şeffaflık kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Kamu yönetiminde hesap verebilirliğin amacı ise, kendisine kaynak ve yetki tahsis edilmiş olan kamu görevlisinin (asil-vekil ilişkisinde olduğu gibi), kendisinden beklenenleri yerine getirip getirmediğinin anlaşılmasıdır (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011:23-26).

İdarenin hesap verebilir olması, aynı zamanda hukuk devleti olmanın da başlıca gereklerindendir. Demokratik bir hukuk devletinde, diğer tüm kurumlara olduğu gibi yargıya da önemli görevler düşmektedir. Yargısal hesap verebilirliğin sağlanması, toplumda yargıya ve adalete olan güveni artıracaktır. Bu bağlamda yargı bağımsızlığı ile yargısal hesap verebilirlik arasındaki ilişki dikkatle incelenmelidir. İki arasında yapısal bir çatışma olduğuna yönelik bir algının varlığı bilinmekle birlikte temelde bu iki kavram birbirini desteklemektedir.

Hakimlerin bağımsızlığı ile hesap verebilirliği özünde birbirini tamamlayan kavramlardır. Yargıda bağımsızlık ve hesap verebilirliğin bir arada bulunması, adalete duyulan güven ve saygıyı tesis etmektedir. Ancak, özellikle hakimlerin hesap verebilirliği ile bağımsızlığı arasındaki dengenin özenle kurulması gerekmektedir.

Günümüzde yargının da yaptığı işler hakkında hesap verebilir olması gerektiği kabul edilmektedir (Çiftçioğlu, 2012). Yasama ve yürütme gibi yargı da, kamusal sorumluluklarını yerine getirmekte ve bu sırada da kamuya ait kaynakları kullanmaktadır. Dolayısıyla yargının da hesap verebilir olması gerekmektedir. Yargının kullandığı gücün bireysel hak ve özgürlükler üzerinde doğrudan etkisinin olması da, yargının hesap verebilir olması gerekliliğini artıran bir yönüdür (Gülener, 2011:222-223). Ancak bağımsızlık ve

tarafsızlığına zarar gelmeden yargının hesap verebilirliğinin nasıl sağlanacağı tartışmalı bir konudur.

Genel kabul gören bir görüşe göre hakimlerin hesap verebilirliğini sağlayan mekanizmalar zaten Türkiye dahil hukuk devletinin temel ilkelerinin geçerli olduğu ülkelerde mevcut haldedir. Örneğin kararların gerekçeli yazılması zorunluluğu, açık yargılama usulü, kararlara karşı istinaf ve temyiz yolları olmak üzere üst mahkemelere başvurulabilmesi, kararların kamuoyunda tartışılması, teftiş kurullarının hakim ve mahkemelerle ilgili gerekli disiplin işlemlerini tesis ve takip etmesi, yargının hesap verebilirliğini sağlayan araçlar olarak kabul edilmektedir (Sarı, 2014:363, Gülener, 2011:223).

Yargısal hesap verebilirlik, özelde de hakimlerin hesap verebilirliği literatürde ve mevzuatta daha ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde bazı yöntemlerin Türk yargı sisteminde yıllardır uygulandığı görülürken, bazılarının ise ülkemizde uygulama alanı bulamadığı göze çarpmaktadır. Yargısal hesap verebilirlik biçimlerinin farklı yazarlar tarafından da farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Örneğin Contini ve Mohr, yargısal hesap verebilirlik türlerini üçe ayırarak; “hukuki ve yargısal”, “idari” ve “demokratik” hesap verebilirlik şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır (2007:43). Gülener ise, bu sınıflandırmayı yargı sistemimizi de göz önünde bulundurarak ayrıntılandırmıştır (2011: 225-246). “Yargının hukuki ve yargısal hesap verebilirliği” başlığı ile kastedilenin teftiş sistemi olduğu metinden anlaşılırken, “yargının idari hesap verebilirliği” içerisinde; performans denetimi, Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) ve hakimlerin uyması gereken etik ilkeler konu başlıkları olarak incelenmiştir. Son olarak da, “yargının demokratik hesap verebilirliği” bölümünde yargısal hesap verebilirliğin medya ve sivil toplum ile ilişkileri ele alınmıştır.

Sarı ise çalışmasında yargısal hesap verebilirlik türlerini farklı bir biçimde, 8 ayrı başlıkta ele almıştır (2014:363-379). “Doğrudan vatandaşa hesap verebilirlik”; bürokratik sistemde görülen, vatandaşın dolaylı yoldan hesap sorabilmesinin aksine, aracısız bir şekilde hakimlerden hesap sorabilmek olarak tanımlanmıştır. Örneğin 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun (HMK) 46. maddesinde, hakimlerin yargılama faaliyetlerinden dolayı haklarında açılacak tazminat davalarının devlet aleyhine açılacağı kabul edilmekle

beraber “devlet, ödediği tazminat nedeniyle, sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder” ifadesi yer almaktadır. Böylece hakimın vatandaşa doğrudan hesap verebilmesi söz konusu olabilmektedir.

“Medya yolu ile hesap verebilirlik”le ilgili uygulamalar, ülkeler arasında farklılık göstermektedir; çünkü, bazı ülkelerde hakimlerin, kamuoyunun görüşleri doğrultusunda kararlarını yeniden düzenlemelerinin bağımsızlıkları açısından bir sorun teşkil etmeyeceği görüşü bulunmaktadır. Türkiye’de ise hakimlerin bu yolla hesap verebilirliği bir yöntem olarak benimsenmemiştir. Hakimlerin medyadan etkilenmeyerek kararlarını hür vicdanları doğrultusunda vermeleri gerektiği literatürde kabul gören bir yaklaşımdır.

“Üst mahkemeler yoluyla hesap verebilirlik”, yargı kararlarına karşı istinaf ve temyiz yolları kullanılarak üst mahkemelere başvurulabilmeyi ifade eder. Ayrıca hakimlerin kararlarının notlandırılması uygulaması da 2016 yılından itibaren Türkiye’de tekrar uygulanmaya başlanmıştır.

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yoluyla hesap verebilirlik”, yargı kararlarından dolayı mağdur olanların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurabilmeleri yoluyla sağlanmaktadır. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni (AİHS) 1954 yılında kabul etmiştir. Mahkemeye başvurabilmek için mağdur statüsünde olmak ve iç hukuk yollarının tüketilmesi gibi birtakım şartlar bulunmakla birlikte, Mahkemeye yapılan başvuru ve mahkumiyet sayısı her geçen gün artmaktadır (Sarı, 2014:369). Bu yolla hakimlerin uluslararası bir mecrada hesap verebilirlikleri sağlanmaktadır.

“Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu ile hesap verebilirlik”, 2011’de temel haklarından biri ihlal edilen bir vatandaşın, Anayasa Mahkemesine bireysel olarak başvurabilmesinin yolunun açılmasıyla Türk hukuk sistemine girmiştir. Hakimlerin kesin kararlarına karşı da mahkemeye gidilmesi mümkün kılınmıştır.

“Demokratik hesap verebilirlik” ifadesi ile çoğu kez anlatılmak istenen, yargının yasama organına karşı hesap verebilirliğidir. Anayasa’nın 138. maddesi, hakimlerin yasama karşısında bağımsızlığını sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de yargının yasamaya karşı

hesap verebilirliği bu anlamda söz konusu değildir. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 3 üyenin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından seçilmesi demokratik hesap verebilirliği bir ölçüde sağlamaktadır denilebilir (Sarı, 2014:371). Ayrıca bazı ülkelerde yargının sivil toplum kuruluşları aracılığıyla denetlenmesi yaklaşımının benimsenmesi de demokratik hesap verebilirliği artıran bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Gülener, 2011:244).

“Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK) ve hakimlerin hesap verebilirliği” konusu 5176 sayılı Kanunla gündeme gelmiştir. 5176 sayılı Kanunla kurulan KGEK, kamu personeline yönelik etik ihlali başvurularını inceleyip ihlal bulunup bulunmadığına karar vermektedir. Ancak, yargı mensupları kurulun inceleme alanı dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla hakimler aleyhinde etik ihlal iddiasıyla kurula başvurulamamaktadır. Yine de, Kanunun 3. maddesinde sayılan “kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek” ve “kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak” görevleriyle Etik Kurul, kamusal bir görevi yerine getirmekte olan yargıyı da ilgilendiren çalışmalara imza atmaktadır.

“Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) denetimi ile hakimlerin hesap verebilirliği” de üzerinde durulması gereken bir husustur. Bilindiği gibi denetimin ilk şartı, herkes tarafından bilinen standartların belirlenmiş olmasıdır. Ancak hakimlerin uymaları gereken etik kodların 2019 yılına kadar belirlenememiş olması, uygulamada belirsizliklere yol açmıştır. Bangalore Yargı Etiği İlkeleri, Evrensel Hakimler Şartı gibi düzenlemeler uluslararası alanda bu eksikliklerin giderilmesi yolunda atılmış önemli adımlar olarak nitelendirilmektedir. Hakimler ve Savcılar Kurulu da Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'ne uyulmasını 27.06.2006 tarihli kararıyla tavsiye etmiştir. Dolayısıyla bu ilkelerin uygulanıp uygulanmadığının denetimi önem kazanmıştır (Sarı, 2014:378). Denetim alanındaki bir diğer önemli husus da yüksek mahkemelerin üye ve başkanlarının HSK Kanununa disiplin yönünden tabi olmamalarıdır. Bu başkan ve üyeler görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yalnızca Yüce Divanda yargılanabilirler (Anayasa md. 148). Dolayısıyla hesap verebilirlikleri yetkileriyle orantılı olarak artmamış, oldukça kısıtlı yorumlanmıştır denilebilir.

Türkiye’deki duruma kısaca göz atıldığında ise, yargının hesap verebilirliği açısından en dikkat çeken araçlardan biri, 2010’da yapılan Anayasa değişikliği ile uygulanmaya başlanan “performans değerlendirmesi”dir. Önceki değerlendirme sisteminin eleştirilen pek çok yönü bulunmaktaydı. Bunlar arasında en önemlilerini; Teftiş Kurulu’nun Adalet Bakanlığı’na bağlı olması, bazı kriterlerin tanımlanmalarındaki belirsizlik ve eksikliklerden dolayı ölçümünün zor olması ve sistemin kendisini yenileyebilecek bir yapıda tasarlanmamış olması oluşturmaktaydı (Sade, 2013:224-231).

Yeni performans değerlendirme sisteminin, uzun yıllardır uygulanmakta olan sicil yönetiminden önemli farkları bulunmaktadır. Bu farklardan en önemlileri; Teftiş Kurulu’nun Bakanlık bünyesinden çıkarılıp HSK içinde yapılandırılması, performans değerlendirme sisteminin katılımcılık esaslı olması ve HSK’nın bu değerlendirme sonuçlarını terfi ve tayinlerde doğrudan dikkate almasıdır (Sade, 2013:231-248).

2.1.3. Yargı Bağımsızlığı, Hesap Verebilirlik ve Etik İlişkisi

Hakimlerin hesap verebilirliği ve bağımsızlıkları arasındaki ince çizgi belirlenirken mesleğin değerlerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yerine getirdikleri kamu hizmetinin niteliği gereği, hakimler için diğer kamu personelinden farklı hesap verebilirlik mekanizmalarının geliştirilmesi gereği aşıkardır. Bu bağlamda, etik standartların net bir biçimde belirlenip uygulamaya konulması konusu önem kazanmaktadır.

Hesap verebilirlik ve etik kavramları arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. Hesap verebilirlik bir dış kontrol biçimiyken, etik içsel bir kontrol biçimi olarak değerlendirilebilir. Ancak, içsel etik değerler, etik kodlara evrildikleri zaman denetlenmeleri mümkün hale gelerek, aynı zamanda dış denetim araçlarına da dönüşmüş olurlar (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011:34-35).

Etik ve hesap verebilirliğin üzerinde birleştiği temel kavram ise sorumluluktur. Sorumluluk (*responsibility*), özellikle takdir yetkisinin kullanılması konusunda önem kazanmaktadır. Etik problemler ile en çok takdir yetkisinin kullanılması sırasında karşılaşmaktadır.

Dolayısıyla hakimlik mesleği özelinde düşünüldüğünde hem bireysel hem de kurumsal sorumluluğun geliştirilmesinin önemi görülmektedir (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011:36-37).

Hakimlerin hesap verebilirliği, yargısal etiğe uygun davranmaları açısından önemli bir konudur. Hesap verme sistemlerinin dikkatli bir biçimde oluşturulması gerekmektedir. Disiplin süreçleri bu konuda kritik bir öneme sahiptir. Disiplin süreçleri, iyi ya da kötü düzenlenmiş olmalarına göre yargısal bağımsızlık konusunda bir güvence ya da tehlikeye dönüşebilirler. Hem disiplin yaptırımına karar verecek ve uygulayacak olan organın oluşumu, hem de disiplin yaptırımına bağlanmış konuların içeriği, bağımsızlık açısından dikkat edilmesi gereken hususlardır.

Burada en önemli tehdit, disiplin yaptırımının hakimnin kötü ya da yanlış davranışına değil de kararının içeriğine yönelik olmasıdır. Çağdaş disiplin sistemlerinde hakimnin kararları nedeniyle değil yanlış ya da kusurlu davranışları nedeniyle hesap vermeleri öngörülmektedir (Lubet, 1998:67). Çünkü yargı kararlarının yargısal yollar işletilerek düzeltilmesi gerekmektedir. Bir diğer önemli husus da, hakimnin uyması gereken davranış kurallarının daha önceden belirlenmiş ve biliniyor olması gerekliliğidir. Bu konuda disiplin yaptırımı uygulamaya yetkili organa yorum yoluyla geniş takdir yetkisi tanınması, yargısal bağımsızlığı şüphesiz ki zedeleyecektir (İnceoğlu, 2007:5-57).

2.1.4. Yargı Bağımsızlığının Sağlanması

İnceoğlu (2011:237-264, 2012:17-39) bağımsızlığı yapısal açıdan ele almış ve bağımsızlığın sağlanması için gereken unsurları aşağıdaki gibi sıralamıştır;

- 1) “Kurumsal Bağımsızlık”: Çoğu zaman kurumsal bağımsızlık ile kastedilen HSK’nın yasama ve yürütmeden etkilenmemesinin sağlanmasıdır. HSK hakim ve savcılarının mesleğe kabul, terfi, disiplin gibi özlük işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususunda yetkili ve görevli kurul olduğundan, öncelikle bu kurulun bağımsızlığının gerçek anlamda sağlanması hayati önem taşımaktadır. Hakimlerin kariyerleri konusunda en önemli yetkilere sahip kurumun üyelerinin, yargı üyelerinin kendileri tarafından seçilmesi ve hükümetten bağımsız olmalarının sağlanmasının önemi, yargı

bağımsızlığı konusunda düzenlemeler içeren pek çok uluslararası metinde de vurgulanmaktadır. Bu metinler arasında Avrupa Komitesi Bakanlar Kurulu Tavsiye Kararı (1994:2) ve Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı (1998:1-2) örnek olarak gösterilebilir.

- 2) “Yargı Mensuplarının Mesleğe Kabulleri Konusunda Objektiflik”: Hakimlerin, göreve atanmaları ve ilerlemeleri süreçlerinin tümünde, önceden belirlenmiş objektif kriterlerin bulunmasının önemi de uluslar arası metinlerde sıklıkla dile getirilen bir husustur (Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı, 1998:1-2). Liyakate dayanan önceden belirlenmiş kriterler ve atamayı, yasama ve yürütmeden etkilenmeden yapacak bağımsız bir kurum, yargısal bağımsızlığın vazgeçilmez ön koşullarındandır.
- 3) “Yargı Üyelerinin Görev Süreleri ve Görevden Alınamamaları Güvencesi”: Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri Yorumu’nda hakimlerin görev süreleri konusundaki güvenceleri (*tenure*), yargının bağımsızlığı için gereken minimum şartlardan biri olarak belirtilmiştir. Yaşam boyu, emeklilik yaşına kadar ya da sabit bir süre için görevde kalma güvencesi, hakimlerin, yürütme tarafından keyfi müdahalelere maruz kalmasını engelleyecektir (2007:36). 1982 Anayasası’nın da 139. maddesinde hakim ve savcıların kendi istekleri dışında Anayasada belirtilen yaştan önce emekli edilemeyeceği, azledilemeyeceği ve kadrosunun kaldırıldığı gerekçesi ile özlük haklarından mahrum bırakılmayacağı hükme bağlanmıştır.
- 4) “Yargı Mensuplarının Kariyerleri ve Finansal Açıdan Güvenceleri”: Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri Yorumunda yargısal bağımsızlık için gerekli görülen minimum şartlardan bir diğeri de finansal güvencedir. Yargı üyelerinin maaşları ve emekli aylıklarının, yasama ve yürütmenin müdahale edemeyeceği biçimde ve ilgili ülkedeki hayat standartlarına göre belirlenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (2007:36). Hakimlerin kariyerlerinde ilerlemeleri de liyakat temelli objektif ölçüt ve standartlara dayanmalıdır (İnceoğlu,2011:258).
- 5) “Yargının İç İşleyişindeki Bağımsızlığı ve Dış Müdahalelere Karşı Korunması”: Yargısal işlevin hem iç hem de dış etkilerden korunmasında kurumsal bağımsızlığı önemlidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin bu konudaki ölçütlerinden bir tanesi, ulusal mevzuatta hakimlerin yürütmeden emir, talimat ve tavsiye

almayacakları yönünde bir düzenlemenin bulunup bulunmamasıdır (İnceoğlu, 2012:36). Anayasamızın 138. maddesinin 2. fıkrasındaki “hiçbir organ (...) yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez” hükmü bu konuda önemli bir güvence oluşturmaktadır.

Yargı bağımsızlığının gerçek anlamda sağlanabilmesi için yargı üyelerinin bağımsız davranmalarını sağlayacak yapısal unsurlar olan, kurumsal bağımsızlığın sağlanması, yargı üyelerinin mesleğe kabulleri, görev süreleri ile görevden alınamamaları, mali güvenceleri ve yargının dış etkilerden korunması konularında gerekli düzenlemeler yapılmalı ve devamında da bunların işleyişinin güvence altına alınması gerekmektedir (İnceoğlu, 2011).

2.2. YARGI ETİĞİ KONUSUNDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

2.2.1. Evrensel Hakimler Şartı

17.11.1999 tarihinde, Uluslararası Hakimler Birliği Merkez Konseyi tarafından oybirliği ile kabul edilmiş olan bu belge (*The Universal Charter of the Judge*), on beş kısa maddeden oluşmaktadır. Belgenin önsöz kısmında, taslağın oluşmasında dünyanın her yerinden hakimin katkısının bulunduğu ifade edilmiştir. Maddelere kısaca göz atıldığında; bağımsızlık (*independence*), statü (*status*), hukuka bağlılık (*submission to the law*), kişisel özerklik (*personal autonomy*), tarafsızlık ve iç denetim (*impartiality and restraint*), verimlilik (*efficiency*), iş dışındaki faaliyetler (*outside activity*), hakimlik teminatı (*security of office*), atama (*appointment*), hukuki ve cezai sorumluluk (*civil and penal responsibility*), yürütme ve disiplin işlemleri (*administration and disciplinary action*), birlikler (*associations*), maaş ve emeklilik (*remuneration and retirement*), destek (*support*), savcılık (*public prosecution*) başlıklarından oluştuğu görülmektedir (The Universal Charter of the Judge, 1999:1-4).

Kasım 2017 tarihine gelindiğinde Evrensel Hakimler Şartı'nın güncellenmesine ihtiyaç duyulduğunu belirten Uluslararası Hakimler Birliği bu ihtiyacı güncellenen belgenin giriş kısmında şu şekilde dile getirmiştir: “Şu anda pek çok ülkede yargının hakları tehdit edilmekte, hakimlere saldırılmakta, savcılar suçlanmaktadır ve 1999'da kabul edilen Evrensel Hakimler Şartı'nın güncelleştirilmesi bugün bir ihtiyaç haline gelmiştir”.

Güncellenmiş Şartın genel ilkeler başlıklı kısmında kuvvetler ayrılığına ve yargının bu kuvvetlerden biri olduğuna, adil yargılanma hakkına ve yargı bağımsızlığının önemine vurgu yapılmıştır. Başlık sayısı azaltılıp alt başlıklar kullanılması tercih edilerek daha ayrıntılı bir metin hazırlanmıştır. Yargı bağımsızlığı konusu dışsal bağımsızlık ve içsel bağımsızlık olarak iki ayrı başlık halinde ele alınmış, “etik” başlıklı yeni bir madde eklenmiştir. Etik başlığı altında, hakimlerin her durumda etik ilkeler rehberliğinde hareket etmeleri gerektiği ifade edilmiş ve etik ilkelerin gelişmesi konusunda hakimlerin öncü rol üstlenmeleri tavsiye edilmiştir. Etik başlığı altında, bağımsızlık, saygınlık, hakimlikle bağdaşmayan işler, liyakat konularına yer verilmiştir. Ayrıca bu kısımda, hakimlerin gerektiğinde etik sorunlar karşısında tavsiye almak için başvurabilecekleri bağımsız bir kurum oluşturulması da tavsiye edilmektedir (The Universal Charter of the Judge, Updated 2017, 2017:1-8).

2.2.2. Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı

Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı, 08-10.07.1998 tarihinde Strazburg’da kabul edilmiştir. Statünün hedefi, hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlığının sağlanmasını garanti edebilecek hükümleri içermek ve Avrupa ülkelerinde bu garantilerin düzeylerini iyileştirmektir. Statü bu amaçlarla öncelikle genel ilkelerini açıkladıktan sonra alt başlıklara yönelmektedir. Genel ilkeler arasında özellikle dikkati çeken hüküm, hakimlerin atama, terfi, disiplin gibi özlük işlemleri ile ilgilenecek kurulların üyelerinin en azından yarısının hakimler tarafından seçilen bağımsız üyelere oluşmasını tavsiye etmesi ve bağımsızlık konusunda şüpheye düştüğü zamanlarda hakime bu kurula başvurma imkanını tanımasıdır (1998:1). Alt başlıklar mesleğe girişten görevin sona ermesine kadarki süreçleri içermektedir (1998:1-3). Bu süreçler aşağıda kısaca tanıtılmaktadır. “Seçim, İşe Alınma ve İlk Eğitim” isimli alt başlıkta hakimlerin seçimi ve mesleğe kabullerinin bağımsız bir organ tarafından sağlanmasını ve mesleğe kabul edilen hakimlerin eğitimlerini devletin sağlaması gerektiği belirtilmektedir. “Atama ve Azlolunamama” adlı başlıkta, adayın ya da ailesinin geçmişteki davranışlarının atanmaya engel olup olmadığı, dolayısıyla bağımsızlığının zedelenmesine yol açıp açmadığının incelenmesi gerekliliği ifade edilirken, hakimlerin istekleri dışında başka bir yerde görevlendirilemeyecekleri hüküm altına alınmıştır. “Kariyer Gelişimi” başlığı altında hakimlerin özel hayatında da özenli davranarak mesleğine

yaraşmayacak davranışlardan kaçınarak bağımsızlık ve tarafsızlığına gölge düşürmemesi ve her türlü sosyal, kültürel ve teknik yönlerini geliştirmesi tavsiye etmektedir. “Sorumluluk” başlıklı bölümde kastedilen, hakimin disiplin işlemlerinin genel ilkeler kısmında sözü edilen bağımsız kurul tarafından yapılması, bu kurulun kararlarına karşı yargı yolunun açık olması ve her bireyin yargısal süreçlerdeki hatalardan dolayı bağımsız bir kurula şikayet hakkının olması gerektiğidir. “Ücret ve Sosyal Refah” başlığı altında, hakimlerin bağımsız ve tarafsız kalabilmelerini sağlayacak ölçüde bir ücrete ve gereken diğer sosyal güvencelere sahip olması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Son olarak, “Görevin Sona Ermesi” başlığı altında; hakimlerin yaş sınırına ulaşması veya görev süresinin sona ermesi halleri dışında görevlerinin sona ermesi durumlarında, genel ilkelerde sözü edilen bağımsız kurul tarafından da onay alınması gerektiği düzenlemesi dikkati çekmektedir.

2.2.3. Bangalore Yargı Etiği İlkeleri

Yargısal Dürüstlük Grubu, 2000 yılında Afrika ve Asya ülkelerinden toplam 8 başhakimin katılımı ile gerçekleştirilen toplantının ardından oluşturulmuştur. Başlangıçta, farklı geleneklere sahip olagelmış bu ülkelerin hukuk sistemleri üzerindeki örfi hukuk etkisinin sınırlandırılması ve yargı bağımsızlığını desteklemek amacıyla yargısal sorumluluk kavramının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu girişimin oluşmasındaki ana etkenlerden biri, pek çok ülkede, yargı sistemlerine karşı duyulan güvensizlik ve memnuniyetsizliktir. Artan yargılama maliyetleri, yavaş işleyen ve git gide karmaşıklaşan sistemler hakkında şikayetler yükselmiştir. Diğer birtakım toplumların rahatsızlığı; yargı sisteminin çoğulculuğu göz ardı etmesi, bazılarının ise (örneğin Venezuela) adliyelerin, hukuku kendi tekellerine almalarıdır. Bu değerlendirmeler, Uluslararası Şeffaflık Derneği (*Transparency International*) ve Dünya Bankası'nın kamuoyu araştırmalarında ortaya konulmuştur. Araştırmaların yürütüldüğü bölgeler; Asya, Afrika, Orta ve Doğu Avrupa ve Latin Amerika'dır (Jayawickrama, 2009:2-3).

Cenevre'de bulunan Uluslararası Bağımsız Hakimler ve Avukatlar Merkezi'nin (*Center for the Independence of Judges and Lawyers - ICJ*) 1999 yılı verilerine göre, toplam 48 ülke içinde 30 ülkede yolsuzluk yaygındır (Jayawickrama, 2009:3). Eğer kamuoyunun, yargısal

sisteme dair bu güvensizliği haksız ya da abartılıysa bile, bu düşünceye sebep olan etmenlerin mutlaka tespit edilip bertaraf edilmesi gerekmektedir. Zira yargı, tüm gücünü halkın onun doğruluğuna ve adilliğine ilişkin inancından almaktadır.

2000 yılı Şubat ayında, Uluslararası Bağımsız Hakimler ve Avukatlar Merkezi tarafından oluşturulan 16 kişilik heyet, yargıda yolsuzluk konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir. Heyette 14 ülkeden temsilci bulunmaktadır. 2 gün süren çalışmadan sonra yapılan toplantıda “Yolsuzluğun Önlenmesi ve Giderilmesi ile Yargı Sisteminin Bağımsızlığının Temin Edilmesi Hakkında Politika Çerçeve Çalışması” adlı belge ortaya çıkmıştır (Jayawickrama, 2009:4).

2001 yılı Şubat ayına gelindiğinde, Bangalore’da yapılan toplantıda ortaya çıkan taslak çalışma ise oldukça kapsamlı olmakla birlikte, örfi hukukun uygulandığı bölgelerden katılan hakimlerce geliştirilmiş olduğundan, farklı hukuk sistemleri kullanan ülkelerin hakimleri tarafından da incelenmeye muhtaç bir nitelikteydi (Jayawickrama, 2009:5).

Bu sürecin devamında yaklaşık 2 yıllık süre içerisinde farklı hukuk sistemleri ile yönetilen ülke hakimlerine de tasarı ulaştırılmış, birçok toplantı ve konferansta sıkça irdelenmiştir. Taslak 2002 yılına gelindiğinde Lahey Barış Sarayı’nda yapılan, Kamu Hukuku Sistemi Yürüten Ülkeler Baş Hakimleri Yuvarlak Masa Toplantısı’nda görüşülmüş, “Bangalore Yargı Etiği İlkeleri” olarak son şeklini burada almıştır. Dolayısıyla sonuçta ortaya çıkan ilkeler, tüm hukuk sistemlerini temsil eden hakimler tarafından görüş birliği ile kabul görmüştür. İsimlendirme sırasında da, kod, rehber anlamlarında gelen *code* sözcüğü tartışılmış, sonuçta “ilkeler” ifadesinin kullanılması uygun bulunmuştur (Jayawickrama, 2009:6).

Eylül 2007’ye gelindiğinde, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (*UNODC*) tarafından yayınlanan 176 sayfalık metin ile (*Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*) Bangalore ilkeleri, yorumlamasına kavuşmuştur.

Bangalore Yargı Etiği ilkeleri (2003) toplamda altı adet “değer” ve bu değerlerin altında yer alan “ilkeler” ile bunların uygulama alanlarının açıklanmasından oluşmaktadır. Bu değerler sırasıyla aşağıda verilmiştir (Bangalore Yargı Etiği İlkeleri, 2003:1-8):

- 1) “Bağımsızlık”; hukuk devleti olmanın ilk koşulu ve adil yargılanmanın güvencesi olarak tanımlanarak hakimin hem bireysel hem de kurumsal olarak yargısal bağımsızlığı temsil ettiği belirtilmiştir.
- 2) “Tarafsızlık”; yargısal işlevin doğru ve eksiksiz yerine getirilmesinin gereğidir. Bu ilke hem karar hem de kararın ortaya çıkış sürecini kapsamaktadır.
- 3) “Doğruluk”; yargı işlevinin yerine getirilme esaslarından biri olarak açıklanmıştır.
- 4) “Dürüstlük”; hakimin kararına giden yolda tüm süreç boyunca hem bulunması hem de görünür kılınması gereken önemli bir unsur olarak nitelendirilmiştir.
- 5) “Eşitlik”; mahkemeler ve hakim karşısında herkesin eşit muamele görme hakkını ifade etmektedir.
- 6) “Ehliyet ve liyakat” ise; hakimin görevini etkin ve verimli bir şekilde layığı ile yerine getirmesinin en temel gerekliliği olarak ifade edilmiştir.

İlkeler arasında en detaylı biçimde anlatılan 4. ilke olan dürüstlüktür (*propriety*). Kavramın Türkçeye çevrilmesinde bazı zorluklar yaşanmakta, özellikle 3. ilke: doğruluk (*integrity*) ile karıştırılabilmektedir.

Bangalore Yargı Etiği İlkeleri (ya da Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri) günümüzde birçok ülke tarafından kabul edilmiş, evrensel bir metindir. Bangalore İlkelerini benzersiz yapan özelliği ise, devlet adamları tarafından kaleme alınan bir belge olmayıp, kendi tecrübelerinden yola çıkan ve birçok farklı hukuk sistemini temsil eden hakimler tarafından oluşturulmuş olmasıdır.

Yargı etiği ilkeleri hakkında onun kadar detaylı bilgi içeren başka bir belge bulunmadığından Bangalore İlkeleri, küresel ölçekte yargı etiğinin Magna Carta’sı olarak nitelendirilmektedir (Terhechte, 2009:512).

Bangalore İlkeleri, hakimlerin davranışlarını küresel tartışmaların merkezine yerleştiren yeni bir yaklaşımı sembolize etmektedir. Uluslararası düzeyde ve Avrupa ölçeğindeki diğer tüm belgeler yargının kurumsal olarak düzenlenmesine ve anayasal arka zeminin rolüne odaklanmaktadır. Bangalore ilkeleri ise hakimlerin önemli rolünü tanımlamaktadır. Bangalore İlkeleri ile birlikte ulusal düzeyde oluşturulan yargı etiği kodları ve yargı etiği ile ilgili yasalar sayesinde yargının davranışları, yargı standartlarının yükselmesine katkı sağlayacak düzenlemelere konu olmuştur (Terhechte, 2009:512).

2.2.4. Birleşmiş Milletler (BM) Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri

1985 yılında BM Suçun Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi Yedinci Kongresi'nde kabul edilen bu ilkeler, insan hakları ve temel özgürlükler, eşitlik, adil yargılanma, masumiyet karinesi ilkelerinin uygulanmasında hala güçlükler yaşandığı düşünülerek, uygulamadaki eksiklikleri gidermeye yardımcı olmak amacıyla ortaya konulmuştur. Temel ilkelerin başlangıç kısmında hakimlerin, vatandaşların hakları, özgürlükleri, mülkiyetleri hakkında son hükmü verme gücüne sahip oldukları vurgulanarak, hakimlerin bağımsızlığının sağlanması ve mesleğe girişleri ile eğitimleri konusunda temel ilkelerin ortaya konulmasının ne kadar önemli olduğunun altı çizilmiştir. Hakimlerin bağımsızlığına ilişkin bu “rehber ilke”lerin yerleşmesi konusunda üye devletlere yardımcı olmak asıl hedeflerin arasındadır.

Metinde yargı bağımsızlığına önemli bir yer ayrılmıştır. Yargı bağımsızlığının anayasal güvence altında olması ve tüm kamu kurumlarının yargı bağımsızlığına saygılı olması, yargı mercilerinin hiçbir baskıya maruz bırakılmaması, yargılama sürecinin etkilerden uzak tutulması ve bu sayede hakimlerin tarafsız karar vermesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Kanuni hakim ilkesine de vurgu yapılmış, yargı bağımsızlığının aynı zamanda mahkemelere, tarafların haklarına saygı duyarak kişilerin eşit ve adil yargılanması sorumluluğunu yüklediği hatırlatılmıştır (Madde 1-7).

Hakimlerin meslektaşları ile birlikler kurabileceği, herkes gibi ifade özgürlükleri ve örgütlenme haklarına sahip oldukları ancak bu haklarını kullanırlarken mesleklerinin hassasiyetlerini de göz önünde bulundurmaları gerektiği belirtilmiştir. Mesleğe seçilirken liyakat ilkesinin işletilmesinin ve bu seçim yönteminin yasal güvence ile desteklenmesinin

önemi; hakimlerin özlük hakları, kariyer basamakları ve görev sürelerinin de kanunlarla korunması yani hakimlik teminatının kanunlarda yer alması; yargı yetkilerini kullanmaları sırasında maddi içerikli davalara karşı dokunulmaz olmaları; görevleriyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmadıkları sürece emekli edilememeleri ve görevlerine son verilememesi ve son olarak disiplin işlemlerinin önceden belirlenmiş standartlara uygun gerçekleştirilmesi Temel İlkeler’de üzerinde durulan konular arasındadır (Madde 8-20).

2.2.5. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (94) 12 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1994’de kabul edilen tavsiye kararı, BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin adil yargılanma hakkına dikkati çeken 6. maddesi de göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Üye devletlere, yargının bağımsızlığının sağlanması ve böylelikle hukuk devletinin gerçekleştirilmesi amacıyla; hakimlerin konumlarının güçlendirilmesi yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır. İnsan haklarının korunmasında hakimlerin ne kadar önemli bir işlevi olduğunu hatırlatarak hakimlerin bağımsızlığının sağlanması için gereken tüm önlemlerin alınmasını tavsiye eder (1994:1)

Yargı bağımsızlığını sağlamak için tavsiye edilen önlemler arasında öncelikle; hakimlik teminatının anayasal güvenceye kavuşması yerinde bir adım olarak ifade edilmiş, hakimlerin özlük haklarının da (özellikle maaşlarının ve görev sürelerinin) yasal dayanağı olması gerektiği belirtilmiştir. Kuvvetler ayrılığına vurgu yapılarak yasama ve yürütmenin yargı bağımsızlığına saygılı olmaları tavsiye edilmiştir. Hakimlerin mesleğe girişleri ve yükselmelerinde liyakate önem verilmesi, yasama ve yürütmenin bu aşamalarda etkili olmaması gerektiği raporda dile getirilmiştir. Ayrıca hakimlerin vicdani kanaatlerine göre karar verebilmeleri için “sınırsız özgürlüğe” sahip olmaları gerekmektedir (Birinci İlke; Hakimlerin Bağımsızlığı Genel İlkeleri)

Hakimlerin görevlerini yerine getirirken kullanmak üzere gerekli yetkilerle donatılması ve bu amaçla dava konusuyla ilgili tüm kişi ve kurumlar üzerinde bir otoriteye sahip kılınması tavsiyeler arasındadır (İkinci İlke).

Uygun çalışma koşullarının sağlanmasına dikkati çeken Üçüncü İlkede ise, mahkemelerin iş yükünün azaltılması, hakimlerin meslek onuruna yakışır bir gelire sahip olması ve hakimlerin güvenliklerinin sağlanması amacıyla mahkeme binalarının korunması önerilmiştir. Ayrıca hakimler, birlik kurma özgürlüğüne de sahip, olmalıdırlar (Dördüncü İlke).

Metinde hakimlerin hak ve özgürlüklerinin yanı sıra sorumluluklarına da yer verildiği görülmektedir. Hakimler herkesin hak ve özgürlüklerini korumakla, davaları hızlı ve adil bir biçimde sonuçlandırmakla yükümlüdürler. Müdahalelerden etkilenmeyerek tarafsız ve bağımsız karar vermelidirler. Üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirebilmek için de gerekli eğitimleri almakla yükümlüdürler (Beşinci İlke).

Hakimlerin disiplin işlemleri süreçlerinde de adli bağımsızlıklarının zarar görmemesi konusunda tedbirler alınmalıdır (Altıncı İlke).

2.2.6. Avrupa Birliği (AB) Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi

Avrupa Komisyonu'nun AB Genişleme Politikasına İlişkin Türkiye Raporu'nda Türk yargı sistemi hakkında önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yirmi Üçüncü Fasıl "yargı ve temel haklar" konusuna ayrılmıştır ve yargı sisteminin doğru bir biçimde işlemesinin önemine dikkat çekmektedir. Türkiye yargı sistemi, işleyişi bakımından AB standartlarına göre "erken aşamada" olarak nitelendirilirken; yargı bağımsızlığı, etkinliği ve kalitesinde ciddi bir gerileme olduğu Raporda yer alan değerlendirmelerdir (2018:22).

Yargı sistemi ile ilgili değerlendirmelerin ayrıntılarına bakıldığında; HSK'nın 2017 yılında yapılan değişiklikten sonra yeni yapısıyla yürütmenin baskısına daha açık hale geldiği, yargı bağımsızlığını daha da zedelediği, hakim ve savcılarının mesleğe kabul edilmesi sürecinde objektif standartların hala oluşturulmadığı yönünde eleştiriler göze çarpmaktadır. Hakimlerin açığa alınma süreçleri konusunda ise şüphelerin sağlam gerekçelerle desteklenmiş olması gerektiği, aksi takdirde bunun yargı bağımsızlığına açık bir tehdit olduğu belirtilmiştir (2018:23,26).

Bir sonraki yıl Türkiye'nin özellikle yargı bağımsızlığı ve hesap verebilirliği konusunda ciddi adımlar atması tavsiye edilmektedir. HSK'nın toplam 13 üyesinden hiçbirinin hakim

ve savcılar tarafından seçilmediğine vurgu yapılan raporda, yargının siyasallaştığı ve HSK'nın itibarını ve vatandaşların güvenini kaybettiği belirtilerek kurumun saydamlığının artırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Hakim ve savcıların yerlerinin kendi istekleri dışında değiştirilememesi ilkesinin yasal ve anayasal güvence ile sağlamlaştırılması tavsiye edilmiştir. Zira Raporu göre, 2016'dan sonra HSK'nın çok sayıda görev yeri değiştirme ve açığa alma kararı bulunmakla birlikte bu işlemler bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleriyle bağdaşmamaktadır (2018:24).

Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) ve Yargıçlar Sendikası'nın kapatılmasının bu türden hakim ve savcı derneklerindeki çoğulculuğa zarar verdiği Raporda sunulan görüşler arasındadır. Ayrıca 2018 Mart ayında Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda yapılan yeni hakim ve savcıların göreve başlama töreni de yargı bağımsızlığına gölge düşürdüğü gerekçesiyle eleştirilmiştir. Disiplin süreçlerinin siyasi baskı aracı olarak kullanılmasının önüne geçilmesi gerektiği ve biriken iş yükünün yargının kalitesini olumsuz anlamda etkilediği de belirtilmiştir (2018:25, 27).

Evrensel Hakimler Şartı, Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı ve Bangalore Yargı Etiği İlkeleri gibi *soft law* belgeler, küresel yargı ağlarının ulusal hükümlerden ayrı kendi etik standartlarını oluşturma girişimlerinin sonucu olarak da değerlendirilebilir. Burada amaç, dünyanın dört bir yanında yargıya rehberlik edebilecek etik standartlar oluşturmaktır. Bu belgelerde yer alan bazı ilkeler uluslararası teamül hukukunun da bir parçasıdır. Yasal olarak hiçbir bağlayıcılığı olmayan bu bölümler (teamül hukukuna dair ilkeleri içeren bölümler) bile yargı etiği tartışmalarına önemli katkıda bulunmuştur. Zira görülmektedir ki, mahkemelerin ve hakimlerin yasal yükümlülükleri de çoğunlukla bu uluslararası hakim ağları çıkışlı *soft law* belgeler tarafından belirlenmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda sözü geçen belgelerin bazıları uluslararası standartlar geliştirebilmek amaçlı rehber niteliğinde belgelerken, bazıları Türkiye özelinde eleştiri ve tavsiyelerde bulunan belgelerdir. Bunların tümünde vurgulanan en önemli konular, yargı bağımsızlığının sağlanması için özellikle hakimlerin bağımsız ve tarafsız davranmalarına olanak tanınması gerektiğidir. Bu ise ancak yasal ve hatta anayasal metinlerde hakimlik teminatı ile ilgili

düzenlemelere yer verilmesi ile mümkün olacaktır. Zira bağımsızlık ve tarafsızlık, etik bir yargı sistemi için de en temel ilkeler olarak gösterilmektedir.

2.3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA'DA YARGI ETİĞİ İLKELERİNİN OLUŞUM ve GELİŞİM SÜREÇLERİ

2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargı Etiği İlkeleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde yargı etiği konusu incelenirken federe devletlerin hakimleri ile federal hakimlere uygulanan kurallar ve süreçler bakımından farklılıklar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu çalışmada, federal hakimlere odaklanılmıştır. Eyaletler düzeyinde konuya baktığımızda eyaletler arasında farklılıklar bulunmakla beraber her eyalette, eyalet hakimlerinin yargısal davranışları hakkında şikayette bulunulduğunda inceleme ve soruşturma yapmakla görevli olan komisyonlar bulunmaktadır. Bu komisyonlardan başka her eyalette, etik davranış konusunda danışmanlık yapan kurullar olduğu da görülmektedir (Ulutaş ve Atabey, 2011:53).

Federal hakimlere uygulanacak disiplin yaptırımları da 1980 tarihinde kabul edilmiş olan Yargısal Davranış ve Yetersizlik Kanunu (*Judicial Councils and Judicial Conduct and Disability Act*) içerisinde düzenlenmiştir. Bu yasa kapsamında herkes bir federal hakimin görevini ifa etmekte yetersiz kaldığı ya da görevini suistimal ettiği iddiası ile şikayette bulunabilir (uscourts.gov, 2019 a).

ABD'de başkan dahil tüm devlet görevlilerine uygulanabilen, vatana ihanet ve görevi kötüye kullanma gibi durumlarda işlenen *impeachment* yöntemi de hakimlerin görevlerine son verilmesinde kullanılan yöntemdir (İnceoğlu, 2007:60).

ABD'de federal hakimlere uygulanan etik kuralların iki temel kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1973 yılında kabul edilen ve o zamandan beri de üzerinde pek çok kez düzeltme yapılmış olan “Birleşik Devletler Hakimleri için Davranış Kuralları” (*Code of Conduct for United States Judges*) olarak tercüme edebileceğimiz kurallar bütünüdür. Kurallar, Birleşik Devletler Yargı Kurulu (*Judicial Conference of the United States- JCUS*) tarafından kabul edilmiştir (Cooke, 2007:386). Bu kurallar bütünü, federal hakimlerin

uyuması gereken etik davranış kurallarını içermekle birlikte aynı zamanda onlara yargısal görevleri sırasında ve iş dışındaki hayatlarında rehberlik etmeyi amaçlamaktadır (uscourts.gov, 2019 b). Hakimler için etik ve doğru davranış kuralları barındıran pek çok farklı yasa da ikinci kaynak durumundadır.

Yargı Kurulu (1973), bir hakimin etik kodları uygularken rehberlik talep etmesi durumunda, etik kodları hazırlayan komiteyi danışma mercii olarak yetkilendirmiştir (Etik Davranış Kodları- *Code of Conduct*-, 2019:2). Sadece kurallar belirlenmekle kalmayıp, uygulama konusunda danışma mercii oluşturulması, ilkelerin yerleşmesi konusunda önemli bir politika olarak göze çarpmaktadır.

İlkeler, yargı bağımsızlığını ve dürüstlüğü sağlamak, uygunsuz davranıştan ve hatta uygunsuz “görünen” davranıştan kaçınmak ve görevlerini yerine getirirken tarafsız ve özenli olmak konusunda hakimlere cesaret vermektedir. Etik kod, çıkar çatışmasından kaçınma konusunda bazı spesifik tavsiyelerde bulunmakta ve sorumluluklar yüklemekte, iş dışındaki faaliyetlere de sınırlamalar getirmektedir. Özellikle siyasi faaliyetler konusunda sert sınırlamalara yer verdiği görülmektedir. Kurallar sadece etik sorun yaratabilecek davranışlardan kaçmayı değil aynı zamanda bu görüntüyü verecek davranışlardan da kaçınmayı özellikle vurgular biçimde tasarlanmıştır (Cooke, 2007:386).

ABD’de hakimlerin göreve gelmesinde hem atama hem de seçim yöntemi kullanılmaktadır. Özellikle seçimle göreve gelmenin en önemli örneğini ABD oluşturmaktadır. Federal hakimler, Senatonun tavsiyesi ve Başkanın ataması ile görevlerine başlamaktadırlar. Eyaletler düzeyinde ise pek çok farklı seçim sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Astle’ın sınıflandırmasına göre; on iki eyalette atama sistemi kullanılırken, on üç eyalette başarıya göre terfi sistemi (*merit system*), on üç eyalette partilerin aday göstermediği (*non partisan*) seçimler ve dokuz eyalette partilerin de katıldığı (*partisan*) seçimler uygulanmaktadır (2008:126). Hakimlerin seçimle göreve gelmeleri yöntemi, seçimlerin sık sık tekrarlanması sebebiyle hakimlerin görevde kalma endişelerini daima canlı tuttuğu ve bu yüzden de bağımsızlıklarını koruyamayacakları yönünde eleştiri almaktadır (Kırmaz, 2008:33).

ABD’de hakimler ve hakim adayları etik farkındalık düzeylerinin artırılması ve etik karar vermeye teşvik amacıyla hem mesleğe başlarken hem de görevleri sırasında meslek içi etik eğitimleri almaktadırlar. Hakimler her yıl düzenli olarak yapılan çalıştaylara katılarak bilgilerini güncel tutmaktadırlar. Sürekli eğitim programları içerisinde etik yinelenen bir başlık olarak her daim dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Hakimlerin etik eğitimine verilen bu önem, etiğin hukukun küçük bir alanı olduğu düşünüldüğünde orantısız olarak görünebilir, ancak bunun sebebi kuralların anlaşılması ya da uygulanmasının zor olması değildir. Yargılama süreçlerinde yapılan hatalar hem bireysel olarak hakimlerin hem de kurumsal olarak yargının halkın gözünde zedelenmesine yol açmaktadır. Söz konusu olan, yargının sahip olduğu en değerli niteliği olan kamu güveni olduğundan, hataların (ve hatta sadece hata yapıldığı algısının) sonuçları çok ağır olabilmektedir (Cooke, 2007: 387-393). Bu düşünceden hareketle ABD’de hakimlerin etik eğitimlerine önem verildiği görülmektedir.

ABD’de yargı bağımsızlığının gelişimi incelenirken de eyaletler ve federal düzeyde olmak üzere ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Eyalet hakimlerinin ilk bakışta federal hakimlere kıyasla daha az bağımsız oldukları düşünülebilir. Zira çoğu ya tamamen ya da belli bir ölçüde seçimle (*elections*) göreve gelmişlerdir. Bu seçimler sırasında da en liyakatli olan yerine en iyi reklam kampanyası yürüten hakimlerin seçilmesi olağan bir durumdur. Ayrıca eyalet hakimleri genelde tekrar göreve atanma kaygısı içerisindedirler. Eyalet hakimliğinin finansal hakları ve emeklilik şartları da yetersiz kaldığından nitelikli hakimler tarafından tercih edilmeyen bir pozisyon olmaktadır. Tüm bunların yanında, eyalet hakimlerinin daha bağımsız olduğu savı da ortaya atılabilir. Özellikle kişisel hakların korunması konusunda eyalet hakimleri federal hakimlerden daha bağımsız davranabilmektedirler (Johnson, 2002:1007-1012).

Göreve atanma (ya da seçilme), görevde kalma, maddi kazanç gibi yönlerden bakıldığında uygulanan yöntemler birbirinden tamamen farklı olmasına rağmen ABD’de hem eyalet hakimlerinin hem de federal hakimlerin bağımsız davranabildiği görülmektedir. Bu durumun sebebinin başka yerlerde aranması gerektiğini düşünen Johnson’a göre (2002), kolayca gözden kaçabilen ancak en belirgin olan faktör ABD’de gelişen yargı etiği normlarıdır. Bu etik normlar, Amerikan hakimlerinin davranışlarını şekillendirmiş, hakimlerin görevlerini

yerine getirirken uygunsuz baskılardan etkilenmemeleri gerektiği düşüncesine somut bir anlam kazandırmıştır. Johnson'a göre, uygulanabilir etik normlar olmaksızın Amerikan yargı bağımsızlığı kavramı belirsiz, değişken ve hatta tanımlanamaz olurdu (2002:1011-1013). Yürürlükteki yargı etiği kodu ve onun güncellenmeden önceki biçimi, ABD'de yargı sistemini bütün ülke çapında etkilemiştir.

Johnson (2002) yargı bağımsızlığını doğrudan etkileyen en az dört etik alan belirlemiştir. Bunlardan ilki; “tek taraf ile görüşme” olarak tercüme edebileceğimiz *ex parte communications* olarak belirtilmektedir. Bu ilke gereğince hakimin, taraflardan birinin (ya da temsilcisinin) yokluğunda diğer taraf (ya da temsilcisi) ile görüşmesi yasaktır. Kurallar yalnızca hakimin taraflardan biri ile özel görüşme yapmasını değil aynı zamanda herhangi başka biri hatta bir hakim ile davanın ayrıntıları hakkında konuşmasını da yasaklamaktadır. Bu sayede hakimin kimseden etkilenmeyerek hür iradesine ve yasalara göre karar vermesi sağlanacaktır. İkinci konu “hediyeler”dir. Hakimin hediye kabul etmesi durumunda hediyein etkisinde kalarak uygun olmayan bir karar vermesi tehlikesi bulunmakla birlikte, hakim etkilenmese bile insanların hakimin etki altında kaldığı izlenimine kapılması ihtimali vardır. Bu yüzden etik kodun içerisinde, hediye kabulü konusunu kapsamlı ve dikkatli bir biçimde ele alan düzenlemeler bulunmaktadır. Görece karmaşık olan bir diğer konu ise hakimlerin ve hakim adaylarının “siyasi faaliyetler”idir. Siyasi faaliyet ile ilgili düzenlemelerin temel niyeti, yargıyı siyasetin baskısından korumaktır. Ancak özellikle hakimlerin seçimle göreve geldikleri yer ve durumlarda siyaset ile ilişkilerin sınırları belirsizleşmektedir. Yargı etiği kurallarının, hakimleri siyasetin kötücül etkisinden tamamen koruyamamakla birlikte yargı bağımsızlığına katkıda buldukları da inkar edilememektedir. Son olarak etik kurallar, “tartışmalı ilişkiler”i de ele almıştır. Hakimin yargı faaliyeti dışında bulunabileceği/bulunamayacağı faaliyetler, hakimin ailevi ve iş dışı ilişkilerinin kararlarını etkilememesi gerektiği, hangi durumlarda davadan çekilmesinin gerekeceği konularına açıklık getirmeyi amaçlayan maddeler etik kodda yer almaktadır.

ABD'de yargı etiğinin yargı bağımsızlığının sağlanmasına yaptığı katkıların önemli bir kısmı da yargı etiği kurallarının yalnızca hakimlere değil avukatlara da uygulanıyor olmasından

kaynaklanmaktadır. Örneğin, etik kurallara uymayan bir hakime bu konuda yardım ettiği anlaşılan bir avukat da disiplin yaptırımına maruz kalmaktadır (Johnson, 2002:1026).

Bağımsız Amerikan yargısı gücünü etik standartlardan almaktadır. Bu etik standartlar yargısal karar verme süreçlerinin baskı altına alınmasını engellemektedir. Etik ilkeler olmaksızın yargı bağımsızlığından söz edilemez; ancak, başkaca teminatları olmasa bile etik standartlar ile izole edildikleri sürece hakimlerin bağımsız oldukları kabul edilebilir (Johnson, 2002:1028).

ABD’de yargı etiği ilkelerinin oluşumuna tarihsel bir düzlemde bakıldığında yargısal davranış kuralları oluşturma çalışmalarının 1700’lerin sonunda başladığı görülmektedir. Ancak, spesifik olarak “yargı etiği kodları” başlığı altında bir metin oluşturulması 1924 yılına denk gelmektedir. Amerikan Barolar Birliğinin (American Bar Association - ABA) 1924’de hazırladığı ilkelerin (*Canons of Judicial Ethics*), yargı bağımsızlığından tek taraf ile görüşme yasağına, siyasi faaliyetlerin sınırlandırılmasından hediye kabulüne kadar pek çok konuyu ele aldığı görülmektedir. Yargı Kurulu da bu Kodu benimsemiş, dolayısıyla federal yargı da bu kuralları uzun süre kullanmıştır. Güncellenen yeni metin (*1972 Model Code of Judicial Conduct*) 1972’de ABA tarafından yayınlanana kadar etik kodda bir değişiklik yapılmamıştır.

O yıla kadar ABA’nın Etik Kodunu benimsemiş olan Yargı Kurulu, 1972’de bir çalışma grubunu, ABA’nın yeni hazırladığı Kodun federal hakimlere ne ölçüde uygulanabileceğini ve federal düzeyde uygulama için yeni standartlar eklenmesi gerekip gerekmeyeceği konusunu araştırmak üzere görevlendirmiş ve sonrasında bu Kodu olduğu gibi kabul ederek 1973 yılında ilk kez Birleşik Devletler Yargı Etiği Kodları’nı (*Code of Conduct for United States Judges*) ilan etmiştir. 1990 yılına gelindiğinde ise Yargı Kurulu, ABA’nın o yıl tekrar güncellediği Etik Kodu temel almakla birlikte tamamen kabul etmemiş, 1992 yılında kendi güncellenmiş versiyonunu yayınlamış, burada ABA’nın metninden ayrılmaya başlamıştır. Bu noktada iki metin arasındaki en önemli fark ABA daha zorlayıcı bir dil kullanırken, Yargı Kurulu’nun tavsiye eder bir dili tercih etmesidir (Lievence ve Cohn, 2007:276-278).

Sonraki yıllarda Model Kod'da altı, Birleşik Devletler Yargı Etiği Kodları'nda yedi kez değişiklik yapılmıştır (bkz. americanbar.org, 2019 ve uscourts.gov, 2019 b). İki metin son halleri ile karşılaştırıldığında da önemli ölçüde benzerlik barındırdıkları görülmektedir. Federal düzeyde uygulanan Birleşik Devletler Yargı Etiği Kodları kısaca şu şekildedir:

1. İlke: Hakim, dürüstlüğü ve yargı bağımsızlığını korumalıdır.
2. İlke: Hakim, tüm faaliyetlerinde uygunsuz davranıştan ve uygunsuz görülebilecek davranıştan kaçınmalıdır.
3. İlke: Hakim, görevlerini yerine getirirken adil, tarafsız ve özenli davranmalıdır.
4. İlke: Hakim, yargısal görevinin gerekliliklerine uygun olan iş dışı faaliyetlerde bulunabilir.
5. İlke: Hakim, siyasi faaliyetlerden kaçınmalıdır.

Birleşik Devletler Yargı Etiği Kodları'nın en son güncellemesi 12 Mart 2019 tarihinde yapılmıştır (uscourts.gov, 2019 b). Metinde yukarıda sayılan beş temel ilke, alt maddeler, açıklamalar ve örneklerle geliştirilmiştir.

Yargı etiği kodları birtakım eleştirilere de maruz kalmaktadır. Özellikle ikinci ilkedeki “uygunsuz görülebilecek davranış” ibaresi en sık eleştiri alan kısımdır. Bu maddeden anlaşılana göre; hakimler yalnızca “uygunsuz” (*improper*) davranıştan kaçınmakla değil aynı zamanda uygunsuz olarak nitelendirilemeyecek olsa da hakimin “uygunsuz görünmesine” sebep olacak davranıştan da kaçınmalıdır. Oldukça muğlak olan bu ifade sebebiyle hakimi uygunsuz görünen davranışta bulunmak ile suçlamak oldukça kolaylaşmaktadır. ABD'de avukatlar bu maddeye dayanarak sık sık hakimleri suçlamakta, davadan çekilmesini talep etmektedirler. Buradan da anlaşıldığı gibi iyi ifade edilmemiş, belirsiz etik kurallar yargı sistemine ekstra yük bindirmektedir. Gereğinden fazla kullanılması sonucunda da etik kural istismar edilmiş olmakla birlikte “etik dışı davranmak” ile suçlanmanın ciddiyeti de aşınmış olmaktadır (Rotunda, 2006:1338-1342). Bir başka yoruma göre de, modern yaklaşımın “görünüştaki uygunsuzluğa” odaklanması sebebiyle hakimlerin aslında sıklıkla karşılaştıkları ve daha önemli olan etik sorunlar gözden kaçırılmaktadır (Kozinski, 2004: 2).

2.3.2. Avrupa'da Yargı Etiği İlkeleri

Avrupa ülkeleri mevzuatlarında hakimler için etik standartlar arandığında konunun ülkeler arasında çok farklı yorumlanarak farklı düzenlemelere konu edildiği görülmektedir. Öyle ki; kuralları belirleyen ve kabul eden ulusal kurumlardan, kuralların içeriğine ve bağlayıcılığına kadar pek çok aşamada farklı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin ortak projesi olan Türkiye'de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında yapılan çalışmada (2016), Avrupa ülkelerinde etik standartlar hakkında anket yöntemi kullanılarak bilgiler toplanmıştır. Raporda sunulana göre; Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere (ve Galler), İtalya, Karadağ, Litvanya, Lüksemburg, Moldova, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Ukrayna ve Yunanistan'da hakimlere yönelik bir çeşit etik davranış kodları bulunmaktadır. Danimarka'da hakimler için etik kurallara Adalet Yasası'nda rastlanmaktadır. Almanya'da ise Hakimler Birliği etik kodları oluşturmak için çalışmalarına devam etmektedir (Avrupa Konseyi, 2016:49-54).

Yapılan çalışmadan da görüldüğü üzere Avrupa ülkelerinin önemli bir kısmında hakimler için etik davranış kodları vardır. Bu noktada gözden kaçırılmaması gerekmektedir ki, bu belgelerin bazıları yaptırım gücünü haizdir ve dolayısıyla disiplin kuralları ile arasındaki çizgi bulanıklaşmaktadır. İhlal edilmesi halinde cezai bir müeyyide ile karşılanmamış, rehberlik amacı taşıyan etik kodlar arandığında ise bu anlamda etik koda sahip olan ülkelerin sayısının azaldığı görülmektedir. Bu belgelerin bazıları ilgili ülkelerdeki hakim birlikleri tarafından hazırlanırken bazıları mahkemelerin yönetiminden sorumlu yargı kurulları tarafından oluşturulmuştur. Belgeleri kabul eden organlar da ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bu kuralların kapsadığı profesyoneller ise yine ülkeler arasında farklılaşmaktadır. Ülkedeki tüm hakimler için geçerli ya da kuralları kabul eden kuruma/derneğe üye olan hakimlere uygulanan etik kodlara ilişkin örnekler mevcuttur.

Sözü edilen bu farklılıkların yanında Avrupa ülkelerindeki etik kodların temelde birbirine benzeyen değer ve ilkeler üzerine inşa edilmiş olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, çalışkanlık, özen, liyakat gibi değerler neredeyse tüm belgelerde üzerinde önemle durulan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Avrupa Konseyi, 2016:15).

Hakimler birliği tarafından oluşturulması, disiplin kurallarına benzer şekilde bir bağlayıcılığı olmaması ve diğer Avrupa devletlerinden daha önce kabul edilmiş olması düşünüldüğünde İtalya'nın "Hakimler ve Savcılar İçin Etik Kuralları", diğer devletlerin benzer düzenlemeleri arasında öne çıkmaktadır. Diğer Avrupa devletlerinin tamamına yakınında etik kodlar 2000'li yıllarda gündeme gelmeye başlarken, İtalya 1994'de ilgili belgeyi kabul etmiştir. (Avrupa Konseyi, 2016:49-54). Burada Avrupa'daki tüm etik kodlara değinilemeyeceğinden İtalya örneğinde etik davranış kuralları kısaca incelenecektir.

Kod üç ana bölümden oluşmaktadır: I. Genel Kurallar, II. Bağımsızlık, Tarafsızlık, Uygunluk, III. Görev Esnasındaki Davranış. Her bir bölümün içinde de alt başlıklar bulunmaktadır. Birinci bölümde değinilen konular arasında; kamu kaynaklarının kullanımı, vatandaşlar ile ilişkiler, bilgilerin kurumsal olmayan amaçlarla kullanılması, medya ve diğer kitle iletişim araçları ile olan ilişkiler, birlik ya da derneklere üyelikler yer almaktadır. İkinci bölümde hakimin sahip olması gereken özellikler anlatılmıştır. Son bölümde ise hakim ve savcılarının görev sırasındaki ve kurum işlerini yönetirken sergileyecekleri davranışları konusunda açıklamalara yer verilmiştir (Italy, Code of Ethics).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin yayınladığı (UNODC), Yargısal Dürüstlük ve Kapasiteyi Güçlendirme Rehberi'nde (*Resource Guide on Strengthening Judicial Integrity and Capacity*) yargısal davranış kodları incelenirken Anglo-Sakson hukuku ve Kıta Avrupası hukuk sistemi (*common-law* ve *civil-law*) ülkeleri arasında konunun ele alınışı bakımından farklılıklar bulunduğu işaret edilmiştir. 1970'lere gelinceye kadar detaylı yargısal davranış kodlarının sadece ABD'de bulunduğunu hatırlatan rapor, etik kodların daha sonra en çok *common-law* ülkelerinde olmak üzere dünya genelinde de yaygınlaşmaya başladığını belirtmiştir (BM, 2011:128; Terhechte, 2009:513).

Anglo-Sakson gelenekten gelen ülkelerde yargısal etik davranış kodları, Bangalore Yargısal Davranış İlkeleri ile uyumlu bir yapıdadır. Yargıya karşı olan kamu güvenini sürdürmek

amacıyla yargısal davranışa rehberlik edecek nitelikte, genellikle *canon* olarak adlandırılan yargısal etikle ilgili birtakım genel ilkeleri barındırmaktadırlar. Bu kodlar (*canons*), bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, ehliyet ve liyakat gibi temel yargısal değerleri genel terimlerle, örnekler kullanarak açıklamaktadırlar (BM, 2011:129).

Kıta Avrupası hukuk geleneğinde ise çoğu ülkede muğlak terimlerle ifade edilen etik ilkeler uygulanırken disiplin kararları sıklıkla gündeme getirilmiştir. Bu ülkelerde hangi davranışın uygunsuz hangisinin cezalandırılması gereken yargısal davranış olduğu bilgisine yalnızca disiplin kurallarının bütünü analiz edilerek ulaşılabilmektedir ki, bu bilgiler çoğunlukla kamuya açık bilgiler olmamaktadır. Bu ülkelerden bazılarında yargısal etik kodlar kabul edilmiş, bazılarında ise kodlar belirlenme aşamasındadır. İspanya’da 39 maddelik disiplin ihlalinin listeleyen bir yasa kabul edilmiştir. Romanya’da 33 kuraldan oluşan bir kod bulunmaktadır. Fransa ve Hollanda detaylı etik davranış kurallarına sahiptir. İtalya’da da 2006 yılında, görev sırasındaki ve sonrasındaki disiplin ihlallerini detaylı şekilde listeleyen ve bu ihlaller için uygulanması gereken yaptırımları da içeren bir yasa kabul edilmiştir (BM, 2011:130).

Açıkça görülmektedir ki, yargısal davranış kurallarını, yargı sisteminin işleyişinin esas unsuru olarak düzenleyen bir kurallar bütünü oluşturma eğilimi, Kıta Avrupası hukuk geleneğindeki ülkeler arasında gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu yargısal davranış kodları Anglo-Sakson gelenekteki benzerlerinin aksine yorumlar, terminoloji gibi bölümleri içermemekte, hiçbir tavsiye görüş ortaya koymamaktadır. Disiplin ihlallerini liste biçiminde sıralayan bu kodlar, daha çok ceza yasalarına benzemektedirler (BM, 2011:130).

Avrupa Birliği üyelerinin hepsini kapsayan ortak bir yargısal davranış kodu olmadığı da göze çarpmaktadır. Avrupa’da hakimlerin ortak etik davranış kurallarına sahip olması yönünde çalışmalarını yürüten Avrupa Yargı Konseyleri Ağı (*European Network of Councils for the Judiciary- ENCJ*), çalışmalarını Yargı Etiği Çalışma Grubu üzerinden gerçekleştirmiştir. 18 ülkenin katılımıyla oluşturulan Çalışma Grubunun eşgüdümünü Fransa sağlamıştır (ENCJ, 2009).

Hakimler için profesyonel etik davranış kuralları oluşturulmasının, kamuoyunun güveninin kazanılmasının tek yolu olduğu düşüncesinden hareketle Çalışma Grubu ilki 2008-2009, ikincisi 2009-2010 olmak üzere yargı etiği konulu iki ana rapor sunmuştur (encj.eu, 2019). İkinci Raporda nihai haline ulaşmış olan Yargı Etiği: İlkeler, Değerler ve Nitelikler (*Judicial Ethics: Principles, Values and Qualities*) başlıklı metnin birinci bölümünde “değerler” ikinci bölümünde ise “hakimin erdem ve nitelikleri” konularına yoğunlaşmıştır. “Vatandaşlar ve toplum bir hakimden neler bekler?” sorusuna cevap vermeye çalışılırken belirlenen değerler; “bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, ihtiyat ve ketumiyet, özen, saygı ve dinleme kabiliyeti, eşit muamele, liyakat ve şeffaflık” olarak sayılmıştır. Raporun devamında bir hakimde bulunması gereken erdemlere yer verilmiştir. Bunlar; “bilgelik, sadakat, hümanizm, cesaret, ciddiyet ve ihtiyat, çalışkanlık, dinleme ve iletişim”dir (ENCJ, 2010a).

ENCJ, 2-4 Haziran 2010 tarihinde Londra’da yapılan toplantının ardından, Yargı Etiği: İlkeler, Değerler ve Nitelikler başlıklı Raporu, Avrupa hakimleri için davranış ilkeleri konusunda rehber olarak belirlediğini duyurmuştur. Londra Deklarasyonu’nda belirtilene göre, ortak ilke ve değerlerin Avrupa düzeyinde paylaşılması, Avrupa yargı çevresindeki hakimler arasındaki karşılıklı anlayış ve güveni güçlendirecektir. Avrupa Birliği’ne üye (ve aday) devletlerin yargı sistemleri arasındaki işbirliğini artırmak da bir diğer amaç olarak belirtilmiştir. Üyeler ve gözlemci statüsündeki paydaşlar da ulusal platformlarda ve Avrupa düzeyinde Raporu etkin bir biçimde desteklemeye davet edilmiştir (ENJC, 2010b).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YARGI ETİĞİ ve HAKİMLİK MESLEK ETİĞİ

Bu bölümün ilk kısmında, Türkiye’de yargı etiği ile birebir ilgili olan yasal düzenlemeler ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle Anayasa’da yargı bağımsızlığının gelişimi, tarihsel olarak incelenmiş olup, devamında kanunlar bazında incelemeye geçilmiştir. Ele alınan kanunlar ise sırasıyla; “2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu”, “6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu” ve “3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu”dur. İkinci kısımda Türkiye’de yargı etiği alanında gerçekleştirilen önemli çalışmalara değinilmiştir. Bu amaçla son yıllarda gerçekleştirilen iki önemli proje olan, “Yargıtay Etik, Şeffalık ve Güven Projesi” ve “Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi” üzerinde durulmuştur. Üçüncü ve son kısımda ise “hakimlik meslek etiği” üzerinde yoğunlaşmıştır.

3.1. TÜRKİYE’DE YARGI ETİĞİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Kamu hizmeti etiği kapsamında değerlendirilebilecek hükümler içeren farklı kanunlar bulunmakla birlikte bu çalışmada yargı etiği, bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile doğrudan ilgili olan yasal mevzuatın incelenmesi tercih edilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle Anayasa’da yargı bağımsızlığının gelişimi, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu ve 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu ile tüm kamu çalışanlarını hesap verebilirlik bağlamında ilgilendiren 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu incelenmiştir.

3.1.1. Anayasa’da Yargı Bağımsızlığının Gelişimi

Kronolojik olarak incelemeye başlandığında görülmektedir ki, Kurtuluş Savaşı’nın olağanüstü koşullarının anayasası olan 1921 Anayasası’nda yargının ya da hakimlerin bağımsızlığı ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Meclis hükümeti sistemini benimseyen; başka bir deyişle yasama ve yürütmenin Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir araya getirildiği Anayasa’da yargıya ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır (Ünal

Özkorkut, 2008:236). 1924 Anayasası'nda ise yargı bir hak olarak nitelendirilirken, bu hakkı bağımsız mahkemelerin kullanacağı ifade edilmiştir (md. 8). 1924 Anayasası'nın 4. Bölümü "Yargı Erki" olarak belirlenmiş ve bu bölümde (53. ve 67. maddeler arası) yargı bağımsızlığı ile ilgili pek çok düzenlemeye yer verilmiştir. Örneğin, 54. madde hakimlerin yasama ve yürütmeden bağımsızlığını, 55. ve 56. maddeler hakimlerin sebepsiz olarak görevlerinden azledilemeyeceklerini, 57. madde hakimlerin kanunda belirtilenler dışında bir görev alamayacaklarını, 58. madde ise yargılamaların herkese açık oluşunu düzenlemektedir. Ancak 1924 Anayasası'nın, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir yapı öngörmemiş olması ve tüzüklerin kanunlara uygunluğu sorunlarının çözüm yeri olarak da TBMM'yi göstermesinin (md. 52) yargı bağımsızlığı açısından kısıtlayıcı ifadeler olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

1961 Anayasası'nda, 1950-60 yılları arasındaki siyasal iktidarın yargıya yönelik tutum ve uygulamalarına bir tepki olarak 132. ile 152. maddeler arasındaki 3. bölüm yargıya ayrılmış olup, yargıdan bir yetki olarak söz edilmiş ve bu yetkiyi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerin kullanacağı ifade edilmiştir (Soysal, 1984:3,6). Anayasada hakimlik teminatı, mahkemelerin bağımsızlığı, duruşmaların açık yapılması, kararların gerekçeli olması hususlarına yer verilmiş, devamında hakimlerin nitelikleri, mesleğe atanmaları, yerlerinin değiştirilmesi, disiplin soruşturmaları gibi konuların da mahkemelerin bağımsızlığı esası çerçevesinde kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

1982 Anayasası'nda yargıyla ilgili düzenlemeler 138.-160. maddeler arasındaki Yargı başlıklı üçüncü bölümde yer almaktadır. Bu kez, 1961 Anayasası dönemindeki düzenleme ve uygulamalara karşı tepki olarak, 1982 Anayasası ile yargı bağımsızlığı konusunda bazı geri adımlar atılmış ve yürütme güçlendirilmiş olsa da 1961 Anayasası'nda olduğu gibi hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlik ve savcılık teminatı, duruşmaların açık yapılması ve kararların gerekçeli olması gibi yargı bağımsızlığını sağlamaya yönelik belli başlı hükümlere Anayasada yer verildiği görülmektedir (Soysal, 1984:18-19).

Anayasa madde 138 mahkemelerin bağımsızlığını açıklamaktadır. Anayasaya göre, hakimler vicdani kanaatleri doğrultusunda ve tabii ki hukuka uygun olarak yargılama görevlerini

yerine getirirler. Hiçbir kurum ve kişi hakimlere görevlerini yerine getirmeleri hususunda herhangi bir müdahalede bulunamaz, emir ya da tavsiye veremez. Tüm kurumlar ve organlar mahkeme kararlarına uymak zorundadır.

Madde 139 hakimlik ve savcılık teminatını düzenlemektedir. Hakim ve savcıların kendi iradeleri dışında azledilemeyecekleri, zorla emekli edilemeyecekleri, kadroları kaldırılmış bile olsa özlük haklarından ve ekonomik haklarından yoksun bırakılmayacakları bu madde kapsamında ifade edilmiştir.

Madde 140 hakimlik ve savcılık mesleği ile ilgili genel esasları içermektedir. Mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı ışığında görevlerini yerine getirecekleri vurgulanmıştır. Özlük hakları, haklarında disiplin kovuşturması ya da görev suçlarıyla ilgili soruşturma açılması, görev yerlerinin değiştirilmesi gibi durumların kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

Madde 159'da ise Hakim ve Savcılar Kurulu'nun yapısı ve işleyişi düzenlenmektedir. Kurul hakkında açıklama ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak verileceğinden burada bu maddenin içeriğine ayrıca değinilmemektedir.

1961 Anayasası ile yargı bağımsızlığı konusunda sağlanan ilerleme, 1982 Anayasası döneminde korunamamıştır (İnceoğlu, 2011:236). Türkiye'de yargı bağımsızlığının özellikle son yıllarda gerileme eğiliminde olduğu, her yıl olduğu gibi 2018 ve 2019 yıllarına ait son iki AB Türkiye İlerleme Raporunda da birden fazla kez dile getirilmiştir (2018:22-23, 2019:24-29). Raporlara göre; yargı üzerindeki siyasi baskının devam etmesi, yargı bağımsızlığını önemli ölçüde zayıflatmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'ye yargı bağımsızlığını, hesap verebilirliğini ve etkinliğini sağlayabilmesi için gerekli altyapıyı bir an evvel oluşturması tavsiye edilmektedir (2018:23, 2019:25).

Raporlarda eleştirilen konulardan bir diğeri HSK'nın yapısıdır. Kurulun oluşumu çok daha eski tarihli raporlarda bile eleştiri konusu olarak defalarca karşımıza çıkmaktayken (örneğin 2007 yılı Raporu) 2019 yılına ait son Raporda, Kurulun oluşumu hakkında yapılan son Anayasa değişikliğinden sonra yürütmeye karşı bağımsızlığını sağlaması konusunda endişelerin daha da arttığı, dolayısıyla yargı bağımsızlığının daha da zedelendiği dile

getirilmiştir Hakim ve savcıların işe alım süreci konusunda da geçmiş yıllardaki tavsiyelerin dikkate alınmadığı, dolayısıyla 2016 yılı Raporunda söz edilen konuyla ilgili tavsiyelere uyulması gerektiği yinelenmiştir. İşe giriş süreçlerinde önceden belirlenmiş nesnel standartların bulunmamasının bu konudaki kaygıyı artırdığı belirtilmiştir. Raporda gelecek yıl Türkiye'nin gerçekleştirmesi gereken hedefler olarak da; erkler ayrılığının sağlanması ve yasama ile yürütmenin yargı karşısındaki sınırlarının netleştirilerek yargı bağımsızlığının güvence altına alınması, hakimlerin görev yerlerinin istekleri dışında değiştirilememesinin sağlanması, yürütmenin HSK üzerindeki etkisinin sınırlandırılması konuları üzerinde durulmuştur (2018:23-26). Son Rapor döneminde Türkiye'de (2018'de), yasal ve kurumsal yapının hakimler üzerinde siyasi baskı kurulmasına elverişli olduğu tespiti yapılmıştır (2019:29).

3.1.2. 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu

Yargı etiği ve bağımsızlığı ile ilgili yasal mevzuat incelenirken karşılaşılan en önemli metinlerden biri 1983 tarih ve 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'dur. Kanun hakim ve savcıların atama ve yükselmelerini, meslek içi eğitimlerini, disiplin süreçlerini, özlük haklarını, görev yerlerinin değiştirilmesi süreçlerini, görev suçu ya da kişisel suçlarından dolayı soruşturma yapılması söz konusu olduğunda sürecin nasıl ilerleyeceğini, meslekten çıkarılmakla sonuçlanacak davranışların neler olduğunu düzenlemektedir.

Kanunun 4. maddesinde yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatının açık bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Hakimlerin anayasaya uygun olarak vicdanları doğrultusunda karar verecekleri, hiç kimseden ve hiçbir kurumdan emir, talimat ya da tavsiye almayacakları Anayasadaki ifadelere paralel bir şekilde burada da tekrar edilmiştir.

Kanun'da dikkati çeken bir husus mesleğe girişte aday olarak atanabilme şartlarının düzenlendiği 8. maddede ortaya çıkmaktadır. Öncelikle görülmektedir ki, etik davranış ilkelerine uygun davranmak 2802 sayılı Kanun nazarında sadece meslek mensupları için değil aday memurlar için de önemsenmektedir. Öyle ki, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesinde aday memurlarda aranacak şartlar içerisinde yine aynı madde kapsamında sayılan suçlardan hüküm giymemiş olmak şartı yer almaktadır. Ancak, 2802

sayılı Kanunun 8. maddesinin h bendinde 657 sayılı Kanunun 48. maddesindeki aynı suçlar sayıldıktan sonra mahkum olmamak yerine “soruşturma veya kovuşturma altında olmamak” şartının yer aldığı görülmektedir. Aday hakim olmak için zan altında dahi bulunmamayı kanun koyucu şart koşmuştur. Buradan da anlaşılmaktadır ki, masumiyet karinesinin zedelenmesini dahi göze alınarak yargılama yetkisinin teslim edileceği kişilerin seçiminde fazlaca özenli davranmak amaçlanmıştır.

Adaylık dönemini kapsayan 8. maddenin j bendinde ise dikkat edilmesi gereken başka bir husus yer almaktadır. J bendindeki “hakimlik ve savcılık mesleğine yakışmayacak tutum ve davranışlarda bulunmamış olmak” şartı ile hakim ve savcı adaylarının, adaylıktan önceki yaşantılarına da dikkat etmiş olmaları gerekliliği doğmaktadır. Kanun koyucu, hakim ya da savcı olmak isteyenlerin hal ve hareketlerine adaylık sürecinden önce de dikkat etmelerini beklemektedir. Sonuç olarak, hakim ve savcılar için etik dışı davranışlarda bulunmama kuralı, sadece bir disiplin suçunun konusu olarak değil mesleğin temel gerekliliklerinden biri olarak adaylık öncesi dönemi bile kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Belirtilen bu iki husus da yargılama yetkisini kullanacak şahısların seçimi konusunda oldukça seçici bir tavır sergilendiğini açıkça göstermektedir.

Etik ve bağımsızlık ile ilgili görülebilecek diğer maddelere bakıldığında ilerleme ve yükselmeleri kapsayan 3. Bölümdeki 21. madde göze çarpmaktadır. “Derece yükselmesinin koşulları” başlıklı 21. maddenin c bendinde derece yükselmelerinde, HSK tarafından ilan edilen derece yükselmelerinde aranmakta olan koşullar aktarılmıştır. Bu koşullar arasında “ahlaki gidişleri, mesleki bilgi ve anlayışları, gayret ve çalışkanlıkları, gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları, çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin çalışmaları, göreve bağlılıkları ve devamları (...)” gibi ifadeler doğrudan etik davranışa vurgu yapmaktadır. Anlaşılmaktadır ki, etik değerlere sahip olma/etik davranış, mesleğe başlangıçta aranan bir şart olmanın yanı sıra derece yükselmelerinde de kullanılacak bir ölçüt olarak tasarlanmıştır.

Kanunun 3. Kısmı hakimlik ve savcılık teminatı başlıklıdır. Bu kısmın birinci bölümünde ise hakimlik teminatına yer verilmiştir. Bu bölümün ilk maddesi olan 4. maddede meslekten çıkarılmalar konu edilmiştir. Hakimlerin kendi istekleri dışında azledilemeyecekleri, 65

yaşından evvel emekli olmaya zorlanamayacakları, mahkeme veya kadrolarının kaldırılmasının da bu durumu değiştirmeyeceği belirtilmiştir. Sağlık durumu meslekten çıkarılmayı gerektiren ya da hüküm giymiş olanlar içinse istisnaların saklı olduğu ifade edilmiştir.

İlaveten, hakim ve savcılar dahil oldukları disiplin rejimi olarak diğer devlet memurlarından farklı bir statüdedir. Yerine getirdikleri görevin özelliği itibarı ile haklarında uygulanan disiplin suç ve cezası hükümleri, 657 sayılı Kanunda düzenlenenlerden farklılık arz etmektedir. 2802 sayılı Kanununun 62. maddesinde disiplin cezaları;

- a) Uyarma,
- b) Aylıktan kesme,
- c) Kınama,
- d) Kademe ilerlemesini durdurma,
- e) Derece yükselmesini durdurma,
- f) Yer değiştirme,
- g) Meslekten çıkarma

şeklinde sıralanmaktadır. Görüldüğü gibi 657 sayılı Kanunda sayılan disiplin cezalarından olmayan “derece yükselmesini durdurma” ve “yer değiştirme” olmak üzere iki farklı disiplin cezası hakim ve savcılar için öngörülmüştür. Ayrıca “kınama” cezasının, “aylıktan kesme” cezasından daha önemli disiplin suçlarını karşılayacağı şekilde sıralama yapıldığı dikkati çekmektedir (Çiftçioğlu, 2012:135).

Ancak, aday hakimler ve savcılar hakim statüsünde kabul edilmemektedir ve 657 sayılı Kanunda gösterilen “genel idare hizmetleri” sınıfındadırlar. Dolayısıyla hakim ve savcı adayları için 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun (DMK) 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanununa aykırılık taşımayan hükümleri uygulanmaktadır.

3.1.3. 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu

2010 tarih ve 6087 sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanununun amacı birinci maddesinde de belirtildiği üzere “mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik ve savcılık teminatı esaslarına göre (...)” Kurulun çalışma esaslarını, kuruluşunu, teşkilat yapısını düzenlemektir. 16 Nisan

2017 tarihli Anayasa Referandumunun sonuçları doğrultusunda 6087 sayılı Kanunda Kurulun ismi dahil pek çok değişiklik yapılmıştır. Anayasa'daki değişikliklere uyum sağlanması amacıyla yargı alanında çokça düzenleme içeren 2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile (md. 208) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun ismindeki “yüksek” ibaresi kaldırılmıştır. Üye sayısı 22 asıl ve 12 yedek üyeden 13 asıl üyeye düşürülmüş, Adalet Bakanlığı Müsteşarı daha önce Kurulun üyesi iken, Devlet teşkilatlanmasında müsteşarlığın kaldırılmasının ardından Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı Kurulun üyesi olarak belirlenmiştir. Kurula üye seçimi de değiştirilmiş, bu konuda Danıştay, Yargıtay ve Türkiye Adalet Akademisinin yetkileri kaldırılmış, üyelerin dördünü Cumhurbaşkanı, yedisini ise TBMM'nin seçeceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla yürütmenin yargı üzerindeki gücünün arttığı sadece bu değişikliklere bakılarak bile söylenebilir.

Kanunun bazı maddeleri yargı etiği konusunda birtakım düzenlemeler de içermektedir. 17. madde Hakim ve Savcılar Kurulu bünyesinde yer alan Teftiş Kurulu müfettişlerinin görev ve yetkilerini içermektedir. Teftiş kurulu müfettişleri, hakim ve savcılarının görevlerini yerine getirirken mevzuatın dışına çıkıp çıkmadıklarını denetler. Maddenin b bendinde yer alan ifadeye göre, Teftiş Kurulu müfettişleri “hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak” yetkisine sahiptir. Burada 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu'ndaki “hakimlik ve savcılık mesleğine yakışmayacak tutum ve davranışlarda bulunma” hükmüne benzer bir şekilde hakimlerin hal ve davranışlarına ve bunların mesleğin vakarına uygunluğunun önemine vurgu yapılmaktadır. Yine aynı madde kapsamında Kurul müfettişlerinin yargı yetkisine giren konularda hakimlere herhangi bir tavsiye veya uyarıda bulunamayacağı da hüküm altına alınmıştır.

Üyelerin hukuki durumları ve özlük haklarına dair düzenlemeler içeren bölümde yer alan 35. madde kapsamında, hakimlerin Kanunda belirtilenler hariç olmak üzere, gelir elde edecekleri herhangi başka bir faaliyette bulunmalarının yasak olduğu ifadesi yer almaktadır. Devamında da hakimlerin eş ve çocuklarının kazanç elde ettikleri düzenli faaliyetlerinin hakim göreve

başlarken ya da bu durum göreve başladıktan sonra gerçekleşmişse ilgili tarihten başlayarak bir ay içinde Hakimler ve Savcılar Kurulu'na bildirilmesi gerektiği ifadesi yer almaktadır.

Kanun sadece Kurulun denetim alanında olan hakimleri değil Kurul üyesi olan hakimlerin davranışları ile ilgili de birtakım kurallar öngörmüştür. 37. maddenin ilk bendinde ifade edildiği üzere, seçimle göreve gelmiş üyelerden Kurul üyeliğinin onuru ve vakarı ile bağdaşmayan davranışlarda bulunduğu belirlenenler uyarılır. Eğer eylemin niteliği daha ağırsa üyelikten çekilmeye davet edilir.

6087 sayılı Kanunun yargı etiği ile ilgili olduğu düşünülen hükümleri yukarıda paylaşılmıştır. Bunların yanında belirtilmelidir ki, eski hali ile de eleştirilen Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı, son düzenlemelerle tamamen değiştirilmiş ve daha ciddi eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Özellikle Avrupa Komyonu'nun hazırladığı İlerleme Raporlarında son iki yıldır HSK'nın yeni yapısı, yargının yürütmeden bağımsızlığına gölge düşüren bir hal almakla eleştirilmektedir. 703 sayılı KHK ile yapılan değişikliklerin yanı sıra 690 sayılı KHK ile de HSK'nın işleyişinde birtakım değişiklikler yapıldığı görülmektedir. 690 sayılı KHK ile Kurul üyeleri hakkında soruşturma yapma yetkisi Kurul'dan alınmış ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilmiştir (md. 5). Bu sayede yürütmenin yargı karşısında bir kez daha güç kazandığı söylenebilir.

Anlaşılmaktadır ki, bu düzenlemelerden sonra yasama, yürütme ve yargı arasındaki kuvvetler ayrılığı oldukça zarar görmüştür. Yürütme, kanunla düzenlenmesi gereken konuları KHK ile düzenleyerek yasamanın, yetkilerini kırarak da yargının önüne geçmektedir. Olağanüstü hal (OHAL) döneminde kabul edilen KHK'lar ile yargının idareyi denetleme gücü de zayıflamıştır (Angın, 2019:400).

3.1.4. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu

1990 tarih ve 3628 sayılı Kanunun amacı, 1. maddede belirtildiği üzere; Kanunda belirtilenlerin mal bildiriminde bulunması, bildirimlerin belirli zamanlarda yenilenmesi, bildirimlerin gerçeğe aykırı olması durumlarında takip edilecek yol ve bu Kanunda sayılmış

birtakım suçların işlenmesi halinde kamu görevlileri hakkında muhakeme usulünün düzenlenmesi şeklindedir.

Kamu görevlilerinin ve Kanunda belirtilmiş yakınlarının (md. 5) belirli aralıklarla mal bildiriminde bulunması ile gelirleri ve mal varlıkları arasındaki oranın takip edilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede kamu gücünü kullanan, kamu kaynaklarının emanet edildiği kamu görevlilerinin haksız kazanç sağlamasının önüne geçilmek istenmiştir. Aynı zamanda kamuda hesap verebilirliğin sağlanması da amaçlanmaktadır.

Hakimlerin de kamu görevlisi olması ve istisna hüküm bulunmaması sebebiyle hakimler de mal bildiriminde bulunmakla yükümlü kamu görevlileri arasındadır. Hakimlerin yüksek meblağlarla muhatap olunan davalarda da görev yaptığı düşünüldüğünde bu konuda hesap verebilirliklerinin önemi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hakimlerin bu konuda etik dışı davranışlarının önüne geçilmesi adına önem taşıyan bu Kanuna konumuz bağlamında yer verilmesi uygun görülmüştür.

Kanunun mal bildirimini sağlanmasının yanı sıra bir diğer amacı rüşvet, kaçakçılık, devlet sırlarının açıklanması gibi Kanunda sayılan bazı suçları işleyen ve iştirak eden kamu görevlilerini, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun kapsamından çıkararak soruşturmaların hızlanmasını sağlamak ve bu sayede yolsuzlukla mücadele etmektir (md. 17). Ancak, özel soruşturma usulüne tabi olan bazı kamu görevlileri bu hükmün dışında bırakılmıştır. Hakim ve savcılar da Anayasanın 144. maddesi ve 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 82. maddesinde düzenlendiği üzere özel soruşturma usullerine tabidir. Dolayısıyla hakimler ve savcılar söz konusu olduğunda Cumhuriyet Başsavcılıklarına bu Kanun kapsamında tanımlanan hukuki yolun işletilmesi mümkün olmamaktadır.

3628 numaralı Kanunun, Meclis görüşmelerinden başlayarak en çok eleştirildiği konuların başında 17. maddedeki istisnalar gelmektedir. Eleştirilen diğer hususlar içerisinde 2. maddede yer alan mal bildiriminde kimlerin bulunacağı konusundaki muğlaklıklar, Cumhurbaşkanının açık bir biçimde bu maddede sayılmamış olması, 9. maddede yer alan bildirimlerin gizliliği ilkesi, 3. maddede düzenlenen hediye alma yasağının yurt dışı kaynaklı hediyeleri kapsarken yurt içindeki özel veya tüzel kişilerce verilecek hediyeler hakkında

düzenleme içermemesi ve hediye yasağına uymayanlar hakkında herhangi bir yaptırım öngörmemiş olması bulunmaktadır. Ayrıca mal bildiriminde bulunma süresinin 5 yılda bir olmasının da Kanunun etkinliğini azalttığı vurgusu yapılmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 1990:19-63; Uğur, 2008:317-318).

Sayılan yasal düzenlemeler dışında Danıştay Kanunu ve Yargıtay Kanunu'nda da yargı etiği bağlamında hükümler mevcuttur. Örneğin 5579 sayılı Yargıtay Kanunu'nda 18 Maddede, Birinci Başkanlık Kurulu'nun görevleri sayılırken “Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilinin hakimlik vakar ve onuruna ve kişisel haysiyetlerine dokunan veya görev gereklerine uygun düşmeyen davranışlarından, kişisel ve görevle ilgili suçlardan dolayı” yapılacak soruşturma sürecindeki görevlerinden söz edilmiştir. 19. Madde ise Yüksek Disiplin Kurulu'nun görevi, Yargıtay üyeliği vakar ve onuruna yakışmayan ve kişisel haysiyeti zedelenen veya görev gereklerine uygun davranmayan Yargıtay Birinci Başkanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, daire başkanları ve üyeler hakkında yapılan disiplin kovuşturmasında uygulayacağı işlemlere yer verilmiştir.

3.2. TÜRKİYE'DE YARGI ETİĞİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Son yıllarda daha çok mesleki davranış kuralları olarak ele alınan etik, yargıda da üzerinde sıkça durulan bir konu haline gelmiş, özellikle AB ile ilişkiler çerçevesinde yargı etiği gündemde yer edinmiştir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde, yargıda mesleki davranış kurallarına, etik standartlara sahip olmaması sık sık eleştiri konusu olmuştur. Dolayısıyla AB'ye üyelik süreci Türkiye'nin yargısal etik davranış kurallarının belirlenmesi konusunda önemli ve hızlandırıcı bir faktör olmuştur demek yanlış olmayacaktır.

Yargısal etik kodların belirlenmesine giden yolda atılmış ilk adım, AB'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'nun görevlendirdiği bağımsız uzmanlar tarafından hazırlanan İstişari Ziyaret Raporları'dır. İlki 2003 yılında yayınlanan raporla başlayan süreçte bu raporlar Türk yargı sisteminin işleyişi hakkında çeşitli başlıklarda hazırlanmışlardır (avrupa.info.tr, 2020). Bu raporlar arasında yargı eğiti açısından önem arz edenler ise aşağıdaki gibidir:

- 2003 İstişari Ziyaret Raporu
- 2004 İstişari Ziyaret Raporu
- 2005 İstişari Ziyaret Raporu
- 2008 Yolsuzlukla Mücadele Üzerine Rapor
- 2008 Yargının Etkililiği Hakkında 4.İstişari Ziyaret Raporu
- 2008 Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Hakkında 4. İstişari Ziyaret Raporu
- 2011 İstişari Rapor: Yolsuzlukla Mücadele
- 2011 İstişari Rapor: Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Yönetimi
- 2012 Rapor: Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu: Yeni Dönemdeki Çalışmalarının Değerlendirmesi
- 2013 Yargı ve Temel Haklar başlıklı 23. Fasıla ilişkin İstişari Heyet Raporu
- 2014 Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile İlgili Rapor

Burada raporların tümüne değinilmesi konumuz açısından uygun olmamakla birlikte özellikle ilk üç istişari ziyaret raporunda yargı etiği ve yargısal etik kodların belirlenmesi konularına geniş yer ayrıldığından bu kısımda kısaca ele alınacaktır.

2003 tarihli ilk Raporda, Adalet Akademisi kurulmadan önce hakimlerin eğitim işlerini yürüten Adalet Bakanlığı Eğitim Merkezi eleştirilmiştir. Merkezin verdiği eğitimde, müfredat içinde bağımsız ve tarafsız yargının sağlanması amacını taşıyan konular olmakla birlikte bu eğitim sırasında yargı bağımsızlığı konusunda en temel iki metin olan “Birleşmiş Milletler (BM) Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri” ve “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (94) 12 Sayılı Tavsiye Kararı” hakkında bilgi verilmemesi uzmanlar tarafından eleştirilmiştir (2003:109).

Raporda, “temel ihtiyaçlar” başlığı altında üç numarada yargıda mesleki etik kurallar kanununun benimsenmesi tavsiye edilmektedir. Hakimler ve Savcılar Kanunu’nda belirlenmiş birkaç davranış kuralının yetersiz olduğu ve diğer yargı çalışanlarını kapsamadığı, cezai yönden bağlayıcılığı olsun ya da olmasın bir yargısal etik davranışlar kanununun uygun davranışların neler olduğu konusunda hakimlere yardımcı olacağı, dolayısıyla da yargının kalitesini artıracığı yönünde görüş bildirilmiştir (2003:127).

2004 tarihli Raporda ise yargı etiğine bir öncekinden daha geniş yer ayrılmıştır. İlk Raporda tavsiye edilen yazılı yargısal davranış kuralları kanununun oluşturulması görüşü yinelenmektedir. İkinci ziyaret öncesinde kabul edilmiş olan Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nin benimsenmesi de Heyetin önerileri arasındadır. Ancak, Heyetin Raporda belirttiğine göre, o dönemki Adalet Bakanlığı ve HSK görüşmeleri neticesinde yargıda yazılı etik kodların belirlenmesi konusunda sınırlı bir ilgi bulunmaktadır (2004:3). Raporda aktarıldığı üzere, Adalet Bakanlığı, Bangalore İlkeleri'nin yargıya duyurulacağını belirtmiş olmakla beraber hem Bakanlık hem de HSK, Bangalore İlkeleri'nin Türk yargısı için yazılı bir biçimde davranış kuralları kanunu olarak benimsenmesini uygun görmemişlerdir. Onun yerine, Bangalore İlkeleri'nin temel alınarak Türk yargısına daha uygun ayrı bir standart oluşturulması tercihi Heyete bildirilmiştir (2004:80, 81). Sonuç olarak, ilk Rapordaki eleştiriler ve tavsiyeler tekrar edilmiş, yazılı yargısal davranış kuralları kanunu oluşturmanın gerekliliği bu Raporda da vurgulanmıştır.

2005 İstişari Ziyaret Raporu'nda ise Adalet Bakanlığı'nın bir önceki ziyaret döneminde belirttiği üzere Bangalore İlkeleri'ni yargıya duyurup internet sitesine eklemesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Heyet, İlkelerin genel olarak yargı çalışanlarınca bilindiğini düşündüklerini de not etmiştir. Bu sayede yargısal davranış kurallarının oluşturulması yönündeki tavsiyelerin bir anlamda yerine getirilmiş olduğu belirtilmiş; ancak, bununla beraber hakim ve hakim adaylarına bu konuda ayrıntılı bir eğitimin verilmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Adalet Akademisi'nin müfredatında bu ilkelere mutlaka yer verilmesi tavsiyesinde de bulunulmuştur (2005:53).

İstişari ziyaretlerin yanı sıra AB ile Türkiye arasında 20 Ekim 2005'de başlatılan tarama süreci de Türkiye'de yargı etiği çalışmalarının ilerlemesinde etkili olmuştur. "Yargı ve Temel Haklar" başlıklı 23. Fesil çerçevesinde AB tarafından aday ülkelere beklenen, bağımsız ve tarafsız bir yargının tesis edilmesi hedefi olup, aynı zamanda yargının etkin çalışması ve hukukun üstünlüğü konuları de önem taşımaktadır. Ayrıca, yolsuzlukla etkin ve istikrarlı mücadele de fesil kapsamında aday ülkelere beklentiler arasındadır (Ab.gov.tr, 2020).

Adalet Bakanlığınca Bangalore İlkelerinin yanı sıra Savcılar için Budapeşte İlkelerinin de duyurulup kağıt ve internet ortamında yargı çalışanlarına tavsiye edilmesi de yargı etiği

alanında önemli adımlar olarak görülmektedir. İlkelerin Türkçe'ye tercüme edilmesinin sağlanması ve 24 Eylül 2004'de yargı etiği ve hakimlerin etik davranışları hakkında Ankara'da, 150 hakim ve savcının katılımıyla düzenlenen seminer de Adalet Bakanlığı'nın o dönemde yargı etiği konusundaki önemli katkıları arasındadır.

Son dönemde yargı etiği alanındaki çalışmalarının hızlandığı görülmektedir. TBMM'de onaylanan 2014-2018 yılları arasını kapsayan 10. Kalkınma Planı'nda ve Yargı Reformu Stratejisi'nde yargısal etik kodların belirlenmesi hedefleri öne çıkmaktadır. Bu amaçla başlatılan çalışmalar, HSK'nın Mart 2019'da duyurduğu Türk Yargı Etiği Bildirgesi ile sonuçlanmıştır. Ayrıca 2018'de tamamlanan Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi'nin sonunda da Yargıtay Etik Kodlarının belirlenmiş olduğu görülmektedir. Çalışmanın devamında Türk yargı etiği çalışmaları açısından temel kabul edilebilecek bu iki önemli projeye değinilecek, yer yer karşılaştırmalı değerlendirmelere yer verilecektir.

3.2.1. Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi

Türkiye'de son yıllarda yargı etiği konusunda atılmış en önemli adımlardan biri Yargıtay'ın Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi olmuştur. Tam adıyla "Yargıtay'da Etik İlkelerin Yaygınlaştırılması, Saydamlığın Güçlendirilmesi ve Yargıtay'a olan Güveninin Artırılması Projesi" pek çok aşamadan oluşmaktadır ve Projenin en önemli çıktularından biri Yargıtay Etik Kodlarının belirlenmesi olmuştur. Projenin Açılış Sempozyumu'nda belirtildiğine göre, projenin en temel amacı "yargıda etik, şeffaflık ve güven kavramları konusunda evrensel hukuk kültürü ve uluslararası bilgi birikimi ile deneyimlerin Yargıtay'ın çalışma sistemine uyarlanmasıdır". Mart 2016-Aralık 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen Projede önemli değişiklikler öngörüldüğü için Proje bir kalkınma projesi olarak tanımlanmıştır ve proje finansmanı Yargıtay'ın kalkınma bütçesinden karşılanmıştır (Saldırım, 2017:14).

Proje, Yargıtay ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliği ile yürütülmüş olup iki kurumun 2010'dan itibaren sürmekte olan ortak girişimlerinin sonuçlarına dayanmaktadır. Projenin amaçlarından bir diğeri; yargı etiği ilkelerinin yaygınlaştırılması ve 2013 yılında yayınlanmış olan "Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi"nin ve bu

bildirgede yer almakta olan şeffaflığa ilişkin on beş ilkenin tanınırlığının artırılmasıdır (Tomasi, 2017:9).

Kısaca bahsetmek gerekirse İstanbul Bildirgesi; yine Yargıtay ve UNDP işbirliği ile hayata geçirilen bir çalışmadır. İstanbul Bildirgesi 2013’de İstanbul’da ve 2016’da Bursa’da gerçekleştirilmiş olan iki konferansa katılan Asya Bölgesi ve Balkanların yüksek mahkeme başkanları ile yüksek yargıçları tarafından belirlenen, yargıda şeffaflığın sağlanması için gerekli olan temel ilkeleri içermektedir. İlkeler arasında yer alan; hakimlerin atanma süreçlerinin şeffaflığı, etik dışı davranışta bulunan hakimler şikayet edildiğinde şeffaf davranılması ve hakimlerin disiplin prosedürlerinde de aynı biçimde şeffaflığın sağlanması hakkındaki maddeleri özellikle yargı etiği ile birebir ilişkili ifadeler olarak dikkati çekmektedir. Bu yönüyle İstanbul Bildirgesi hakkında farkındalık yaratılması yargı etiği çalışmaları açısından da önem taşımaktadır (İstanbul Bildirgesi, 2018). Güncel gelişmelerden biri olarak da belirtilmelidir ki, “İstanbul Bildirgesi ve Taslak Uygulama Tedbirleri” 28 Mayıs 2019’da Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Komisyonu’nda kabul edilmiştir (Yargıtay.gov.tr, 2020). Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi’nin sonunda Yargıtay personeline özgü etik ilkelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Görevleri gereği yerel mahkemelerde çalışan hakim ve savcılardan farklı etik ilkelere sahip olması gerektiği düşünülen Yargıtay üyeleri, tetkik hakimleri, cumhuriyet savcıları ve personeli için etik ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkelerin Yargıtay içerisinde de yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi Projenin ana hedefleri arasındadır. Bu amaçla gerçekleştirilen çalışmalar sırasıyla; Yargıtay personelinin (hakim, savcı ve yardımcı personel) geniş katılımıyla etik ilkelerin belirlenmesi amacıyla düzenlenen çalıştaylar, farklı ülke örneklerinden faydalanmak amacıyla gerçekleştirilen ziyaretler, ilkeler hakkında tüm Yargıtay personeline yönelik eğitim araçlarının hazırlanması, eğiticilerin eğitimi, etik kılavuzunun hazırlanması, personele yönelik planlanan eğitimlerin gerçekleştirilmesi ve görsel materyaller hazırlanarak toplumun da etik ilkeler konusunda bilgilendirilmesi olarak ifade edilmiştir (Saldırım, 2017:16; Proje Bilgi Notu, 2017:5).

Proje kapsamında etik ilkeler oluşturulurken hazırlanan taslak metin hakkında Yargıtay üyeleri, tetkik hakimleri, Yargıtay personeli ve Cumhuriyet Savcıları ile anket çalışması

yapılarak taslak metnin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Anket sonuçlarında görülmüştür ki katılımcıların çoğu Yargıtay'ın kendine özgü etik ilkelerinin belirlenmesine olumlu yaklaşmıştır. Taslak metnin maddeleri hakkında ne düşündükleri sorulduğunda çoğu üzerinde olumlu görüş birliği sağlanmasına rağmen bazı maddeler üzerinde çalışmaya devam edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Etik Danışma Kurulu kurulması konusunda da katılımcıların yüksek oranda aynı fikirde olarak Kurul'un faydalı olacağına inandıkları görülmüştür. Bu verilerden elde edilen bilgiler sonucunda da bazı maddelerin üzerinde tekrar çalışılarak geliştirilmesi gerektiği sonucunda ulaşılmıştır (Uygur, 2017a:113-125).

Anket çalışmasının devamında, taslakla ilgili neler yapılabileceği konusunda tartışma ortamı yaratılabilmesi adına ön çalıştay gerçekleştirilmiştir. Bu ön çalıştayın sonuçları arasında bazı konuların katılımcılar arasında tartışmalı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar kısaca aşağıdaki gibidir. Yargıtay'a özgü etik kodların belirlenmesi konusunda çoğu katılımcı olumlu görüş belirtirken Bangalore ve Budapeşte İlkelerinin varlığının yeterli olduğu görüşü de az sayıda katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Savcılarının ve tetkik hakimlerinin HSK'nın belirleyeceği etik kodlara tabi olması gerektiğini savunan katılımcılar olduğu gibi, bunların Yargıtay'ın etik ilkelerinde tabi olması görüşü de dile getirilmiştir. Savcılara ilişkin başlı başına ayrı bir düzenleme yapılması gerektiği de ifade edilen görüşler arasındadır. Tartışılan konulardan bir diğeri, HSK'nın belirlediği kodların yeterli olacağı dolayısıyla Yargıtay'ın yeni kod belirlemesine gerek olmadığı konusu olmuştur. Bu noktada da genel kanı, farklı ülke örneklerinde yüksek mahkemelerin kendilerine ait etik ilkeleri bulunmasından kaynaklı olarak Yargıtay'ın da etik kodlara sahip olmasının doğru olacağı yönündedir. Ancak burada önem kazanan noktalardan biri Yargıtay'ın yüksek mahkeme olarak bir nevi rol model pozisyonunda olması sebebiyle ilkelerin dikkatle hazırlanması gerektiği konusu olmuştur. Örneğin Türkiye şartlarında önem verilmesi gereken konuların başında gelen toplumsal cinsiyet eşitliğine, hazırlanacak etik ilkelerin tarafsızlık ve eşitlik ilkeleri kapsamında yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Uygur, 2017b).

Yukarıda bahsedilen süreçlerden sonra hazırlanan, Yargıtay Etik İlkeleri 3 kısımdan oluşan bir kaynaktır. İlk bölüm yargı etiği ilkeleri, ikinci bölüm cumhuriyet savcıları için belirlenmiş etik davranış ilkeleri ve son bölüm Yargıtay personeli için oluşturulan etik ilkelere

meydana gelmektedir. İlk bölümde yargı etiği ile kastedilen hakimler için belirlenen etik davranış ilkeleridir. Dolayısıyla burada sadece birinci bölüme değinilecektir.

Hakimler için belirlenen yargı etiği ilkeleri 6 adet “değer”den oluşmaktadır ve Bangalore İlkelerine benzer bir biçimde her değerın devamında yer alan “ilke” ile açıklanmıştır. İlkelerin ardından verilen “kurallar”da da söz konusu değerın daha iyi anlaşılabilmesi için daha detaylı bir anlatım tercih edilmiş, doğru ve yanlış davranış kalıpları verilmiştir. Örneğin birinci değer olan “bağımsızlık” değeri, “yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğünün ön şartı ve adil yargılanmanın temel güvencesidir. Bu nedenle hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını yüceltir ve örnek biçimde temsil eder” ilkesi ile tanımlanmıştır. Değerler sırasıyla “bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, mesleğe yaraşırılık, eşitlik, ehliyet ve özen” olarak belirlenmiştir.

Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri’nin Başlangıç kısmında da belirtildiği üzere Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi 2006/23 sayılı Kararı ile (Yargı Etiği Temel Prensiplerinin Güçlendirilmesi) üye ülkeleri, Bangalore İlkelerini de göz önünde bulundurarak, kendi ulusal hukuk sistemleri ile uyumlu yargısal etik davranış kuralları belirlemeye davet etmiştir (2006:73). Yargıtay’ın Projesinde temel amaçlardan söz edilirken de uluslararası tecrübelerden faydalanarak bilgi birikiminin ülkeye ve Yargıtay’a uyarlanmasının hedeflendiği pek çok kez tekrarlanmaktadır. Salt ilke belirlemenin amaç olmadığı, bu sebeple mevcut literatürden yararlanarak karşılaştırmalı bir çalışma ile kodların belirlenmesi yerine gerekli özen ve çaba gösterilerek tüm Yargıtay personelinin de katkısıyla Yargıtay’ın çalışma sistemine de uyarlanacak davranış kodlarının oluşturulması yoluna gidildiği Proje tanıtımında da ifade edilmiştir (Saldırım, 2017:17). Ancak tüm bu söylemlere karşın Yargıtay’ın hakimler için belirlediği etik davranış ilkelerinin incelenmesi sırasında ilk dikkati çeken nokta, bu ilkelerin Bangalore İlkeleri ile olan benzerliğidir. Benzerlik öyle bir boyuttadır ki, belirlenen 4 değer birebir Bangalore İlkelerinde belirlenmiş değerler ile aynı olmakla birlikte diğer 2 değerın de isimlendirmesinde benimsenen tercihler sebebiyle 2 farklı değer var gibi görünmektedir. Ancak aslında 6 değer de hem isim hem de içerik itibariyle Bangalore İlkeleri ile neredeyse birebir aynıdır. Dahası değerlerin hemen devamında yer alan “ilkeler” de yine Bangalore İlkeleri ile birebir benzerlik göstermektedir. Tablo1’de

görüldüğü üzere bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük ve eşitlik değerleri her iki etik kodda da yer almaktadır. Ehliyet ve liyakat değerinin Yargıtay Yargı Etiği İlkelerindeki karşılığı ehliyet ve özen olarak benimsenmiştir. İlginç olan bir durum da Tabloda kolayca görüleceği üzere; Bangalore İlkelerindeki doğruluk değerinin dürüstlük olarak uyarlanıp, yine Bangalore İlkelerindeki dürüstlük değerinin mesleğe yaraşırılık şeklinde isimlendirilmesinin tercih edilmesidir. Bunun yanında değerleri açıklayan ilkelerin ise yerlerinin değiştirilmediği görülmektedir. Tablo 1'deki değer 3'e ve değer 4'e bakıldığında durum daha net anlaşılacaktır. Burada tüm değerlerin ve ilkelerin karşılaştırılmasının yapılması mümkün olmayacağından Tablonun ayrıntılı incelenmesi bu konuda araştırma yapacaklara bırakılmıştır. İlkelerin altında yer alan ayrıntılı davranış kuralları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar için ise iki metnin karşılaştırmalı olarak incelenmesi gerekmektedir. Burada bu ayrıntıya da girilmeyecektir.

Projenin ilk gününden itibaren dikkatlerin yargı etiği meselesi üzerinde yoğunlaşması, süreç boyunca hakimler, savcılar, Yargıtay personeli ve akademisyenler başta olmak üzere çok sayıda insanın bir araya gelip konuyla ilgili istişarede bulunması hiç kuşkusuz Projenin kazandırdıkları arasındadır. Etik kodların belirlenmesi sonrasında tüm Yargıtay personeline verilmesi planlanan eğitimlerin yanı sıra aslında Proje çalışmalarının başından sonuna kadar muhakkak ki eğitim niteliğinde çok önemli kazanımlar edinilmiştir. Basının ve kamuoyunun yargı etiği konusuna dikkatinin çekilmesi bile başlı başına bir başarı olarak değerlendirilmelidir. Projenin en önemli çıktılarında bir tanesi de 9 Temmuz 2018'de faaliyete geçen Yargıtay Yargı Etiği Danışma Kurulu'nun kurulmuş olmasıdır. Yargıtay etik ilkelerinin belirlenmesi projenin tek amacı da değildir. Ancak, onlarca akademisyen, Yargıtay üyesi, tetkik hakimi, savcı ve Yargıtay personelinin katıldığı, 1.000.000 ABD Doları bütçeli (Bilgi Notu, 2017:1) bir projenin sonuç bildirisi olarak ortaya çıkan Yargıtay Etik İlkeleri'nin, hali hazırda tüm dünyada kabul görmüş bir metin olan Bangalore Yargı Etiği İlkeleri ile değerler, ilkeler ve uygulamalı örnekler bazında benzerliği aşan derecede paralellik göstermesi hayal kırıklığı yaratmıştır.

Tablo 1: Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri ile Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Karşılaştırılması

YARGITAY YARGI ETİĞİ İLKELERİ* / *BANGALORE YARGI ETİĞİ İLKELERİ

<p><i>Değer 1: Bağımsızlık</i> <i>İlke: Yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğünün ön şartı ve adil yargılanmanın temel güvencesidir. Bu nedenle hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını yüceltir ve örnek biçimde temsil eder.</i></p>	<p><i>Değer 1: Bağımsızlık</i> <i>İlke: Yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğünün ön koşulu ve adil yargılanmanın temel garantisidir. Bu nedenle hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını korumalı ve bu konuda örnek teşkil etmelidir.</i></p>
<p><i>Değer 2: Tarafsızlık</i> <i>İlke: Tarafsızlık, yargı görevinin doğru biçimde ifası için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu ilke, temyiz sürecinde salt karar için değil, kararın oluşturulduğu süreç için de geçerlidir.</i></p>	<p><i>Değer 2: Tarafsızlık</i> <i>İlke: Tarafsızlık, yargı görevinin doğru bir şekilde yerine getirilmesine esas teşkil eder. Bu ilke sadece kararlar için değil, kararların oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir.</i></p>
<p><i>Değer 3: Dürüstlük</i> <i>İlke: Dürüstlük, yargı görevinin doğru biçimde ifası için vazgeçilmez bir unsurdur.</i></p>	<p><i>Değer 3: Doğruluk</i> <i>İlke: Doğruluk, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esastır</i></p>
<p><i>Değer 4: Mesleğe Yaraşırılık</i> <i>İlke: Mesleğe yaraşırılık ve bunun görüntü olarak ortaya konulması, hâkimin tüm faaliyetlerinin ifası için vazgeçilmez unsurdur.</i></p>	<p><i>Değer 4: Dürüstlük</i> <i>İlke: Dürüstlük ve dürüstlük görüntüsü, bir hâkimin tüm faaliyetlerinin icrasında esaslı bir unsurdur.</i></p>
<p><i>Değer 5: Eşitlik</i> <i>İlke: Yargı görevinin doğru biçimde ifası için mahkeme önünde herkese eşit muamelede bulunmak vazgeçilmez bir unsurdur.</i></p>	<p><i>Değer 5: Eşitlik</i> <i>İlke: Mahkemeler önünde herkese eşit muamele gösterilmesi, hâkimlik görevinin gereğince yerine getirilmesi için elzem bir unsurdur.</i></p>
<p><i>Değer 6: Ehliyet ve Özen</i> <i>İlke: Ehliyet ve özen, yargı görevinin doğru biçimde ifasının ön şartlarıdır.</i></p>	<p><i>Değer 6: Ehliyet ve Liyakat</i> <i>İlke: Ehliyet ve liyakat, yargı görevinin gereğince yerine getirilmesinin ön koşullarıdır.</i></p>

3.2.2. Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi

10. Kalkınma Planı’nda ve Yargı Reformu Stratejisi’nde, yargısal etik davranış kurallarının belirlenmesi hedefi bulunduğu ve hakimler ile savcıların özlük ve disiplin işlerine ilişkin düzenlemelerin yapılması yetkisi HSK’da bulunduğu HSK, yargıda mesleki etik kodların belirlenmesi hedefini 2012-2016 ve 2017-2021 Stratejik Planlarına dahil etmiştir. Ayrıca, hakim ve savcılara yargı etiği konusunda danışmanlık sunabilecek bir komisyonun HSK bünyesinde kurulması da hedeflenmiştir. Hakim ve savcılar için mesleki etik davranış ilkelerinin belirlenmesi, yargı mensuplarının komisyona danışma talepleri doğrultusunda ve yargıda etik kültürün yetleştirilmesi konularının sekreteryasının yürütülmesi amaçlarıyla 01.02.2016 tarihinde HSK bünyesinde Yargı Etiği Bürosu kurulmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi’nde HSK ana yararlanıcı konumundadır (HSK 2017 Faaliyet Raporu, 2018:55-56; HSK 2016 Faaliyet Raporu, 2017:69-71).

Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından finanse edilmiştir. Diğer paydaşlar ise Türkiye Adalet Akademisi, yüksek mahkemeler, Türkiye Barolar Birliği ve yargı alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olarak belirtilmiştir. Proje Aralık 2015-Aralık 2017 arasında yürütülmüş ve tamamlanmıştır. Türkiye’de yargı etiğinin durum analizi yapılarak yargısal etik kodların geliştirilmesi ise Projenin ana hedeflerindedir. Diğer hedefler arasında hakim ve savcılarının yargı etiği konusunda farkındalıklarının artırılması ve HSK’nın bu konudaki kapasitesinin geliştirilmesi bulunmaktadır. Ayrıca, kamuoyunda farkındalık yaratmak da amaçlanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla pek çok faaliyet gerçekleştirilmiştir. Hakim, savcı ve avukatlarla yapılan toplantılar; gözlem amaçlı uluslararası ziyaretler; akademisyenler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve medya ile birlikte gerçekleştirilen toplantılar ve sonuçları paylaşmak üzere düzenlenen bir uluslararası konferans ile Proje faaliyetleri tamamlanmıştır. Hakim ve savcılarının eğitimleri için materyaller hazırlanmış ve eğitici eğitimleri de planlanmıştır (coe.int, 2019; hsk.gov.tr, 2019).

Proje’nin Aralık 2017’de tamamlanmasından sonra Projenin temel çıktısı olarak Türk Yargı Etiği Bildirgesi’nin yazılmış olduğu ve yakın zamanda açıklanacağı söylenmiş; ancak, ilkeler için bir süre daha beklenilmesi gerekmektedir (HSK 2017 Faaliyet Raporu,

2018:55). Bildirge 11 Mart 2019'da açıklanmıştır (basın.adalet.gov.tr, 2020). Bildirgenin ilk derece mahkemelerde, istinaf mahkemelerinde ve yüksek mahkemelerde görev yapan tüm hakim ve savcılar için bağlayıcı olduğu belirtilmiştir (Gül, 2019:19-20).

Türk Yargı Etiği Bildirgesi'nde belirtilen 8 ilkeye göre hakimler ve savcılar;

- İnsan onuruna saygılıdır, insan haklarını korur ve herkese eşit davranırlar,
- Bağımsızdırlar,
- Tarafsızdırlar,
- Dürüst ve tutarlıdırlar,
- Yargıya olan güven temsil ederler,
- Mahremiyeti gözetirler,
- Mesleğe yaraşır şekilde davranırlar,
- Yetkindir ve mesleklerinde özenli davranırlar.

Bildirge, bu temel ilkeler ve ilkeleri açıklayan alt başlıklardan meydana gelmektedir. Alt başlıklar ait oldukları ilkelerin daha iyi anlaşılabilmesi için doğru davranış örnekleri içermenin yanı sıra hakimlik ve savcılık mesleklerinin niteliklerinden de sık sık söz etmektedir.

Bangalore İlkeleri ve Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri'nin benzerliği hatırlandığında Bangalore İlkeleri ile Türk Yargı Etiği Bildirgesi de zihinlerde karşılaştırılmaktadır. Öncelikle ilk söylenebilecek husus, Yargıtay'ın çalışmasında görüldüğü gibi Bangalore İlkelerinden çokça esinlenilmediği, daha özgün bir metnin ortaya çıkmış olduğudur. Aslında ne Yargıtay ne de HSK Projeleri kapsamında, daha önce düşünülmemiş yepyeni ilkeler üretileceği iddiasında bulunulmamıştır; zira böyle bir beklenti fazlasıyla gerçek dışı olacaktır. Ülkelerin kendi ulusal sistemleri doğrultusunda hazırlayacakları etik davranış ilkeleri başta Bangalore İlkeleri olmak üzere pek çok uluslararası belgeden yararlanarak oluşturulacaktır ve oluşturulmaktadır. Yeni ilkeler icat edilmesi söz konusu değildir; ancak, yine de uluslararası belgelerin tekrarına düşülmesinden kaçınılması faydalı görülmektedir. Türk Yargı Etiği Bildirgesi de Bangalore İlkeleri ve diğer uluslararası belgelerden pek çok yönüyle ayrılmaktadır.

İlk ilke kapsamında hakim ve savcılarının, insan onurunu bütün davranışlarının temeline yerleştirmeleri gerektiği ve insan haklarının korunması konusunda üzerlerine düşen görevlerin farkında olmalarının beklendiği belirtilmiştir. Ayrıca, eşitlik ilkesine vurgu

yapılmış; dil, din, ırk ya da benzeri herhangi bir sebeple ayrımcılık yapılamayacağı hatırlatılmıştır.

Bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri, yargı etiğinin en temel değişmeyen iki unsuru olarak Bildirge’de de karşımıza çıkmaktadır. Bağımsızlık başlığı altında yargı bağımsızlığı ile hesap verebilirliği arasındaki hassas ilişkiye dikkat çekilmiş, tarafsızlıkları konusunda da hakimlerin aileleri, meslektaşları, medya ve kamuoyundan gelebilecek baskılara ve kendi kişisel önyargılarına engel olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, bağımsızlık ve tarafsızlıklarının görünür olması noktasında da bilinçli olmaları gerektiği hatırlatılmıştır.

Dürüstlük ve tutarlılık ilkesi bağlamında kısaca, dürüstlüklerini mesleklerinin bir gereği olarak hayatları boyunca her alanda ve bedeli ne olursa olsun korumaları gerektiği ifade edilmiştir. Tutarlı kararlar vermeye dikkat etmeleri de bu ilke kapsamında salık verilmiştir.

Yargıya olan güveni temsil etmek olarak isimlendirilen ilke kapsamında hakimin kişiliğinin bütün yargısal sisteme duyulan güvenle bütünleştiği, yargıya güven duyulmasının başlangıç noktasının hakime güven duyulması olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, hakim ve savcılardan, davranışlarına bu durumun bilincinde olarak yön vermeleri istenmiştir.

Mahremiyeti gözetme ilkesi ise hem kişilerin mahrem bilgilerinin hem de devlet sırları ile ticari sırların azami dikkatle korunmaları gerektiğini hatırlatmaktadır.

Mesleğe yaraşır biçimde davranma ilkesi hakimlerin özel hayatlarını mesleki etik ilkeler çerçevesinde sürdürmeleri esasına odaklanmaktadır. Bu kaygıyla sosyal yaşamlarında ifade özgürlüklerini kullanırken dikkatli olmaları, erdemli ve sağduyulu davranmaları ve özel hayatlarında özenli davranarak tarafsızlıklarına gölge düşürmemeleri gerekmektedir.

Yetkinlik ve meslekte özenli davranma ilkesi temelde ehliyet ve liyakate vurgu yapmaktadır. Topluma ve taraflara karşı duyarlı davranma, mesleki gelişime önem verme, kayırmacılık beklememe gibi alt başlıklar ile tavsiyelerde bulunulmuştur.

İlkelerin ayrıntılı incelenmesinden sonra Bildirge’nin öne çıkan özelliklerinden ve Bangalore İlkelerinden ayrılan yönlerinden bahsetmek gerekirse ilk olarak; Bildirge’de insan onuruna (Bangalore İlkelerinde görülmeyen bir biçimde) vurgu yapıldığı görülmektedir. Bangalore İlkelerinde eşitlik üzerine yoğunlaşılırken, Bildirge’de

eşitliğin, insan hak ve onuru üzerine inşa edildiği görülmektedir (ilke 1). İnsanlar arasında dil, din, cinsiyet gibi farklar üzerinden ayrımcılık yapılmasının insan onuruna, insan haklarına ve birlikte yaşama deneyimine zarar vereceği, bu yüzden yargı karşısında herkese eşit davranılması gerektiği ifade edilmektedir.

Bangalore İlkelerinde sözü edilmeyen bir konu olan “tutarlılık” Bildirge’de bir üst başlık yani “ilke” olarak karşımıza çıkmaktadır (Bangalore İlkeleri’nin bazı çevirilerinde dürüstlük ilkesi “dürüstlük ve tutarlılık” olarak geçmektedir ancak orijinal metne bakıldığında ilkenin tam isminin “integrity” olduğu görülmektedir). Bu noktada kastedilen hem davranışlarda hem de kararlarda tutarlılıktır. Dolayısıyla bu madde dürüstlük ile ilişkilendirilip birlikte ele alınmıştır. Mahremiyet ise Bangalore’da dürüstlük ilkesi altında bir kez bahsi geçen (4.10) bir değer olarak Bildirge’de karşımıza çıkmaktadır.

Bildirge’de yer alan yargıya duyulan güvenin hakim üzerinden belirlendiği düşüncesi, “hakimler, yargıya olan güveni temsil ederler” başlığı ile tek başına bir ilke olarak tasarlanmaya layık görülmüşken, Bangalore İlkelerinde bu düşünce kendini sırasıyla; örneğin tarafsızlık (2.2 ile 2.4.), doğruluk (3.1. ile 3.2.), dürüstlük (4.1., 4.2., 4.3.) ilkeleri kapsamında göstermektedir. Bu ilke incelenirken dikkati çeken bir başka husus ise, ilkenin alt başlıklarının diğer 7 ilkenin alt başlıklarına göre daha genel ifadeler içeren bir dille yazılmış olduğudur. Diğer ilkelere de doğrudan bir davranış kuralını anlatmaktan daha çok, dikkat çekilmek istenen değerlerin içeriğine ilişkin açıklamalar görülmektedir. Ancak, hakimin yargıya olan güveni temsil ettiğini anlatmaya gayret eden ilkede bu durum daha yoğundur.

Aslında Bildirge’nin genelinde esnek ve soyut ifadeler kullanılmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır. Literatür taraması sırasında, daha geniş kapsamlı ifadeler kullanan metinlerin daha uzun ömürlü, daha uygulanabilir olacağı görüşü ile de karşılaşmıştır. Bangalore İlkeleri ve Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri’nde ise daha çok hakimin yapması ve kaçınması gereken davranışları örnekleme yoluna gidilmiştir. Elbette kapsamı daha geniş, ilkenin içeriğini anlatmaya yönelik ifadeler bu metinlerde de kullanılmıştır. Ancak Bildirge’de, Bangalore İlkelerindeki davranış örnekleri kadar liste usulü sayma yöntemi yerine, değerler bazında bir söylem geliştirilmiştir. Ve yine belirtmelidir ki,

Bangalore'daki kadar olmasa da Bildirgede'de her ilke kapsamında etik davranış örnekleri bulunmaktadır.

Anlatılmak istenenin örneklerle daha iyi anlaşılması mümkündür. Örneğin Bildirge'de, bağımsızlık ilkesinin devamındaki şu cümle “(hakim ve savcılar) bağımsızlıklarıyla adil yargılanmanın ve hukuk devletinin güvencesidirler” ile Bangalore'daki bağımsızlık ilkesi kapsamındaki en genel ifadeleri içeren cümle olan (ilke kapsamındaki diğer açıklamalar çok daha net davranış örnekleri içermektedir) “hakim, yargı bağımsızlığını sürdürmede esas olan yargıya yönelik kamusal güveni güçlendirmek amacıyla yargı etiği ile ilgili yüksek standartlar sergilemeli ve bunları ilerletmelidir” ifadesi karşılaştırıldığında, iki metnin söylemi arasındaki fark anlaşılmaktadır. Bildirge'de yer alan ifadelerden bazıları şu şekildedir:

Hakimler ve savcılar;

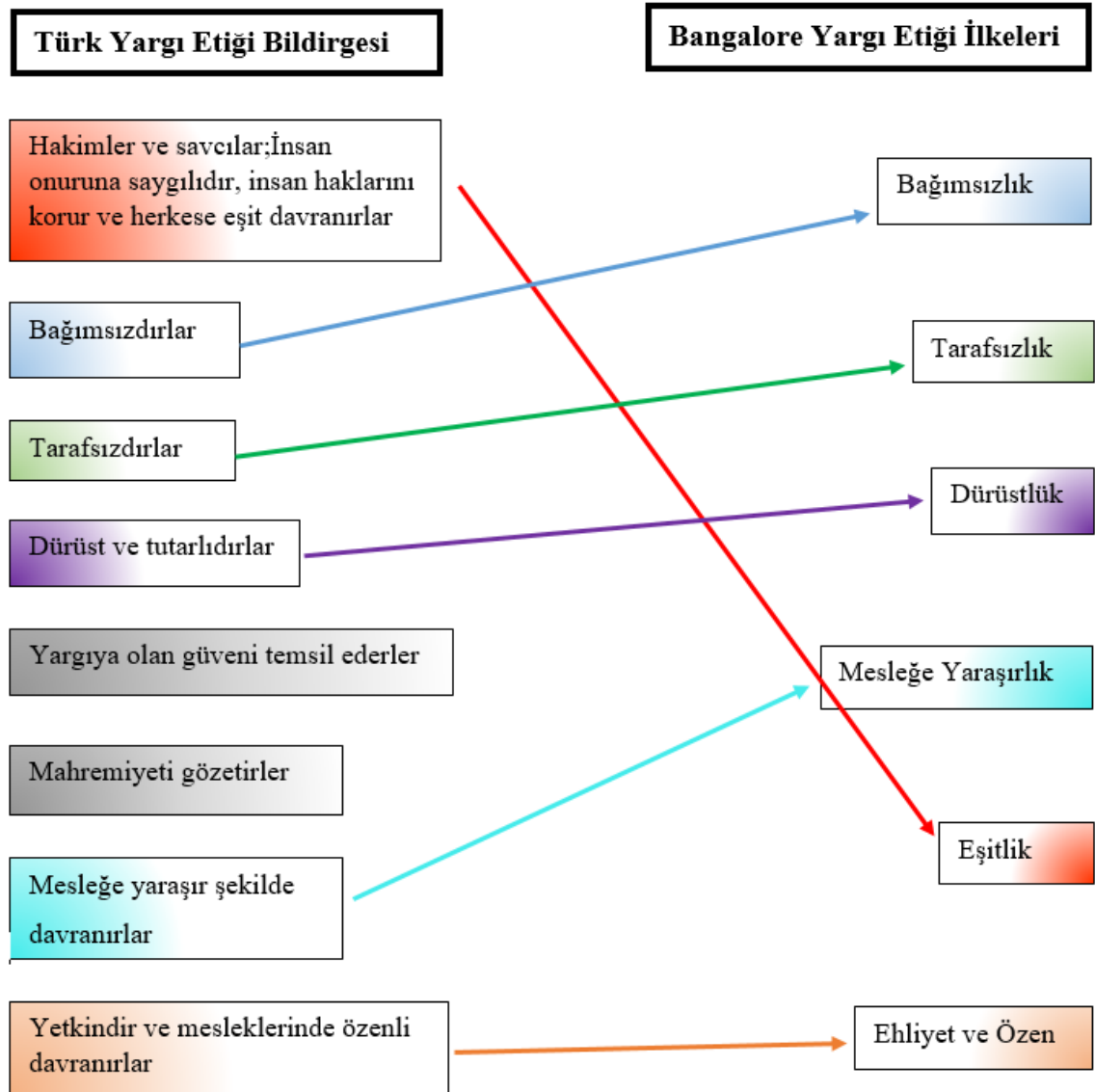
“Özü sözü bir kişilikleriyle oldukları gibi görünür ve göründükleri gibi olurlar” (4.2.),

“Vakur duruşlarıyla adına karar verdikleri Türk Milleti başta olmak üzere, herkesin kendilerine güven duymasını sağlarlar” (5.2.),

“Mesleklerinin yaşamlarına kattığı değer ve yüklediği sorumluluğun bilinciyle görevlerinin gerektirdiği hassasiyetle davranırlar” (7.1.).

Sonuç olarak, şekil 1'de de görüldüğü üzere Bildirge'de yer verilen ilkeler ile Bangalore İlkeleri hem içerik hem de ana hatlarıyla benzeşmektedir. Bazı ilkelerin isimleri itibarıyla bazılarının da içerikleri incelendiğinde benzediği görülmektedir. Eşleşmeyen iki ilkedeki biri olan “yargıya olan güveni temsil etme”den Bangalore'da farklı başlıklar altında çokça bahsedildiği anlaşılmaktayken, “mahremiyeti gözetme” ilkesi Bildirge'de daha çok önemslenmiştir.

Şekil 1. Türk Yargı Etiği Bildirgesi ile Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Karşılaştırılması

3.3. HAKİMLİK MESLEK ETİĞİ

3.3.1. Meslek ve Meslek Etiği Kavramları

Hakimlik meslek etiğinden söz etmeye başlamadan evvel meslek etiği ve hatta meslek kavramı üzerinde bir miktar durmak yerinde olacaktır. Meslek nedir ve bir iş/uğraş alanının meslek olarak tanımlanabilmesi için hangi unsurlara sahip olması gerekir? Öncelikle bir iş alanında faaliyet gösteren meslek mensubunda bulunması gereken üç temel unsur; “bilgi, beceri, doğru iş alışkanlıkları ve tutumları” olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2010:95). Yani meslek olarak tanımlanabilmek için temel gereksinimler arasında

bilgi ve beceri kadar, o uğraş alanına ait etik davranış ilkelerinin belirlenebilir olması yer almaktadır. Meslek olarak sayılmanın önemli bir koşulu olarak faaliyet alanının etik ilkelere, etik değerlere yer vermiş olması olarak belirtilirken meslek olarak nitelenmenin diğer koşulları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Aydın, 2010:95-97; Arslan, 2005:79-80).

- Bir meslek, toplumun vazgeçilemez bir ihtiyacını (sağlık, adalet gibi) karşılar.
- Bir meslek, yalnızca onu icra eden kişinin tatminini sağlamaz, aynı zamanda başka insanlar için de fayda yaratır.
- Meslekler, ancak sistemli bir eğitim sonucunda ulaşılabilecek seviyede bir bilgi birikimi ve uzmanlığa dayanmaktadır.
- Meslekler, kuşaklar boyu gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda kendilerine ait birtakım tekniklere sahip olurlar.
- Meslek mensupları (tek amaçları bu olmamakla birlikte) maddi kazanç elde etmek için mesleklerini icra ederler.
- Mesleklerin, mesleki birlikleri ve kendilerine özgü etik değerleri ile ilkeleri vardır ve mesleği icra edenler bu belirli etik değerler çerçevesinde hareket ederler. İkelere riayet etmeyenler mesleki birlik tarafından yaptırımla karşılanırlar.
- Mesleklerin toplum ile ilişkileri bağlamında bazı meslek mensupları güç ya da ayrıcalığa sahiptir.

Anlaşıldığı üzere her faaliyet alanı yahut maddi kazanç getiren iş, meslek sayılmamaktadır. Hakimlik ise en eski meslekler arasında yer almaktadır. Eski çağlardan bu yana hekimlik, öğretmenlik gibi en temel meslek dallarından sayılan hakimlik mesleğinin kalbinde yer alan etik değer de “adaletin sağlanması”dır. Adalet meslek mensupları da mesleklerini icra ederlerken bu temel etik değer dışına çıkmamaya gayret gösterirler.

Aynı mesleği icra eden meslek mensuplarının bir araya gelerek dayanışma sağlanması ile de mesleki birlikler ortaya çıkmıştır. Meslek birliklerinin temel amaçları o mesleğin geliştirilmesi, üyeleri arasında aynı değerler etrafında birliğin ve dayanışmanın sağlanmasıdır. Bilinen ilk mesleki birlik hekimlerin birliğı olmuştur. Günümüzde ise oda, birlik, dernek gibi isimler altında kurulmuş pek çok mesleki birlik bulunmaktadır (Aydın, 2010:98).

Mesleklerin değerlenmesinde, mesleğin icrası sonucunda ortaya çıkan başarı değil, o mesleğe mensup kişilerin davranışları daha önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden bazı meslek grupları, başkaca bir iş ahlakı mı üretmektedirler şeklinde bir soru akıllara gelebilmektedir. Ancak, burada söz konusu olan farklı/yeni bir iş ahlakı geliştirmek değil, genel ahlaki ilkelerden hareketle, mesleği icra etmede yardımcı olacak ilkeler belirlemektir (Arslan 2005:80-81). Bu noktada mesleki etik ya da meslek etiği kavramı ile karşılaşılmaktadır.

Meslek etiği, kişilerin çalışırken, mesleklerini icra ederken dikkat etmeleri gereken ilke ve davranış kurallarını belirler (Usta, 2011:45).

Meslek etiği (ya da bir diğer ismi ile profesyonel etik); bir meslek koluna ait üyelerin oluşturup, uygulanmasını gözettiği; o mesleğe dair uyulması istenen/beklenen ilkeler bütünüdür. Bu etik ilkelere uyulması konusunda meslek mensupları doğru davranmaya zorlanabilmekte, uymayanlar dışlanabilmektedir. Bu sayede mesleki ideallerin korunması amaçlanmaktadır (Aydın, 2010:4).

Profesyonel etik kavramına baktığımızda ise kelimenin Latince'deki *profiteri* kökünden geldiği anlaşılmaktadır. Profiteri, kabul etmek, itiraf etmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise kelime; bir işin ustalıkla yapılabilmesi için gerekenlerin baştan itiraf edilmesi, baştan kabul edilmesi; işi yaparken ortaya çıkabilecek sorunları önceden öngörebilecek kadar işinde uzman olunması anlamlarını taşımaktadır (Balcıoğlu, 2014:14).

Meslek etiği kuralları; ilk olarak uygulama standartlarını belirlerler. Yazılı olmak zorunda değildirler ancak tüm meslek mensupları tarafından bilinmelidirler. Genel ahlaktan yola çıkılarak hazırlandıkları için aynı zamanda genel ahlak kurallarına da ters dşemezler. Cezai yaptırımları bulunmamaktadır (Arslan, 2005:82-83).

Durkheim'a göre, meslek etiğinin (Durkheim'ın ifadesi ile meslek ahlakının) etiğin diğer alanlarından ayrılan özelliği; kamuoyunun ona gösterdiği ilgisizliktir. Öyle ki, etik ilkelere riayet etmeyen meslek mensupları sadece kendi mesleklerinden üyeler tarafından ayıplanmakta, suçlu bulunmaktadır. Suçluların onurları ise ağır bir biçimde zedelenmezken, toplumun geri kalanının gözünde de suçlu görülmezler. Çünkü ilgili meslek etiği kuralları, toplumun tüm unsurları arasında ortak değildir. Farklı meslek

gruplarının farklı vazifeleri ve farklı kuralları vardır. “Dolayısıyla birbirinden ayrı ne kadar meslek varsa o kadar da ahlak vardır”. Bu haliyle meslek etiği, aile etiği ile medeni etik arasında bir noktada kendine yer bulmaktadır (1986:8-11).

Yine Durkheim’a göre, meslek etikleri mesleki grupların (birliklerin) eseri olduğuna göre gruplar ne ise ahlakları (etikleri) da o olacaktır. Yani mesleki birlikler güçlü teşkilatlara sahip oldukları sürece vicdanlar üzerindeki etkileri de artacak ve mesleki etik kuralları da o ölçüde gelişip saygı görecektir (1986:12-13).

Mesleki etik kuralların belirlenmesinden beklentiler arasında ise; uygun davranışların ve sorumlulukların belirlenmesi, mesleğin kalite standartlarının yükseltilmesi, mesleğin üyelerine kendi davranışları konusunda kıyaslama yapabilmeleri için olanak sağlanması, mesleki kimliğin ve olgunluğun gelişmesinin sağlanması gibi hedefler yer almaktadır (Aydın, 2010:101).

Sıkça olmasa da mesleki etik kuralların ve standartların geliştirilmesini başarının önündeki engellerden biri olarak görme eğilimi ile de karşılaşmaktadır. Bazı meslek mensuplarının bu konudaki olumsuz düşüncelerinin aksine mesleki etik kuralların belirlenmesi sayesinde düzen sağlanıp hizmet kalitesinin ölçülebilmesi, meslektaşların birbirlerine karşı hatalı davranışlar sergilememeleri ve bu sayede de işbirliğinin artması mümkün olabilecektir. Mesleki gerekliliklerin yerine getirilmesi sayesinde hem kişilerin özgüvenleri hem de toplumun bu kişilere ve kurumlara karşı duyduğu güven tazeleneyecektir. (İşgüden ve Çabuk, 2006:66, 82).

3.3.2. Hakimlik Meslek Etiği

Hakimlik mesleği bir kamu hizmeti olduğundan öncelikle kamu yönetiminde etik konusuna kısaca değinmekte fayda vardır. Etik duyarlılığın toplumlarda giderek artması, kamu yönetimleri üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kamu emanetini taşıyan kamu yönetimi, özel sektör örgütlerine göre daha ciddi bir beklenti ile karşı karşıyadır. Kamu yönetiminde yapılan üretim, bireylerin huzur ve mutluluklarını sağlamak içindir. Yani insan hem üretici hem de kullanıcı durumundadır. Dolayısıyla yönetimin davranışlarından etkilenecek olanlar insanlarken, aynı zamanda onu etkileme ve değiştirme gücü olan da insandır, yani kamu personeli. Elbette bu etkileme/etkilenme, örgütün belirlediği sınırlar içinde gerçekleşebilecektir. Sonuçta bireyler yönetsel etiği;

1. Kamu personeli olarak,
2. Hizmetlerin alıcısı olarak,
3. Talep edenler olarak,
4. Vatandaş olarak,
5. Baskı grubu olarak,
6. Yönetime katılma yoluyla,
7. Aktif vatandaşlar olarak etkileyebilirler (Kılavuz, 2002:261- 264).

Kamu yönetiminde etik değerlerin tarihçesi Atina Andı'na kadar uzanmaktadır (Aydın, 2010:159). Bu değerler incelendiğinde ise bugünkü kamu yönetimleri için de son derece geçerli etik kaygılar oldukları görülmektedir (sahtekarlıktan uzak durma, ülkenin onurunu ve saygınlığını koruma, toplumsal saygının yerleşmesi için çaba gösterme ve kamu hizmeti anlayışına bağlı kalma gibi).

Türkiye’de ise 2004 yılında kabul edilen 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun” uyarınca Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK) tarafından hazırlanan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, kamu görevlileri için etik davranış standartlarının belirlendiği ilk düzenlemedir (Ömürgönülşen, 2009:35 ve Ömürgönülşen, 2016:7). 2005 tarihli Yönetmelik ile KGEK tarafından 18 ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler arasında; “dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, çıkar çatışmasından kaçınma, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, saydamlık ve katılımcılık, mal bildiriminde bulunma” gibi tüm kamu görevlileri tarafından uyulması beklenen değerler yer almaktadır.

Hakimler de birer kamu görevlisi olarak elbette bu ilkelere riayet etmelidirler; ancak, dikkat edilmesi gereken ilk durum yargının Kanunun kapsamı ve KGEK'nın çalışma alanının dışında kaldığıdır. Dolayısıyla bu Yönetmeliğin hükümleri hakimler açısından işletilememektedir. İkinci ve daha önemli husus da bu çalışmanın en başından bu yana tekrarlanan, yargı personelinin (konumuz bağlamında da hakimlerin) kendilerine özgü mesleki etik kurallara sahip olmaları gerektiğidir.

Hakimin mesleki etik kurallar konusundaki yükümlülüğü nerede başlamaktadır? İdeal hakim nasıl davranır? Hangi davranışları hukukun, hangi davranışları etiğin kapsama alanına girmelidir? Bu gibi soruların cevapları net olarak verilememekte ve özellikle etik

ve hukuk arasında zaman zaman belirsizleşen sınır konusu daha da zorlaştırmaktadır. Bir meslek etiği türü olarak yargı etiğinin hukuki süreçlerden ayrıştığı noktanın tespit edilmesi bazen görüldüğünden daha zor olabilmektedir. Örneğin, hakimlerin disiplin suçlarının etik ihlali mi yoksa hukuk ihlali mi olduğu sorusunda olduğu gibi, pek çok tartışma bu ayırım noktası konusunda süregelmektedir. Özellikle ceza hukukunu ilgilendirebilecek düzeydeki ihlaller söz konusu olduğunda durum zorlaşmaktadır (Balcıoğlu, 2014:17). Unutulmaması gereken bir husus da her etik ihlalinin suç oluşturmayabileceği; fakat her suçun bir etik ihlale tekabül ettiğiidir. Dolayısıyla etiğin kapsama alanı daha geniş görünmektedir.

-5	Ceza Hukukuna Aykırı Davranış	Hukuk Alanı	Yargı Etiğinin Kapsama Alanı
-4	Medeni Hukuka Aykırı Davranış		
-3	Disiplin Hukukuna Aykırı Davranış		
-2	Mahkeme Salonu Görgü Kurallarına Aykırı Davranış		
-1	Genel Görgü Kurallarına Aykırı Davranış		
1	Etiğe Uygun Davranış	Etik Alanı	
2			
3			
4			
5			

Şekil 2. Yargı Etiği ve Hukuk İlişkisi

Balcıoğlu'nun çalışmasından tekrar düzenlenerek aktarılan yukarıdaki şekil (2014:19), etik ve hukuk alanının kapsamı ve sınırlarının daha iyi anlaşılması adına faydalı olabilir (şekil 2). Şeklin orijinal versiyonunda etik alanı hukuk alanının yukarısında konumlandırılmış ve bunun şekli anlamada bir güçlük yaratabileceği düşünülmüştür. Çünkü bu biçimde olduğunda etiğe uygun davranışa fiziksel konum olarak en yakın ibare “ceza hukukuna aykırı davranış” olmaktadır ve sanki “etiğe uygun davranış” alanının dışına çıkıldığında ilk karşılaşılan alan buymuş gibi algılanmaktadır. Oysa ki, yeni düzenlediğimiz şekil itibarı ile etik alana en yakın yani bir nevi en hafif ihlal, “genel görgü kurallarına aykırı davranış” olmaktadır. İhlallerin boyutu büyüdükçe ise ceza hukukunun kapsamına girme yolunda ilerlemektedirler. Yargı etiği ise bir üst başlık olarak hem etik dışı hem de hukuk dışı alanı kapsamaktadır

Hakimin vereceği karar noktasında sadece hukuk kurallarını değil meslek etiğini, yani konumuz bağlamında yargı etiğini de gözetmesi toplumun haklı beklentileri arasındadır. Zaten Anayasa'nın 138. maddesinde de hakimlerin vicdanları doğrultusunda karar verecekleri hüküm altına alınmıştır. Bu noktada hakimin karar verirken gözetmesi gereken birincil değer ne olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kübler'e göre hakimin mesleki etik hususundaki sorumluluğu, kanunların değişen şartlara uyumlu hale getirilmesi ödevi noktasında karmaşıklaşmaktadır. Bu sorumluluğun bir getirisi olarak hakimler, kanunların bağlayıcılığına sığınıp bu ödevlerinden kaçınamayacaklardır (2000:164). Topuzkanamış'a göre ise hakim kanunları yorumlarken vicdanına göre değil, hukukun *ethosuna* ve metodolojiye göre karar vermelidir. Yazar *ethos*'u “bir şeyi o şey kılan asli özellik” olarak tanımlamaktadır. Modern toplumda ise hukukun *ethosunu* oluşturan şey insan haklarıdır. Topuzkanamış bu noktada hakimin mesleki etik ilkeleri değil de kendi kişisel ahlak anlayışını karar mekanizmasının temeline yerleştirmesi tehlikesinin doğduğunu ve bunun yerine kanunları uygulaması beklentisinin daha gerçekçi olacağını savunmuştur (2016:342-347).

Mesleki etik kurallara uyan bir hakim tasvirinde ilk bakılacak konu hakimin karakter özellikleri, eğilimleri ya da eğitimi mi olmalıdır? İdeal hakim arayışına nereden başlamak gerekmektedir? Uygulamacılardan yani hakimlerden kaynaklanan sorunların temelinde neler olduğu arandığında Topuzkanamış'a göre etik farkındalığın zayıf olması ya da adaletin sağlanması konusunda istekliliğin eksikliği doğrultusunda sonuçlar yer almamaktadır. Sorunların temelinde hakimlerin bireysel ahlak anlayışlarını mesleki

etikten ve hukukun ethosundan yüksek görmeleri yatmaktadır ve hatta bu değerlere herhangi bir inanç taşımamaları en önemli sorundur (2016:342-343).

Hakimlerin niteliklerine dikkat çeken çalışmasında Kocaoğlu; nitelik kavramını bir işletme bilimi terimi olan “kalite” ile açıklamıştır. Kalite arayışının sadece özel sektöre özgü olmadığını, kamu hizmetlerinde de kalitenin sağlanmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu noktada yargılama faaliyetlerinde de hizmet kalitesinin artırılmasının yolunun hakimlerin eğitim düzeyleri, teknik becerileri, hakimlerin davranışları ya da davranış bozuklukları ile ilişkilendirmiştir (2011:25-26). Kocaoğlu çalışmasında, Anayasa’da hakim ve savcıların bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin pek çok hüküm bulunurken niteliğe dair hiç bir tanımın yer almadığını, konunun “adeta es geçildiğini” vurgulamıştır (2011:60). Çalışmada aktarılmak istenen düşünceye göre nitelik sorunlarının önemi bir kısmı istihdam şekllinden kaynaklanmaktadır.

Akcan ise iyi bir hakim nasıl olmalıdır sorusunun cevabının bilimsel bir şekilde tespit edilmesinin önemine değinmektedir. Çalışmasında uluslararası metinler, kutsal kitaplar ve hukukçuların görüşlerinden yararlanarak hakimin taşıması gereken nitelikleri tespit etmeye çalışmıştır. Vicdanlı olmak, bağımsız ve tarafsız olmak, dürüst ve nazik olmak gibi değerlere ulaşan Akcan’ın önerileri arasında hakimin nitelikleri hakkında belirli bir kanunun belirli bir maddesinde bir düzenleme yapılmasının faydalı olacağı yönündedir (2014:299).

Sonuç olarak, hakimlik mesleğinde etik kurallar, diğer pek çok meslekte ve çalışma alanında olduğundan daha önemli bir yerdedir. Öyle ki bazı mesleklerde, etik davranış en çok aranan ya da en önemli özellik olmayabilir. Hatta kişiler, bazı meslekler söz konusu olduğunda etik dışı davranışı talep eden konumunda bile olabilmektedirler. Örneğin, muhasebe meslek mensupları için bu durum geçerlidir. Bir muhasebecinin, mükelleflerinin ne kadar az vergi ödemesini sağlıyorsa o kadar iyi muhasebeci olduğu kanısı toplumda yaygındır (İşgüden ve Çabuk, 2006:83). Ancak, söz konusu adaletin sağlanması olduğu için etik davranış biçimi hakimlik mesleğinin özünde yer almaktadır. Bağımsızlık, tarafsızlık, ehliyet ve özen gibi etik kurallar olmadan veya bunlara uyulmadan hakimlik mesleğinin yerine getirildiğinden söz edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla etik kurallar hakimlik için hayati önemdedir.

4. BÖLÜM ARAŞTIRMA:

TÜRKİYE’DE YARGI ETİĞİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA’DA EMEKLİ HAKİMLERİN YARGI ETİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Bu bölümde tez kapsamında gerçekleştirilen alan araştırmasının yöntemi hakkında bilgiler ve bulguların sunumu yer almaktadır. İlk kısımda; araştırmanın amacı, literatürdeki yeri ve literatüre sağlayacağı katkılar, araştırmanın tasarımı, verilerin elde edilme süreci, verilerin analiz edilmesi ve son olarak da araştırmanın sınırlılıkları aktarılmıştır. Bölümün ikinci kısmında ise araştırma sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Sonuçların aktarılmasına demografik bilgiler ile başlanmış, devamında görüşme formunda yer alan soruların sırasıyla paralel bir biçimde, sorulara ait bulgular açıklanmıştır. Bulgular aktarılırken, “frekans grafikleri”, “kod haritaları”, “çapraz tablolar”, “alıntı matrisleri” gibi görsel araçlardan faydalanılmıştır.

4.1. VERİ VE YÖNTEM

4.1.1. Araştırmanın Literatürdeki Konumu

Araştırmanın ilgili literatürdeki yeri ortaya konulmaya çalışıldığında, çok sayıda yeniliği barındırdığı ve pek çok yönden literatüre katkı sağladığı görülecektir. Türkiye’de “kamu yönetimi etiği” alanında yakın dönemde yazılmış az sayıda doktora tezi bulunmakla birlikte² (örn. bkz. Pustu, 2011; Apa, 2013; Ciğeroğlu Öztepe, 2013; Yaman, 2013) hem kamu yönetimi hem de hukuk literatürü birlikte tarandığında “yargı etiği” konusunda yazılan doktora tezlerinin sayısının daha da az olduğu kısa bir inceleme sonucunda anlaşılmaktadır (örn. bkz. Sarı, 2013). Bir elin parmağını geçmeyen çalışmaların içerisinde de hakimlik meslek mensupları (emekli ya da görevde olan) ile yapılan sadece bir çalışma olduğu göze çarpmaktadır (Sarı, 2013). Emekli hakimlerin öznesi olduğu bir çalışmaya ise, literatürde rastlanmamıştır.

---

² Doktora tezleri dışında Türkiye’de “kamu yönetimi etiği” alanında gerçekleştirilen pek çok çalışma mevcuttur. Örneğin bkz. KGEK (2009), *Academic Researchs on Public Ethics Volume 1 and 2*, Ankara.

Yukarıda sözü edilen hakimlik meslek mensupları üzerine yapılan araştırma (Sarı, 2013), Yargıtay tetkik hakimleri ile yapılan bir ankete dayanmaktadır. Bu noktada, Tez kapsamında yapılan bu çalışmanın bir diğer önemli katkısı gündeme gelmektedir. Seçilen araştırma ve analiz yöntemleri açısından bakıldığında farklılıklar kolayca görülebilmektedir. Öznelerin deneyimleri ve algılarına ilişkin kıymetli çıkarımlara ulaşmada oynadığı önemli rol son yıllarda daha iyi anlaşılmiş olan “nitel veri analizi” yöntemi bu çalışmada tercih edilmiştir. Anket yöntemi ile karşılaştırıldığında derinlemesine mülakat yöntemi ile toplanan verilerin niteliğinin sosyal bilimlerin yapısına ve doğasına çok daha uyumlu olduğu ve önemli bilgilere ulaşmada daha etkili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu sebeple emekli hakimler ile birebir derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Bu noktada sözü edilmesi gereken bir diğer çalışma Sancar ve Atılgan’ın 2009 tarihli çalışmalarıdır. Bir nitel çalışma olarak betimlenen araştırmada toplam 51 hakim ve savcı ile (görevde olan) derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bahsedilen araştırma bu tez kapsamında yapılan çalışma ile benzerlikler taşıdığı gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Bu tezde gerçekleştirilen araştırma “yargı etiği” üzerine yoğunlaşırken, sözü edilen çalışmada demokratikleşme sürecinde hakim ve savcılarının bağımsızlık ve tarafsızlığı, hakim ve savcı kimliğine dair algılar ve AB sürecine ilişkin algılar gibi konu başlıkları üzerine yoğunlaşmıştır ki bu durum iki çalışma arasındaki temel farklılıklardandır (Sancar ve Atılgan, 2009).

Toplanan verilerin analiz edilmesi sürecinde ise nitel verilerin işlenmesinde oldukça faydalı olduğu düşünülen bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımı olan MAXQDA nitel veri analiz programından yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde nitel veri analizinin önemi yeni yeni anlaşılacakla beraber, hukuk ve kamu yönetimi alanlarında MAXQDA (ya da diğer nitel veri analizi programları) kullanılarak verilerin yorumlandığı çalışmalara çok sık rastlanmamaktadır (Yakut Çayır ve Sarıtaş, 2017). Dolayısıyla bu çalışma, bilgisayar destekli analiz konusunda da okuyuculara yol gösterici nitelikte bir çalışma olma özelliğini haizdir.

Çalışmanın içeriği ise alan literatürüne asıl önemli katkıyı sunmaktadır. Bu Tezin yazıldığı güne kadar “Türk Yargı Etiği” konusunda yapılmış alan araştırmalarında yukarıda bahsedildiği üzere hakimler ile yapılmış bir adet çalışma bulunmaktayken

öznesi emekli hakimler olan herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Görevde olan hakimlerin soruları birtakım haklı çekinceler gölgesinde cevaplamalarının olası olduğu düşünüldüğünde, emekli hakimlerin bakış açısı önem kazanmaktadır. Dolayısıyla hali hazırda görevi başında olan ve belirli bazı kaygıları olan hakimlerden eleştirel, objektif ve özgür cevaplar alınmasının çok da kolaylıkla beklenemeyeceği aşikardır. Ayrıca, bir hakimin emekli olana kadar süren meslek hayatı boyunca pek çok yerde ve kademedeki görev yaptığı da göz önüne alınırsa, emekli hakimlerin sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübeyi kayda geçirmek nereden bakılırsa eşsiz bir deneyime tekabül etmektedir.

Unutulmaması gereken bir diğer husus da, emekli hakimlerle gerçekleştirilen mülakatlardaki soru formu, münhasıran bu tez çalışması için oluşturulmuş bir ölçek olup ilk kez uygulanmıştır. Çalışmanın özgünlüklerinden birisi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen alan çalışmalarında, aynı örneklem ve aynı sorularla yapılacak çalışmalarda dahi alınacak sonuçlar farklı olacağından, her alan araştırması nevi şahsına münhasır bir nitelik sergilemektedir.

4.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın hedefi, Türk yargı sisteminin etik açıdan değerlendirilmesinin içeriden bir göz yardımıyla yapılmasıdır. Bu amaçla, emekli hakimlerin yargı sistemine yönelik etik algılarına, bilgilerine, değerlendirmeleri ve tavsiyelerine ulaşmayı mümkün kılması umulan bir takım sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

Çalışmanın sonunda, bu sorular vasıtasıyla, emekli hakimlerin aşağıdaki konularda düşüncelerini öğrenebilmek amaçlanmıştır:

- Katılımcıların etik kavramına yönelik algıları ve kavrama ne kadar aşina oldukları,
- Genel ve mesleki eğitim süreçlerinde etiğe ne kadar yer verildiği,
- Yargıda en çok karşılaşılan ve en önemli sorunların neler olduğu,
- Yargıdaki etik dışı davranışların sebepleri, sonuçları ve bu konuda alınabilecek önlemlerin neler olabileceği,
- Yargısal süreçlerde bir etik ikileme kalınması halinde nasıl davranılması gerektiği,

- Yargıdaki etik dışı davranışların meslektaşlar tarafından nasıl karşılanması gerektiği,
- Etik dışı davrandığı belirlenmiş hakime uygulanması gereken yaptırımların neler olabileceği,
- Daha önce yargıda karşılaştıkları etik sorunlardan ne gibi örnekler verilebileceği,
- Yüksek mahkemeler ile ilk derece mahkemeler arasında etik değerler bakımından farklılıklar bulunup bulunmadığı,
- Ulusal yargı etiği standartlarının belirlenmesi konusundaki tutum ve yaklaşımlarının ortaya konulması bu araştırmanın amaçları arasındadır.

4.1.3. Araştırmanın Tasarımı (Deseni)

Bilim dünyasında yaşanan paradigma değişimi sosyal bilimler alanında da kendini göstermiş, nitel yaklaşımı benimsemiş çalışmaların son yıllarda popülaritesi artmıştır. Tümevarımsal yöntemlerle genellemelerde bulunan pozitivist gelenek karşısında nitel çalışmalar, gerçekliğe sadece bir bakış açısından ulaşamayacağını vurgulayarak insanı anlamaya öncelik veren çalışmalardır. Nitel araştırmalar; somut durumları kendi zamansal ve yerel özelliklerini göz önünde bulundurarak kişilerin yerel bağlamdaki ifade ve davranışlarından yola çıkarak anlamaya yöneliktir (Flick, 2009:21).

Özellikle konusu insan olan sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması, duygu, düşünce ve algıların anlaşılabilmesi söz konusu olduğunda nicel araştırmalara kıyasla çok daha etkili sonuçlar vermektedir. Dolayısıyla yargı etiği ile ilgili algı ve düşünceleri önemseyen bu çalışma da yukarıda sözü edilen amaçlar doğrultusunda bir “nitel araştırma” olarak tasarlanmıştır.

Araştırma bir “durum analizi çalışması” olarak desenlenmiştir. Durum çalışmalarında araştırılan konu, zamansal ve mekânsal olarak kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmektedir. Durum çalışmalarında araştırılan konunun derinlemesine değerlendirilmesi de söz konusudur.

Nitel veri analizinde kullanılan veri toplama araçlarından biri olarak derinlemesine görüşmeler (mülakatlar); sıklıkla açık uçlu soruların tercih edilmesi sebebiyle ayrıntılı yanıtlar alınmasına yarayan, yüz yüze gerçekleştirilen çalışmalardır. Derinlemesine

görüşmelerde araştırılan konu tüm boyutları ile ele alınarak görüşülen kişilerin bilgi, görüş ve düşüncelerine ulaşılması hedeflenir. Nitel araştırmalarda gözlem, doküman inceleme gibi farklı teknikler de kullanılmakla beraber derinlemesine görüşme, nitel veri toplama araçları arasında özel bir konumdadır ve en güçlü tekniklerden biri olarak nitelendirilmektedir (Tekin, 2006:101-103).

Derinlemesine görüşme sürecinde araştırmacı, görüşme yaptığı kişinin (katılımcının) yanıtlarından yola çıkarak yeni sorular üretir ve görüşme yaptığı kişiye yönelir. Böylece araştırılan konunun derinlemesine incelenmesine olanak sağlanmış olmaktadır. Alanda genel kabul gören bir sınıflandırmaya göre görüşmeler yapılandırılmış (*structured*), yarı yapılandırılmış (*semi-structured*) ve yapılandırılmamış (*unstructured*) görüşmeler olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır (Tekin, 2006:104). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, kapalı uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmış görüşme ile görüşülen kişiye konu başlığının verilip kişinin bu konuda aklına gelenleri ifade etmesi anlamına gelen yapılandırılmamış görüşme tekniği arasında bir noktada kendine yer bulmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde konu başlıkları ve kişinin düşüncelerini ortaya çıkarmak üzere dikkatlice hazırlanmış açık uçlu sorular katılımcıya yöneltilir.

Nitel veri analizinde sıkça kullanılan veri toplama araçlarından biri olan “derinlemesine görüşme” tekniği oldukça kullanışlı bir veri toplama tekniği olması sebebiyle bu çalışmada da tercih edilen yöntem olmuştur. Alanla ilgili literatür çalışmalarının yeterli düzeyde incelenmesinin ardından araştırma soruları geliştirilerek yarı yapılandırılmış bir derinlemesine görüşme çalışmasının tasarımı tamamlanmıştır.

4.1.4. Verilerin Elde Edilmesi

Derinlemesine görüşme ile verilerin toplanmasına başlanmadan önce örneklem konusunda çalışmalar yapılarak verinin nasıl ve hangi yöntemlerle toplanacağına karar verilmiştir. Araştırma evreninin “emekli hakimler” olarak belirlenmesinin ardından hangi sayıda görüşme yapılması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinin aksine nitel çalışmalar yapan araştırmacılar arasında örneklem konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Öyle ki, belli bir sayıya ulaşma çabasının bile nitel araştırmaların doğasına ve savunularına ters düşeceği vurgularıyla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Nicel araştırmaların amacı genellemeler yapmak olduğundan örneklemin hacmi önem kazanmaktadır. Ancak, nitel çalışmalarda 30 kişilik bir

örneklem, benzersiz bir veri kaynağı olup araştırmacıya eşsiz bilgiler sunabilmektedir (Baltacı, 2018:235).

Bununla birlikte çalışma yapılacak grubun “emekli hakimler” olarak tanımlanması bir çok güclüğü beraberinde getirmiştir. Bunlardan ilki araştırma evreninin tamamının niceliksel olarak net bir biçimde belirlenmesi güclüğüdür. Öyle ki, bu konuda başvurulabilecek bir veri tabanı ya da arşiv çalışması bulunmamaktadır. Bu sebeple örneklemin nicel olarak hesaplanması istenmiş olsa bile bu olasılık mümkün olmayacaktır. Karşılaşılan bir diğer güçlük ise emekli hakimlere ulaşma konusunda ortaya çıkmıştır. Aktif olarak görev yapmakta olan herhangi bir meslek grubunun üyelerine ulaşmakta kullanılacak yöntemler emeklilerden oluşan bir araştırma grubunda haliyle uygulanamazdı. Emekli hakimlere ulaşmada karşılaşılan bu gücüğün aşılması amacıyla amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme (zincir örnekleme-*snowballing*) yöntemine başvurulmuştur.

Amaçlı örneklemede, zengin ve kritik bir bilgi birikimine sahip olduğu düşünülen bireylerle görüşülerek konu hakkında derinlemesine bilgiye ulaşma çabası vardır (Büyükoztürk vd., 2019:92-94). Kartopu örnekleme, bir amaçlı örnekleme biçimi olup, evreni belirlemenin ve katılımcılara ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılabilen bir yöntemdir. Kartopu örneklemede katılımcılara ulaşmada izlenen yolda; ilk katılımcılara ulaştıktan sonra diğer potansiyel katılımcıların kimler olabileceği ve onlara nasıl ulaşılabileceği konusunda ilk katılımcılardan yardım istenmektedir. Devamında ulaşılan katılımcılarla aynı süreç tekrarlanarak yeni katılımcılara ulaşılır (Flick, 2009:267). Böylelikle örneklem giderek büyürken veri doygunluğuna ulaşılan noktada (örneğin farklı katılımcılar tarafından hep aynı belirli bazı isimlerle görüşülmesi tavsiye ediliyorsa) görüşmelere son verilir.

Bu tez kapsamında kartopu örnekleme yöntemine başvurulması kararı verilirken, yöntemin sınırlılıklarından sayılabilecek bir hususu aşmak için neler yapılabileceği de düşünülmüştür. Bu husus; kartopu örnekleme yoluyla ulaşılacak katılımcı kitlesinin, birbirine pek çok açıdan benzeyen kişilerden meydana gelmesi ihtimalidir. Bu durumda sonuçların genellenebilirliğinin azalması, sorulardan alınan cevapların birbirine benzemesi, farklı bakış açılarına ulaşılamaması gibi dezavantajlar söz konusu olabilecektir. Bu gibi durumların önüne geçebilmek adına, farklı çevrelerden

katılımcılara ulaşmak amaçlanmış bu yüzden de sadece tek bir kişiden yola çıkarak diğer katılımcılara ulaşma yöntemi benimsenmemiştir. Tez kapsamında öncelikle Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı'na başvurulmuş, emekli hakimlere ulaşma konusunda yardımları talep edilmiştir. Vakfın yönlendirmesi sayesinde Yargıtay Lokali'nde farklı zamanlarda toplam 9 görüşme yapılmıştır. Devamında Anadolu Kulübü'nde emekli Danıştay üyelerinin belli aralıklarla yaptığı toplantılara katılma konusunda alınan davet üzerine, Anadolu Kulübünde'de yine farklı zamanlarda olmak üzere 3 görüşme yapılmıştır. Bu sayılanlar dışında yapılan görüşmeler de benzer şekilde, bir kaynaktan yola çıkılması ile değil, 8 farklı kaynak sayesinde ulaşılan katılımcılarla gerçekleştirilmiştir

Araştırmaya başlamadan önce hazırlanan görüşme formunun uygulanabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kartopu örneklemesinden faydalanılarak 38 adet katılımcıya ulaşılmıştır. Emekli hakimlerle görüşmeler Aralık 2018 - Mart 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların adli ve idari yargı olmak üzere iki yargı kolunu da temsil etmesi düşünüldüğünden her iki gruptan emekli hakimlerle görüşülmüştür. Bunun yanı sıra ulaşılabilen emekli hakimlerin çoğunluğu erkek olmasına karşın kadınların da çalışmada temsil edilebilmesi için emekli kadın hakimlere ulaşabilmek adına ilave çaba sarf edilmiştir.

Pek çok farklı mekanda gerçekleştirilen görüşmeler araştırmacı ve katılımcılar arasında bire bir karşılıklı bir biçimde yapılmıştır. Her bir görüşme ortalama bir ile bir buçuk saat arasında sürmüştür. Toplam 15 sorudan oluşan soru formunun uygulanması sırasında görüşmelerin kendi dinamikleri de göz önünde bulundurularak konunun derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülen noktalarda ilave sorular da katılımcılara yöneltilmiştir. Ayrıca katılımcılara ait demografik bilgiler, anonimlik konusunda hassas davranılarak görüşmeler sırasında katılımcıların izinleri doğrultusunda not edilmiştir.

Görüşmeler boyunca etik davranma konusunda hassasiyet gösterilmiş, katılımcıların izni olmayan hiçbir bilgi kayıtlara geçirilmemiştir. Görüşmelere başlamadan önce her bir katılımcıya çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinlerin alındığı, çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı, görüşmeyi istedikleri noktada sonlandırabilecekleri, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı, sonuçların yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağı ve istekleri

halinde sonuçların kendileri ile de paylaşılacağı bildirilmiştir. Bu amaçla araştırmacıların iletişim bilgileri de katılımcılarla paylaşılmıştır. Bu noktada bir katılımcı ad ve soyadı, bir katılımcı da soyadı bilgisini paylaşmak istememiş, diğer tüm katılımcılar bu bilgileri vermekte sakınca görmemişlerdir.

Görüşmeler sırasında elektronik cihaz kullanılarak ses kaydı yapılması konusunda izin istenmiş; ancak, katılımcıların bu konudaki çekinceleri göz önünde bulundurularak ses kaydı alınmamıştır. Görüşmeler sırasında görüşmeci tarafından elle tutulan kayıt ve gözlem notları, yine görüşmeci tarafından bizzat bilgisayar ortamına taşınmış, böylelikle bilgisayar destekli nitel veri analizi yöntemlerinin bu çalışmayı analiz etmede kullanılması mümkün olmuştur.

4.1.5. Verilerin Analiz Edilmesi ve Sunumu

Verilerin analizinde bir nitel veri analiz programı olan MAXQDA 18 kullanılmıştır. Öncelikle yaklaşık 3 aylık bir süreçte tamamlanan 38 adet derinlemesine görüşme formu araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ve bir MAXQDA Projesi olarak tanımlanmıştır. Daha sonra ne tür analizler yapılacağına karar verilmiştir. Bu noktada betimsel, karşılaştırmalı ve ilişki analizler yapılması tercih edilmiştir.

Betimsel analizlerde ilk olarak kodların ve altkodların frekansları elde edilerek frekans grafikleri okuyuculara sunulmuştur. Burada belirtmelidir ki, frekans analizinin hem kodlu bölüm temelli hem de belge temelli (her bir belgenin bir katılımcıya ait görüşme metni olduğu akıllarda tutulmalıdır) olarak yapılması mümkündür. Kodlu bölüm temelli analizin olumsuz yönü; katılımcıların aynı soru içinde geçen cevaplarında dahi olsa aynı kodla tanımlanmış ifadeyi her tekrar ettiğinde kod frekansının artmasıdır. Bu noktada katılımcı bazında sonuçlara ulaşmak istendiğinde yanıltıcı rakamlara ulaşılabilir. Belge (katılımcı) temelli analizin olumsuz tarafı ise veri kaybına sebep olabilmesidir; çünkü, pek çok zaman katılımcılar bir cevap içerisinde birden fazla kodun tanımına aynı anda giren söylemlerde bulunmaktadır. Farklı analiz düzeyleri farklı çalışmalar için elverişli olabilirken, bu çalışmada iki analiz yönteminin arasında duran bir diğer yöntem tercih edilmiştir. Kodlu bölümleri göz ardı etmeyen belge temelli yöntem kullanılmıştır. Bu analizde, bir katılımcının bir soruya cevabında aynı kod kapsamında belirttiği birden fazla ifadesi varsa bu ifadeler bir kez sayılmaktadır. Başka bir ifadeyle, frekans artmamakta; ancak, bir katılımcının aynı soru içerisinde birbirinden farklı kodların

kapsamına giren bütün ifadeleri sayılmaktadır. Dolayısıyla kodların hangi sayıda katılımcı tarafından benimsendiği de ortaya çıkmaktadır. Bu sayede veri kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Betimsel analizleri görselleştirmede kullanılan bir diğer yöntem ise kod ve altkodlara ait modellere yer vermek olmuştur. Her bölümde frekans analizleri ile birlikte “kod altkod bölümler modeli” görselleri verilmiştir. Bu sayede nitel bir çalışma olarak tasarlanan araştırmanın rakamlardan ziyade içerikle akıllarda kalması sağlanmaya çalışılmıştır.

Karşılaştırmalı analizler daha çok nicel ve karma yöntemli olarak tanımlanan çalışmalarda kullanılmaktadır. Ancak bu çalışmada da, değişkenlere göre analizlerde farklı sonuçlara ulaşıp ulaşılamayacağı sorusunun cevabını görmek adına karşılaştırmalı analizlere de yer verilmiştir. Çalışmanın başında bir MAXQDA Projesi olarak tanımlama yapılırken yaş, cinsiyet gibi bazı değişkenler belirlenmiştir. Her bölüm için tüm değişkenler bazında çapraz tablolar oluşturulmuştur. Ancak çoğu zaman çarpaz tabloların çok da anlamlı sonuçlara ulaştırmadığı görülmüştür. Yine de ortalama olarak her soruda anlamlı sonuçlar içeren bir ya da iki adet çarpaz tabloya yer verilmiş, tablolar yorumlanmıştır.

Son olarak da, nitel çalışmaları analiz etmede kullanılan en elverişli yöntemlerden biri olan kodlar arası ilişkisel analizlere çalışmada yer verilmiştir. Her bölüm için kodlar arası bağlantılar incelendiğinde ve yorumlandığında çoğu kez sonuçlar daha da anlam kazanmıştır. Frekans grafikleri, modeller ya da çarpaz tablolara bakıldığında gözden kaçırılabilir bütünlüğe kodlar arası ilişkilerin analiz edilmesi yoluyla ulaşılmıştır. Bu amaçla fiziksel yakınlık analiz birimi olarak seçilmiştir. Üst üste kodlamaların analiz edilmesinin bu çalışma için uygun olmadığı düşünülmüştür. Kodların birlikte oluşumunun incelenmesi daha çok tek bir metin üzerinde çalışılırken kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise 38 adet belge ile çalışıldığı yukarıda da belirtilmişti. Sonuçların görselleştirilmesi adına da tablolar ve kod haritaları kullanılmıştır. İlişkilerin harita üzerinde takip edilemeyecek kadar karmaşık olduğu bölümlerde tablolara yer verilmiştir. Benzer şekilde çok az kod arasında ilişkinin tespit edildiği bölümlerde de harita gerekli olmadığından tablolara yer verilmiştir. Bunların dışında kalan bölümlerde ise kod haritaları kullanılmıştır. Bazı bölümlerde tablo ve haritalar birlikte kullanılırken ilişki saptanamayan bölümlerde ise tablo veya haritalara yer verilmemiştir.

Verilerin sunumunda ise her bölümün başında öncelikle modellere ve frekans analizlerine yer verilmiştir. Hemen ardından katılımcıların bölümle ilgili çarpıcı bazı ifadeleri alıntı yapılarak aktarılmıştır. Devamında ise sırası zaman zaman değişebilmekle beraber karşılaştırmalı analiz sonuçları ve ilişki analizleri içeren görseller okuyucuya sunulmuştur.

4.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları arasında ilk sözedilmesi gereken durum, görüşme alanının (Ankara) ve sayısının (38 kişi) genellemeler yapmak için çok elverişli olmamasıdır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgileri Türkiye’deki tüm emekli hakimlere ve hele görevde olsun veya olmasın tüm hakimlere genellemek mümkün değildir. Ancak nitel çalışmaların zaten böyle bir iddiası bulunmamaktadır. Çalışmamızın amaçları arasında da bu düşünce yer almamakta olup, araştırma ya da analiz sırasında böyle bir motivasyonla hareket edilmemiştir. Dolayısıyla sonuçlar incelenirken bu tip yorumlardan ve beklentilerden kaçınılmalıdır. Sonuçların daima araştırmaya dahil olan katılımcılar üzerinden okunması gerekmektedir.

Sınırlılık olarak nitelendirilebilecek bir diğer konu araştırmanın görevdekiler ile değil emekli hakimler ile gerçekleştirilmesidir. Özellikle belirtilmelidir ki, bu çalışmayı yapmak için öncelikle düşünülen grup görevdeki hakimler olmuştur. Ancak, araştırmanın sonuçları ile de örtüşen sebeplerden kaynaklı olarak bu konuda gerekli adımlar atılmasına rağmen bu mümkün olmamış, emekli hakimlerle çalışmaya karar verilmiştir. Araştırmanın özellikle 15 Temmuz 2016 tarihindeki başarısız darbe girişimi sonrasında yargıdaki büyük dönüşüm sonrasında denk gelmesi gerekli izinlerin alınamamasında etkili olmuştur. Bu noktada yapılabilecek bir eleştiri ulaşılan sonuçların mevcut yargı sisteminin düşüncelerini yansıtmayabileceği olacaktır. Tümü emekli olmuş katılımcılardan oluşan bir çalışmada bu yönde bir soru gayet makuldür. Ancak unutulmamalıdır ki, katılımcıların önemli bir kısmı hali hazırda avukat, öğretim üyesi, arabulucu gibi pozisyonlarda çalışmakta, yargı sistemi ile bağlarını sürdürmektedirler. Görüşmeler sırasında da katılımcıların neredeyse hepsi, hem kendi meslek hayatları hem de şu an içinde bulunulan durum ile ilgili yorumlar ve karşılaştırmalar yaparak bugüne ışık tutmuşlardır. Tecrübeleri sayesinde kazandıkları bakış açısıyla ve çekinmeden verdikleri cevaplar ile de bu endişeleri yersiz kılmışlardır.

Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus da şudur ki; görevdeki hakimler ile bu araştırmanın katılımcı grubu olan emekli hakimler arasında, “yargı bağımsızlığı, etik, yolsuzluk” konularına yaklaşımlarından kaynaklı olarak görüş ayrılıkları bulunması muhtemeldir. Güncel literatürde de karşılaşılan bir görüşe göre bugün Türkiye’de “bireysel ahlaki inançlar” hukukun yorumlanmasında ve meşruluğunda esas teşkil eden kriter haline gelmiştir. Geleneksel değer ve inançlar hukuk sisteminin temeline yerleştirilmiştir ve bu durum *off the record* olarak yaygın kabul gören bir durumdur (Topuzkanamış, 2016) ³. Bu durumda da araştırmanın diğer bir sınırlılığı ortaya çıkmaktadır; yaşları itibarıyla farklı değer yargılarına sahip bir kuşağa mensup olan emekli hakimler ile bugün hali hazırda görevde olan hakimler arasında hukukun temeline yerleştirdikleri değerler açısından farklılık olması sebebiyle çalışmanın bulguları konusunda genellemeler yapılması zorlaşmaktadır. Bu görüşün isabetli olup olmadığının anlaşılabilmesi için görevdeki hakimler ile yakın zamanda yapılan bir anket çalışması ile bu araştırmanın katılımcılarının etiğe yükledikleri anlam bazında karşılaştırma yapılmıştır. Söz konusu çalışmada katılımcıların yaklaşık %60’ı etiği ahlak ile bağdaştırmıştır (Sarı, 2013:180). Bu tez kapsamındaki çalışmada ise etiğin ahlakla ilişkilendirilmesinde oran yaklaşık olarak %40 olarak karşımıza çıkmaktadır. “Etik-hukuk-ahlak” arasındaki girift ilişki de daha önce açıklanmıştı. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da; bu çalışmanın katılımcılarının görevdekilere göre oldukça ileri yaşlarda olduklarıdır. Buna rağmen etiği ahlakla ilişkilendirme oranının sözü geçen diğer çalışmaya göre düşük olması, yukarıdaki görüşümüzü desteklemektedir.

Son olarak katılımcılara kartopu örneklem yoluyla ulaşılmasından da kaynaklanan sebeplerle değişken grupları arasında dengeli bir dağılım gözetilememiştir. Örneğin, çalışmada kadınların temsili, özellikle katılımcıların görevde oldukları yıllardaki kadın hakim sayısına bakıldığında orantısız değildir; ancak, yeterli olup olmadığı muhakkak tartışılabilir. Bu tarz bir endişe de aslında nitel çalışmaların doğasına uygun olmayıp araştırmalarda pozitivist yaklaşım geleneğinden süregelmektedir. Çalışmamızda çapraz tablolara yer verilerek zaman zaman nicel bakış açısına yaklaşılmaktadır. Ancak, asıl amaç sistematik olmayan veriler üzerinden (*anecdotal*) yorumlara ulaşabilmektedir.

³ Topuzkanamış aynı çalışmasında, bu tespiti somutlaştırmak için verdiği yaşanmış bir örnekte; içki sorunu sebebiyle eşinden boşanmak isteyen kadına dava sonucunda mahkeme tarafından “hacca gitmiş koca içki içmez” denilerek çiftin boşanması gerçekleşmemiştir (2016:347).

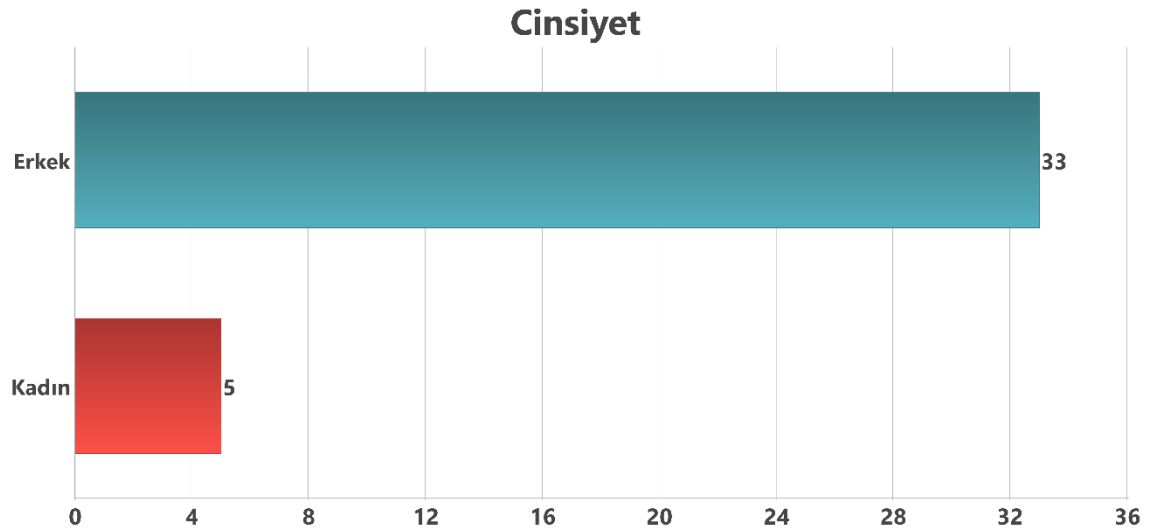
Yukarıda bahsedilen sınırlılıklar ortadan kaldırıldığı takdirde en az bu çalışma kadar faydalı bilgiler sunan çalışmalar ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bu noktada, yeni çalışma konuları da oluşmaktadır.

4.2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümün ilk kısmında katılımcılara ait demografik bilgilerin dağılımı ve ikinci kısımda katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtların analiz edilmesi sonucunda ulaşılan araştırma bulguları sunulmuştur.

4.2.1. Demografik Bilgiler

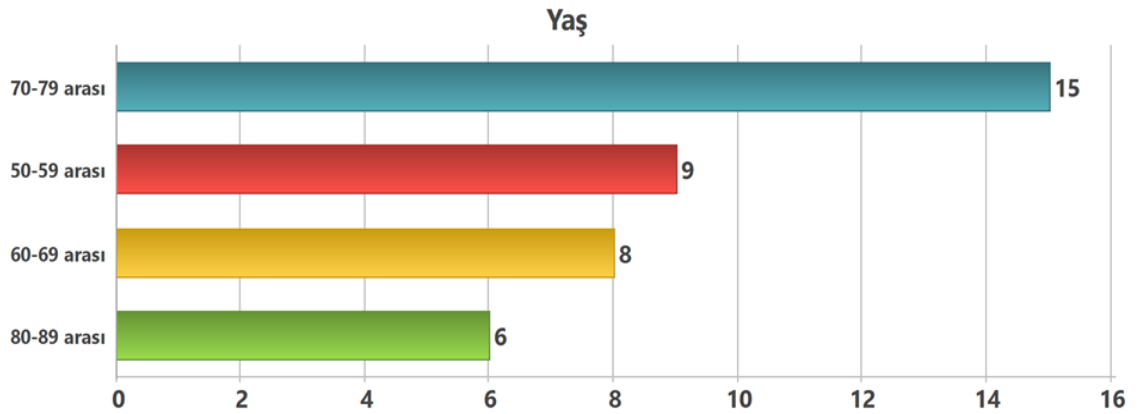
Katılımcılara ait demografik bilgiler sırasıyla cinsiyet bilgileri, yaş bilgileri, mevcut durumdaki çalışma bilgileri, mesleki kariyerleri sırasında görev yaptıkları yargı kolu, yüksek yargıda görev alıp almadıkları, emekli olana kadarki süre içinde kaç ilde görev yaptıkları, hangi tarihlerde emekli oldukları ve son olarak eğitim bilgileri şeklinde aşağıdaki bölümde grafikler ve açıklamaları ile birlikte sunulmuştur.

Şekil 3. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri

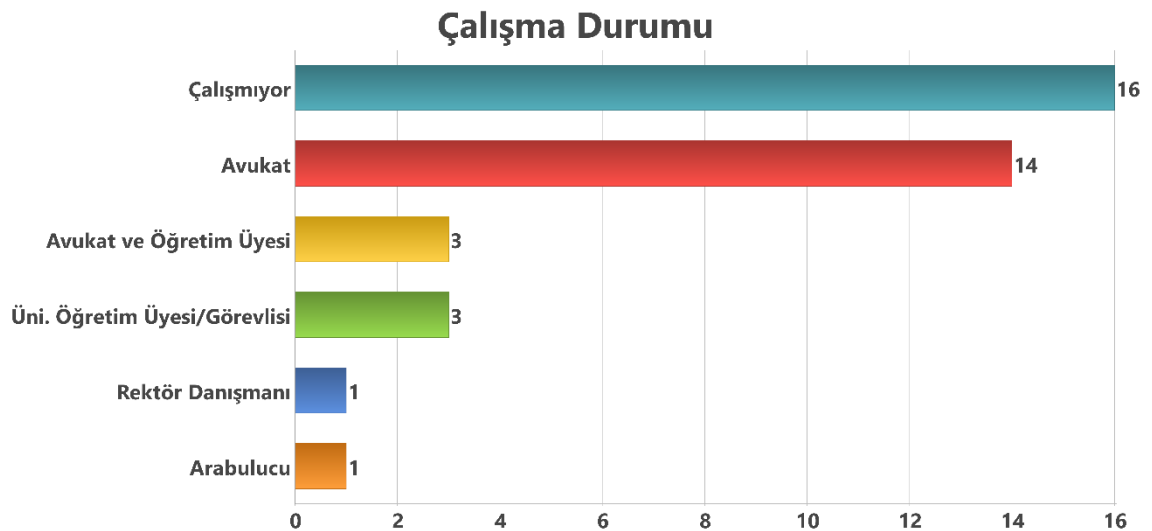
Şekil 3’de görüldüğü üzere katılımcı grubu 5 kadın, 33 erkekten meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların yaş grupları incelendiğinde en kalabalık grubun 70-79 yaş aralığında yer aldığı Şekil 4’de görülmektedir. Bunu sırasıyla 50-59 yaş, 60-69 yaş ve son olarak da 80-89 yaş grubu takip etmektedir. Burada belirtilmelidir ki, her yaş grubundan

emekli hakimin çalışmada yer almasının, görüşme sorularına verilen yanıtların niteliğinde çeşitlilik sağlanması ve her yaş grubunun ait olduğu çalışma döneminin tecrübelerinin araştırmaya aktarılabilmesi açısından faydalı olduğu düşünülmektedir.

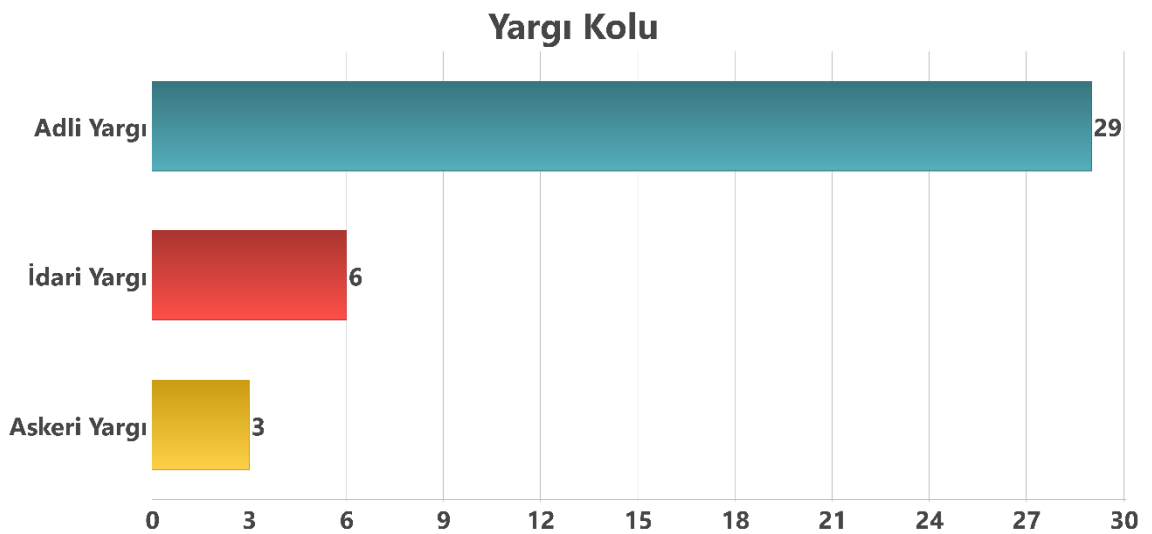
Şekil 4. Katılımcıların Yaş Bilgileri

Katılımcıların tümü emekli hakim olup, 14'ü hali hazırda avukatlık yapmaktadır. 3'ü farklı üniversitelerde öğretim üyesi ya da öğretim görevlisi olarak çalışırken 1 rektör danışmanı ve 1 arabulucu da araştırmanın katılımcıları arasında yer almaktadır. Ayrıca aynı anda hem avukatlık mesleğini icra eden hem de üniversitede öğretim üyeliği/görevliliği pozisyonunda görev yapan 3 katılımcı bulunmaktadır. 16 katılımcı ise görüşmelerin yapıldığı sırada herhangi bir yerde çalışmadıklarını beyan etmişlerdir.

Şekil 5. Katılımcıların Çalışma Durumları

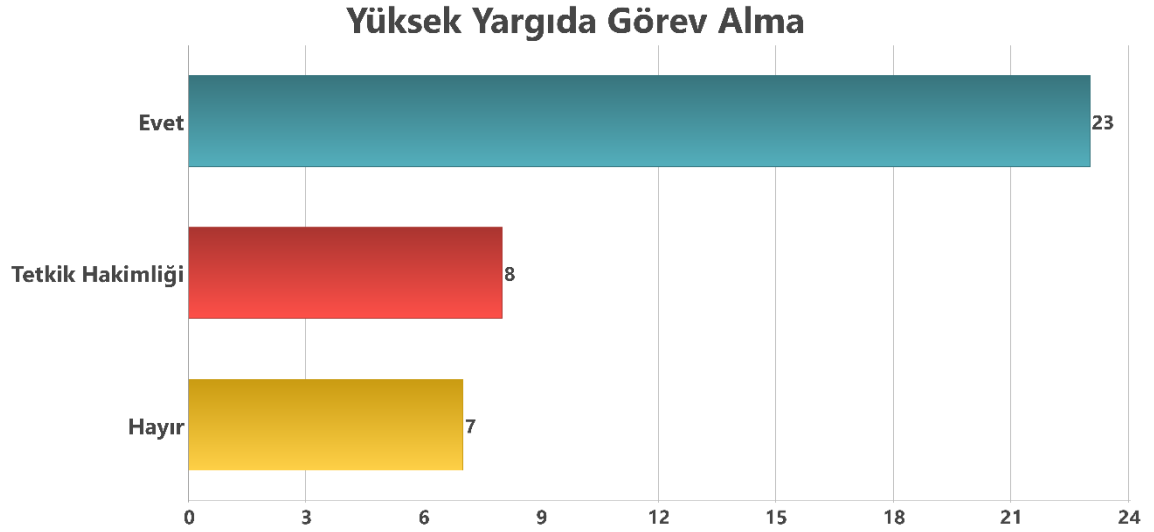
Araştırmada yer alan emekli hakimlerin çalışma alanlarına bakıldığında 29 hakim ile adli yargıda görev yapmış hakimlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. İdari hakimlerin sayısının ise 6 olduğu Şekil 6’da görülmektedir. Hakimlerin yargı kolları hakkındaki bu dağılım, adli ve idari yargıda görev yapan mevcut hakim sayıları ile de örtüşmektedir. Adalet Bakanlığı’nın yayınladığı 2019 yılı Faaliyet Raporu’nda adli yargıda (ilk derece, -BAM- ve Yargıtay dahil olmak üzere) görev yapan hakim sayısı toplamda 11.573, İdari yargıda (aynı şekilde ilk derece, Bölge İdare Mahkemesi -BİM- ve Danıştay Bölge Adliye Mahkemesi dahil olmak üzere) toplam 2154 olarak görülmektedir (2019:16). Yani görevdeki idari hakimlerin adli hakimlere oranının 1/5 olduğu anlaşılırken, araştırmada yer alan katılımcılar arasında bu oran yaklaşık 1/4 olmuştur. Ayrıca, 2 Askeri Yargıtay ve 1 Askeri İdare Mahkemesi emekli hakimi ile de görüşme yapılmış ve bu 3 emekli hakim askeri yargı başlığı altında Şekil 6’da gösterilmiştir

Şekil 6. Katılımcıların Görev Yaptıkları Yargı Kolu

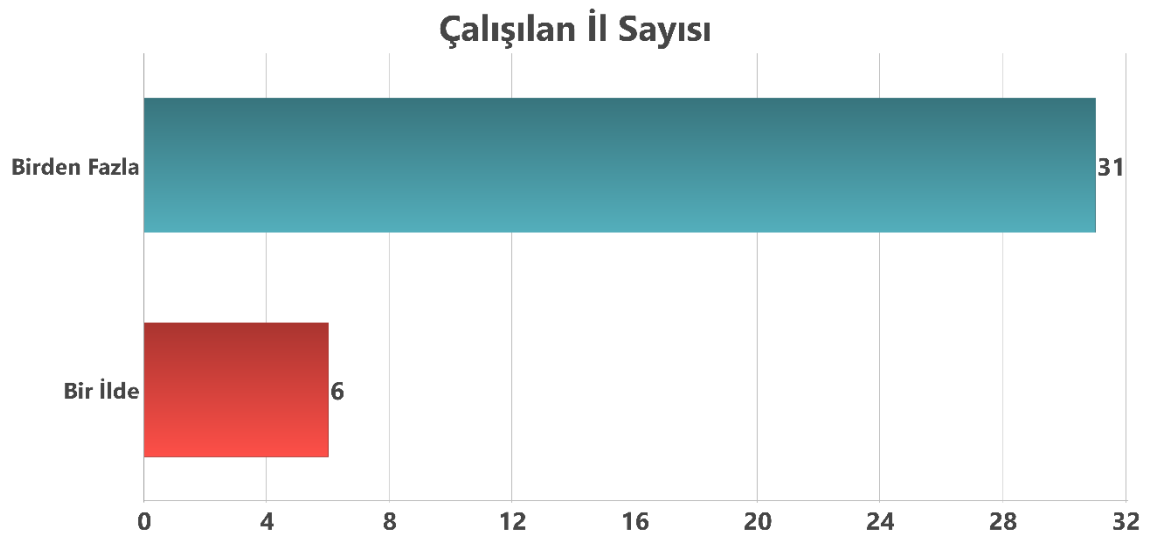
Şekil 7’den de anlaşılacağı üzere görüşme yapılan hakimlerin büyük bir kısmı Danıştay, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı organlarında görev almıştır. Bu noktada yüksek yargıda görev alma kriteri “yüksek mahkeme üyesi ve üstü bir pozisyonda görev almış olma” şeklinde tanımlandığı için Yargıtay ve Danıştay tetkik hakimleri ile Anayasa Mahkemesi raportörleri yüksek hakim olarak kabul edilmediğinden bu grup ayrıca gösterilmiştir. Zira yüksek hakim olmamakla beraber yüksek yargıda yüksek hakimlerle birlikte görev yapmaları, tetkik hakimlerinin pozisyonlarını bakış açıları yönünden

önemli kılmaktadır. Görüşülen 7 hakim ise hiçbir şekilde yüksek yargıda görev almamış, sadece ilk derece mahkemelerde (kürsüde) çalışmışlardır.

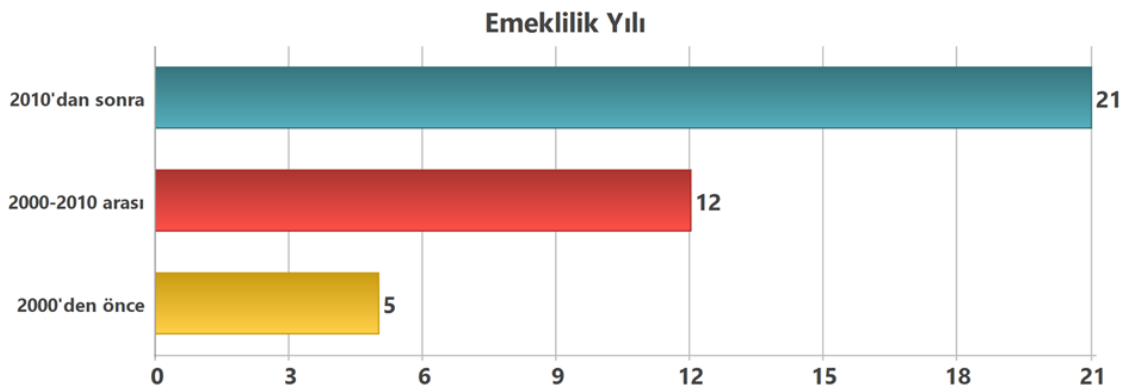
Şekil 7. Katılımcıların Yüksek Yargıda Görev Alma Durumları

Hakimler genel olarak meslek hayatları boyunca farklı bölgelere tayin olarak görevlerini yerine getirmektedirler. Görüşme yapılan emekli hakimlerin de büyük bir kısmını oluşturan 31 katılımcı birden fazla ilde görev yaptığını belirtmiştir. Meslek hayatının başından sonuna kadar tek bir ilde bulunan hakim sayısı ise sadece 6'dır. Özellikle büyük kentlerde çok sayıda mahkeme olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir ilde görev yapmanın sadece bir mahkemede görev yapmak anlamına gelmediği de akılda tutulmalıdır. İlgili bilgiler Şekil 8'de görülebilmektedir.

Şekil 8. Katılımcıların Görev Yaptığı İllerin Sayısı

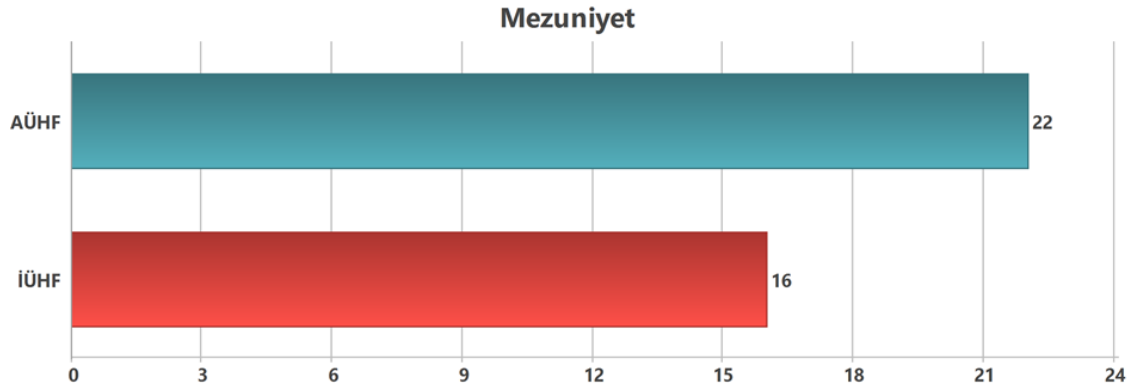
Katılımcıların emekli olma tarihlerine ilişkin bilgiler incelendiğinde ise görülmektedir ki, 21 kişi ile en büyük grubu 2010 yılından sonra emekli olanlar oluşturmaktadır. Yakın geçmişte emekli olmuş hakimlerin çoğunlukta olması, hali hazırdaki yargı sistemine dair önemli ip uçları vereceğinden önem arz etmektedir. Şekil 9’da görüldüğü üzere sırasıyla 2000-2010 arası emekli olanlar 12 kişi iken 2000’den önce emekli olan 5 katılımcı bulunmaktadır.

Şekil 9. Katılımcıların Emeklilik Tarihleri

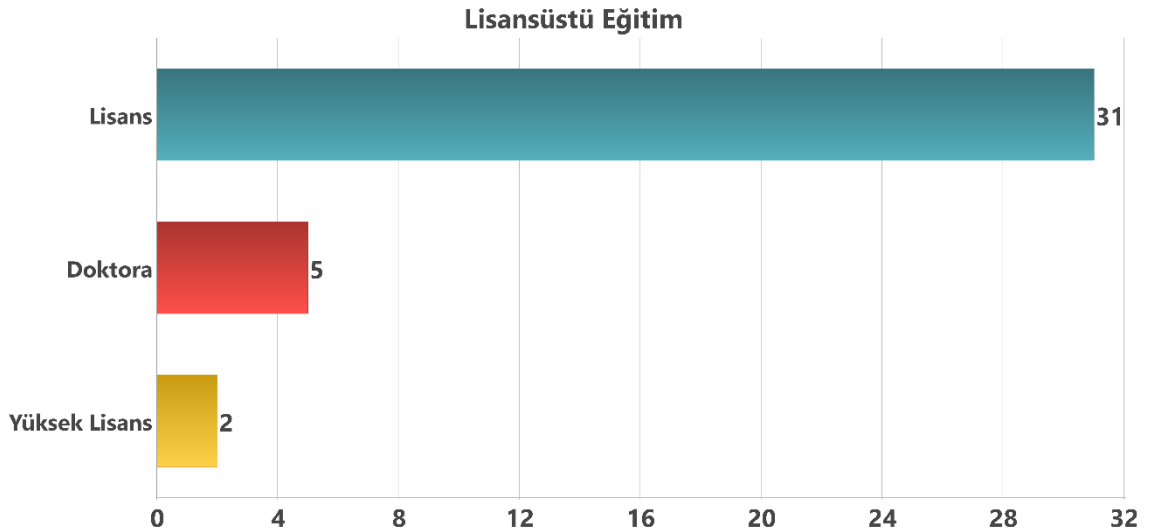
Ayrıca katılımcıların eğitim bilgileri incelendiğinde görülmektedir ki, katılımcıların üniversite eğitimi aldıkları sırada Türkiye’de hukuk eğitimi veren iki üniversite bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların tümü bu iki üniversitede hukuk eğitimlerini tamamlamışlardır. Söz konusu okullar Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (AÜHF) ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’dir (İÜHF). Şekil 10’da görüleceği gibi 22 katılımcı AÜHF’den mezun olurken 16 katılımcı İÜHF’den mezun olmuştur.

Şekil 10. Katılımcıların Eğitim Bilgileri

Katılımcılar arasında hukuk alanında yüksek lisans derecesi olan 2 kişi, doktora derecesi olan 5 kişi bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir bölümü olan 31 kişinin herhangi bir lisansüstü eğitimi almamış olduğu Şekil 11’de de görülmektedir.

Şekil 11. Katılımcıların Lisansüstü Eğitim Bilgileri

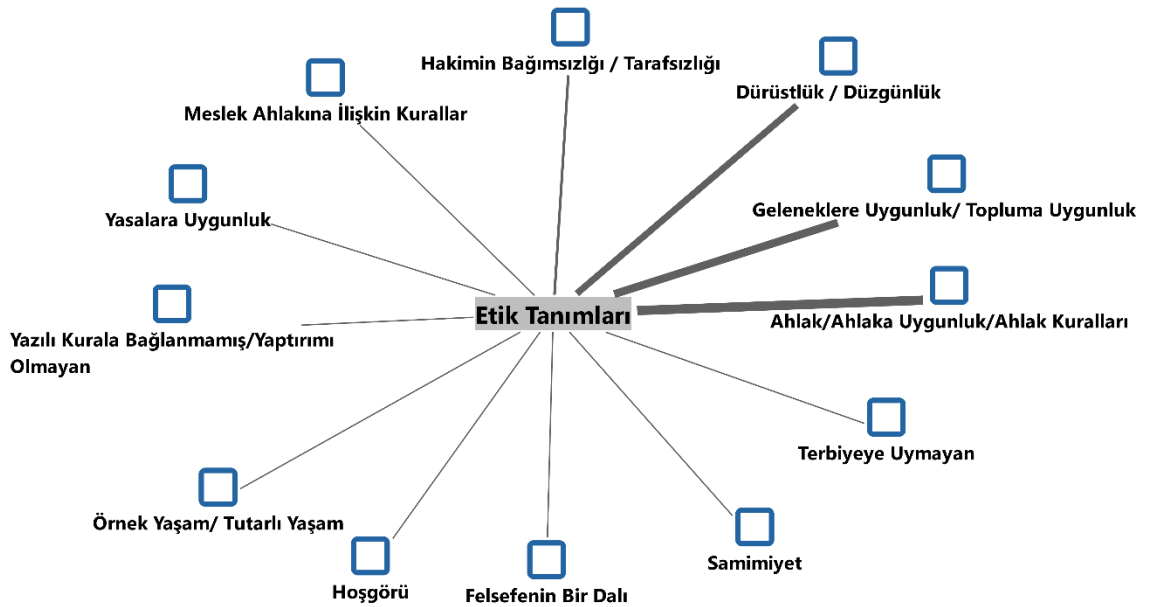
4.2.2. Araştırmanın Bulguları

Yapılan görüşmeler MAXQDA 18 Nitel Veri Analizi programında bir proje olarak tanımlandıktan sonra katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiş olup, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

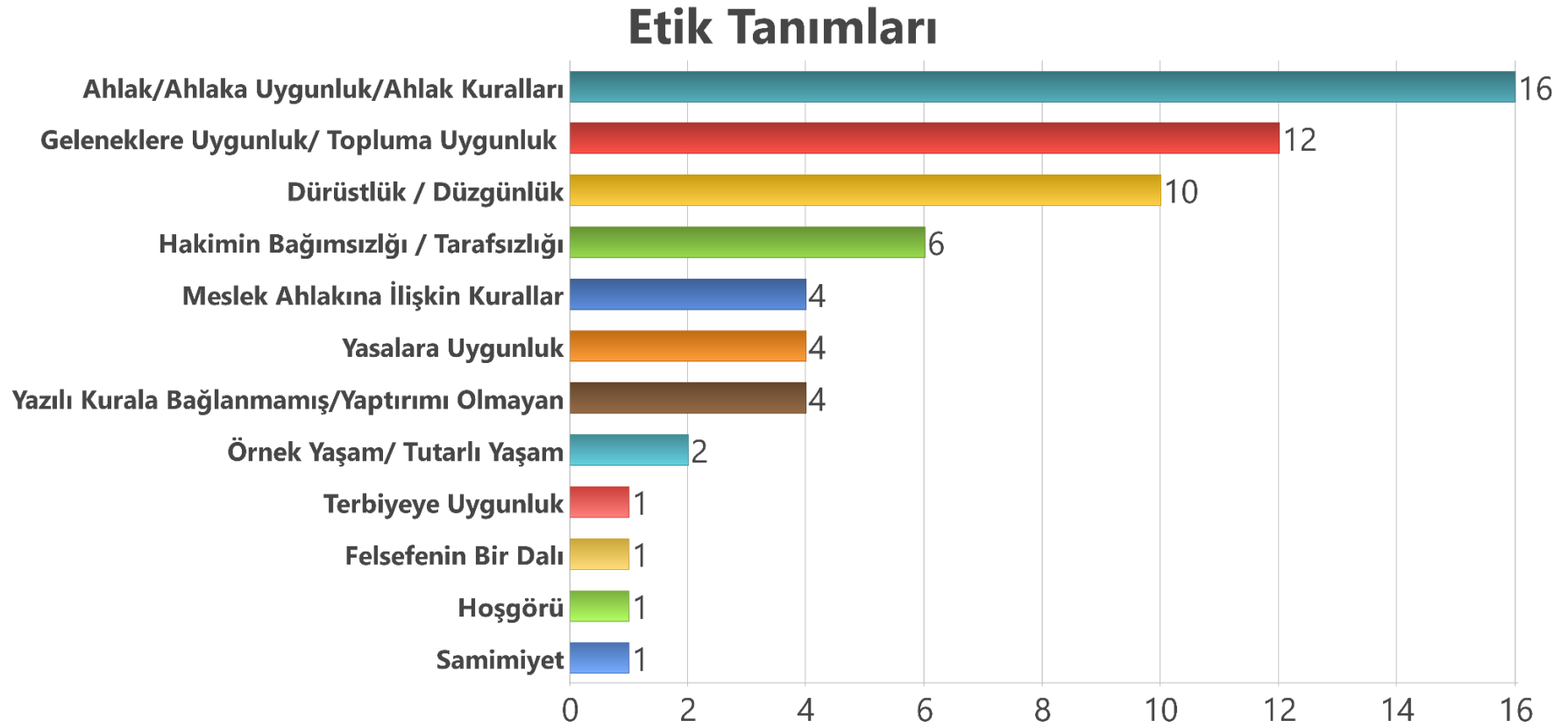
4.2.2.1. Katılımcıların Etik Kavramını Tanımlamaları

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere etik, tanımlanması güç bir kavram olarak farklı zihinlerde pek çok farklı anlama gelebilmektedir. Araştırma sonuçlarının da bu duruma koşut bir özellik sergilediği görülmüştür. Yapılan kodlamalar ve bu kodlardan yakın veya aynı anlama gelen ifadelerin birleştirilerek kategorizasyon işlemi yapılması sonrasında 38 katılımcıdan toplamda 12 tanıma ulaşılmıştır. Bu sırada hiçbir veri kaybı yaşanmaması hususunda dikkatli davranılmış, tümevarımsal kaygılarla yapılabilecek gereksiz kod birleştirmelerinden kaçınılmıştır. Zira tanımlamaların çeşitliliği, etiğin hakimler tarafından nasıl algılandığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Katılımcılara etik denildiğinde ne anladıkları, akıllarına ilk ne geldiği sorulduğunda, yanıtlarda en sık kullandıkları ifade Şekil 12’de ve Şekil 13’de görüleceği üzere “ahlak/ahlaka uygunluk/ahlak kuralları” biçimindedir. Bu durum, yani etik ve ahlakın bağdaştırılması literatür taramasında da bahsedildiği şekilde ahlak ve etik arasındaki sınırların belirsizliği ve anlam karmaşası yaşanmasından kaynaklı olarak beklenen bir sonuçtur. Aralarındaki farkın kavranması önemlidir; ancak, etik ve ahlakın birbirlerinin açıklamalarında kullanılmalarının tabii olduğu da unutulmamalıdır.

Şekil 12. Katılımcıların Etik Tanımları Koduna İlişkin Model

Şekil 13. Katılımcıların Etik Tanımları

Katılımcıların etik algılarını anlamayı hedefleyen soruya ait kod-alt kod bölümler modelinde de kodların frekanslarına göre en sık kullanılanı en aza doğru sıralamaları görülebilmektedir (Şekil 12). Ana koddan alt kodlara giden doğruların kalınlığı frekans yoğunluğunu göstermektedir. Yani en sık kullanılan ifadenin “ahlak/ahlaka uygunluk/ahlak kuralları” olduğu Şekil 10’da da rahatlıkla görülebilmektedir.

En sık kullanılan ikinci ifade “geleneklere/ topluma uygunluk” olurken, üçüncü ifade ise “dürüstlük/ düzgünlük” olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bu ilk üç ifadenin frekanslarının toplamına bakıldığında diğer cevaplardan uzak ara önde oldukları görülmektedir.

Karşılaştırmalı analizler sonucunda elde edilen çapraz tablolar incelendiğinde görülmektedir ki, eğitim durumu, cinsiyet, yüksek yargıda görev alma gibi değişkenler, katılımcıların etik tanımlamalarında anlamlı farklılıklar oluşmasına yol açmamaktadır.

Yaş değişkenine ait çapraz tablo incelenirken Tablo 2’de toplam satırındaki rakamlar toplam “kodlu bölüm” sayısını, belgeler satırı ise toplamda “kodlama yapılmış belge” sayısını (yani çalışmamızda her bir belge bir katılımcıya ait olduğu için katılımcı sayısı olarak düşünülmelidir) ifade etmektedir. Daha sonra görülecek çapraz tablolar değerlendirilirken de bu bilgi göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 2. Katılımcıların Etik Tanımlarının Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Etik Tanımları					
✚ Ahlak/ ahlaka uygunluk/ ahlak kuralları	2	8	4	2	16
✚ Dürüstlük/ düzgünlük	2	3	4	1	10
✚ Felsefenin bir dalı			1		1
✚ Geleneklere uygunluk/ topluma uygunluk	2	6	2	2	12
✚ Hakimin bağımsızlığı / tarafsızlığı		3	1	2	6
✚ Hoşgörü		1			1
✚ Meslek ahlakına ilişkin kurallar			2	2	4
✚ Samimiyet				1	1
✚ Terbiyeye uymayan		1			1
✚ Yasalara uygunluk	1	3			4
✚ Yazılı kurala bağlanmamış/ yaptırımı		1	1	2	4
✚ Örnek yaşam/ tutarlı yaşam		1		1	2
∑ TOPLAM	7	27	15	13	62
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

Yaşlara göre cevapların dağılımı incelendiğinde, her yaş aralığından katılımcının “ahlak/ahlaka uygunluk/ahlak kuralları” ifadesini kullandığı Tablo 2’de görülmektedir. Aynı şekilde “geleneklere uygunluk/ topluma uygunluk” ve “dürüstlük/ düzgünlük” ifadeleri de her yaş grubunda dile getirilen yanıtlar olmuşlardır.

Bununla birlikte etiği “yasalara uygunluk” olarak tanımlayan dört katılımcının 80-89 ve 70-79 yaş aralığında olduğu, etiği “meslek ahlakı” ile bağdaştırılanların da daha genç grup olan 50-59 ve 60-69 yaş grubunda olduğu göze çarpmaktadır. Etik kavramının son yıllarda meslek etiği bağlamında kullanılmasının gittikçe yaygınlaşmasına paralel olan bu dağılım aynı zamanda etik ve hukuk kurallarını zihinlerinde birleştiren katılımcıların yaşça daha büyük grupta olmasını da anlamlı kılmaktadır.

Aşağıdaki alıntı matrisinde örnek olarak seçilen “ahlak/ahlaka uygunluk/ahlak kuralları” ifadesini kullanan katılımcılar ve kullanım biçimleri hepsini bir arada görebilmek amacıyla verilmiştir.

Tablo 3. Ahlak/Ahlaka Uygunluk/Ahlak Kuralları Alt Kodunun Yaşa Göre Düzenlenmiş Alıntı Matrisi

Etik Tanımları / Yaş	Yaş = 80-89 arası (N=6)	Yaş = 70-79 arası (N=15)	Yaş = 60-69 arası (N=8)	Yaş = 50-59 arası (N=9)
Ahlak/ahlaka uygunluk/ ahlak kuralları	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ahlak anlamaktayım (K3) ✚ Ahlak (K31) 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ahlaka uygunluk (K2) ✚ Ahlak olarak değerlendiriyorlar (K8) ✚ Ahlak kuralları (K9) ✚ Ahlaktan ayrı olmakla birlikte ahlakın üzerine oturuyor (K12) ✚ Ahlakilik etik demek aslında (K13) ✚ İnsan ahlakına uygun kurallar (K15) ✚ Etik iyi ahlak her alanda. Etik sahibi hakim iyi hakim. Yunanca 'da ahlak demek sonuçta (K18) ✚ Ahlak eski tabirle (K28) 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ahlaki davranış biçimi (K20) ✚ Ahlak kuralları (K24) ✚ İlk akla gelen ahlak (K25) ✚ Ahlak (K33) 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ahlak (K11) ✚ Etik ahlaktır (K22)

Katılımcıların aynı anda birden fazla tanım yapabildikleri de göz önünde bulundurulduğunda bazı katılımcılar ilgili soruyu kendi ifadeleri ile şu şekilde yanıtlamışlardır:

“Hem yasalara uygunluk, hem ahlaka uygunluk hem de geleneklere uymayı önemli bulurum ben” (K2).

“Ahlak olarak değerlendiriyorlar ama o mesleğin ahlaka, hukuka hatta ülke töresine uygun olup olmaması” (K8).

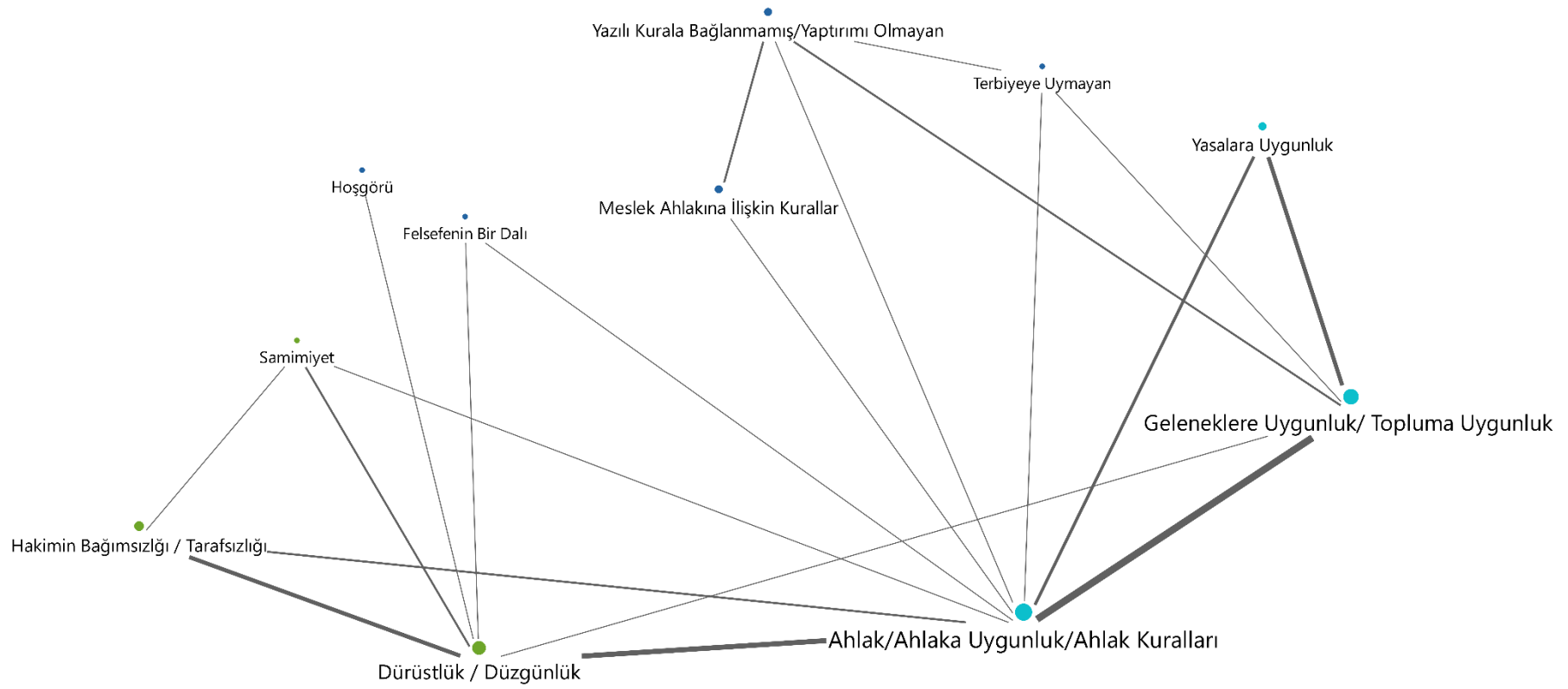
“Etik kelime anlamı ahlak. Düzgün insan olmaktır. Namus, samimiyet anlarım” (K11).

“İnsanlar arasında uygulanan, bu uygulamanın en doğru şey olduğu ifade edilen, yazılı kurala bağlanmamış, müeyyideye tabi tutulmamış, yasak da edilmemiş. Ahlakla ayrı olmakla birlikte ahlakın üzerine oturuyor. Ahlak daha oturmuş bir değer. Etik, terbiyesiz değil ama terbiyeye uygun da değil” (K12).

“Yaptırım olmayan ama herkes tarafından uyulması zorunlu kabul görmüş genel kurallar” (K17).

“Etik ahlaktır. Terminolojide meslek ahlakı olarak kullanılıyor çok doğru olmamakla birlikte” (K22).

Kodlar arası ilişkilerin incelenmesi aşamasında ise MAXQDA’ın kod-ilişkiler tarayıcısı özelliğinden yararlanılmıştır. Burada fiziken birbirine yakın olan kodlar yani aynı cevap içinde geçen kodlar tarandığında kodlar arası bazı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Birbiriyle en yakın olan iki kod “Ahlak/ahlaka uygunluk/ahlak kuralları” ve “geleneklere uygunluk/topluma uygunluk” olarak belirlenmiştir (şekil 14). Yani kısaca “ahlak” ifadesini kullanan katılımcıların büyük bölümü aynı zamanda “geleneklere uygunluk” ifadesini de kullanmışlardır. Benzer biçimde, ilişki yoğunluğu daha düşük olmakla birlikte “ahlak” ve “dürüstlük/düzenlilik”; “ahlak” ve “yasalara uygunluk”; “geleneklere uygunluk” ve “yasalara uygunluk” ifadeleri arasında da ilişkiler saptanmıştır (Şekil 14’deki çizgilerin kalınlığı ilişki yoğunluğunu göstermektedir).

Şekil 14. Etik Tanımlamalarındaki Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

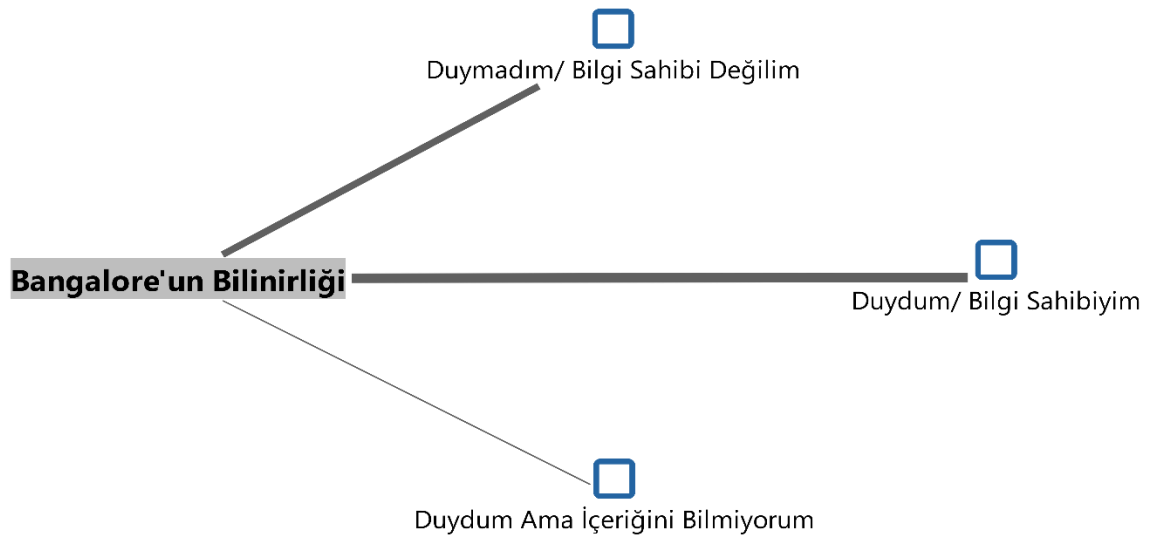

4.2.2.2. Katılımcıların Bangalore Yargı Etiği İlkeleri Hakkındaki Bilgileri

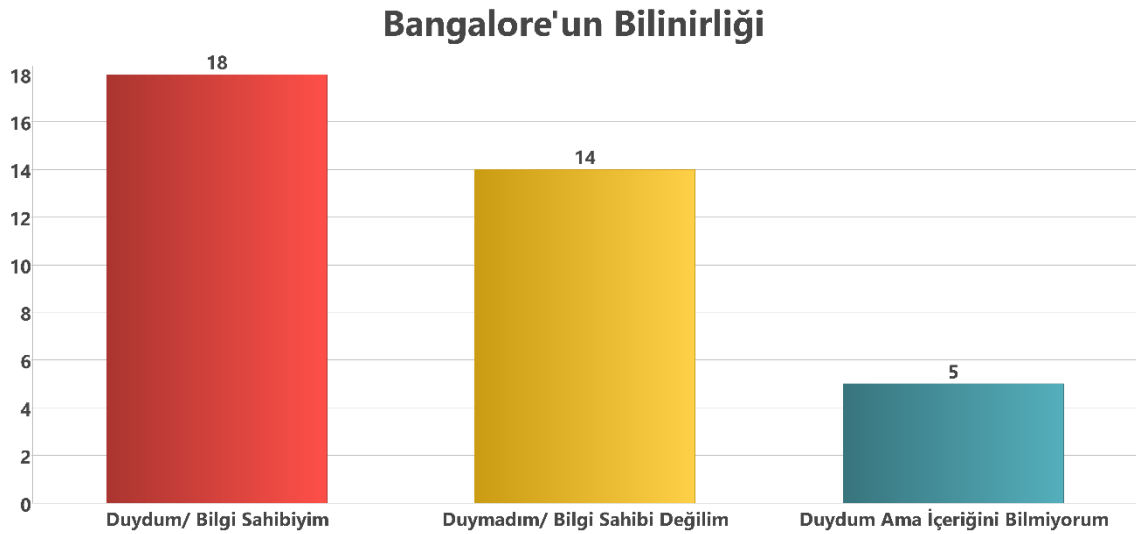
Uluslararası düzeyde yargı etiği ilkelerinin standartlaştırılması yönünde atılan en önemli adımlardan biri olan Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin hakimler arasında ne derecede bilinir olduğunun anlaşılabilmesi pek çok açıdan önem arz etmektedir. Zira belge yargı etiği konusunda hakimlerin rollerine vurgu yapmaktadır. Görüşme yapılan hakimlerin bu konuyla ne kadar ilgilendikleri ve önem verdikleri bilgisine ulaşabilmek hedeflenmektedir.

Anayasa'da (md. 159) belirtildiği üzere hakim ve savcıların özlük işleri hakkında sorumlu kurum olan HSK da 27.06.2006 tarihinde 315 sayılı Kararı ile hakimler için Bangalore Yargı Etiği İlkelerini benimsediğini ve tavsiye ettiğini bütün yargı teşkilatına duyurmuştur (HSK, 2017:55). Dolayısıyla hakimlerin bu ilkelere ne kadar haberdar oldukları, HSK'nın tavsiye kararının etkililiğini de bir ölçüde ortaya koyacaktır.

Bangalore Yargı Etiği İlkeleri hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda katılımcıların yarısından daha azı bu ilkeler hakkında bilgi sahibi olduklarını söylemişlerdir (Şekil 16). Küçük bir grup katılımcı, isim olarak bu ilkeleri duyduklarını ama içeriği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla görüşülen hakimlerin yarısının Bangalore'un içeriği hakkında bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır. Doğrudan hakimleri ilgilendiren ve HSK tarafından duyurulan bu ilkelerin ismini bile duymamış olan hakimlerin sayısının da az olmadığı göze çarpmaktadır.

Şekil 15. Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Bilinirliğine Dair Model

Şekil 16. Bangalore Yargı Etiği İlkelerinin Bilinirliğine İlişkin Frekans Analizi

İlk bakışta akıllara gelen düşünce HSK Tavsiye Kararının duyurulduğu 2006 tarihinden önce emekli olan hakimlerin ilkeleri duymamış olabileceğidir. Ancak karşılaştırmalı analizlerde görölmüşür ki, 2006'dan önce emekli olmuş, Bangalore İlkeleri hakkında bilgi sahibi olan hakimler bulunmakla birlikte 2006'dan çok sonra emekli olmasına rağmen Bangalore İlkelerini ilk kez duyan hakimler de bulunmaktadır. Bununla birlikte, yine de hakimlerin emeklilik yılları günümüze yaklaştıkça Bangalore İlkeleri hakkında bilgi sahibi olanların sayısının arttığı çıkarımı yapılabilmektedir (bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Emeklilik Yılına Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği

Emeklilik Yılı	2000'den önce	2000-2010 arası	2010'dan sonra	Toplam
Bangalore'un Bilinirliği				
✚ Duydum ama içeriğini bilmiyorum		2	3	5
✚ Duydum/bilgi sahibiyim	1	2	15	18
✚ Duymadım/bilgi sahibi değilim	3	8	3	14
∑ TOPLAM	4	12	21	37
# N = Belgeler	5	12	21	38

Aynı şekilde hakimlerin yaşları ilerledikçe İlkelerden haberdar olanların sayısı da azalmaktadır. Örneğin, 80-89 yaş aralığındaki katılımcıların hiçbiri Bangalore İlkeleri hakkında bir fikre sahip değildir (tablo 5).

Tablo 5. Yaşa Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Bangalore'un Bilinirliği					
✚ Duydum ama içeriğini bilmiyorum		2	2	1	5
✚ Duydum/bilgi sahibiyim		6	6	6	18
✚ Duymadım/bilgi sahibi değilim	5	7		2	14
∑ TOPLAM	5	15	8	9	37
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

Eğitim düzeylerine göre bir analiz yapıldığında ise görülmektedir ki, yüksek lisans ve doktora yapanların tümü İlkelerin içeriği hakkında bilgiye sahiptir. Dolayısıyla hiçbir şekilde bilgi sahibi olmayanların tümü de lisans mezunu olanlardır (bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Eğitim Durumuna Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği

Eğitim	Lisans	Master	Doktora	Toplam
Bangalore'un Bilinirliği				
✚ Duydum ama içeriğini bilmiyorum	5			5
✚ Duydum/bilgi sahibiyim	11	2	5	18
✚ Duymadım/bilgi sahibi değilim	14			14
∑ TOPLAM	30	2	5	37
# N = Belgeler	31	2	5	38

Bu verilerden anlaşılmaktadır ki, eğitimlerine devam ederek kendilerini geliştirme yönünde hareket edenler söz konusu etik ilkelere de daha duyarlı olan grubu oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında lisansüstü eğitime devam edenlerin sayısının azlığı (daha önceki kısımda gösterildiği gibi), diğer bazı katılımcıların da dikkatini çekmiştir. İlkeler hakkındaki bilgileri sorulduğunda bir katılımcının kullandığı ifade şu şekildedir:

“Hiç duymadım. Kendini yenilemeyi seven bir meslek grubu değiliz. Aileden aldığımız eğitimle hareket ediyoruz sadece” (K19).

Görüşmeler yapıldığı sırada herhangi bir işte çalışmayanlar arasında da İlkelerin bilinirliği oldukça düşüktür. Buna koşut olarak çalışmakta olan emekli hakimlerin İlkeler konusunda daha bilgili oldukları rahatlıkla söylenebilir (bkz. Tablo 7). Örneğin rektör danışmanı, arabulucu, öğretim üyesi ve hem avukat hem öğretim üyesi gruplarında olan katılımcıların hepsinin İlkelerin içeriği hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Sadece avukatlık yapanlar arasında birkaç kişi İlkeleri duymadığını belirtmiştir. Başta belirtildiği gibi, çalışmayanlar grubunda ise sadece 2 kişi İlkeler hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, iş hayatına devam eden emekli hakimler, hakimlik yıllarında değilse bile sonraki mesleklerini icra ederlerken bir şekilde Bangalore ilkeleri ile tanışmışlardır.

Verilen yanıtlar incelendiğinde bazı katılımcıların Bangalore İlkeleri hakkında detaylı bilgiye sahip oldukları görülmektedir:

“Evet duydum. Bunu hukuk mesleğine yansıttığımızda, yargıda gecikme, avukat-hakim ilişkisi, hakim- taraf ilişkisi, hakim-vatandaş ilişkisi. En çok üzerinde durulması gereken hakim-vatandaş ilişkisidir. Temeli budur. Tarafsızlık ilkesini zedeleyecek görüntü vermesi, yargıyı zedeleyecek her türlü davranıştan kaçınması lazım hakim” (K12).

“Bangalore süreci, hakimde olması gereken nitelikleri belirlemiş” (K14).

“Tabi tabi duydum. Yargıtay’da bize uyarlanıyor” (K20).

Bazı katılımcıların ise Bangalore İlkeleri ile Mecelle’yi ilişkilendirdikleri görülmektedir.

“Bangalore’u duydum evet. Aslında Mecelle’de hepsi var” (K5).

“Kuruldaydım onlar (İlkeler) geldi, gözden geçirdik. Mecelle’deki hakim tanımı gibi. Duyurduk ama unutmüşlardır” (K10).

“Mecelle’de bile yazardı bu ilkeler, şimdi uygulanmıyor. Bangalore’u duymadım ama” (K37).

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Üyesi ve Başkan Vekili Selçuk Hondu ile 14 Şubat 2019’da makamında gerçekleştirilen ve bu çalışmanın konusu ve içeriği hakkında yapılan bir

görüşmede Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nden söz edilirken kendisi de ilkeler ile Mecelle'nin ortak özelliklerinden bahsetmiş ve hatta Bangalore İlkeleri oluşturulurken Mecelle'den etkilenildiğini düşündüğünü de sözlerine eklemiştir:

“Bangalore bizim geçmişimizin tekrarından ibarettir. Nihal Jayawickrama –biz Mecelle'den çok yararlanarak Bangalore'ü oluşturduk- diye de ikrar etti. Mecelle'deki hükümler uygulansa çoğu zaman ortada hiçbir sorun kalmaz”.

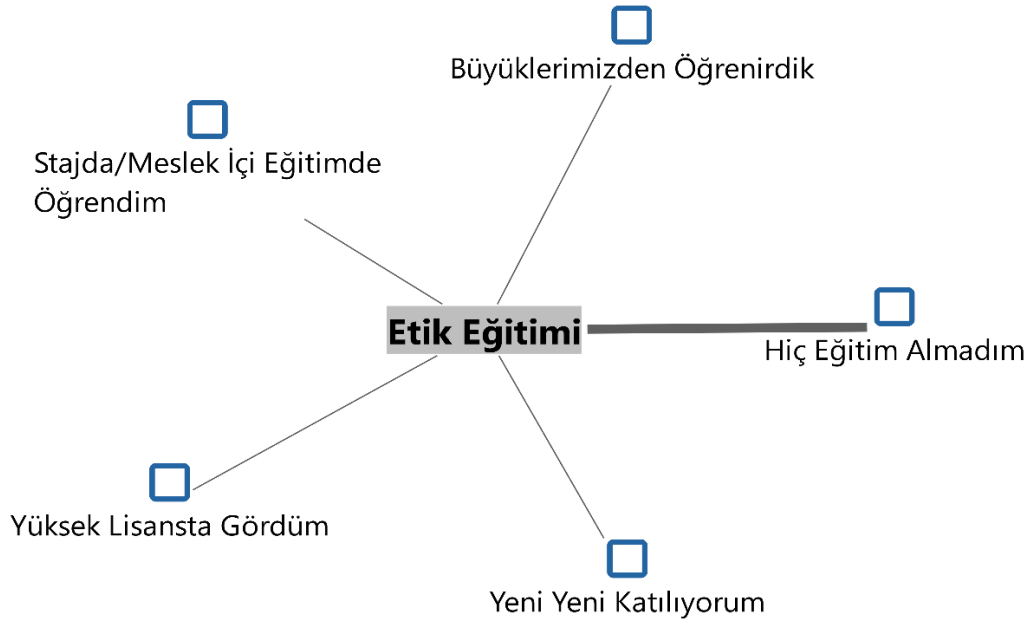
Sonuç olarak, hakimleri bu kadar ilgilendiren bir belgenin hakimler tarafından tanınma düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun diğer olası sebeplerinin neler olabileceği ise başlı başına yeni bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, HSK'nın “yargısal kararlar verilirken bu ilkelerin göz önünde bulundurulmasını” tüm yargı teşkilatına tavsiye ederek duyurmasının çok da etkili bir sonuç doğurmadığı (en azından bu çalışmada görüşülen yargı mensupları açısından) anlaşılmıştır.

Tablo 7. Çalışma Durumuna Göre Bangalore İlkelerinin Bilinirliği

Çalışma Durumu	Çalışmıyor	Rektör Danışmanı	Öğretim üyesi	Avukat	Avukat ve öğretim üyesi	Arabulucu	Toplam
Bangalore İlkelerinin Bilinirliği							
🚩 Duydum ama içeriğini bilmiyorum	3			2			5
🚩 Duydum/bilgi sahibiyim	2	1	3	8	3	1	18
🚩 Duymadım/bilgi sahibi değilim	10			4			14
∑ TOPLAM	15	1	3	14	3	1	37
# N = Belgeler	16	1	3	14	3	1	38

4.2.2.3. Katılımcıların Etik Eğitimleri

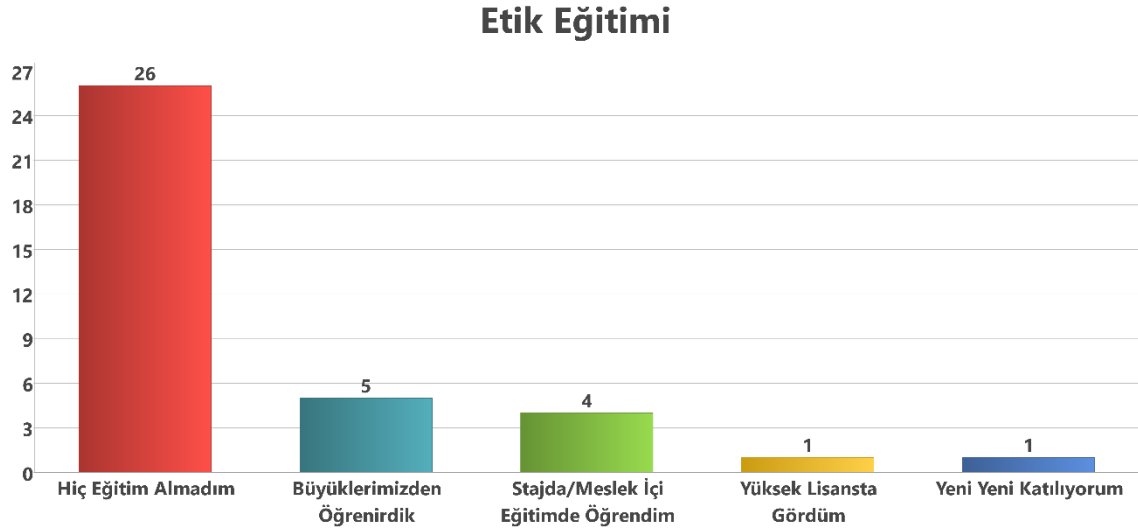
Etik eğitimi, özellikle son yıllarda sıkça kullanıldığı anlamıyla meslek etiği eğitimi olarak ya da lisans ve lisansüstü seviyelerde alınacak dersler bazında düşünülebilir. Moda bir yönelim olarak adlandırılabilir bir biçimde bugün pek çok kamu kurumu çalışanlarına etik alanında eğitimler vermektedir. Örneğin Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK- Etik Kurul) belediyelerden kamu iktisadi teşekküllerine, bakanlıklara kadar pek çok farklı kurumda etik eğitimleri düzenlemektedir (etik.gov.tr, 2019a). Ancak yargı erki tamamıyla Etik Kurul’un çalışma alanının dışında kaldığından yargı kurumlarında Etik Kurul tarafından verilen bir eğitime, Etik Kurul’un istatistiklerinde rastlanmamaktadır (etik.gov.tr, 2019b).

Şekil 17. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Model

Günümüzde pek çok üniversitenin hukuk fakültelerinde lisans eğitimi sırasında “yargı etiği”, “hukuk etiği” ya da benzeri isimler altında etik derslerine eğitim programlarında yer verilmektedir. Bunlara Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi gibi üniversiteler örnek gösterilebilir (Hacettepe.edu.tr, 2019; Ankara.edu.tr; 2019, Bilkent.edu.tr, 2019). Ancak araştırmanın sonuçları göstermiştir ki, katılımcıların lisans eğitimi aldıkları dönemlerde her iki fakültede de (AÜHF ve İÜHF) yargı etiği ile

ilgili bir ders verilmemiştir. Katılımcıların tümü lisans dönemlerinde etik ile ilgili bir ders almadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 18 ve Tablo 8).

Şekil 18. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Frekans Analizi

Bir katılımcı lisansüstü eğitiminde etik ile ilgili bir ders aldığını belirtirken katılımcıların bir kısmı mesleğe başladıktan sonra meslek büyüklerinden bu tip bilgileri öğrendiklerini vurgulamışlardır.

Meslek büyüklerinden öğrenme seçeneği formel bir eğitim olarak kabul edilmediğinde görülmektedir ki, katılımcıların tamamına yakını görüşmenin yapıldığı güne kadar herhangi bir etik eğitimi almamıştır. Doktora yapmış olan katılımcılar da etik ile ilgili bir ders almadıklarını belirtmişlerdir. Sadece bir kişi yüksek lisans eğitimi sırasında etikle ilgili bir ders aldığını söylemiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, lisans olduğu gibi lisansüstü eğitim programlarında da etik kendine yer bulamamıştır.

Tablo 8. Mezun Olunan Okula Göre Etik Eğitimi

Mezuniyet	AÜHF	İÜHF	Toplam
Etik Eğitimi			
✚ Büyüklerimizden Öğrenirdik	4	1	5
✚ Hiç Eğitim Almadım	15	11	26
✚ Yüksek Lisansta Gördüm	1		1
✚ Stajda/Meslek İçi Eğitimde Öğrendim	3	1	4
✚ Yeni Yeni Katılıyorum		1	1
∑ TOPLAM	23	14	37
# N = Belgeler	22	16	38

Hakimlik stajı sırasında ya da atandıktan sonraki meslek içi eğitimler sırasında etik ile ilgili eğitimler aldıklarını söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Hakim adaylarının staj eğitimleri ve görevdeki hakimler için pek çok meslek içi eğitim, Adalet Akademisi tarafından sağlanmaktadır (taa.gov.tr, 2019). Araştırmanın yapıldığı zaman aralığında, hakim adaylarına verilen staj eğitimi dahilinde Adalet Akademisi bünyesinde etik eğitimleri verildiğini de bazı katılımcılar görüşmeler sırasında iletilmişlerdir:

“Hiçbir eğitim almadık. Bu konuda çok titiz davranılması gerek aslında. Akademi kuruldu sonra. Nispeten verilmeye çalışıldı. Ama pratikte de alınmamıştır kesin” (K19).

“Bugün Adalet Akademisinde eğitim var. Bizim zamanımızda yoktu ama büyüklerimizden öğrenirdik” (K30).

Katılımcıların önemli kısmı da etik eğitimi almamalarının önemli bir eksiklik oluşunu vurgulamıştır:

“Hiç ders almadım. Ama olması lazım lisansta” (K10).

“Yargı etiği ciddi şekilde ihmal edilen bir konudur eğitim açısından” (K11).

“Eğitim hiç verilmiyor, verilmedi. Hiç duymadım, yaşamadım. Kişisel davranış biçimi olarak kalıyor bizim mesleğimizde” (K14).

Hukuk camiasındaki yaygın bir görüşe göre ise yargıda etik eğitimi vermek çok gerekli değildir. Zira bu bakış açısındakilere göre etik eğitimi küçük yaşlarda tamamlanmaktadır ve hukuk fakültelerindeki kıymetli ders saatleri etiğe ayrılmamalıdır. Onun yerine yargıda etik eğitimi, meslekten hukukçular tarafından staj eğitimleri sırasında hakim ve savcı adaylarına uygulamadan örnekler vermek suretiyle gayri resmi bir biçimde öğretilbilir. Ama uygulama sırasında görülmektedir ki, hakim ve savcılar stajyerlere etik eğitimi vermek için özel bir çaba göstermemektedirler. Adliyelerde staj eğitimi almakta olan aday hakim sayısının fazlalığı gayri resmi etik eğitimini zorlaştırmaktadır. Daha da önemlisi bu stajyerlere etik davranış konusunda eğitim verecek hakim ve savcının davranışlarında ne kadar etik olduğu konusudur. Etik değerlere saygılı davranışlarda bulunmayan hakim ve savcılar gören stajyerlerin de etik değerlere saygılı olmasının beklenemeyeceği ortadadır. Dolayısıyla daha mesleğin başında bu yetersiz etik eğitimi ile karşılaşılması sonrasında etik dışı davranışların ortaya çıkmasının olağan olduğu kabul edilmelidir (Akın ve Akın, 2014:19-22).

Sonuç olarak, gerek lisans eğitimi sırasında gerekse meslek içi eğitimler ile yargı mensuplarının hem etik hem de yargı etiği ile ilgili bilgilerinin artırılması gereği ortadadır. Önceki kısımlarda ortaya konulduğu üzere etik denildiğinde hakimlerin zihinlerinde ahlak canlanmakta ve etik ile ahlakın farkı bilinmemekte, yargı etiği konusunda ise en temel metinlerden biri olan Bangalore İlkeleri bile hakimler tarafından tanınmamaktadır. Dolayısıyla hem etik kuramı hem de uygulamada yargı etiği konularında yargı mensuplarının eğitimlerine özen gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Etik eğitiminin eksikliği elbette ki yargı sistemimizin tek sorunu değildir ya da başka bir deyişle yargı sistemimizdeki tüm etik sorunlar etik eğitiminin eksikliğine veya yetersizliğine bağlanamaz. Türk yargı sisteminin yapısal bazı önemli sorunları bulunmakla birlikte sonuçta bu sorunların çözümü için de yine etik eğitime başvurulacaktır. Kuçuradi'nin de söylediği gibi etik davranış ilkeleri tam anlamıyla belirlendikten sonra dahi kişiler etik davranmaya zorlanamazlar. İlkeler uygun davranmaya zorlanabilirler ancak etik davranış “her kişinin ancak kendi hesabına öğrenebileceği bir şeydir” (1998:32, 2009a:43). Dolayısıyla etik standartların belirlenmesinden fazlasına ihtiyaç vardır ve bu durumda etik eğitiminin rolü önem kazanmaktadır.

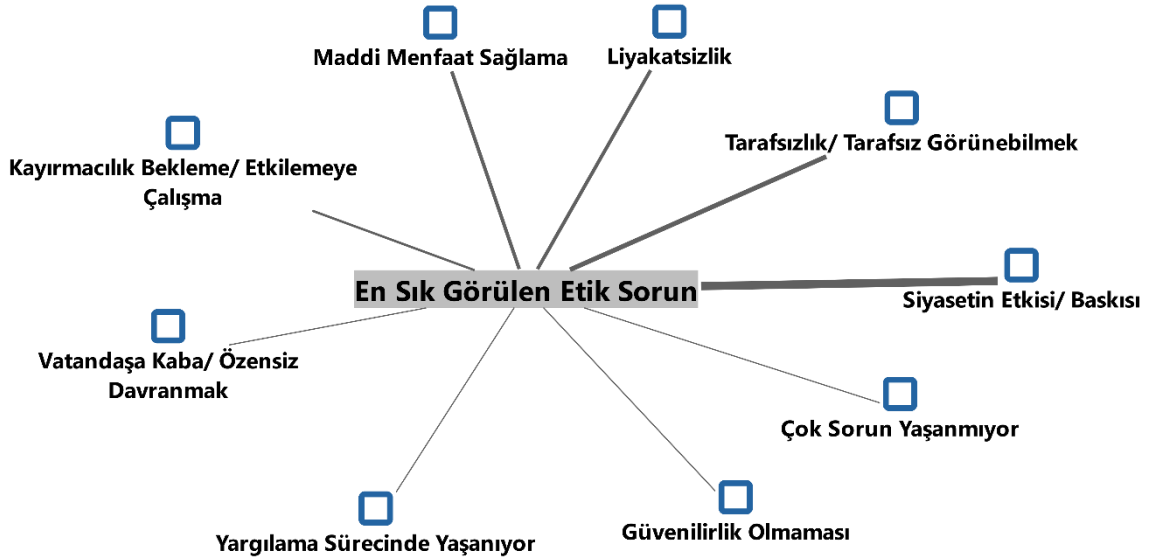
Kodlar arası ilişkiler incelendiğinde ise çok az bağlantı olduğu görülmektedir. Sadece iki kod arasında küçük bir bağlantı saptanmıştır. “Büyüklerimizden öğrenirdik” kodu ile “stajda/meslek içi eğitimde öğrendim” kodları arasında ilişki bulunmaktadır. Staj sırasında meslek büyükleri tarafından verilen eğitimler ile etik eğitimi alındığına inanan katılımcı söylemiyle bu bağlantı ortaya çıkmış görünmektedir (Şekil 19).

Kod Sistemi	Etik...	Büyüklerimizden...	Hiç ...	Yük...	Stajda/Meslek...	Yeni...	TOPL...
Etik Eğitimi							0
Büyüklerimizden Öğrenirdik					2		2
Hiç Eğitim Almadım							0
Yüksek Lisansta Gördüm							0
Stajda/Meslek İçi Eğitimde Öğrendim		2					2
Yeni Yeni Katılıyorum							0
TOPLAM	0	2	0	0	2	0	4

Şekil 19. Katılımcıların Aldıkları Etik Eğitimlerine İlişkin Kodlar Arası İlişkiler

4.2.2.4. Yargıda En Sık Görülen ve En Önemli Etik Sorunlar

Hakimlere göre, Türk yargısında en sık karşılaşılan ve en önemli etik dışı davranışların neler olduğu, yargı sisteminin karar makamını temsil eden hakimlerin bakış açısını ortaya koyması sebebiyle oldukça önemlidir. Yargıdaki etik sorunların bir kısmı hakim, savcı ve avukatların kişilik özellikleri ve bu kişilik özellikleri sebebiyle sergiledikleri davranış ve tutumlardan kaynaklanmaktadır. Ancak, Türk yargı sisteminin bazı sorunları da kişilerden bağımsız olan yapısal sorunlardır. Bu yapısal sorunların önemli bir kısmı da kuvvetler ayrılığına gereken önemin verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Burada Karl Otto Apel’in etik sorunları mikro etik sorunlar ve makro etik sorunlar olarak ikiye ayırdığı sınıflandırması akla gelmektedir (Tepe, 2017:87). “Yargıda en sık görülen etik sorunlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplarda da bu mikro ve makro etik sorunların hangileri olduğu görülebilmektedir (şekil 20). Örneğin siyasetin etkisi, kayırmacılık bekleme, yargıda güvenilirlik olmaması ve liyakatsizlik makro sorunlar olarak nitelendirilebilecekken; maddi menfaat sağlama, vatandaşlara kaba davranma gibi sorunlar yargıda görülen mikro etik sorunlar olarak sınıflandırılabilir.

Şekil 20. Yargıda En Sık Görülen Etik Sorunlara İlişkin Model

Yargıda etikten bahsedebilmek için öncelikle birtakım dış şartların oluşması gerekmektedir. Yargının adil davranabilmesi için ilk koşul kendi kararlarını kendisinin verebilmesidir kuşkusuz. Bunun için de yargının özellikle siyasetten bağımsız davranabilme yetisine sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde araştırmada yer alan pek çok katılımcının da belirttiği gibi hakim ve savcılardan kahramanlık beklenmiş olmaktadır. Burada asıl olması gereken, yargılama faaliyetinin kahramanlık gerektirmeyen bir eylem haline gelmesidir (Tepe, 2017:88). Yargı bağımsızlığından gerçekten söz edilebilmesi için hakimlik teminatının da tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir. Katılımcıların bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Hakimin yer güvencesi olmadıkça bağımsızlık zor. Biz hakimliği kahramanlık olarak yaptık” (K8).

“Kahramanlık yapması beklenemez hakimden. Baskı altındaysa siyasal ya da hiyerarşik, davadan çekilmelidir” (K14).

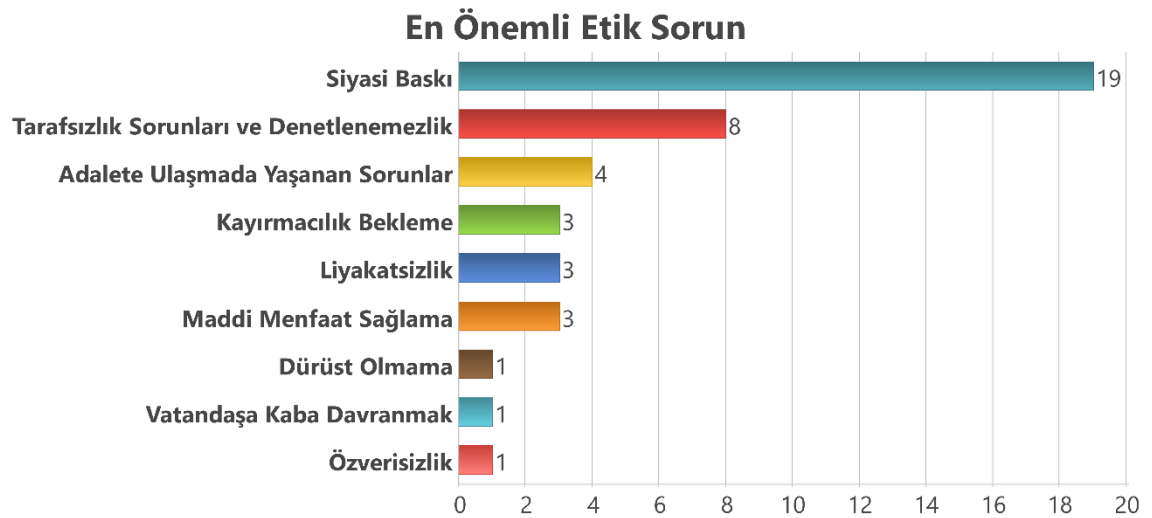
“Güçler ayrılığı yok oldu. Bu her şeyi etkiledi. Bu şartlar altında etik kurallara uyulmasını beklemek de mümkün değil. Kahramanlık yap demiş oluyoruz” (K27).

“Bugün medya bile yargıcı yönlendiriyor. Yargıyı teminatsız bırakırsanız bağımsız olamaz. Yargıçtan kahramanlık beklemeyeceksin teminat vereceksin. En büyük sorun bu. Etik, hakim teminatının olmadığı, yürütmenin yargı üzerinde etkili olduğu durumlarda zaten ortadan kalkmış oluyor” (K34).

Türkiye’de uzun yıllardan beri süregelen yargının yürütmenin etkisinden çıkarılması tartışmalarında, HSK’nın kuruluşu ve yapısı da daima gündemde olan bir konudur. Araştırmanın sonuçlarına göre de yargıda en sık karşılaşılan sorun siyasetin yargıya olan etkisidir. Katılımcıların yarıya yakını siyasetin yargı üzerindeki etkisinin azaltılması gerektiğini belirtmiştir.

Şekil 21. Yargıda En Sık Görülen Etik Sorunlara İlişkin Frekans Analizi

Şekil 22. Yargıda Görülen En Önemli Etik Sorunlara İlişkin Frekans Analizi

Katılımcılar yargıdaki en önemli sorunları dile getirdiklerinde de yine siyasi baskının en sık verilen cevap olduğu görülmektedir. Yani en önemli etik sorun olarak değerlendirilen siyasi baskı aynı zamanda yargıda en sık görülen etik problemdir. İki grafikte oldukça fazla ortak nokta bulunmaktadır. Grafikler birlikte incelendiğinde (Şekil 21 ve Şekil 22) neredeyse aynı maddelerden oluştuğu göze çarpmaktadır. Katılımcılar siyasetin yargıya etkisinin ne denli kritik bir durum olduğunu iki soruda da çeşitli ifadelerle iletmişlerdir:

“(En önemli sorun) şu an için hakimlerin tayin, azledilme korkusuyla siyasetin çok etkisinde kalmaları” (K10).

“Yargılamaya yapılan müdahale en önemlisi. Sade vatandaşın hoş görülür belki ya da meslektaşın ama en büyük sorun üstünüzden ya da siyasetten gelen baskıdır. Kuvvetler ayrılığı içinde yargının yerinin iyi kavranması lazım” (K15).

“Eskiden siyaset yargı üzerinde en az etkisi olan meslek grubuydu. Şimdi gölgelerinden korkuluyor. Mesleğe alımdan başlıyor. Bu işi doğru yaptığımda, devleti arkamda hissetmeliyim. Ama bugün yargı kişilerin inisiyatifine bırakılmış halde” (K19).

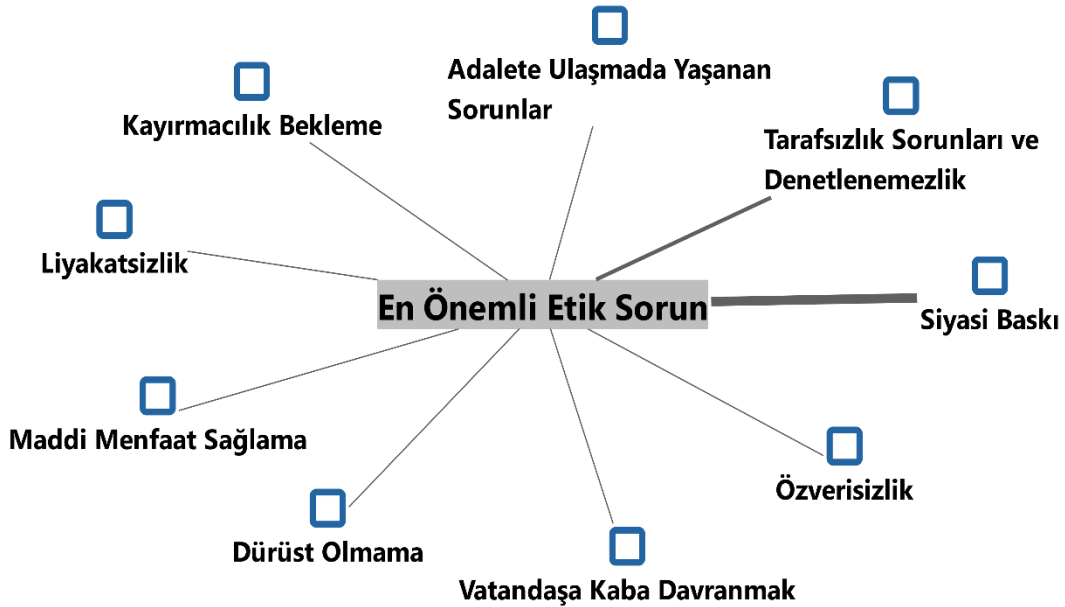
“(En önemli sorun) yargıçların kendini bağımsız hissetmemeleri, teminatsız görmeleri ve bu konuda hukuka uygun karar verememeleri” (K23).

“Asıl sorun yargının siyasallaşması. Siyasi iktidarın görüşleri doğrultusunda hareket etmeyi etik sayıyor hakimler” (K26).

“Hakimlerin siyasi iktidarın baskısında olması, eskiden de vardı Menderes döneminde ama şimdi daha büyük boyutlara geldi. Ben bazı dosyaları, davaları takip ediyorum, ben olsam beraat veririm diyorum, 14 sene ceza alıyor” (K31).

“(En önemli sorun) Yargıyı etkileme. Yargıtay’da daireler kapatıldı, açıldı, istenilen kararı vermedikleri için. Bağımsızlık ve tarafsızlık yok. Bunlar olmayınca hiçbir şeyden sonuç alamazsın.” (K35)

“Şimdiki dönemde ise yargı bağımsızlığı kalmadığı için her şey oluyor. Bizim zamanımızda daha onurlu hareket edebiliyordu hakimler. Artık hakimlik teminatı yok. HSK ’nın yapısı değişti, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi seçim yöntemleri değişti. Ben hakim olmadan önceki süreçte teminat vardı. Bağımsızlık yoksa, etiği de konuşmak boş” (...) Herkes bir ürkeklik içinde. Korku içinde adalet nasıl sağlıklı olabilir?” (K36).

Şekil 23. Yargıda Görülen En Önemli Etik Sorunlara İlişkin Model

Yargının etik olabilmesi sadece siyaset ile ilişkileri bazında da değerlendirilemez. Sosyal ve ekonomik faktörler de yargının etik ve adil kararlar vermesini etkileyebilir. Bu noktada “maddi menfaat sağlama” olarak bahsettiğimiz sorunun her iki grafikte de yer aldığı görülmektedir. Bu cevap zihinlerde ekonomik sorunlar ile bağdaştırılabilir. Hakimlerin ekonomik özgürlükleri tam anlamıyla sağlanamamış olabileceğinden etik dışı davranışlara yöneldikleri akla gelebilir. Ancak, ileriki kısımlarda görüleceği üzere yargıdaki etik sorunların kaynaklarının neler olabileceği sorusu yöneltildiğinde katılımcıların verdikleri cevaplar arasında ekonomik sorunlar ya da hakimlerin maaşlarının düşük olması gibi konulardan hiç bahsedilmediği görülmektedir. Yani hakimler sık görülen bir etik sorun olarak aktardıkları maddi menfaat sağlanması durumunu hakimlerin ekonomik haklarının zayıf olmasına bağlamamaktadırlar. Hatta birkaç katılımcı bu konudaki düşüncelerini açıkça belirtmişlerdir:

“(…) Ekonomik özgürlük önemli. Ama İngiltere’deki gibi olsa, köküne kibrit suyu da ekeriz”, “(…) gözü tok olmak önemli. Yoksa maaş ne kadar artarsa artsın sonuç değişmez” (K18).

“Benim şuyum yok diye hayıflanmayacak (hakim). O zaman tüccar olsaydın derler adama. Devlet bu kadar veriyor” (K21).

“Maaşların düşüklüğü yalan bir kere. Kendi değerleri düşükse bu başka bir mesele” (K22).

“Hakimlerin maaş durumları da fena değil” (K30).

“Eskiden maaşlar azdı onu söyledik ama şimdi az da değil” (K37).

Sonuçta katılımcılar, parasal ilişkilerle yargı kararlarının etkilenmesini daha çok hakimlerin kişisel etik anlayışları ile bağlantılı olarak yorumlamaktadırlar.

Toplumsal koşullar da yargının etik davranabilmesinin önündeki önemli engeller olabilmektedirler. Vatandaşların yargıya duydukları saygı ve güvenin azalması, ya da toplumda yerleşmiş bulunan kayırmacılık bekleme hastalığı yargıyı etkilemektedir. Her iki grafikte de görülebileceği gibi (Şekil 21 ve Şekil 22) kayırmacılık bekleme ve yargıyı etkilemeye çalışma anlayışının toplumda yerleşmiş olması yargının etik olabilmesi konusunda sorun teşkil etmektedir. Katılımcılardan bazıları bu durumu şöyle dile getirmişlerdir:

“Davacılar bir türlü hakime ulaşmaya çalışıyorlar. Etkilemeye çalışıyorlar. Davacı avukat seçerken bile hakimlere ulaşabiliyor mu diye bakıyor. Eskiden beri böyle. Avukat hakim adına para istiyor. Çok sık olan bir şey. Önlenmesine imkan yok” (K10).

“Türk toplumunda insanlar, adamını bulunca işini yapacağına inandığı için mahkemeyi etkilemeye çalışıyorlar. Kayırmacılık bekleme yerleşmiş. Herkes torpil bekliyor. Mesleğe girişte, dava yürürken, her zaman. Tavassut peşinde herkes” (K27).

“Birileri hakkına razı olmayıp onu elde etmek için böyle davranışa giriyor. Önce talep oluyor arz talep meselesi. Etik dışılık toplumumuzun temelinde var. Sen olsan yapmaz mısın diye bakıyor herkes. Türk insanının gerçekten hak, adalet talebi yok. Kendisi için adalet istiyor sadece. Yaptırımlarımız da eksik. Etik dışı davranan kişi korunuyor meslektaşları tarafından da” (K29).

Toplumda yerleşmiş olan bu kayırmacılık bekleme anlayışının aynı anda hem sebebi hem de sonucu olarak da yargı kararlarına güvenilirliğin azalması durumu ortaya çıkmaktadır ki katılımcılar da benzer ifadelerle bunu tespit etmişlerdir:

“(En önemli etik sorun) güvenilirlik olmaması. Öngörülebilir bir yargı yok şu an. Yargı kararlarının insanlar tarafından doğru olduğuna inanılması lazım, bu yok” (K24).

“Yargı bugün toplumun güven duygusunu kaybetmiştir” (K34).

Liyakat sorunları da katılımcıların belirttikleri sık görülen ve önemli sorunlar arasında üst sıralarda yer almaktadır. Araştırmadan anlaşıldığına göre hakimlerin iyi eğitim almamaları ile başlayan bu sorun, kendilerini geliştirmemeleri sonucunda giderek büyümektedir. Zira işinde iyi olmayan hakim, vatandaşlar ile olan ilişkilerine bunu yansıtmaktadır. Ayrıca hakimlerin mesleki hayatları için gerekli özveriye göstermemeleri de emekli hakimler tarafından bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bir yandan siyasi baskılarla da bağlantılı olan bu durum hakimlerin ifadelerine göre en çok mesleğe alımlarda ve yükselmelerde ortaya çıkmaktadır.

“Kariyer anlamında iyi bir yetişme yok. (...) Eğitim düzeyi çok düşük. İmla kurallarını bilmeyen hakimler var” (K10).

“Yargıçlar hayatlarını değil mesleklerini yaşarlar. Gerçek yargıçta bu endişe hep vardır. Ama şimdi çok bozuldu. Şimdiki bu hiç düşünmez. Konuya hakim olmayan yargıç farklı şekillerde davranır, bağırır çağırır. Ankara’da bile çok deneyimsiz hakim var” (K15).

“İnsanlar üzerine düşen işi yapmıyor. Ortaya çıkmayacağını düşündüğünde her şeyi yapmaktan çekinmiyor. Mesleğe atandıktan sonra kendini geliştirmek için mesleki çalışma yapmıyor. (...) (En önemli sorun) son yıllarda aynı zamanda suç teşkil eden, tarafgirlikle liyakatsiz atamalar” (K17).

“Bu ülkedeki çocukların gelecek ümitleri ellerinden alındı. Fırsat eşitsizliği hep vardı ama çalışarak bunu aşabileceğimize inanırdık. Adil seçim düzenine, açılan sınavlardaki fırsat eşitliğine inanırdık ve çok ümit yaratırdı bu. Hakimliğe giriş bu şekilde. Çok geniş alana yayıldı adaletsizlik. Bu devleti sahipsiz bulabiliriz birkaç yıl sonra” (K22).

“Ehliyetsiz ve liyakatsiz yargıçlar atanarak da yargı sistemi bozulmuştur. (...) Hiç deneyimi olmayan, daha önceden siyasi partiye angaje olmuş kişiler yargıç olarak atandılar. Bunlardan etik bekleyebilir misiniz?” (K34).

“(En sık görülen etik sorun) tecrübesiz hakimlerin büyük şehirlere atanması. 160 kişiyi birden atadılar. Burası Yargıtay, en üst yargı merci” (K37).

“Etik kurallara aykırılık mesleğe girişte başlıyor. Liyakat ve bilgiyle yükselme olmadıkça istediğin kadar kural koy. Sen birinin hakkını yiyebiliyorsan zaten etik olamazsın. (...) Liyakatli olsa girişler, etik dışı olanlar çabuk belli eder kendini. Liyakatsizlik en büyük sorun.” (K38).

Tarafsızlık sorunları da katılımcıların sıkça belirttikleri sorunlar arasındadır. Bazı hakim ve savcıların objektiflikten uzak, yanlı davranış sergileyecek şekilde hareket ettikleri düşüncesi katılımcılar arasında yaygındır. Taraflarla ilişkilerin özellikle taşrada daha da dikkat edilmesi gereken bir konu olduğu yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca hakimlerin tarafsız davranması yanında tarafsızlığının herkes tarafından görülebilir olması gerektiği de katılımcıların dikkat çektiği konular arasındadır:

“(Tarafsızlık sorunları ile) çok karşılaştım. Bu da adaleti çok zedeliyor. Semboldeki o eli gözü bağlı figür gibi olmuyor artık. Son zamanlarda artık davacıların isimleri, görevleri soruluyor heyetlerde. Normalde sorulmazdı. X partili biri X partili sanığın yanına geçiyor, bu da çok oluyor. Bazı hakimlerin davacılarla yemeklere çıkması o kadar çok olurdu ki taşrada. İspatlanması da çok güç. Hiç ortaya çıkmazdı”(K10).

“(Hakimin) tarafsız olması yetmez, tarafsız görünmesi de gerekir ilkesi noktasında etik ihlal var” (K16).

“En önemlisi yargıçların herkese eşit davranmamasıdır. Bükemediği bileği öpmesidir. Siyasi düşüncelerini kararlarına yansıtmayacaksınız. Hatta tarafını belli edip korunmayı beklemesi de böyledir” (K21).

“Yargıcın tarafsız olmaması en önemli sorun. Tarafsızlık yitirilirse, en etik dışı durum ortaya çıkar” (K36).

Aynı zamanda suç teşkil eden bir fiil olan maddi menfaat sağlanması yani rüşvet ile sık sık karşılaşıldığı da araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır. Çıkar ilişkileri kurulması sonucunda maddi menfaat sağlanmasının giderek arttığı belirtilirken bu durumun denetiminin ve ispatının zor olduğu da ifade edilen görüşler arasındadır:

“Rüşvet yemeye başladılar yoğun miktarda. Ve bunu hak görüyorlar” (K11).

“Teftiş Kurulu Başkanının söylediği söz; Ankara değil ama İstanbul’da maddi menfaati denetleyemiyoruz. Çok ispat edilebilir bir şey de değil” (K19)

Her iki konu başlığında kodlar arası ilişkiler incelendiğinde (yakın kodlar) bazı kodlar arasındaki bağlantılar dikkat çekmektedir (Şekil 24 ve Şekil 25). Öncelikle analiz sonuçlarında, en sık görülen etik sorunlar nelerdir sorusuna verilen yanıtlarda kodlar arası ilişkiler oldukça yoğun çıkmıştır. Anlaşılmaktadır ki, pek çok yanıt bir arada kullanılmıştır; yani katılımcılar aynı ifadeleri farklı sıralamalarla kullanmışlardır. Özellikle siyasetin etkisi/baskısı, liyakatsizlik, ve tarafsızlık/tarafsız görünebilmek kodları arasında yoğun bir ilişki bulunmaktadır (bu durum Şekil 26’da daha net görülebilmektedir). Bu durumda, üç ifadenin büyük oranda birlikte kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Sözü edilen ifadeler doğal olarak birbirleriyle bağlantılı olup, aralarında çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Siyasetin yargı süreçlerini etkilemesi sonucunda liyakatsiz uygulamalar ve tarafsızlık sorunlarının ortaya çıkması olağandır. Yanıtlar arası ilişkiler incelendiğinde ortaya çıkan bu sonuç ile de katılımcıların bu bağlantıyı kurdukları ve bu doğrultuda düşüncelere sahip oldukları çıkarımı yapılabilmektedir. Benzer şekilde, en önemli etik sorunların neler olduğu sorusunda da siyasi baskı, tarafsızlık sorunları ve liyakatsizlik yanıtları arasında yoğun bir ilişki bulunmaktadır.

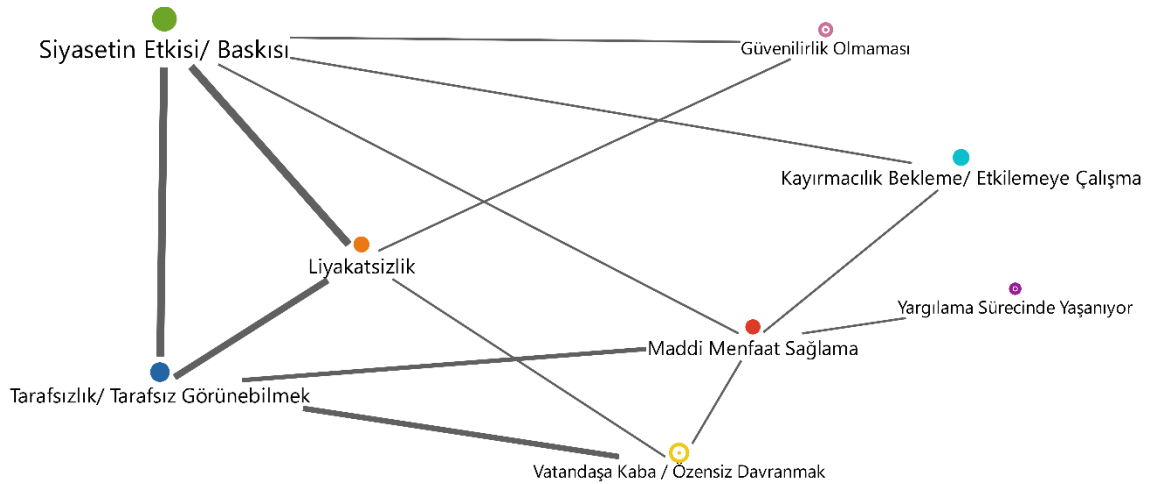
Ayrıca maddi menfaat sağlama kodunun da tarafsızlık ve siyasi baskı başta olmak üzere diğer pek çok kodla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Dürüst olmamanın da siyasi baskı ile ilişkilendirildiği görülürken, vatandaşa kaba davranmanın tarafsızlık sorunları ile bağlantılı algılandığı ve tarafsızlık görüntüsüne zarar verdiği, siyasetin etkisi ve liyakatsizlik sonucunda da yargıda güvenilirliğin azaldığı yorumları kodlar arası ilişkiler incelendiğinde yapılabilmektedir.

Kod Sistemi	En Ön...	Siyasi...	tarafs...	Adale...	Kayır...	Liyak...	Madd...	Dürüs...	Vatan...	Özver...	TOPL...
En Önemli Etik Sorun											0
Siyasi Baskı			6			4	6	2			18
tarafsızlık sorunları ve denetlenemezlik		18									6
Adalete Ulaşmada Yaşanan Sorunlar											0
Kayırmacılık Bekleme											0
Liyakatsizlik		4									4
Maddi Menfaat Sağlama		6									6
Dürüst Olmama		2									2
Vatandaşa Kaba Davranmak											0
Özverisizlik											0
Σ TOPLAM	0	18	6	0	0	4	6	2	0	0	36

Şekil 24. En Sık Görülen Sorunlarda Kodlar Arası İlişkiler

Kod Sistemi	En Sık...	Siyas...	Liyak...	Tarafs...	Madd...	Kayır...	Vatan...	Yargıl...	Güve...	Çok S...	TOPL...
En Sık Görülen Etik Sorun											0
Siyasetin Etkisi/ Baskısı			6	6	4	4			4		20
Liyakatsizlik		17		6					4		17
Tarafsızlık/ Tarafsız Görünebilmek		22	6		4		4				22
Maddi Menfaat Sağlama		4		4		4					12
Kayırmacılık Bekleme/ Etkilemeye Çalışma		4			4						4
Vatandaşa Kaba / Özensiz Davranmak			4	6	4						9
Yargılama Sürecinde Yaşanıyor					4						2
Güvenilirlik Olmaması		4	4								4
Çok Sorun Yaşanmıyor											0
Σ TOPLAM	0	20	17	22	12	4	9	2	4	0	90

Şekil 25. En Önemli Sorunlarda Kodlar Arası İlişkiler

Şekil 26. En Sık Görülen Sorunlarda Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

Karşılaştırmalı analizlerde de her gruptan katılımcının siyasetin yargıya yönelik baskısından söz ettiği görülebilmektedir. Örneğin, yüksek yargıda görev alan ya da almayan; adli, idari veya askeri yargı kollarında çalışmış olan hakimler yanıtlarında siyasetin etkisinden şikayet etmişlerdir. Aşağıdaki tablolarda da bu durum görülmektedir.

Tablo 9. Yargı Kollarına Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun

Yargı Kolu	Adli Yargı	İdari Yargı	Askeri Yargı	Toplam
En Sık Görülen Etik Sorun				
✚ Siyasetin etkisi/baskısı	11	2	2	15
✚ Liyakatsizlik	5	2	1	8
✚ Tarafsızlık/tarafsız görünebilmek	6	1	1	8
✚ Maddi menfaat sağlama	5	1	1	7
✚ Kayırmacılık bekleme/etkilemeye çalışma	3	1	1	5
✚ Vatandaşa kaba/özensiz davranmak	3	1		4
✚ Yargılama sürecinde yaşanıyor	3			3
✚ Güvenilirlik olmaması	1	1		2
✚ Çok sorun yaşanmıyor	1	1		2
∑ TOPLAM	38	10	6	54
# N = Belgeler	29	6	3	38

Tablo 10. Yüksek Yargıda Görev Alma Durumuna Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun

Yüksek Yargıda Görev Alma	Hayır	Tetkik Hakimliği / AYM Raportörlüğü	Evet	Toplam
En Sık Görülen Etik Sorun				
✚ Siyasetin etkisi/baskısı	3	2	10	15
✚ Liyakatsizlik	1	2	5	8
✚ Tarafsızlık/tarafsız görünebilmek	2	2	4	8
✚ Maddi menfaat sağlama	3	1	3	7
✚ Kayırmacılık bekleme/etkilemeye çalışma	1	2	2	5
✚ Vatandaşa kaba/özensiz davranmak		1	3	4
✚ Yargılama sürecinde yaşanıyor		1	2	3
✚ Güvenilirlik olmaması			2	2
✚ Çok sorun yaşanmıyor			2	2
∑ TOPLAM	10	11	33	54
# N = Belgeler	7	8	23	38

Benzer şekilde katılımcıların emeklilik zamanları da cevaplarında siyasi baskıdan söz etmelerini etkileyen bir durum değildir. Hem daha uzak hem de yakın geçmişte emekli olanlara göre de siyasi baskı yargıda en sık görülen ve en önemli sorunların başında gelmektedir. Tüm çapraz tablolarda en sık verilen cevapların siyasetin baskısı yanında liyakat ve tarafsızlık sorunları olduğu anlaşılmıştır. Maddi menfaat sağlama ve kayırmacılık bekleme ya da farklı şekillerde yargısal süreçleri etkileme çabasının da yeni emekli olan katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edildiği göze çarpmaktadır.

Ayrıca yaş, cinsiyet, mezuniyet ya da çalışıyor olma gibi değişkenlerin de verilen cevapları etkilemediği yapılan analizlerden anlaşılmıştır.

En önemli sorunun dile getirildiği kısma ilişkin istatistikler de aynı sonuca işaret ettiği için tekrarı önlemek adına benzer tablolara ayrıca burada yer verilmemiştir.

Tablo 11. Emeklilik Yılına Göre Yargıda En Sık Görülen Etik Sorun

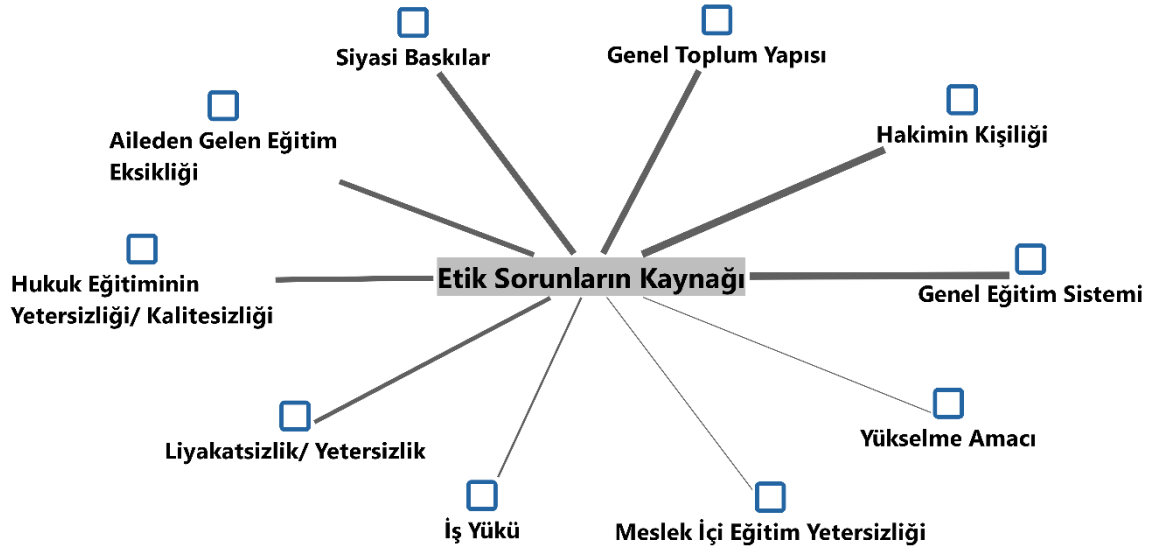
Emeklilik Yılı	2000'den önce	2000-2010 arası	2010'dan sonra	Toplam
En Sık Görülen Etik Sorun				
✚ Siyasetin etkisi/baskısı	3	6	6	15
✚ Liyakatsizlik		4	4	8
✚ Tarafsızlık/ tarafsız görünebilmek		5	3	8
✚ Maddi menfaat sağlama	1	2	4	7
✚ Kayırmacılık bekleme/etkilemeye çalışma	1		4	5
✚ Vatandaşa kaba / özensiz davranmak		1	3	4
✚ Yargılama sürecinde yaşanıyor		1	2	3
✚ Güvenilirlik olmaması		1	1	2
✚ Çok sorun yaşanmıyor		1	1	2
∑ TOPLAM	5	21	28	54
# N = Belgeler	5	12	21	38

4.2.2.5. Yargıdaki Etik Sorunların Kaynağı

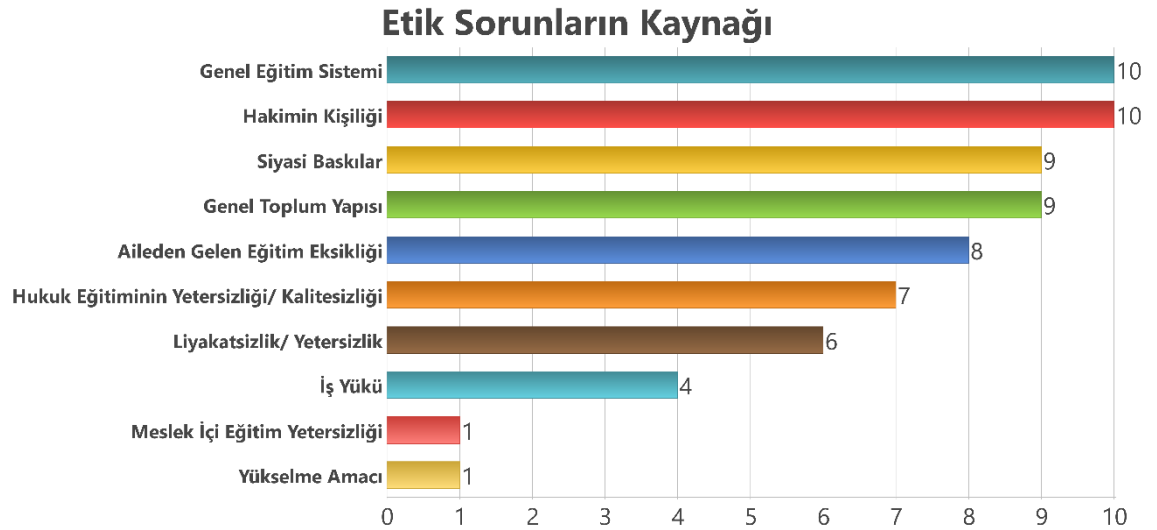
Yargı sisteminde yaşanan etik sorunların birer semptom oldukları düşünülürse temelde yatan esas faktörlerin neler olduğu sorusu akla gelmektedir. Yargıdaki etik sorunların nelerden beslendiğinin ortaya çıkarılması sorunların kökten çözümüne giden yolda önem arz etmektedir. Bu sebeple, katılımcılara yargıdaki etik sorunların kaynaklarının neler olabileceği yönündeki düşünceleri sorulmuştur.

Alınan cevaplar analiz edildiğinde görülmüştür ki, sorunların kaynağında yer aldığı düşünülen, çeşitli başlıklar altında en çok söz edilen konu eğitim olmuştur (Şekil 27 ve Şekil 28). Görüşmelerde, genel olarak, eğitim sisteminde yaşanan sorunlardan hukuk eğitiminin kalitesizliğine, ailede alınan eğitimin öneminden meslek içi eğitimin yetersizliğine sık sık eğitim sorunları konuşulmuştur. Eğitimin yanı sıra toplumsal yapının sebep olduğu sorunlar, siyasi baskıdan ve iş yükünden kaynaklanan sorunlar ve hakimlerin kişisel özellikleri de kök sorunlar olarak verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Liyakatsiz atamalar ve hakimlerin mesleki yeterlilikleri ile görevlerinde

yükselme amaçlı davranışlarının etik sorunlara sebep olduğu da hakimlerin ifade ettikleri görüşler arasındadır.

Şekil 27. Etik Sorunların Kaynağını Gösterir Model

Şekil 28. Etik Sorunların Kaynağına İlişkin Frekans Analizi

Özellikle son yıllarda hukuk eğitiminin kalitesinin düştüğü literatürde pek çok araştırmacı tarafından belirtildiği gibi katılımcılar tarafından da sıkça vurgulanmıştır. Uzun yıllardır

hukuk sistemiyle ilgili pek çok sorunun sebebi olarak iyi yetiştirilememiş hukukçular gösterilmektedir. Hukuk fakültelerinin sayısının hızla artması ancak buna koşut olarak kaliteli eğitim verilememesi sonucunda geleceğin hakim, savcı ve avukatlarının yeterli donanıma sahip olmadan mezun olmaları eleştirilmektedir (EGİAD, 1999:7).

Hukuk fakülteleri, öğrenci sayılarının fakültelerin fiziksel kapasiteleri ile uyumlu olmamasından öğrencileri entelektüel yönden geliştirecek bilimsel faaliyetlerin yapılamamasına; akademik kadrolardaki personelin sayı ve nitelik olarak yetersiz olmasından uygulamaya yönelik eğitim verilmemesine kadar pek çok yönden eleştirilmektedir (Akıncı, 2001:10,21).

Benzer sorunlar staj eğitimi sırasında da yaşanmaktadır. Mahkemelerde deneyimli hakim başına stajyer sayısı yüksek olmakta, dolayısıyla hakim adayları stajdan elde etmeleri gereken kazanımlara ulaşamamaktadırlar. Staj yaptıkları mahkemelerin hakimleri, aday hakimlerle yakından ilgilendiği takdirde stajyerler bu dönemi verimli geçirebileceklerdir; ancak, genellikle hakimlerin iş yükünden dolayı fırsat bulamamaları ihtimali daha yüksek olmaktadır (Akıncı, 2001:44).

Hukuk eğitiminin yetersizliğinin yanında katılımcılara göre daha büyük sorun genel eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Temel eğitimden itibaren öğrencilere kazandırılması gereken davranış biçimlerinin kazandırılmaması sebebiyle etik değerler kişide yerleşmemektedir. Ayrıca, önemli bir grup katılımcı da aileden gelen eğitim eksikliğine dikkat çekmiştir. Bu katılımcılara göre, etik değerler en fazla, küçük yaştan itibaren ailenin vereceği eğitimle kazanılabilmektedir ve bugün yaşanan etik sorunların önemli bir kısmı ailesinden yeterli eğitimi almamış bireyler tarafından yaratılmaktadır. Eğitim eksikliği ile ilgili bazı katılımcıların dikkat çeken ifadeleri şu şekildedir:

“Bugün görüldüğü kadarıyla hukuk eğitiminin kalitesinin düşmesi en büyük sebep. hukuk fakültelerinde hukuk hocası olması gerekir. Alandan kişilerin değil” (K2).

“Uygulamaya ilişkin en ufak bilgi yok hala fakültelerde” (K4).

“Eğitim sorunu. İyi kanun - kötü kanun yoktur derdi bir hocamız. İyi uygulama – kötü uygulama vardır. Uygulayıcı iyi yetişmişse, özgüveni varsa o kanun iyi uygulanma şansına sahiptir” (K13).

“Temeli aslında eğitim sorunu. Temel eğitimden itibaren. Ailede aldığı eğitimden başlanması lazım. Konunun içselleştirilmesi gerekiyor. Biz bir şeyleri hep yapıyormuş gibi görünüp yapmıyoruz. Yazılı mevzuata bile uymuyoruz” (K16).

“Biz davranış biçimi kazandıramıyoruz. Eğitim sistemimizden başlıyor sorun. Bir soru fazla çözersen arkadaşlarını geçersin diye öğretiliyor. Bu da mesleğinize yansır ne yaparsanız yapın” (K19).

“Aile terbiyesi de işin içinde. Temel eğitim de hukuk eğitimi de. (...) Maalesef eğitim yok Türkiye’de, önem verilmiyor. Hukuk fakültelerinin bu kadar çok olması da çok kötü. Hep yerimizde saymamızın sebebi her şeyi hafife almamız. Bizim işimiz zor” (K25).

Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlardan sonra bazı katılımcıların etik sorunların kaynağını hakimlerin kişilik özelliklerinde aradıkları görülmektedir. Bu katılımcılara göre etik değerlere doğuştan sahip olmak çok önemlidir. Etik değerlere doğuştan sahip olmayan kişilerin bu konuda eğitilmelerini de çok mümkün görmemektedirler.

“Genetik çok önemli, ben ona inanırım. Eğitim verilir ama bir yere kadar. Kardeşim avukat, benim adıma para almış bana göndermiş. 25 yıldır görüşmüyoruz. Ben o yüzden tayin oldum” (K10).

“Etik sorunlar insanın kendi yapısı ile ilgili. Dünyanın her yerinde güçlü iktidarlar karşısında idari yargı hep gerilir. Nüfuz sahipleriyle iyi ilişkiler içerisinde olma çabası var insanlarda” (K24).

“Hakimlik yarı tanrılıktır. Ama bizimkiler kendini tam tanrı sanıyor maalesef. Eğitim ve öğretim de çok farklı kaynaklar. Hakkaniyet duygusu doğuştan gelir” (K32).

Yürütmenin yargıya baskısı etik sorunların kaynağı olarak burada da karşımıza çıkmaktadır. Kuvvetler ayrılığının zarar gördüğü ve yargının hak ettiği konuma bir türlü kavuşamadığı düşüncesi katılımcılar arasında yaygındır. Coğrafi teminatın (hakim ve savcılarının istekleri dışında görev yerlerinin değiştirilememesi) bozulması hakimler tarafından etik sorunlara yol açan önemli bir durum olarak görülmekte, yüksek yargıya yapılan toplu atamaların ise yanlış olduğu hakimler arasında yaygın olarak düşünülmektedir. HSK’nın yapılması eleştirilmekte, güvenilirliğini kaybettiği de önemle vurgulanmaktadır:

“(…) (sorunların kaynağı) bağımsızlığı konusundaki siyasi iktidarın baskıları, siyasetin anayasal kurallara uymayarak ilkeli davranmaması. Daha çok dolaylı baskı da olur. Git gide hukuk devletinden uzaklaşıyoruz. Ergenekon, Balyoz ve şimdi Fetö davalarıyla başlayan bir süreç. Medya ve siyaset baskılarıyla doğru kararlar verilemiyor. Sahte deliller karşısında bile beraat kararı veremiyor hakimler. Yargıtay’a 160 yeni üye atandı bu kabul edilemez bir durumdur. Yargı bağımsızlığı ve etiği inanılmaz zedelenmektedir. Anayasa Mahkemesi de baskı altında olduğu için. En birinci düzey kaynak; yürütmenin yargıya baskısıdır” (K14).

“Yargının sorunları çok büyük. Bağımsız olmayan bir yargıda kişilerden etik olmalarını bekleyemeyiz” (K26).

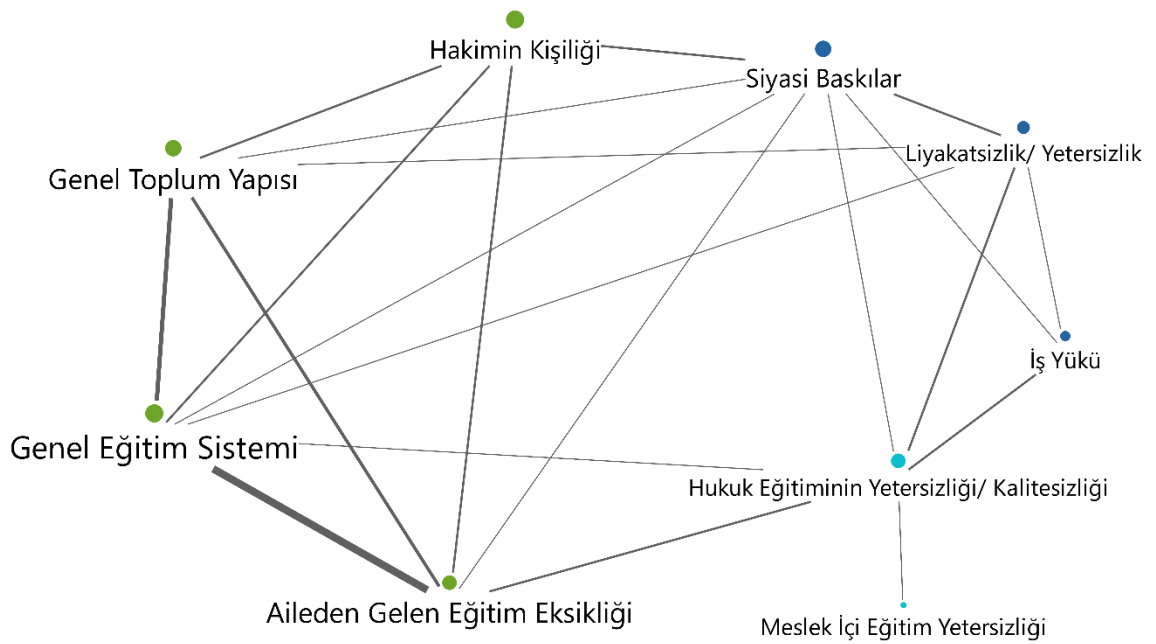
Siyasi baskıların devamında ehliyetsiz ve liyakatsiz kişilerin mesleğe alınmasından kaynaklanan etik sorunların sayısının da az olmadığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. İyi yetişmiş hukukçular olmadan yargıda çözüm üretilmesinin mümkün olmadığı da belirtilen hususlar arasındadır.

İnsanlardaki hukuki bilincin yerleşmemiş olması da genel toplum yapısından kaynaklanan sorunlar olarak katılımcıların ifadelerinde yer bulmuştur. Toplumun hukuka bakış açısının da yargıdaki etik dışı davranışların önemli sebepleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. İnsan haklarına saygı duyulmayan, hukuk bilinci gelişmemiş toplumlarda, etik dışı davranışların ortaya çıkması sürecinde bu davranışı başlatan hareketin yani talebin vatandaşlardan geldiği, dolayısıyla etik dışı davranışların meydana gelmesinde toplumsal yapının önemli bir kaynak olduğu vurgulanmıştır.

“Hak duygusu oluşmamış. Bu yüzden hakim kendisini ulaşılmaz görür. Bireylerde bu duygu gelişmediği için haksızlık yaparken hakka saygısızlık ettiğinin farkında değildir. Kişilikli insan yetiştirmiyoruz. Emre itaat kültürü var. En gelişmiş ülkelerde de hakimler yolsuzluk yapar ama tek tüktür. Bizde genele yayılmış” (K12).

Son olarak hakimlerin yoğun iş yükü altında ezildiklerini, bu durumun da etik sorunlara yol açtığını ifade eden katılımcılar olmuştur. Mahkemelerin kaldırabileceklerinden çok daha fazla iş yüküyle karşılaşmaları sebebiyle hakimlerin dosyalarını incelemeye bile vakitleri olmadığı katılımcılar tarafından hatırlatılmıştır. İş yoğunluğunun getirdiği yorgunlukla da etik kurallara gereken özenin gösterilemediği dolayısıyla bu hakimlerden etik davranış beklenemeyeceği yönünde görüşlerini beyan eden katılımcılar bulunmaktadır.

Bu kısımda dikkat çeken bir durum bir önceki kısımda da bahsedildiği üzere; hiçbir katılımcının hakimlerin sosyal ve mali haklarının yetersiz olmasını etik sorunların sebepleri arasında görmemesidir. Oysa ki, literatürde farklı kamu kurumlarında yapılan araştırmalarda maaşların düşüklüğü, ekonomik hakların yetersizliği gibi ifadeler etik dışı davranışların sebebi olarak gösterilmektedir (Pustu, 2011:303; Ateş ve diğerleri, 2009:66).

Şekil 29. Etik Sorunların Kaynağı Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

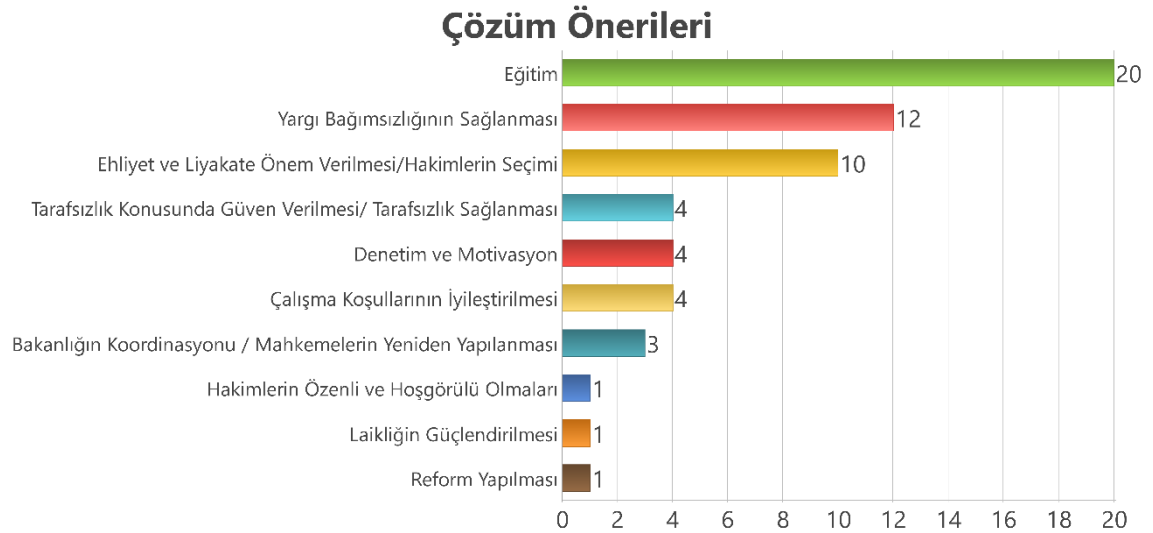
Yukarıdaki kod haritası incelendiğinde katılımcıların ifadeleri arasında yoğun bir ilişki ağı bulunduğu görülmektedir. Neredeyse hiçbir katılımcı etik sorunların kaynağını tek bir noktada aramamaktadır. Örneğin, eğitim eksikliği bir üst başlık olarak düşünüldüğünde katılımcılar ailede, temel eğitim sırasında, fakültede ya da mesleklerini yaparken aldıkları eğitimlerdeki eksiklikleri bir bütün olarak eleştirmektedirler. Yine oldukça isabetli bir biçimde hakimin kişilik sorunu olarak adlandırdıkları kaynak sorununu da yine ailede alınan eğitimin yetersizliği, genel eğitimin sorunları, toplumsal yapı ve hatta siyasetin baskısı ile birlikte değerlendirmektedirler. Liyakatsizliğin siyasi baskılarla ilişkili olduğu kadar toplumun genel yapısı ve genel eğitim sisteminden de kaynaklandığı ve buna benzer pek çok çift yönlü bağlantıya da kod haritasının incelenmesi suretiyle ulaşılması mümkündür.

4.2.2.6. Etik Sorunlar İçin Sunulan Çözüm Önerileri

Yargıdaki etik sorunların çözüme kavuşturulması konusu bir süredir gündemdeki yerini korumaktadır. Önceki bölümlerde ayrıntılı olarak incelendiği üzere, örneğin 2015-2017 yılları arasında Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilmiş olan “Türkiye’de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi” tamamlanmıştır (coe.int, 2019; hsk.gov.tr, 2019). Bu Proje kapsamında pek çok toplantı yapılmış, projenin çıktısı olarak da yargısal etik ilkelerin belirlenmiş olduğu “Türk Yargı Etiği Bildirgesi” yayınlanmıştır (adalet.gov.tr, 2019). Ayrıca Yargıtay ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından gerçekleştirilmiş olan “Yargıtay’da Etik İlkelerin Yaygınlaştırılması, Şeffaflığın Güçlendirilmesi ve Yargıtay’a Olan Güvenin Artırılması Projesi” de tamamlanmış olup, bu süreçler boyunca yargı etiğinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri konu edilmiştir. Yargıda etkinliğin, şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması amacıyla her iki projenin ana çıktısı olarak proje kapsamında belirlenmiş etik ilkeleri içeren bildireler sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde ise çok çeşitli çözüm önerileri arasında etik ilkelerin belirlenmesi tavsiyesi hiç bir katılımcı tarafından dile getirilmemiştir. Hatta daha ilerideki kısımlarda görüleceği üzere etik ilkelerin belirlenmesinin yargıya olumlu bir etkisinin olacağı düşüncesinin pek çok katılımcı tarafından benimsenmediği anlaşılmıştır. Bu düşüncenin temelinde bazı katılımcıların hali hazırda belirlenmiş etik kurallara işaret ederek (ulusal ve uluslararası kurallar, özellikle Bangalore İlkeleri katılımcılar tarafından bu bağlamda hatırlatılmıştır) yeni etik davranış ilkelerinin belirlenmesine ihtiyaç olmadığını belirttiği yine ilerleyen kısımlarda da görülecektir. Bir diğer seçenekte de katılımcıların yeterli etik eğitimi almamış olmalarının sonucunda da etik ilkelerin önemi ve işlevi konusunda bilgi sahibi olmadıkları yorumu yapılabilir.

Önceki kısımlarda etik sorunların neler olduğu ve bunların kaynakları hakkında yorumlarda bulunan katılımcılara bahsettikleri sorun alanları karşısında önerdikleri çözümler sorulmuştur. Bu kısımda ise sunulan çözüm önerileri bazı ana başlıklar altında toplanarak kategorize edilmiştir. Örneğin “iş yükünün dengelenmesi ve ekonomik özgürlüğün sağlanması” ifadeleri “çalışma koşullarının iyileştirilmesi” başlığı altında birleştirilmiştir. Hiç bir verinin kaybedilmemesi için titiz davranılmış, katılımcıların her bir önerisi bulgu olarak değerlendirilip sunulmuştur. 10 farklı kategoride birleştirilen

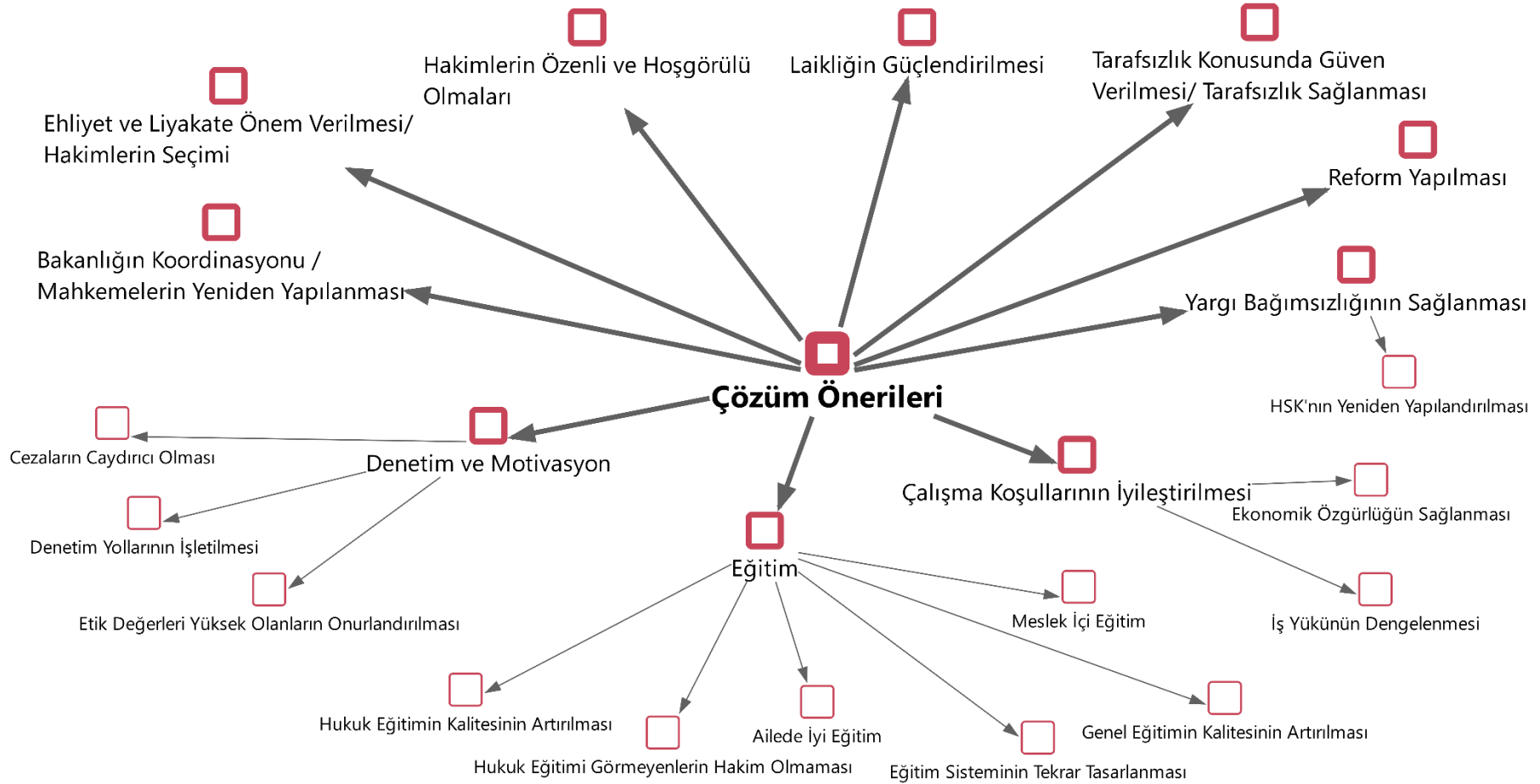
çözüm önerileri arasında yargı bağımsızlığının sağlanmasından denetimin güçlendirilmesine, hakimlerin seçimi konusunda liyakate önem verilmesinden eğitim sisteminin tekrar tasarlanmasına kadar çok geniş bir yelpazede yer alan ifadeler bulunmaktadır. Şekil 30'da kodlara ait frekans analizi, Şekil 31'de çözüm önerilerinin modelleştirilmiş hali alt başlıklar ile birlikte görülebilmektedir (Şekil 31'de okların kalınlığı eşit olup, frekans değerlerini yansıtmamaktadır).

Şekil 30. Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerilerini Gösterir Frekans Analizi

Katılımcıların en sık dile getirdikleri öneriler eğitim başlığı altında birleşmektedir. Ailede alınan eğitimin en temel eğitim olmasından dolayı çok önemli olduğu bu kısımda da dile getirilmiştir. Alt başlıklar altında en çok öne çıkan ise hukuk eğitiminin kalitesinin artırılması önerisi olmuştur. Katılımcılar fakültede alınan hukuk eğitimini nitelik olarak eksik bulmaktadırlar. Fakültelerdeki eğitimde uygulamaya ilişkin bilgilere yer verilmemesi, sayıları çok artmış olan hukuk fakültelerinde yeterli hoca bulunmaması gibi konular eleştirilmiştir. Bu noktada, hukuk fakülterinin 5 ya da belki 6 yıla çıkarılarak uygulamaya ilişkin bilgiler verilmesi, bitirme tezi yazılması, akademik personelin kalitesinin artırılması gibi önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca hakimlerin staj eğitimlerinin de çok önemli olduğu yorumları yapılmıştır. En hızlı atılabilecek adım olarak görevdekilerin meslek içi eğitimlerine ağırlık verilmesi önerilmiş, staj sürelerinin tekrar düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Hakimlerin meslek içi eğitimle davranışlarına dikkat etmesi sağlanabileceği ifade edilmiştir. Görüşmeler yapıldığı sırada kapatılmış olan Adalet Akademisi'nin tekrar faaliyete geçmesinin önemli olduğu, ayrıca

temel eğitim sorunlarının bir an önce çözüme ulaştırılmasının da olumlu etkileri olacağı varsayılmıştır.

Şekil 31. Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerilerini Gösterir Model

Bazı katılımcıların eğitim alanındaki önerileri kendi ifadeleri ile şu şekildedir:

“Önce hocanın yetişmesi lazım. Üniversite sonra açılacak. Eğitimler önemli. Bizim zamanımızda çok farklıydı. Hakimliğe gönül vermeyenler bu mesleği seçmemeliler. Meslek içi eğitim de şart. Hukuk eğitimi görmemiş kişiler de hakim olmamalı” (K2).

“İyi bir hakim yetiştirmenin birinci yolu; hukuk fakültelerinin kaliteli eğitim vermesi. İkinci önemli konu; daha önce faaliyet gösteren Adalet Akademisinin yeniden faaliyete geçmesi. (...) Uygulamaya ilişkin en ufak bilgi yok hala fakültelerde. Hukuk’a 5 ve 6. sınıf olarak belirleyip, hakim ve savcı olacaklara teşkilatla ilgili yeni bilgi verilebilir” (K4).

“Ben olsam ceza hakimini atamadan evvel 6 ay cezaevinde çalıştırdım. Oraları bir görsün. Staj süreleri çok önemli. İyi yetiştirilmesi lazım” (K13).

“Fakültelerde daha kaliteli eğitim de önemli, yargıçların staj eğitimi de çok önemli. Özgüvenlerini, görgü ve bilgilerini artırıcı eğitim verilmeli” (K15).

“Eğitimin önemi. Bizim halk olarak en zayıf olduğumuz nokta insan hakları. Kişi kendi hakkını bilmiyor ki karşısındakine saygı duysun. Bu eğitimle başlar. Saygı olmayınca özen de yok kurallara uyma konusunda. Eğitim sistemini baştan tasarlamak lazım. Ben buna inanıyorum” (K16).

“İlk eğitim aileden alınır. Aile terbiyesi çok önemli. Eğitim hayatı boyunca nitelikli insan yetiştirilmeli. Şu aşamada acil olan ise görevdekilerin meslek içi eğitimle donatılması lazım” (K20).

“Özgüveni yüksek hakim yetiştirirsek, etiğe de uyacaklardır. Vicdanen etkilenmemeli hakim” (K38).

Eğitim sistemi hakkında getirilen önerilerden sonra en çok dikkat çekilen konu yine siyasetin yargıya olan müdahalesi, kuvvetler ayrılığının ve hakimlik teminatının zarar görmesi olmuştur. Bağımsızlık sağlanamadıkça etik sorunların çözülmesinin mümkün olmayacağı, bağımsızlığın birinci şart olduğu katılımcılar tarafından tekrar vurgulanmıştır.

HSK’nın yapılanmasının da oldukça eleştiri aldığı görülmektedir. Hakimler HSK üyelerinin bağımsızlıklarını da sorgulamakta; bu durumun da üyelerin seçim yönteminden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

“Yargı bağımsızlığının sağlanması gerekir. Siyasetin yargı üzerinde etkisi olmaması icap eder. Son yıllarda HSK, Meclis ve Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bu yolla siyaset hakimler üzerinde etkili olmaktadır. Doğudan batıya ya da deniz kenarına gelmek isteyen hakimler siyasete ters düşmek istememektedirler. Hakimler rahat bırakıldıkları takdirde tarafsız davranacaklardır” (K5).

“Bir reform sistemine ihtiyaç var Türkiye’de. Eğitim bir yere kadar. Aile çok önemli. Toplumda haklar hep yukarıdan verildi bizde. Temel sorunumuz bu. Hakimler verdikleri tavizlerin ne demek olduğunu farkında değiller. Biat kültürüyle hakimlik birbirinin tamamen zıttıdır” (K11).

“Anayasal güvencenin hayata geçirilmesi lazım. Partili bir cumhurbaşkanının HSK’nın ve Anayasa Mahkemesi’nin önemli bir kısmını seçmesini doğru bulmuyorum. HSK’nın yapısında da sorunlar var. Meslek yönünden bir beklentisi olmayan kişilerden oluşması gerekir. Yükselmek isteyen HSK üyesi siyasetten bağımsız olamaz” (K26).

“Silkinip uyanmaları lazım artık. İradesini kullanacak. Bu döneme kadar yargıya bu kadar baskı yoktu. Siyasetin yargıyı rahat bırakması lazım. Yargı bağımsız değil” (K35).

“Parlamentoda müşterek bir çözüm bulunacak buna. Eskiden Yargıtay HSK’yı, HSK Yargıtay üyelerini seçerdi. Bu bir bağımsızlık sağlıyordu. Etik dışılıkları yine olurdu ama, hakim bu kadar bağımlı, korkulu değildi. O zaman da kayırma vardı ama karar verirken özgürdü hakim. Tanıdıklar aracılığıyla davayı etkilemeye çalışma şimdi daha çok yapıyor. Küçük illerde parti il başkanları bile yapıyor bunu” (K36).

Ehliyet ve liyakat unsurunun göz ardı edilmemesi de katılımcıların üzerinde önemle durdukları konular olmuştur. Özellikle mesleğe alımlardaki ve yükselmelerdeki kayırmacılığın önüne geçilmesi en çok tekrarlanan öneri olmuştur. Mesleğe girişte kayırmacılıktan medet uman kişilerin hakim olduklarında adalete ve etik ilkelere bağlı kalmasının beklenemeyeceği hatırlatılmıştır. Bunların dışında mesleğe alımda 23-24 yaşın mesleğin zorlukları ile başa çıkmak için çok erken bir yaş olduğu ve hakimliğe kabul yöntemlerinin gözden geçirilmesi önerileri de birkaç katılımcı tarafından eklenmiştir:

“Sınavlar usulüne uygun yapılmalı. Ben Danıştay’dayken bir karar aldık, mülakatları kayıt altına almaya kararı verdik. Kararımız bayağı bir yankı uyandırdı. Sonra

İçişleri Bakanlığı karar çıkardı; kaymakamlık sınavları hiçbir şekilde kayıt altına alınamaz diye. Torpil, Türkiye’de tek seçenek oldu. Ve hep vardı” (K10).

“Yargıçların seçilmesi çok önemli. Karakterlerini ispatlamış kişilerden seçilmelidir. Toplumda genel itibarı belirli, başarılı çalışmalar sürdüren yargı mensupları arasından seçilmelidir. Fakülteyi yeni bitiren birinin hakim olması doğru bir yöntem değildir. Karakterlerin oturması belli bir yaştan sonra mümkündür. Bizim insanımız için bu yaş 40 yaştır” (K14).

“Toplumda değer kalmadı. Mesleğe alımda, alan adamlar da etikten bihaber. Yazılıda 90 puan alanı eliyorlar. Alımlar çok sakat. Bunlardan etik beklenemez. Etiğe uyan insan vicdanını satmaz” (K21).

“Atamalardaki (mesleğe başlangıçta) liyakat ve bilgiye bakılması, yükselmede de aynı şekilde. Adaletin, siyasetin dışında bırakılması. Giriş ve yükselmelerin tamamen bağımsız bir kurul tarafından yapılması lazım” (K38).

Denetimin artırılması yoluyla etik sorunların önüne geçilebileceğine inanan katılımcılar da bulunmaktadır. Hakimin takdir yetkisini nasıl kullandığının, yetkilerini suiistimal edip etmediğinin iyi denetlenmesi, cezaların caydırıcılığının da artırılması gerektiği bazı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bunun yanında yüksek etik değerlere sahip olanların da onurlandırılması ve ödüllendirilmesinin olumlu katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu konuda görüş beyan eden bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Bu mesleği iyi eğitim almış insanlar yapmalı. Mesleğe böyle seçilmeli. Alırken seçmek zor ama meslekten çıkarmaya mevzuat çok müsait aslında. Ben hiçbir meslektaşımı şikayet etmedim ama uyardım. Görmezde gelinen şeylerle dejenerasyon başlıyor. Meslekte bir gün durmaması gereken insanlar tanıdım bu meslekten emekli oldular” (K19).

“Etik değerleri yüksek olanların onurlandırılarak özendirilmesi lazım” (K22).

“Yapanın yanına kar kalmamalı. Talep eden ettiğine pişman edilmeli” (K29).

Araştırma bulgularına göre, denetimin/denetimin etkinliğinin artırılması önerisinde bulunan katılımcı sayısı yüksek olmamakla birlikte literatürde denetimin etkinliğinin artırılması önerisinin çok sayıda katılımcı tarafından benimsendiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Pustu’nun çalışmasında kamu yönetiminde denetimin

etkinliğinin artırılmasının rüşveti önlemede etkili olacağı düşüncesi katılımcıların %91'i tarafından benimsenmiştir (2011:313-314).

Bu başlıkların dışında çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile etik sorunların çözülebileceğine olan inanç, özellikle iş yükünün dengeli bir biçimde dağılmasında yoğunlaşmaktadır. Bu noktada daha fazla hakim istihdam edilmesi önerisi öne çıkmaktadır. Ekonomik yönden iyileştirmeler yapılması konusu ise çok sayıda katılımcı tarafından benimsenmemekle birlikte yine de dile getirilmiştir. Bir öneri de arabuluculuğun teşvik edilmesi, bu sayede mahkemelere giden dosya sayısının azaltılması yönündedir. Ancak, ülkemizde arabuluculuğun henüz çok tercih edilmediği de belirtilmektedir:

“Yargının üretkenliğini sağlamak için alternatif çözüm yolları düşünülmeli ama halkın gözünde bir yargı kararı çok daha kıymetli. Mahkemenin verdiği otoriteyi sağlayamıyorsunuz zaten uzlaşma kültürü de yok ülkemizde. Taraflar yine kırgın ayrılıyorlar aslında yargıda. Arabuluculukta sulh var” (K30).

“Hakim sayısı artırılacak. Fransa ile bizim nüfus ve yüzölçümümüz aynı. Onların hakim sayısı bizimkinin 30 katı. Onlarda arabuluculuk da var. Hakime giden dosya sayısı daha az dolayısıyla” (K37).

Bakanlıkça mahkemeler arasındaki koordinasyonun doğru yapılması da öneriler arasındadır.

“(…) bütün adliye teşkilatının bilgisayar ağıyla Yargıtay, Danıştay, Anayasa Mahkemesi ile bağlantı kurması, yayınlanan kararların anında meslektaşlara duyurulması, faydalı hukuk yayınlarının Adalet Bakanlığı'nda oluşturulacak bir kurul tarafından benimsenmesi halinde Bakanlıkça satın alınarak hakim savcılara iletilmesi. Bugün en büyük sorun bilhassa Doğu – Güneydoğu Anadolu ilçelerinde görev yapan hakim ve savcılarının çıkan kanunlardan ve değişen Yargıtay kararlarından haberdar olmamasıdır” (K4).

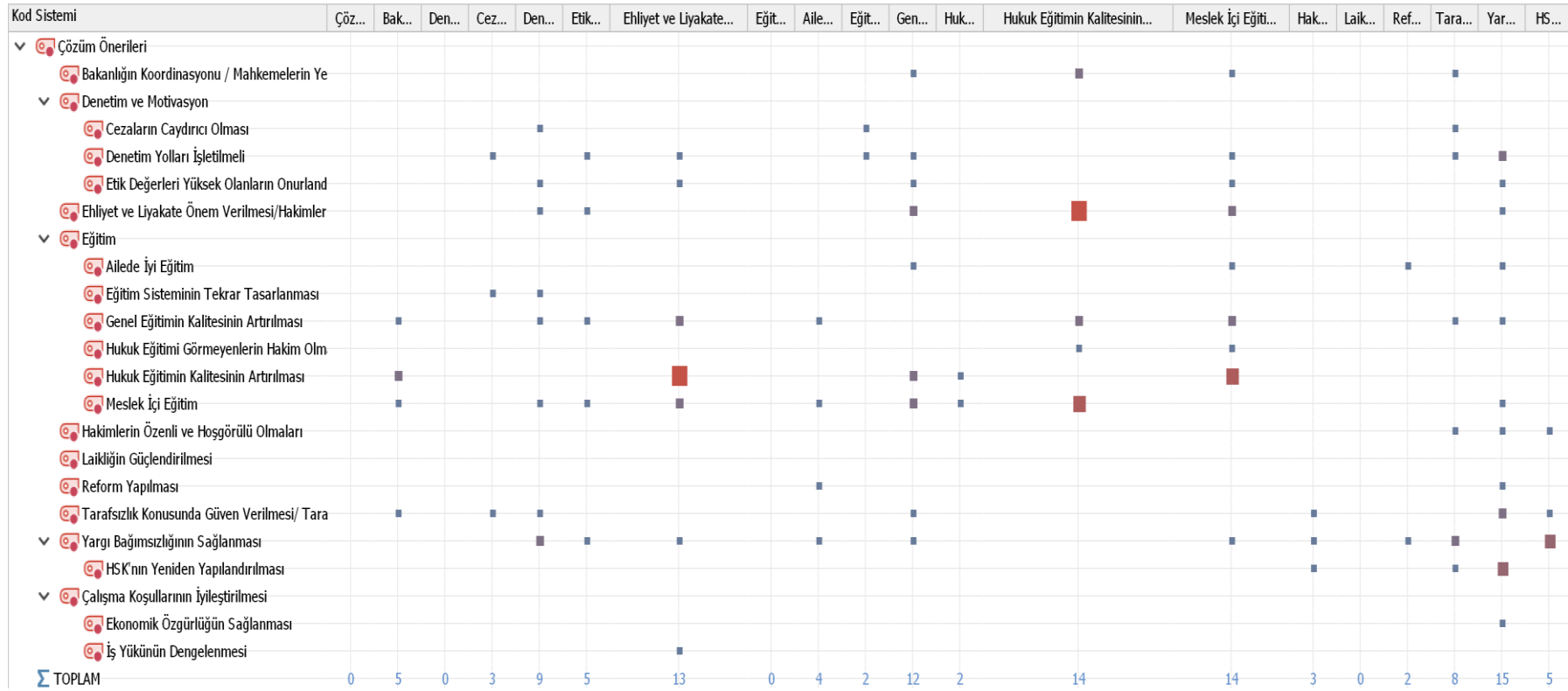
Son olarak, kişilerin normal yollara başvurduğunda yargıdan sonuç alamayacağına inandığı ve bu yüzden de yargının tarafsızlığına ve bağımsızlığına olan güvenin yeniden inşaa edilmek üzere çalışmalar yapılması gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilen çözüm önerileri arasındadır.

Gruplararası karşılaştırmalar yapıldığında görülmektedir ki, “hukuk eğitiminin kalitesinin artırılması” ve “yargı bağımsızlığının sağlanması” önerileri her yaş grubu, her çalışma alanı ya da emeklilik yılı farketmeksizin tüm katılımcı grupları tarafından paylaşılan düşüncelerdir. Burada benzer özellik taşıyan bütün çapraz tabloların verilmesi yerine, Tablo 11’de örnek olarak yaş değişkenine göre önerilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 12. Yaşa Göre Yargıda Etik Sorunlara Sunulan Çözüm Önerileri

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Çözüm Önerileri					
✚ Bakanlığın Koordinasyonu / Mahkemelerin Yeniden Yapılanması	1	2			3
✚ Denetim ve Motivasyon	1			3	4
✚ Ehliyet ve Liyakate Önem Verilmesi/Hakimlerin Seçimi		3	3	4	10
✚ Eğitim	2	9	3	6	20
✚ Hakimlerin Özenli ve Hoşgörülü Olmaları	1				1
✚ Laikliğin Güçlendirilmesi			1		1
✚ Reform Yapılması				1	1
✚ Tarafsızlık Konusunda Güven Verilmesi/ Tarafsızlık Sağlanması	2	1		1	4
✚ Yargı Bağımsızlığının Sağlanması	4	4	2	2	12
✚ Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi		3	1		4
∑ TOPLAM	11	22	10	17	60
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

Kodlar arası ilişkiler incelendiğinde ise görülmektedir ki, (Şekil 32) hukuk eğitiminin kalitesinin artırılması, meslek içi eğitim ve ehliyet ve liyakate önem verilmesi/hakimlerin seçimi kodları arasında bağlantı bulunmaktadır. Yani katılımcılar hem mesleğe kabulde hem de yükselmelerde ehliyet ve liyakat unsurunun ön plana alınmasını, liyakatli kişilerin mesleğe alınmasını, bunun mümkün olabilmesi için de hukuk fakültelerindeki eğitimin kalitesinin artırılarak geleceğin hukukçularının nitelikli olarak mezun olmaları ve mesleğe başladıktan sonra da meslek içi eğitimlerle bu ehliyetin korunmasını bir bütün olarak önermektedirler.

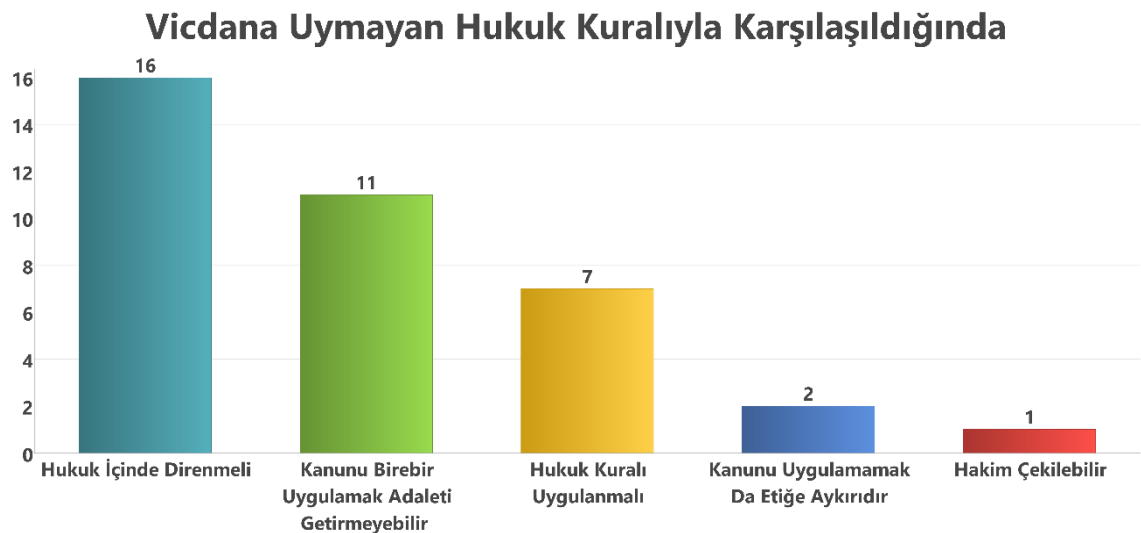
Şekil 32. Çözüm Önerilerinde Kodlar Arası İlişkiler

Ayrıca yargı bağımsızlığının sağlanması ile HSK'nın yeniden yapılandırılması kodları arasında da bir ilişki saptanmaktadır. Burada da yargı bağımsızlığının gerçek anlamıyla sağlanabilmesi için HSK'nın yapısı ve üyelerinin seçiminin ne kadar önem taşıdığı, katılımcıların söylemlerinin yanında kodlar arası ilişkilerde de karşımıza çıkmaktadır.

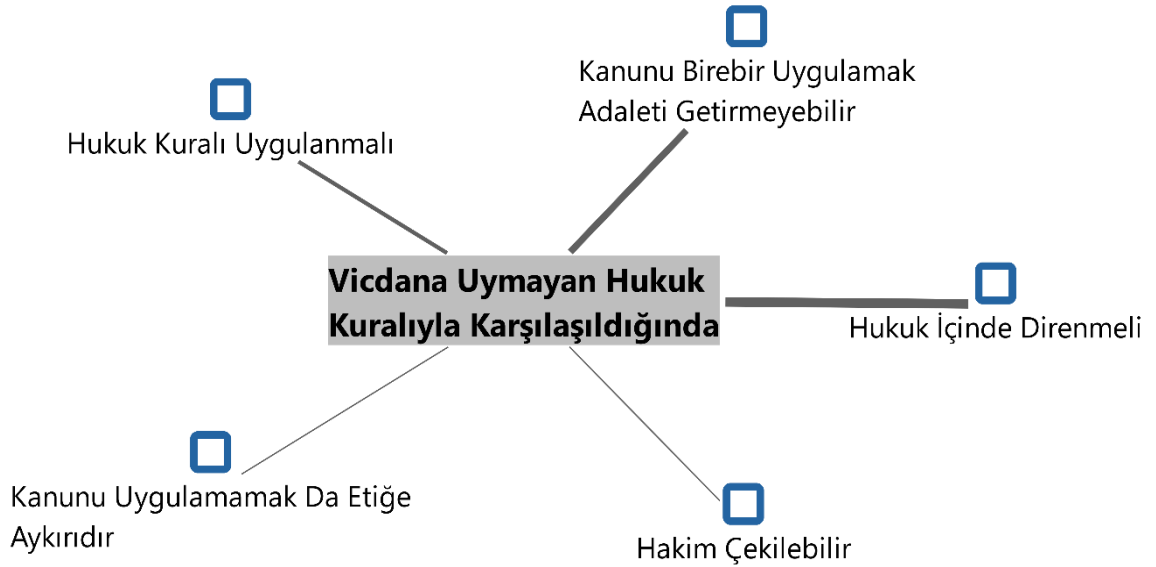
4.2.2.7. Hakimlerin Etik Olarak Uygun Bulmadıkları Hukuk Kuralını Uygulamak Durumunda Olmaları

Bulduğumuz yüzyılda teknolojideki hızlı gelişmelerin toplumsal yaşamı etkilemesiyle toplumsal ilişkiler de bu hıza koşut olarak değişmekte, çeşitlenmektedir. Böyle bir ortamda hukuk kurallarının toplumun hızına yetişmesi ve her farklı duruma uygulanabilirliği giderek zorlaşmaktadır. Gelinek noktada toplumsal ya da evrensel ilkelerle bağdaşmayan ya da çatışan bir hukuk normuyla karşılaşan hakim ne yapacaktır? Hakim etik olarak uygun bulmadığı bu kuralı uygulamak zorunda mıdır? Literatürde zaman zaman karşılaşılan bu tartışmaya hakimlerin bakış açısının anlaşılması, yargısal etik ilkelerinin tam temelinde yer alan bir konu olması sebebiyle önemlidir.

Hakimlere etik olarak ya da vicdanen uygun görmedikleri bir hukuk kuralını uygulama durumuyla karşı karşıya kaldıklarında ne yapmaları gerektiği sorusu yöneltildiğinde verilen cevaplar 5 grupta toplanmıştır (Şekil 33 ve Şekil 34).

Şekil 33. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşler Hakkında Frekans Analizi

Şekil 34. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşler Hakkında Model

Katılımcılar tarafından en sık verilen yanıt hukuk kurallarının dışına çıkmadan, Anayasanın tanıdığı yetkiler çerçevesinde bir çözüm aramak yönünde olmuştur. Örneğin, hukuk kuralı aynı zamanda Anayasaya da aykırı ise iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak, ya da cezanın hafifletilmeye çalışılması, asgari cezanın verilmesi gibi yöntemlerle hakimler hukuk kurallarını mevcut sorunlu duruma uygulamaktan yanadırlar. İkinci en yaygın kanaat ise kanunu olduğu gibi uygulamanın pek çok kez adaleti sağlamadığı, dolayısıyla hakim bu noktada kanun metninin uygulanmasını değil adaletin sağlanmasını gözetmesi gerektiğinden yanadır. Kanunlarda pek çok eksiklik bulunduğu dolayısıyla kanunun değil vicdani kanaatin daha önemli olduğu bu düşünce kapsamında önemle belirtilmiştir. Bu yönde görüş bildiren hakimlerden bazıları, vicdani kanaatleri sebebiyle zaman zaman hukuk dışı kararlar bile verdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Etik kurullarla hukuk kuralları bazen çatışabilir. Örneğin Ceza Kanunu ve İnfaz Kanunu 2005’e kadar yürürlükteydi, komple değiştirildi. Sonradan eksiklikler görüldü bir daha değiştirildi. Demek ki kanunların bazen değişmesi gerekir.

Topluma uymayabilir. Uygulandıkça uygun hale gelecek, eksiklikler uygulandıkça görülecek. Hükümler etik olmayabilir. Toplum dinamiktir. Hukuk kuralları toplumdaki değişikliklerden sonra gelir. Onu takip eder, ona cevap verir. Bir ayakkabı çalan fakir bir adam tutuklandığında toplum ne kazanacak? Kanunu motomot uygulamak hukuka uygunluk değildir. Benim meslek hayatım böyle geçti. Gasp suçunu, özentisi olan bir gence kıyamadığım için hırsızlık kapsamına soktum. Çok yaptım bunu.” (K13).

“Eğer biz, kanunun emrettiğini tamamen uygulamakla adaleti tesis ettiğimizi sanıyorsak, yapay zeka bizim yerimizi alabilir. Hakimlik böyle bir meslek değildir. Vicdanıyla hukuk yaratmaktır. Kanunun dediğinin üstüne çıkabilen kişi yargıçtır. Hukukun üstünlüğüne göre karar verebilmelidir hakim. Bankacılık konularında çok yaşanıyor bu durum. Banka paravan şirkete kredi veriyordu. Kanuna uygundu ama hukuka uygun değildi. Hukuk kötü niyeti asla korumaz. Kanun maddeleri korusa bile. Kanunların birebir uygulanması her zaman adalet değildir. Yargıçlık felsefi bir iştir. Teknisyenlik değildir” (K14).

“Çok iyi bir soru. Kanunu uygulamak her zaman adaleti sağlamaz. Kanunu uygulamak adaletsizliğe de yol açabilir. Bir delil bulamadığınız için ceza alabilirsiniz mesela. Etik dışı bir durumda Anayasa Mahkemesine direkt başvurmalıdır. Adaletli olmakla kanuni olmak arasında önemli fark var. Evlat edinilen bir kız çocuğu eziyete uğramış, babasına teslim etmemek için kanun dışı işler bile yaptım. Muhtara teslim ettim kızını emanet ettim aslında bu yasal değil. Ama ben kızın hayatını kurtardım. Yetkilerimi çok zorladım ama hayatını kurtardım. Kanunu salt uygulamak çoğu zaman adaleti tesis etmiyor” (K22).

“Anayasa hakimler vicdanlarına göre karar verir diyor. Normatif dayanak arayanlara dayanak budur. Hakim hukuk teknisyenini değildir” (K29).

Bazı katılımcılar ise ne olursa olsun her durumda hukuk kuralının uygulanmasından yanadır. Hakimlerin görevinin pozitif hukuku uygulamak olduğunu belirterek vicdanına uymasa bile hukuk kuralını uygulayacağını söyleyen katılımcılar bulunmaktadır. Bu katılımcılardan bir kısmı da hukuk kuralını uygulamamanın asıl etik dışı duruma yol açacağını savunmaktadır. Öyle ki, kişiye göre yargılamaya kadar gidebilecek bu durum karşısında sağlıklı yaşamının ön şartı olan mevcut kuralların uygulanması, etik olarak en doğru seçenek olarak görülmektedir. Bir diğer görüşe göre ise yasalarda yer bulamamış,

etiğe aykırı durumlar olabilmekle birlikte bu gibi durumlarda hakimler çekilebilmelidirler.

Verilen yanıtlar arası ilişkiler incelendiğinde ise görülmektedir ki, bu konudaki görüşler önemli ölçüde birbirinden ayrılmaktadır. Yani hakimlerin tamamına yakını sadece bir başlık altında değerlendirilebilecek bir yanıt vermişlerdir. Sadece iki kod arasında bulunan küçük bir bağlantıya göre hakimin hukuk kuralları içinde kalmak kaydıyla direnmesi gerektiği yönünde görüş beyan eden hakimlerin bir kısmı, bu düşüncelerini kanunu uygulamamanın çok daha sakıncalı sonuçlara yol açabileceği tezine dayandırmaktadırlar (Şekil 35).

Kod Sistemi	Vicda...	Huku...	Haki...	Huku...	Kanu...	Kanu...	TOPL...
▼ Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında							0
Hukuk İçinde Direnmeli						■	2
Hakim Çekilebilir							0
Hukuk Kuralı Uygulanmalı							0
Kanunu Birebir Uygulamak Adaleti Getirmeyebilir							0
Kanunu Uygulamamak Da Etiğe Aykırıdır		■					2
Σ TOPLAM	0	2	0	0	0	2	4

Şekil 35. Etik Olarak Uygun Görülmeyen Hukuk Kuralıyla İlgili Görüşlerde Kodlar Arası İlişkiler

Çalışma durumuna göre verilen cevaplar incelendiğinde görülmektedir ki, mevcut durumda çalışmayan hakimlerin en çok katıldıkları görüş hukuk içinde direnmek ve doğrudan hukuk kuralını uygulamak olmuştur. Ancak şu an avukatlık yapan hakimlere sorulduğunda, hukuk içinde direnmenin yanı sıra kanunu birebir uygulamanın adaleti çoğu zaman tesis etmediği düşüncesi yönünde sıklıkla görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Aynı anda avukat ve öğretim üyesi olan birkaç katılımcı da yine paralel görüştedirler. Burada yapılabilecek bir yorum, emekli hakimlerin avukatlığa başladıktan sonra, yargıya yansıyan olaylara başka bir açıdan bakma şansı elde ettikleridir. Bu sayede kanunları birebir uygulamanın yaratabileceği olumsuzlukları, savunma makamının gözünden görebilmekteledir. Tablo 13'de bu durum ayrıntılı olarak görülebilmektedir. Benzer bir durum yaş, emeklilik yılı ve eğitim durumu değişkenlerine göre yapılan analizlerde de gözlemlenebilmektedir.

Tablo 13. Çalışma Durumuna Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler

Çalışma Durumu	Çalışmıyor	Rektör Danışmanı	Öğretim üyesi	Avukat	Avukat ve öğretim üyesi	Arabulucu	Toplam
Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında							
✚ Hukuk içinde Direnmeli	8	1	1	6			16
✚ Hakim Çekilebilir				1			1
✚ Hukuk Kuralı Uygulanmalı	4		1	1	1		7
✚ Kanunu Birebir Uygulamak Adaleti Getirmeyebilir	2		1	5	2	1	11
✚ Kanunu Uygulamamak Da Etiğe Aykırıdır			1	1			2
∑ TOPLAM	14	1	4	14	3	1	37
# N = Belgeler	16	1	3	14	3	1	38

Yaş ve emeklilik yıllarına göre verilen cevaplar incelendiğinde görülmektedir ki, kanunları birebir uygulamanın en uygun seçenek olmadığı görüşü daha yakın dönemde emekli olmuş ve buna paralel olarak daha genç yaştaki katılımcılarca daha sık biçimde dile getirilmektedir (bkz. Tablo 14 ve Tablo 15).

Lisansüstü eğitim durumuna bakıldığında ise doktora yapmış olanların yarısının kanunları birebir uygulamak adaleti getiremeyebilir ifadesinin kullandıkları görülmektedir (Tablo 16). Lisans mezunlarının yarısı ise benzer bir durumla karşılaştıklarında hukuk içinde direnmeyi seçeceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 14. Yaşa Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında					
✚ Hukuk İçinde Direnmeli	2	10	2	2	16
✚ Hakim Çekilebilir			1		1
✚ Hukuk Kuralı Uygulanmalı	2	2	2	1	7
✚ Kanunu Birebir Uygulamak Adaleti Getirmeyebilir	1	2	3	5	11
✚ Kanunu Uygulamamak da Etiğe Aykırıdır		1		1	2
∑ TOPLAM	5	15	8	9	37
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

Tablo 15. Emeklilik Yılına Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler

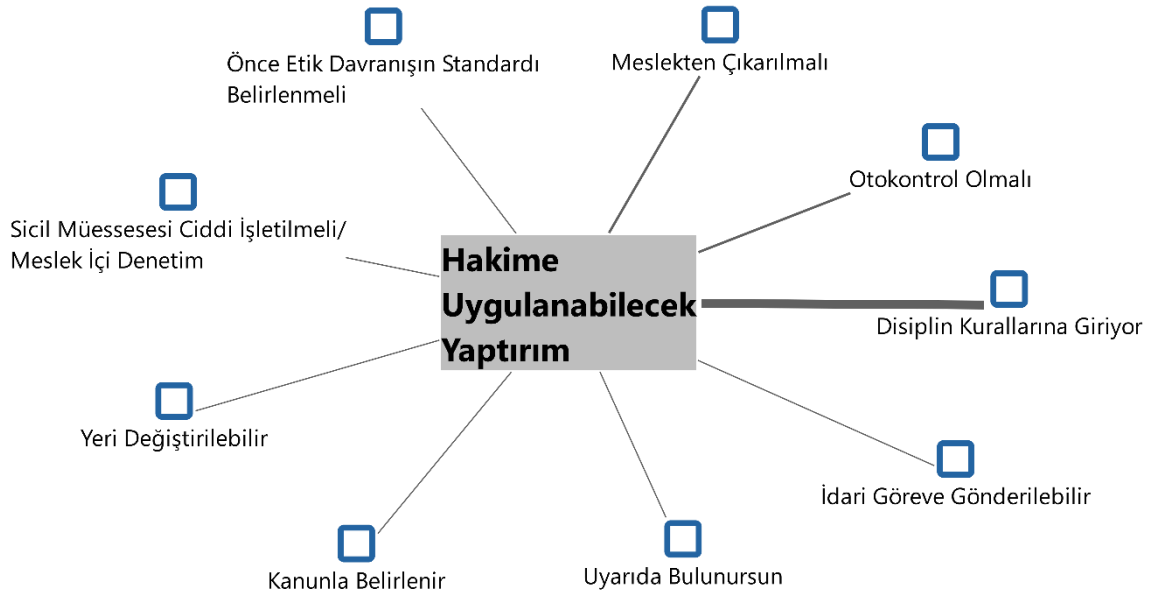
Emeklilik Yılı	2000'den önce	2000-2010 arası	2010'dan sonra	Toplam
Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında				
✚ Hukuk İçinde Direnmeli	4	4	8	16
✚ Hakim Çekilebilir			1	1
✚ Hukuk Kuralı Uygulanmalı		4	3	7
✚ Kanunu Birebir Uygulamak Adaleti Getirmeyebilir		4	7	11
✚ Kanunu Uygulamamak da Etiğe Aykırıdır	1		1	2
∑ TOPLAM	5	12	20	37
# N = Belgeler	5	12	21	38

Tablo 16. Lisansüstü Eğitim Durumuna Göre Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında Ne Yapılması Gerektiğine Dair Görüşler

Lisansüstü Eğitim	Lisans	Master	Doktora	Toplam
Vicdana Uymayan Hukuk Kuralıyla Karşılaşıldığında				
✚ Hukuk İçinde Direnmeli	14	1	1	16
✚ Hakim Çekilebilir	1			1
✚ Hukuk Kuralı Uygulanmalı	5	1	1	7
✚ Kanunu Birebir Uygulamak Adaleti Getirmeyebilir	8		3	11
✚ Kanunu Uygulamamak da Etiğe Aykırıdır	1		1	2
∑ TOPLAM	29	2	6	37
# N = Belgeler	31	2	5	38

4.2.2.8. Etik Dışı Davranan Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar

Yargıda etik dışı davranışın nasıl bir yaptırıma tabi tutulacağı ya da etik dışı davranış karşısında herhangi bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı konusunda literatürde farklı görüşlere rastlanmaktadır. Hakimlerin bağımsızlığı ve hesap verebilirliği arasındaki dengenin ne kadar hassas olduğundan daha önceki bölümlerde bahsedilmişti. Dolayısıyla etik dışı davrandığı tespit edilen hakimin ne tür bir yaptırımla karşılaşacağı ve bu yaptırımı uygulama konusunda hangi kurumun yetkili olacağı noktasında standartların dikkatli belirlenmesi gerekmektedir. Bu konuda hakimlerin fikirlerinin yol gösterici olabileceği düşünülmüştür.

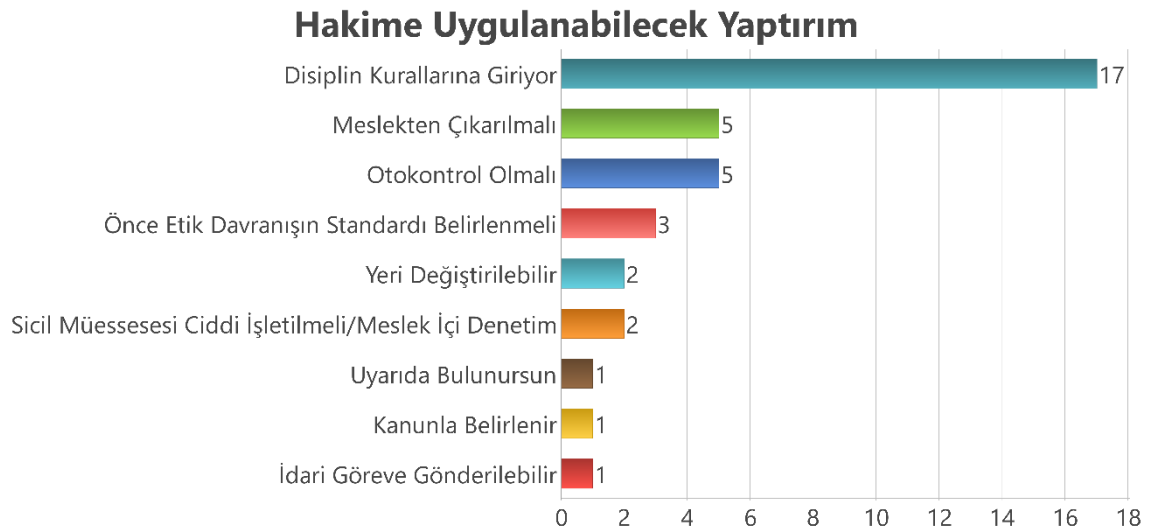

Şekil 36. Etik Dışı Davranan Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar Hakkında Model

Katılımcılara etik dışı davranışlar sergileyen hakime nasıl bir yaptırım uygulanabileceği konusundaki görüşleri sorulduğunda en sık alınan yanıt bu konunun disiplin kuralları ile düzenlendiği yönünde olmuştur (Şekil 36 ve Şekil 37). Yani hakimlerin önemli bir kısmı etik dışı davranışların disiplin yaptırımları ile karşılandığını ya da karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında disiplin kurallarının etik dışı davranışları da kapsadığı yönünde yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Özellikle 2802 sayılı Hakim ve Savcılar Kanunu'nda yer alan ve çok geniş yorumlanabilen "meslek ile bağdaşmazlık"

durumunun (md. 12 ve 67) HSK tarafından sıklıkla kullanıldığı ve etik dışı davranışların bu kapsamında değerlendirilmesinin uygun olduğu yönündeki görüş katılımcılar tarafından çokça dile getirilmiştir. Ayrıca, bu konudaki yetkinin de HSK'da ve Bakanlığın Teftiş Kurulu'nda⁴ olduğu, bu görüşteki katılımcıların eklemeleri arasındadır. Özellikle HSK'nın bu konuda çok hassas davrandığı, bazen sadece bir söylentiye bile dikkate alıp işlem yaptığı katılımcılar tarafından açıkça belirtilmiştir.

Meslek içi denetimler ve sicil kayıtlarının iyi işletilip kullanılması yoluyla da yargıda etik dışı davranışların kontrol edilebileceği ve bir ölçüde kontrol edildiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Şekil 37. Hakime Uygulanabilecek Yaptırımları Gösterir Frekans Analizi

Az sayıda katılımcıya göre, etik dışı davranan hakimi derhal meslekten uzaklaştırmak gerekmektedir. Zira hakimin bu davranışları yargıya olan güveni zedeleyecektir. Bu konuda görüş bildiren bir katılımcı “çürük elma” benzetmesi ile görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

⁴ Burada belirtilmesi gereken bir husus; 2010 referandumundan sonra 2 ayrı Teftiş Kurulu oluşturulmuştur. Hakimleri ve savcılarını görevleri yönünden denetleyen Teftiş Kurulu 2010 yılında HSK bünyesinde kurulmuştur. Adalet hizmetlerini ve savcılarını “idari görevleri” yönünden denetleyen Teftiş Kurulu ise Adalet Bakanlığı bünyesindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.hsk.gov.tr/TeftisKurulu/TeftisKurulu.aspx>

“Derhal meslekten çıkarmak lazım. Oradaki süje hukukun temeli. Hakimlik vasfını kaybetmiş birinin hakimlik yapması olmaz. Çürük elma sepette kalırsa diğerlerini de çürütür” (K32).

İçişleri Bakanlığı’nda görev yapan katılımcılara benzer bir sorunun sorulduğu Yaman’ın çalışmasında ise, “etik dışı davranışta bulunanlar şiddetle cezalandırılmalıdır” ifadesine katılanların oranı %50 olarak verilmiştir (2013:139).

Diğer bir grup katılımcıya göre ise bu sorun bir çeşit otokontrol sistemi ile dışarıdan müdahaleye gerek kalmadan yargı içinde çözümlenmelidir. Yargı sistemi içerisinde hakimler birbirleri üzerinde bir çeşit baskı unsuru oluşturmaktadır ve bu sayede özellikle küçük yerleşim birimlerinde hakimlerin etik dışı davranışlarının süreklilik kazanması göze batmaktadır.

Katılımcıların dikkat çektiği çok önemli bir husus da yaptırım uygulanması aşamasına gelinmeden evvel neyin etik dışı davranış olduğunun net bir biçimde belirlenmesi gerektiğidir. Aksi takdirde keyfi cezalandırmalara kadar giden uygulamalarla karşılaşmaktadır ve hatta katılımcıların açıkça belirttiği üzere “etik dışı davranış suçlaması” bir yıldırma (*mobbing*) aracı olarak da kullanılmaktadır.

“Etik hukukun dışına çıkarak baskı altına alma, mobbing aracı oldu. Örneğin hakimin bir sunum yapması karşılığında telif olarak maddi karşılık alması suç değil ama etik dışı olarak görülüyor. Almasına engel olunuyor” (K17).

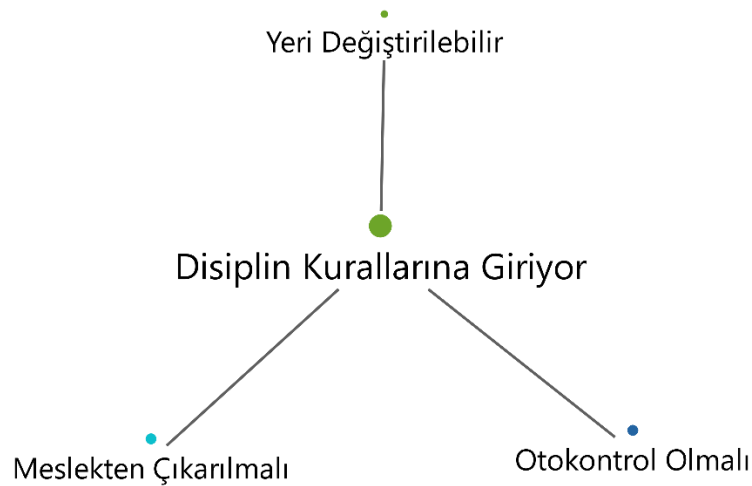
“Ben resim de yapıyorum. Sergi açtım bir gün. Müfettiş bey geldi, Atatürk resmine uzun uzun baktı. Rahatsız etti aslında müfettişi. Olumsuz görüş yazmış. Rapora şöyle yazmış; sergi hakimlikle bağdaşmayan davranıştır. Tayinimi istediler ama olmadı. Neyin etik dışı olduğunun iyi belirlenmesi gerekir” (K37).

Standartlar belirlendikten sonraki süreçte yaptırım uygulanmasına sıra geldiğinde hakimlerin bazıları “nezaketle uyarıda bulunma”yı tercih ederken bir diğer görüşe göre ilgili hakimi “idari göreve göndermek” soruna çözüm olacaktır. Böylelikle, idari göreve gönderilmiş olan hakim hüküm vermemiş olacaktır. Katılımcıların ifade ettiği görüşler arasında “hakimin yerinin değiştirilmesi” de önerilen yaptırımlar arasındadır. Meslekten çıkarılacak kadar büyük bir etik dışı davranış söz konusu olmadığında hakimin görev yerini değiştirmenin bir çözüm olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak, etik dışı davranış sergileyen hakimin görev yerinde değişiklik yapılması sonucu küçük yerlere tayin

edilmesinin yol açabileceği sorunlar özellikle o bölgede yaşayan insanlar açısından düşünüldüğünde bir çeşit haksızlık durumu oluşturabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Kodlar arası ilişkiler analiz edildiğinde ise etik dışılıkların disiplin kuralları dahilinde çözümlenmesi gerektiği görüşünde olan katılımcılardan bazılarının “yer değiştirme” ve “meslekten çıkarma” yaptırımları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu kendi içinde oldukça tutarlı bir sonuçtur. Diğer ilişkide de benzer şekilde disiplin kuralları dışında kalan etik ihlaller konusunda otokontrol yöntemleri uygulanabileceği yani hem meslektaşları tarafından bir kontrol sistemi oluşturulması hem de hakimin baskı görmesi durumunda ilgili davadan çekilmesi suretiyle kişinin kendini kontrol etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Şekil 38. Hakimlere Uygulanabilecek Yaptırımda Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

Karşılaştırmalı analizlerde görülmektedir ki emeklilik yılı, cinsiyet, eğitim durumu ya da çalışıyor olup olmamak gibi değişkenler cevapların dağılımında herhangi bir rol oynamamaktadır. Bu yüzden burada anlamlı farklılıklar içermeyen çapraz tablolar verilmemiştir. Etik dışı davranışların bir disiplin sorunu olduğu ve disiplin kurallarının etik dışı durumları kapsadığı yönündeki genel kanaat tüm değişken gruplarında en sık dile

getirilen görüştür. Yaş değişkenine göre cevaplar incelendiğinde (Tablo 17) en yaşlı grup olan 80-89 yaş grubunda verilen iki cevabın; disiplin kurallarının etiği kapsadığı ve hakime uygulanabilecek yaptırımların kanunla belirleneceği yani yasamanın görev ve yetki alanına girmesi gerektiği şeklinde olduğu görülmektedir. Bu durumda, 80-89 yaş grubunun daha geleneksel kalıplarla konuya yaklaştığı yorumu yapılabilir. Disiplin kurallarına atıf verilen cevap ise yine tüm yaş gruplarında en sık kullanılan ifadedir.

Tablo 17. Yaş Değişkenine Göre Hakime Uygulanabilecek Yaptırımlar

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Hakime Uygulanabilecek Yaptırım					
✚ Disiplin Kurallarına Giriyor	2	5	5	5	17
✚ Kanunla Belirlenir	1				1
✚ Meslekten Çıkarılmalı		2	1	2	5
✚ Otokontrol Olmalı		1	2	2	5
✚ Sicil Müessesesi Ciddi İşletilmeli/Meslek İçi Denetim		2			2
✚ Uyarıda Bulunursun		1			1
✚ Yeri Değiştirilebilir			2		2
✚ Önce Etik Davranışın Standardı Belirlenmeli		2		1	3
✚ İdari Göreve Gönderilebilir		1			1
∑ TOPLAM	3	14	10	10	37
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

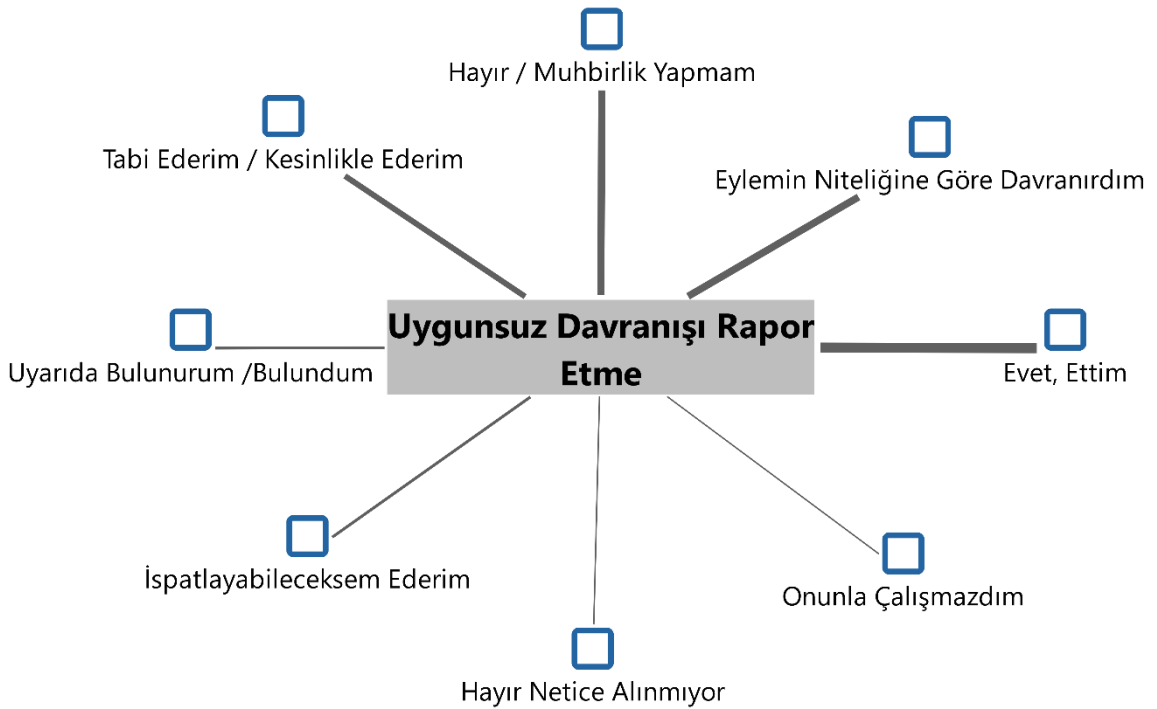
4.2.2.9. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme

(Türkçe'ye "ıslık çalma, bilgi uçurma, açığa çıkarma, muhbirlik, ifşaat" gibi farklı biçimlerde çevrilen *whistleblowing* kavramı, net bir tanımlaması bulunmamakla birlikte bir örgütte meydana gelen etik dışı davranışlara seyirci kalmayarak bunları ifşa etmek anlamında kullanılmaktadır. Özü itibarıyla ahlaki bir davranış olarak nitelendirilen bu davranışa bakış açısı ise kültürler arasında değişmektedir (bkz. Park vd, 2008). Bu çalışmada tercih edilen ifade ile "bilgi uçurma" bazı toplumlarda takdir edilen bir tutumken, bazı toplumlarda ise "ispiyonculuk, hainlik" olarak nitelendirilip bilgi uçurma eylemi teşvik edilmemektedir.

Kamu yönetimi açısından bilgi uçurma, kısaca bir kurumda görevi suistimal ettiği düşünülen personel hakkında içsel ya da dışsal otoritelere bu durumu bildirmek şeklinde açıklanabilir. Bilgi uçurmanın sınıflandırılması; uçurmanın kimliğinin gizli olup olmamasına, bilginin uçurulduğu müesseseye ya da bilgi uçurma prosedürünün o kurumda mevcut olup olmadığına göre yapılmaktadır. (Park vd., 2008:3-4). Bilgi uçurma davranışı üzerinde kültürel faktörlerin ve milliyetin önemli olduğu da anlaşılmaktadır.

Özü itibarıyla ahlaki bir davranış olarak nitelendirilen “bilgi uçurma”ya bakış açısının kültürler arasında farklılıklar gösterdiğine daha öne bahsetmiştik. Bilgi uçurma bazı toplumlarda takdir edilen bir tutumken, bazı toplumlarda ise “ispiyonculuk”, “muhabirlik” ve hatta “hainlik” olarak nitelendirilip bilgi uçurma eylemi teşvik edilmemektedir.

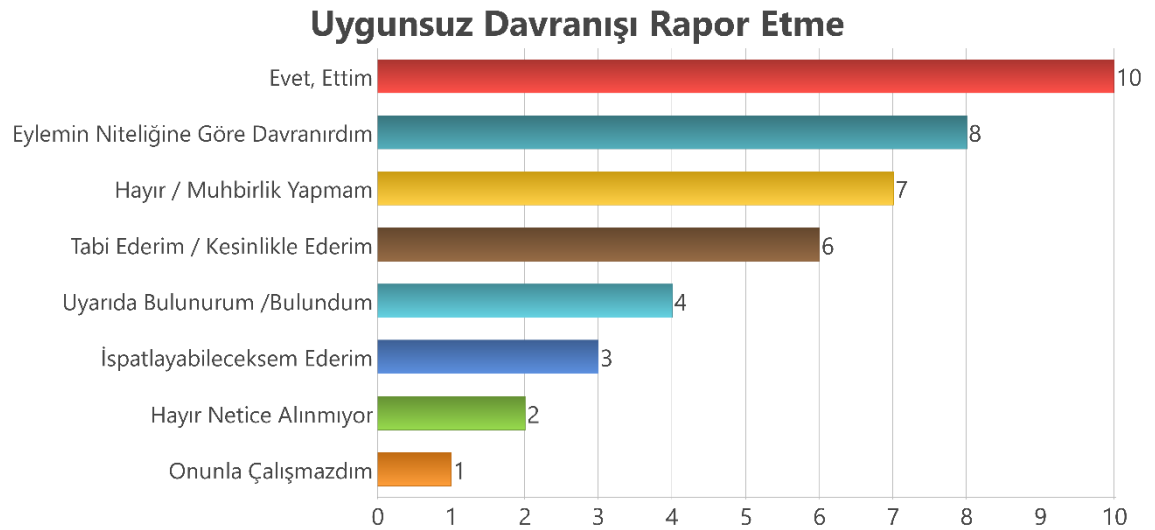
Araştırmada katılımcıların, etik dışı bir davranışta bulunduğuna şahit oldukları bir meslektaşlarını, gerekli mercilere bildirme bağlamında nasıl davranacakları hakkında hipotetik bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılardan “evet, kesinlikle bildiririm” ile “hayır, muhabirlik yapmam” ifadeleri de dahil olmak üzere iki uç arasında farklı cevaplar alınmıştır. Şekil 39 ve Şekil 40’da ifadeler ve frekansları görülebilmektedir.

Şekil 39. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında Model

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde en çok verilen yanıtın “evet, ettim” olduğu görülmektedir. Bu cevabı veren katılımcılar varsayımsal olarak yöneltilen sorudakine benzer bir durumu gerçek hayatta yaşamış ve bu durum karşısında üst mercilere bildirme yönünde tercihte bulduklarına dikkati çekmişlerdir. Bir diğer sık verilen cevaba göre, bazı katılımcılar da böyle bir durumla karşılaşmamış olmakla birlikte karşılaştıkları takdirde kesinlikle gerekli mercilere bildirecekleri yönünde ifade beyan etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise eylemin ağırlığına göre davranışlarının değişeceğini, hoş görülebilecek bir etik dışılıkta ilgiliye uyarıda bulunmakla yetineceklerini, ancak suç teşkil edebilecek bir etik dışı davranış karşısında ifşa etme yoluna gideceklerini belirtmişlerdir.

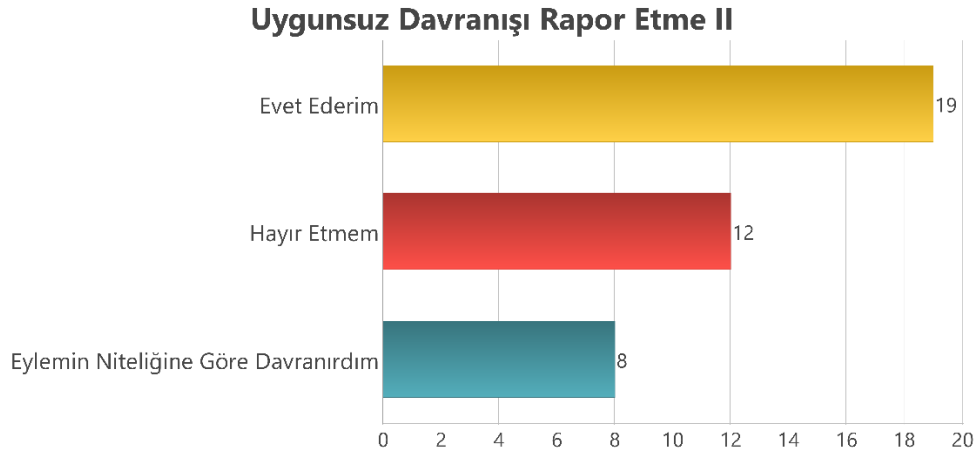
Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeri de etik dışı davranışın ispatlanabilir olup olmadığının ifşa etme noktasında önem taşıdığıdır. Öyle ki, ispat edememe durumunda iftirada bulunan taraf olma ihtimali doğmaktadır. Netice alınacağına inanılmaması sebebiyle şikayette bulunmayacak bazı katılımcıların olduğu da ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Şekil 40. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında Frekans Analizi

Verilen cevaplar ilk aşamada kodlandığı halinden sonra tekrar kategorize edildiğinde sonuçlar daha net bir biçimde görülebilmektedir. Örneğin, “evet, ettim” ve “kesinlikle ederim” ifadeleri birleştirildiğinde “evet” cevabı veren katılımcıların net sayısına

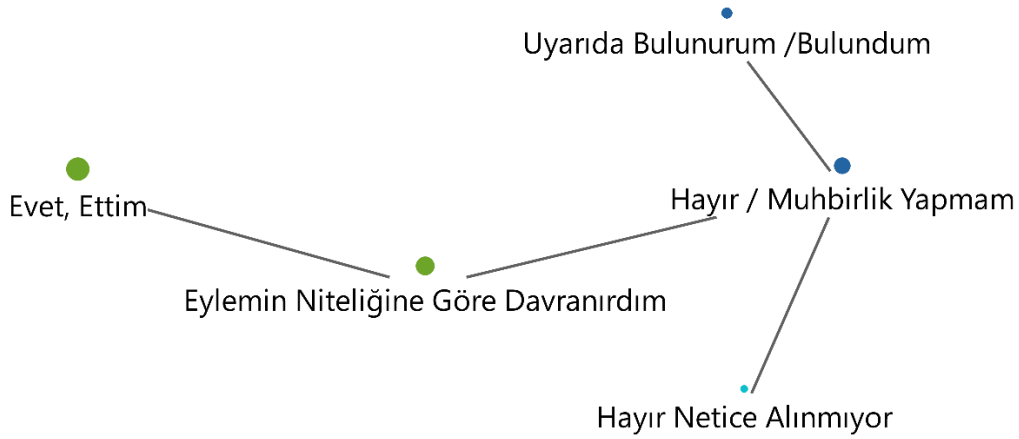
ulaşmaktadır. Bu şekilde daha çarpıcı sonuçlara ulaşılmaktadır. İfadeler kategorize edildiğinde üç temel yanıt ortaya çıkmıştır. Şekil 41’de görülen haliyle yanıtlar “evet, hayır ve eylemin niteliğine göre davranma” biçimindedir.

Şekil 41. Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Hakkında II. Frekans Analizi

Evet cevabını veren katılımcılar toplam katılımcı sayısının yarısına tekabül etmektedir. Katılımcıların diğer yarısı ise farklı gerekçelerle etik dışı durumları rapor etmeyi tercih etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu rakamlara benzer sonuçlara ulaşan bir başka çalışmada da, Yargıtay tetkik hakimlerinden oluşan katılımcı grubunda en çok verilen cevap yarıya yakın katılımcının tercih ettiği “evet, etiğe aykırı davranışın üst makamlara bildirilmesi gerekir” şeklindedir (Sarı, 2013:188). Farklı olarak, Sarı’nın çalışmasında frekans yoğunluğu ikinci sırada olan grup çekimserlerdir. Hayır cevabını veren katılımcılar en düşük yoğunlukta olan gruptur. Bu durumun oluşmasında soruların soruluş biçimi önem arz etmektedir. Kapalı uçlu olarak tasarlanan Likert tipi bir anket sorusu oluşu, Sarı’nın sorusuna verilen yanıtları bu araştırmanın açık uçlu görüşme sorusuna verilen yanıtlardan farklılaştırmaktadır. Yine de belirtildiği gibi iki çalışmanın sonucunda da neredeyse aynı oranda verilen en sık yanıt “evet” olmuştur. Yaman’ın çalışmasında ise benzer nitelikteki soruya verilen yanıtlarda “evet” oranı çok daha yüksek görünmektedir (2013:137).

Cevaplara göre, katılımcıların büyük oranda tek bir seçeneğe yöneldikleri görülmekle beraber kodlar arasında bazı bağlantılara da rastlanmıştır (şekil 42).

Şekil 42. Uygun Davranışı Rapor Etme Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

Örneğin, gerekli mercilere bildirme davranışının kendi ahlak anlayışına uymadığını belirten bir katılımcının aynı zamanda bu davranışın bir sonuca ulaşmayacağına olan inancı da kendisini hayır cevabına yöneltmektedir. Ya da benzer bir şekilde muhbirlik yapmayacağını bildiren bir katılımcı, ilgiliye uyarıda bulunabileceğini eklemiştir. Bir diğeri ise hayır cevabı vermesinin yanı sıra eylemin ağırlığına göre davranışının değişebileceğini de belirtmiştir. Diğer taraftan eylemin niteliğine göre davranmak gerektiğini savunan bir katılımcı bir kez böyle bir durumla karşılaşarak gerekli yerlere bildirmek zorunda kaldığını yani her durumda koşulsuz biçimde etik dışı davranışı ifşa etmek gerekmediğini ifade etmiştir.

Dikkat çeken bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Hayır. Görsem bile, görevli kişiler bunu kendileri görmeliler. Ben hiçbir meslektaşımı ispiyonlamam. Yargıç bunu yapmamalı. Manevi baskıdır bu” (K14).

“Bunu yaşadım. Rapor ettim mercilere. Madem ki ben hukukçuyum, bunu yapmalıydım” (K18).

“Bu tür tahkikatları görevim gereği yaptım ama kendim şikayet etmedim. Adliyede aile oluyorsunuz. Önce kendim uyardım. Ben müfettiş değilim çünkü. Çoğu kimse de şikayet etmez. Denetim mekanizması iyi değil çünkü. Hak etmediği halde ceza da alabiliyor” (K19).

“Ben yaptım. Soruşturma da yaptım. Ama adam sonra asliye ceza hakimi olmuş, ben sulh ceza hakimi olmuşum. Benim kararlarımın itirazları ona gidiyor. Sisteme bakın. Ben ağır cezadayken soruşturmayı açmışım. Gece kulübünde içiyor, oradaki kadınlarla sapıtıyor, saçmalıyordu. Mesaisini aksatan bir hakimi de bildirdim. Meslektaşla uğraşırken sende bir kir olmayacak. Temiz olacaksın yoksa senin daha çok kirli çamaşırın çıkar” (K21).

“Ben çok bildirdim. Mesleki şovenizm yapmam. Çoğu da ceza aldı” (K27).

“Bildirmiyorum. Ailesinin geleceği ile de oynuyorsunuz. Bakanlığın işi bu, onlar bulmalı. Meslektaş dayanışması da bence etik” (K32).

“Bildirirdim, gerekirse çekecek cezasını. Bu ispiyonculuk değil, ülkesini korumak” (K35).

Etik dışı davranışı rapor etme konusunda grupların nasıl ifadeler kullandığına bakıldığında bazı katılımcı gruplarında anlamlı bir farklılık olarak yorumlanabilecek bir biçimde bazı ifadelerin öne çıktığı görülmektedir. Örneğin emeklilik yılı değişkenine göre karşılaştırmalı analiz yapıldığında “hayır, muhbirlik yapmam” ifadesini kullananların tümünün 2010’dan sonra emekli olduğu görülmektedir. Tablo 18’de ifadelere ait frekanslar yer almaktadır.

Tablo 18. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı

Emeklilik Yılı	2000’den önce	2000-2010 arası	2010’dan sonra	Toplam
Uygunsuz Davranışı Rapor Etme				
✚ Eylemin Niteliğine Göre Davranırdım	1	2	5	8
✚ Evet, Ettim		5	5	10
✚ Hayır / Muhbirlik Yapmam			7	7
✚ Hayır Netice Alınmıyor			2	2
✚ İspatlayabileceksem Ederim		1	2	3
✚ Onunla Çalışmazdım	1			1
✚ Tabi Ederim / Kesinlikle Ederim	3	2	1	6
✚ Uyarıda Bulunurum /Bulundum		2	2	4
∑ TOPLAM	5	12	24	41
# N = Belgeler	5	12	21	38

Bu sonucun yaş değişkeni ile de bağlantısı olabileceği düşünülerek yapılan analizde “80-89” yaş grubu hariç diğer yaş gruplarının tümünde “hayır, muhbirlik yapmam” cevabını veren katılımcıların yer aldığı görülmüştür. Yani bu ifade yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturacak şekilde dağılmamıştır (Tablo 19). Dolayısıyla emeklilik yılı değişkenine göre, görevlerinden en yakın zamanda emekli olan katılımcıların bilgi uçurmayı muhbirlik olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarında belirtildiği üzere katılımcı sayısı genellemeler yapmak için elverişli olmamakla birlikte yargının son yıllarda daha içe dönük bir yapıda olduğu fikri akıllara gelmektedir.

Ayrıca, yüksek yargıda görev alma değişkenini temel alarak yapılan analizlerde, yüksek mahkemelerde tetkik hakimliği yapmış olan katılımcıların tümünün “evet” kategorisi altında birleştirilen yanıtları verdikleri görülmektedir. Ancak, yüksek yargıda üye statüsünde görev yapmış olan katılımcılarda en sık verilen cevabın “hayır” olduğu görülmektedir (Tablo 20). Bu durum ilk derece mahkemelerle yüksek yargının etik ve bağımsızlık değerleri düzeyinde kıyaslamalarının yapıldığı 13. Altbaşlığın sonuçları ile birlikte değerlendirilmelidir. Diğer değişkenlerde ise anlamlı olarak nitelendirilebilecek sonuçlara rastlanmamıştır.

Tablo 19. Yaş Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Uygunsuz Davranışı Rapor Etme					
✚ Eylemin Niteliğine Göre Davranırdım	2	4	1	1	8
✚ Evet, Ettim	1	5	1	3	10
✚ Hayır / Muhbirlik Yapmam		2	3	2	7
✚ Hayır Netice Alınmıyor			1	1	2
✚ İspatlayabileceksem Ederim		1	1	1	3
✚ Onunla Çalışmazdım		1			1
✚ Tabi Ederim / Kesinlikle Ederim	3	1	1	1	6
✚ Uyarıda Bulunurum /Bulundum		1	2	1	4
∑ TOPLAM	6	15	10	10	41
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

Tablo 20. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı

Yüksek Yargıda Görev Alma	Hayır	Tetkik Hakimliği/ AYM Raportörlüğü	Evet	Toplam
Uygunsuz Davranışı Rapor Etme				
✚ Eylemin Niteliğine Göre Davranırdım	3		5	8
✚ Evet, Ettim	2	4	4	10
✚ Hayır / Muhbirlik Yapmam	2		5	7
✚ Hayır Netice Alınmıyor			2	2
✚ İspatlayabileceksem Ederim		1	2	3
✚ Onunla Çalışmazdım			1	1
✚ Tabi Ederim / Kesinlikle Ederim		3	3	6
✚ Uyarıda Bulunurum /Bulundum	1		3	4
∑ TOPLAM	8	8	25	41
# N = Belgeler	7	8	23	38

Mezun olunan fakülte bazında analiz yapıldığında ise AÜHF ve İÜHF mezunları arasında göze çarpan fark “eylemin niteliğine göre davranırdım” ifadesinde ortaya çıkmaktadır. AÜHF’den mezun olanların önemli bir kısmı eylemin niteliğine göre davranacağını belirtirken İÜHF’den mezun olanlarda bu ifadeyi sadece bir katılımcı kullanmıştır. Bu ifadenin benimsenmesi ya da benimsenmemesindeki temel faktörün hukuk eğitiminin gelenekselliği noktasında gizlendiği düşünülmektedir. İÜHF, tanıtımını amaçlayan web sayfasında tarihçe, dekanın mesajı gibi bölümlerde sıklıkla alanın ilki olmanın getirdiği sorumluluk ve geleneklerin korunması konularında vurgu yapıldığı görülmektedir (hukuk.istanbul.edu.tr, 2020). Dolayısıyla daha “klasik bir hukuk eğitimi” vermesi ihtimal dahilindedir. Ankara Üniversitesi’nde ise Hukuk Fakültesi’nin yanısıra Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin de oldukça etkin ve baskın olduğu, ve buranın etkisiyle daha “siyasal bir hukuk geleneği” oluşturulmuş olabileceği akla gelmektedir. Bu sebeple sert bir kanun yaklaşımından ziyade hukukun evrensel ilkelerini de göz önünde bulunduran bir yaklaşım sergilemesi muhtemeldir. Bu yaklaşımdan hareketle eylemin niteliği de karar vermede önemli rol oynamaktadır (Tablo 21).

Tablo 21. Mezun Olunan Okul Değişkenine Göre Uygunsuz Davranışı Rapor Etme Davranışı

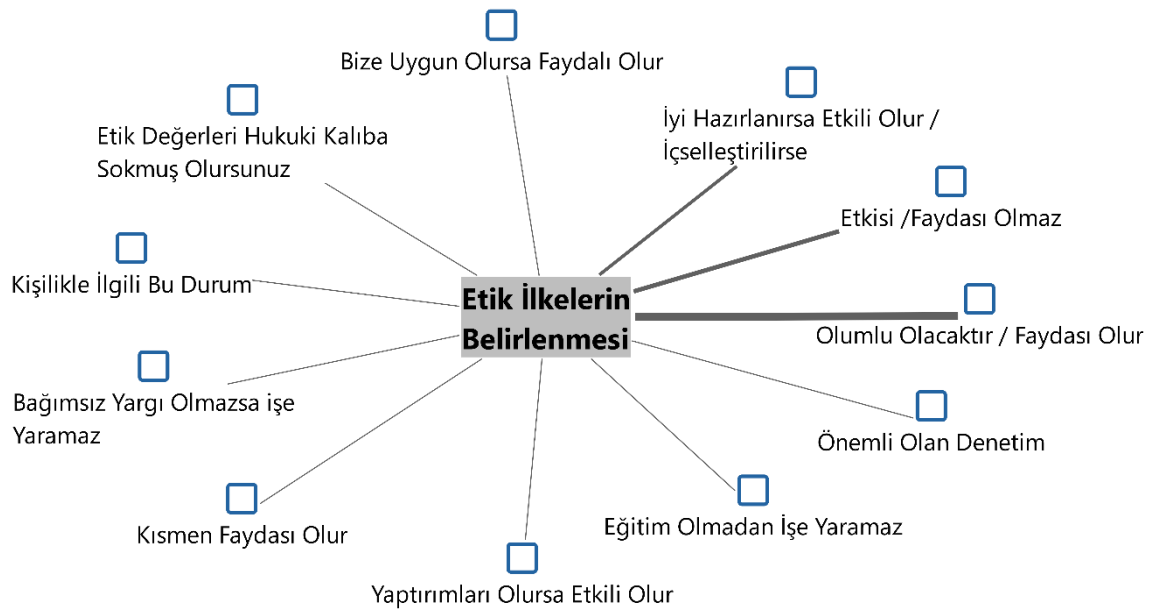
Mezun Olunan Okul	Ankara hukuk	İstanbul hukuk	Toplam
Uygunsuz Davranışı Rapor Etme			
✚ Eylemin Niteliğine Göre Davranırdım	7	1	8
✚ Evet, Ettim	5	5	10
✚ Hayır / Muhbirlik Yapmam	4	3	7
✚ Hayır Netice Alınmıyor		2	2
✚ İspatlayabileceksem Ederim	1	2	3
✚ Onunla Çalışmazdım	1		1
✚ Tabi Ederim / Kesinlikle Ederim	3	3	6
✚ Uyarıda Bulunurum /Bulundum	4		4
∑ TOPLAM	25	16	41
# N = Belgeler	22	16	38

4.2.2.10. Yargıda Ulusal Etik İlkelerin Belirlenmesi

Yargıda etik standartların belirlenmesi çalışmaları son yıllarda üzerinde sıkça durulan konuların başında gelmektedir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere Yargıtay ve HSK'nın yargı etiği ilkeleri belirleme çalışmaları tamamlanmıştır. Bu alan araştırmasının yapıldığı sırada Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri hali hazırda tamamlanmış ve duyurulmuş olup, HSK Yargı Etiği Bildirgesi alan çalışmasının tamamlanmasından bir ay sonra yayımlanmıştır. Dolayısıyla katılımcılar sadece Yargıtay'ın etik ilkeleri hakkında yorumda bulunabilmişlerdir.

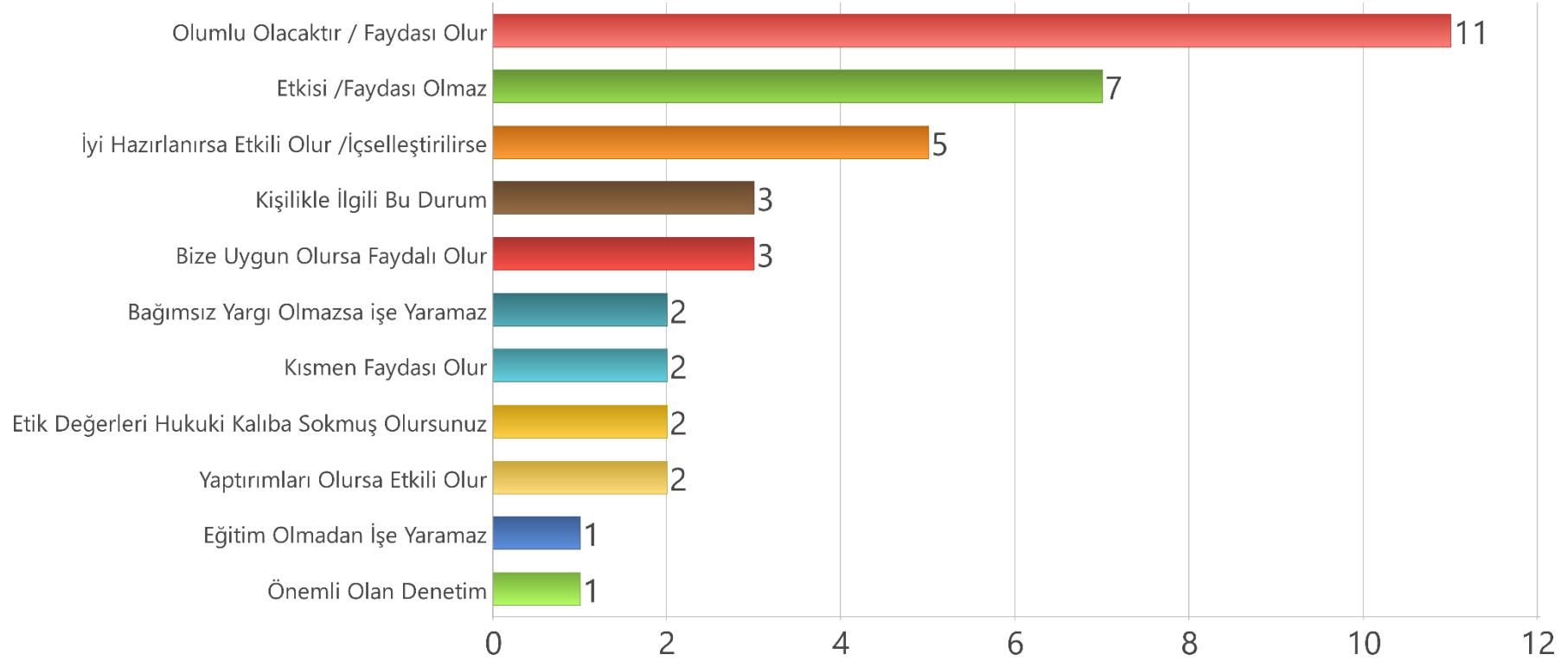
Bu kısımda sorulan soruda daha çok ölçülmek istenen, katılımcıların etik standartların belirlenmesinin yargıyı etkileyip etkilemeyeceğine yönelik algılarıdır. Katılımcılara Türkiye'de yargı etiği ilkelerinin belirlenmesinin yargıyı nasıl etkileyeceği konusunda fikirleri sorulmuştur. Şekil 43'de en sık verilen cevaba bakıldığında, katılımcıların ilkelerin faydalı olacağına dair bir beklenti taşıdığı söylenebilir. Ancak görülmektedir ki, daha fazla sayıda katılımcıya göre ilkelerin faydalı olması birtakım şartların gerçekleşmesine ya da ortadan kalkmasına bağlıdır. Etik ilkelerin belirlenmesi ile yargı

sisteminde olumlu bir değişiklik olmayacağına inanan hakimlerin sayısı da azımsanmamalıdır. Ciğeroğlu Öztepe de çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Kamu görevlileri için belirlenen etik ilkelerin varlığının etik dışı davranışları azaltıp azaltmadığı konusunda kamu görevlisi katılımcıların görüşlerine başvurduğu anket çalışmasında etik ilkelerin varlığının kamu çalışanlarını etik dışı davranışlar konusunda caydırıcı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada tek başına etik ilkeler belirlemenin etkili bir sonuç yaratmayacağı, denetim ve yaptırımlar olması gerektiği vurguları yapılmıştır. Ayrıca etik dışı davranmanın daha çok bir kişisel sorun olduğu yorumuyla burada da karşılaşılmaktadır (2013:319, 320). Ancak, Pustu'nun çalışmasında ise mesleki etik ilkelerin belirlenmesinin kamuda etik dışı davranışlardan biri olan rüşveti azaltacağı yönünde olumlu bir inanış görülmektedir. Katılımcıların %85'i ilkelerin belirlenmesinin faydalı olacağına inanmaktadır (2011:314).

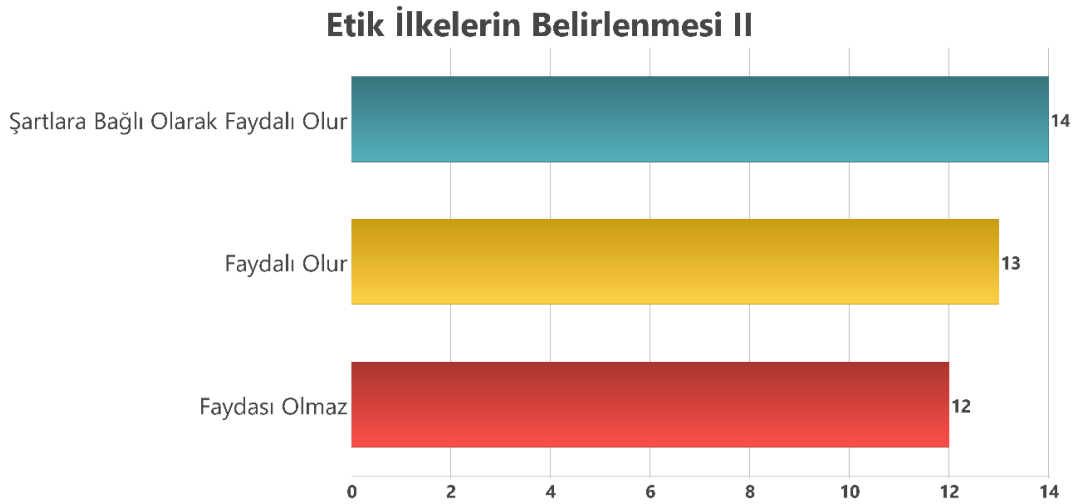
Şekil 43. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Model

Etik İlkelerin Belirlenmesi

Şekil 44. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Frekans Analizi

Model ve frekans tablosuna bakıldığında etik ilkelerin başarıyla uygulanması ve faydalı olabilmesini pek çok katılımcının birtakım şartların sağlanmasına bağladığı görülmektedir. Bu başlıklar “şartlara bağlı olarak faydalı olur” kategorisi altında birleştirildiğinde, “faydalı olur” ve “kısmen faydalı olur” başlıkları “faydalı olur” kategorisine ve geriye kalan diğer başlıklar “faydası olmaz” kategorisinde birleştirildiğinde üç ana kategori ortaya çıkmış olmakta ve sonuçlar daha net bir biçimde anlaşılabilir.

Şekil 45. Yargıda Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Frekans Analizi II

Etik kodların belirlenmesinin olumlu sonuçları olacağını düşünen katılımcılar bu kodların özellikle mesleğe yeni başlamış genç hakimler için faydalı olacağına inanmaktadırlar. Aynı zamanda farkında olunmadan yapılan bazı davranışların önüne geçilmesi için önceden belirlenmiş standartların varlığının yerinde olacağı da ifade edilmiştir. Ancak, teoride kalmayıp uygulamaya geçirilmesinin teşvik edilmesi gerektiğini hatırlatmaktadırlar.

Araştırmada bu soru ile ilgili elde edilen en önemli bulgulardan biri; etik ilkelerin belirlenmesinden çok ilkelerin nasıl belirleneceği ve belirlendikten sonra içselleştirilmesi yönünde atılacak adımlardır. Katılımcıların dikkat çektiği noktaların başında, belirlenen standartların toplum yapısına uygun olması gerektiği, farklı ülkelerin kodlarının bir nevi tercüme edilmesi şeklinde belirlenen kodların bizim sistemimizde faydalı olamayacağı hususu gelmektedir. Bu konuda bir katılımcı görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Beynelmilel kuralların ülkelerin sosyal gerçekliklerine göre uyarlanması lazım, gayet güzel olur. Avrupa’nın kuralları bize dar ya da bol geliyor” (K32).

Ayrıca, ilkeler belirlendikten sonra meslek içi eğitimlerle ve teknolojik imkanlarla ilkelerin bilinirliğinin ve içselleştirilmesinin artırılması önerilmiştir. İlkelerin oluşturulmasından evvel bunun gerekliliğinin doğru bir dille anlatılması, aksi takdirde iş yoğunluğu altında ezilen hakimlere bir de yeni kurallardan söz edilmesinin ütopyik görünebileceği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar da cezai müeyyideler ile desteklenmedikçe standartların belirlenmesinin işe yaramayacağı görüşündedirler. Bunların yanı sıra temel eğitimdeki sorunların çözülmesi ve etik sorunlara yol açan birtakım sosyo-kültürel özelliklerin zamanla değiştirilebileceği dolayısıyla etik ilkelerin belirlenmesinin kısmen faydalı olacağı görüşleri de araştırma sırasında kaydedilmiştir.

“Bu kurallardan ziyade toplum bilincinin artırılması lazım. Kısmen faydası olur ama sorunu tamamen çözmez. Eğitim sistemi tavassuta çok uygun. Temel eğitime ahlaki yerleştirmek lazım. Her alanda etik dışılık var ama yargıda olunca dokunuyor insana. Göz önünde ve yaşamsal bir faaliyet çünkü. Türkiye’de yargılama faaliyeti tamamen şans. Uygulamada standart yok çünkü. Keyfi uygulama çok” (K27).

Yargı bağımsızlığı tam anlamıyla sağlanamadıkça etik ilkelerin belirlenmesinin amaca hizmet edemeyeceği yönünde görüşler de dile getirilmiştir.

“En önemli şey yargının bağımsızlığı. O tam olarak sağlanmadıkça bu çabalar bir işe yaramaz. Bağımsızlık olmazsa olmaz” (K33).

“Zannetmiyorum, bağımsızlık tarafsızlık olmadıkça. Onları uygulamak için dürüst, bağımsız olmak lazım” (K35).

Bir grup katılımcıya göre ise etik değerlerin yazılı kurallar olarak sunulması sorunlu bir yaklaşımdır zira yazılı kurallar mutlaka ihlal edilmektedir. Kurallar yazılı hale getirildiğinde hakimler boşlukları arayacaklardır.

“Yazılı kurallar, “kural ihlal edilmek içindir” denen toplumlar içindir. Değerleri yazıyoruz insanlar uysun diye. Bir tarafta da İngiltere örneği var. Yazılı kural yazılı bir müeyyideyi getiriyor” (K12).

“Geri kalmış toplumlarda etik kurallar hukuk kuralı haline getirilmek zorunda kalmır. İsviçre’de hayvan haklarının yazılı hale getirilmesi gerekmiyor bugün örneğin” (K34).

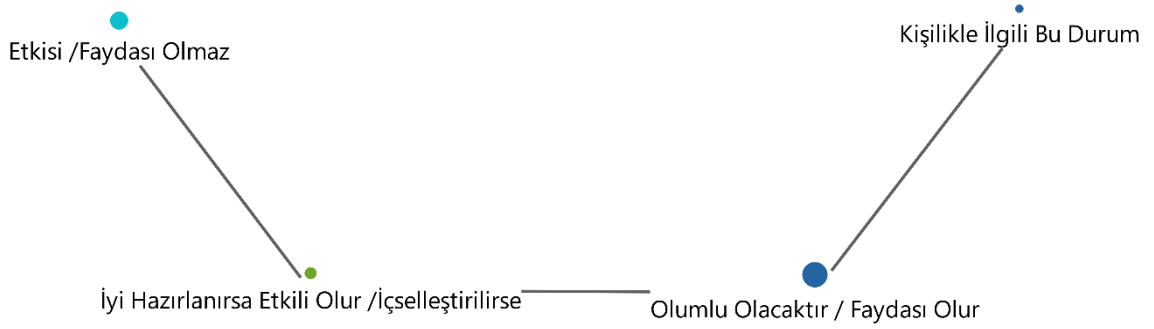
Bazı katılımcılar etik dışı davranmayı bir kişilik problemi olarak nitelendirmekte, dolayısıyla etik kuralların belirlenmesiyle bu problemin çözüme ulaşmayacağını düşünmektedirler.

Son olarak, etik ilkelerin belirlenmesinin olumlu herhangi bir etkisinin olmayacağına inanan katılımcılar frekans analizinde ikinci sıradadır. Etik kuralların listelenemeyeceğini, tek tek sayılıp yazılı hale getirilemeyeceğini savunan katılımcılar olmakla birlikte etik kuralların hali hazırda mevzuatımızda farklı metinlerde yer aldığı ve aslında herkes tarafından bilindiği dolayısıyla etik ilkeleri uygulamanın önünde bir engel olmadığını hatırlatan katılımcılar da olmuştur. Ayrıca, bu ilkeleri kimin belirlediğinin de katılımcılar tarafından önemsendiği görülmektedir. HSK’ya duyulan güvenin gittikçe azaldığı bir ortamda HSK tarafından hazırlanan ilkelerin de motive edici olmayabileceği görüşmelerden anlaşılmaktadır. Bu konuda dikkat çeken katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“HSK’nın yaptıkları, yapıyormuş gibi görünmekten öteye gitmiyor. Soruşturması gereken hakimler var, yapmıyor kendisi. Liyakatsiz görevlendirmeler yapıyorlar. Zaten mevzuat olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin sıkıntısı yoktur. Bangalore’u uygulamaya engel var mı? Siz uymadıktan sonra bunu ayrıca düzenlemenizin önemi var mı? Yok. Yazılı olması gerekmiyor ki aslında etik yazılı değildir” (K16).

“Şu mevcut durumda istediğin kadar kanun, kural yaz. Kurumsal bakmak lazım işte. HSK’nın şu haliyle açıkladığı kurallar neye yarar? (K38).

Kodlar arası ilişkiler incelendiğinde yanıtlar arasında çok bağlantı olmadığı görülmektedir (Şekil 46). İlkelerin içselleştirilmesi için gerekli irade sağlanmadıkça ilkelerin belirlenmesinin faydasız olacağı, ilkelerin gerçekten benimsenmesi ile faydalı olmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Bir görüşe göre de, etik kurallara uyma hakim kişiliği ile ilgilidir; ancak, etik davranma konusunda elinden geleni yapan bir grup hakim için ise etik ilkelerin belirlenmesi faydalı olacaktır.

Şekil 46. Etik İlkelerin Belirlenmesi Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

Karşılaştırmalı analizlerde kodların kategorize edilmiş versiyonu ile çapraz tablolar oluşturulduğunda sadece yaş değişkenine bağlı olarak sonuçlarda anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Diğer değişkenlerde anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Tablo 22’de görülebileceği üzere en genç katılımcı grubu olan 50-59 yaş grubunda en sık verilen yanıt ilkelerin belirlenmesinin fayda yaratmayacağı yönünde olmuştur. Hem bu yaş grubu içerisinde “faydası olmaz” yanıtı diğer yanıtlara kıyasla çok sık kullanılmış, hem de “faydası olmaz” yanıtı diğer gruplar içerisinde önemli sayılabilecek bir farkla en çok 50-59 yaş grubunda kullanılmıştır. Yani sonuç olarak 50-59 yaş grubunun daha negatif beklentiler içerisinde olduğu, etik ilkelerin belirlenmesinin yargıyı iyi yönde etkileyeceğine olan inancının oldukça zayıf olduğu söylenebilir. Son yıllarda yargıda meydana gelen etik dışılıkların etik ilkelerin belirlenmesi suretiyle çözülemeyecek duruma geldiği algısının genç katılımcılarda yaygın olduğu, yapılan görüşmeler sırasında edinilen izlenimlerle de örtüşmektedir. Zira bu yaş grubundaki katılımcıların, söz konusu bozulmanın yaşandığı dönemin bir bölümünde aktif görev yaptıkları için bizzat bu tür etik dışı iş ve işlemlerle karşılaşma olasılıkları daha yüksektir.

Bu grubun cevapları arasında HSK’ya duyulan güvenin azalması ve hakimlerin kişilik sorunları öne çıkan konu başlıkları olmuştur. Bu durumun oluşmasında da ilgili bölümlerde bahsedildiği üzere liyakatsiz mesleğe girişlerin son yıllarda artmasının etkili olmuş olabileceği yorumu yapılabilir.

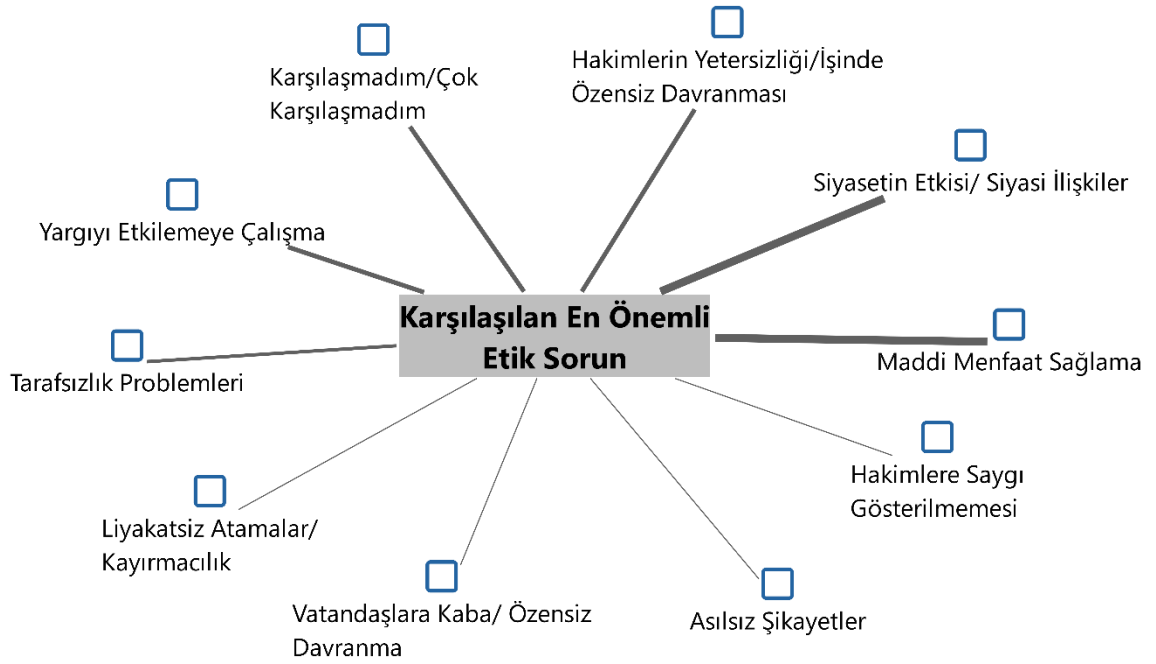

Tablo 22. Yaş Değişkenine Göre Etik İlkelerin Belirlenmesine Karşı Yaklaşımlar

Yaş	80-89 arası	70-79 arası	60-69 arası	50-59 arası	Toplam
Etik İlkelerin Belirlenmesi II					
✚ Şartlara Bağlı Olarak Faydalı Olur	1	6	6	1	14
✚ Faydası Olmaz	2	2	1	7	12
✚ Faydalı Olur	1	8	1	3	13
∑ TOPLAM	4	16	8	11	39
# N = Belgeler	6	15	8	9	38

4.2.2.11. Yargıda Karşılaşılmış Olan Etik Sorunlar

Bu bölümde, katılımcılara meslek hayatlarında karşılaştıkları etik sorunların neler olduğu sorulmuştur. Daha önceki kısımlarda en önemli ve en sık görülen sorunların neler olduğu konusunda katılımcıların algıları ve düşünceleri ortaya çıkarılmak istenmişti. Burada ise katılımcılardan birebir şahit oldukları etik açıdan sorunlu davranışları anlatmaları istenmiştir. En çok karşılaşılan sorunlu davranışlardan biri maddi menfaat sağlanması iken bir diğeri siyasetin etkisi ve siyasi ilişkiler olarak belirlenmiştir (Şekil 47 ve Şekil 48). Hakimlerin işlerinde özensiz davranışları ve yargıyı etkileme çabaları da hakimlerin karşılaştıkları etik sorunlar olarak ifade edilmiştir. En sık görülen ve en önemli etik sorunların ele alındığı kısımlarda oldukça nadir olarak verilen bir cevap olan “çok sorunla karşılaşmadım” cevabı ile burada daha çok karşılaşılmıştır. Görece daha çok sayıda katılımcı meslek hayatında etik dışı sorunlarla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Etik sorunlardan genel anlamda bahsetmekte sakınca görmeyen katılımcıların, kendi deneyimleri söz konusu olduğunda biraz daha ketum davrandıkları görülmüştür. Bu durumdan hareketle etik sorunlarla mesleki yaşamlarında hiç karşılaşmadığını ifade eden katılımcıların bilgi uçurma ile ilgili bölümdeki yorumlarında ortak bir tutum sergileyip sergilemedikleri incelenmiştir. Ancak, ortak bir bakış açısına ulaşamamıştır. 5 katılımcıdan 2’si bilgi uçurmayı muhbirlik olarak nitelendirirken 2’si daha önce etik dışı davranışta bulunan meslektaşlarını gerekli yerlere bildirdiklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı da bu gibi durumlarda uyarıda bulunmayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

Şekil 47. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Model

Şekil 48. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Frekans Analizi

Maddi menfaat sağlamanın yaygın bir etik dışı davranış olduğu katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Avukat, hakim, savcı ve yardımcı yargı personeli dahil bütün yargı üyelerinde bu etik sorunun görüldüğü katılımcılar tarafından bildirilmiştir.

“Ankara’ya geldiğimde biri hakkında; “o yiyicidir, hem de iki taraflı yiyicidir” dediler. Bakın sizin talebinizi kabul ettim diye bir taraftan alır, ama itiraz gelebilir diye de belirtir. Ki genelde itiraz gelecektir. İtiraz etti diye de diğer taraftan alır. Bunlar böyle keşke bir iki kişi olsa...” (K1)

“Müfettişken de duydum, şahit oldum, sahte karar üretmiş memurlar UYAP üzerinden. Yargılandılar bunlar. Sahte karar denilebilecek bir şey bu kez de hakimler yapmış. Kıdemli tetkik hakimi, çıkan kararın tam tersini yazıp göndermiş menfaat karşılığı” (K25).

En sık karşılaşılan etik dışı durumlar arasında siyasal baskılardan çokça bahsedilmiştir. Yargı bağımsızlığının olmadığı durumda yargı etiğinden söz edilemeyeceği bu bölümde de katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Özellikle HSK’ya duyulan güvenin katılımcılar arasında oldukça düşük olduğu tekrar anlaşılmıştır. Bu görüşteki katılımcıların dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“En çok dikkatimi çeken, bu ilkeleri en çok savunanların en çok ihlal etmesi. Siyasetin etkisinde çok kalınıyor. En çok da HSK bunu yapıyor. Hem baskı görüyor, hem baskı yapıyor HSK. Hakim ve savcıların desteği olması gereken kurum en büyük köstek şu anda. Emekli olmamın nedeni etik ilkelerin tamamen terk edilmiş olması. HSK şu an görevini gereği gibi yaptığı için hakimlere mobbing uyguluyor” (K16).

“Siyasi baskıda etik dışılık düşünülemiyor maalesef. Bu mecraların kapanması lazım ki hakim etik dışı davranmasın (K18)”.

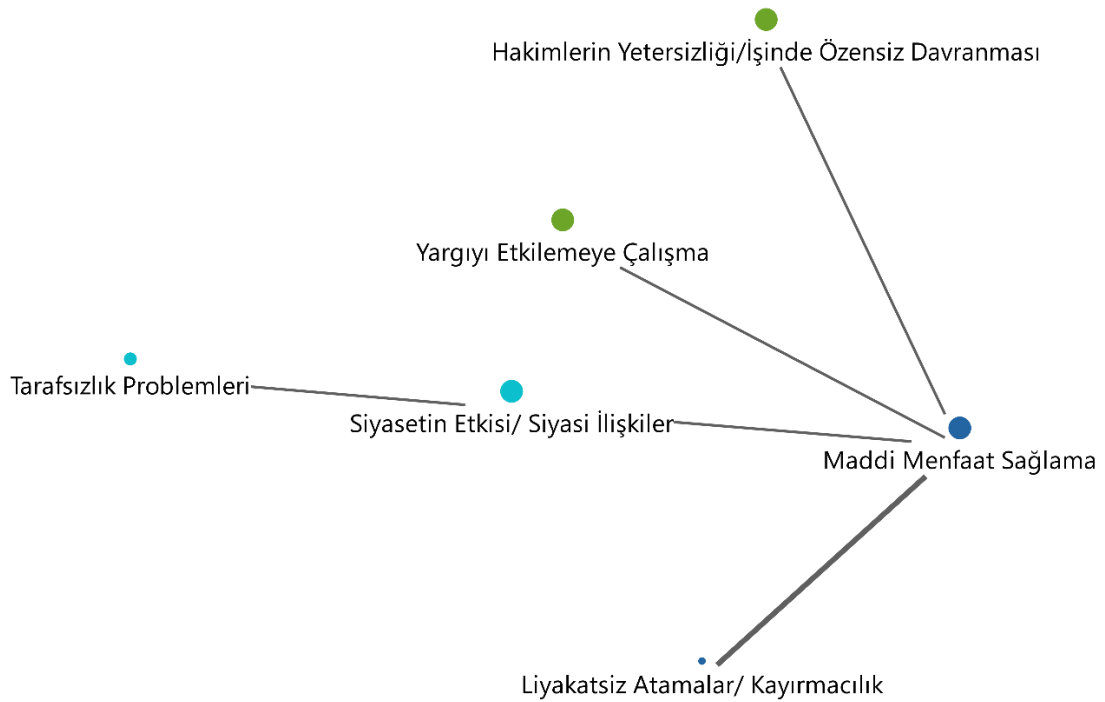
“Birini tutuklamaya sevk edecektim, bölge milletvekillerinin hepsi telefon ettiler serbest bırak diye” (K27).

“Bir HSK üyesinin oğlu avukat, bir kurumun davasıyla ilgili çok yüksek miktar para aldığı söylendi ama örtbas edildi. Tamamen hukuka aykırı bir karar çıkarttırabiliyorsun. Bu da toplumda güvensizliğe sebep oluyor” (K38).

Siyasetin dışında dava taraflarının ya da meslektaşların da yargılamaya sürecini etkileme çabaları katılımcıların yaşadıkları etik sorunlar arasında sayılmıştır. Yakınları aracılığıyla hakimlere ulaşma çabalarına bazen avukatların da dahil olduğu ifade edilmiştir.

“Davacılar bir türlü hakime ulaşmaya çalışıyorlar. Etkilemeye çalışıyorlar. Davacı avukat seçerken bile hakimlere ulaşabiliyor mu diye bakıyor. Eskiden beri böyle. Avukat hakim adına para istiyor. Çok sık olan bir şey. Önlenmesine imkan yok” (K10).

Hakimlerin tarafsız davranmaması, kayırmacılık yapmaları, zaman zaman dosyaları yönlendirmeleri, vatandaşlara nazik davranmamaları ifade edilen diğer etik dışı davranışlar arasındadır. Atama ve yükselmelerdeki liyakatsizlik de hakimlerin şikayetleri arasında yer almaktadır. İşine gereken ciddiyeti göstermeyen, tecrübesiz hakimlerin sayısının giderek arttığına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca aralarında husumet olan hakimlerin birbirleri hakkında gerçek dışı ihtamlarla şikayette bulunmalarının da hakimliğe yakışmayacak etik dışı davranış olduğu yönünde görüş katılımcılar tarafından bildirilmiştir.

Şekil 49. Karşılaşılan Önemli Etik Sorunlar Hakkında Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

Kod haritası incelendiğinde kodlar arasında bazı ilişkiler olduğu görülmektedir. Özellikle maddi menfaat sağlama kodunun diğer birkaç kod ile bağlantısı göze çarpmaktadır. Örneğin, liyakatsiz atamalar sonucu mesleğe giriş ve yükselmelerden kaynaklı maddi

menfaat sağlama olaylarının yaşandığı ya da yargıyı etkileme çalışmalarının maddi menfaat sağlama eylemi ile birlikte görüldüğü haritadan anlaşılmaktadır. Ayrıca, siyasi ilişkilerin tarafsızlık problemleri ve maddi menfaat sağlanması ile bağlantılı olduğu da görülmektedir. Yani siyasi baskı veya siyasi ilişkiler sonucunda hakimin tarafsızlık özelliğinin zarar gördüğü durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Her değişken grubunda maddi menfaat sağlama ve siyasi ilişkiler yanıtları en çok karşımıza çıkan ifadeler olsa da çapraz tablolarda görülebileceği gibi bazı değişkenler doğrultusunda analiz yapıldığında bazı ifadelerin bazı gruplarda öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 23. Çalışılan İller Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar

Çalışılan İller	Birden Fazla İlde	Bir İlde	Toplam
Karşılaşılan En Önemli Etik Sorun			
Asılsız Şikayetler	1		1
Hakimlere Saygı Gösterilmemesi	1		1
Hakimlerin Yetersizliği/İşinde Özensiz Davranması	5		5
Karşılaşmadım/Çok Karşılaşmadım	5		5
Liyakatsiz Atamalar/ Kayırmacılık	2		2
Maddi Menfaat Sağlama	6	2	8
Siyasetin Etkisi/ Siyasi İlişkiler	4	4	8
Tarafsızlık Problemleri	4		4
Vatandaşlara Kaba/ Özensiz Davranma	2		2
Yargıyı Etkilemeye Çalışma	5		5
∑ TOPLAM	35	6	41
# N = Belgeler	31	6	37

Tablo 23’de görüleceği üzere meslek hayatları boyunca sadece bir ilde görev yapanların verdiği iki cevap maddi menfaat sağlama ve siyasetin etkisi olmuştur. İlk bakışta bu cevaplar tüm gruplarda en sık verilen iki cevap olarak yorumlanabilmektedir; ancak, bir ilde çalışanların tümünün sadece Ankara’da ve yüksek yargıda görev yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda bu sonuç yeni anlamlar kazanmaktadır. Tablo 24’de

görüldüğü gibi söz konusu katılımcıların hepsi yüksek yargıda çalışmışlardır ve çok sık karşılaştıkları etik sorunlar siyasetin yargılamayı etkilemesi ve maddi menfaat sağlanmasıdır. Bu iki etik sorunun birlikte yaşandığı yorumu yapılabileceği gibi iki bağımsız sorun olarak yaşanmış olmaları da mümkündür. Siyasetin yargıya müdahalesinin en çok yüksek yargıda hissedilmesi ve en üst mahkeme olarak nihai yargı kararlarını vermesi sebebiyle yüksek yargıda hukuk dışı maddi kazanç sağlanmasının görece daha elverişli ve yaygın olması beklenen birer sonuç olarak bu analizde görülmektedir. Yapılan bu son yorum ileriki kısımlarda yüksek yargı ve ilk derece mahkemelerini etik açıdan kıyaslayan katılımcı yorumları ile de desteklenmektedir.

Tablo 24. Bir İlde Çalışan Katılımcıların Görev Yaptığı Kurumlar

Katılımcı	Görev Yaptığı Yer
K11	Yargıtay Tetkik Hakimliği
K23	Askeri Yargıtay Üyeliği
K24	Danıştay Üyeliği
K27	Yargıtay Tetkik Hakimliği
K28	Danıştay Üyeliği
K34	Danıştay Üyeliği

Benzer şekilde yüksek yargıda çalışma durumuna bakıldığında Tablo 25’de görüleceği gibi yüksek yargıda en az üye statüsünde görev yapmış olan katılımcıların en çok karşılaştığı etik sorun maddi menfaat sağlama iken yüksek yargıda tetkik hakimliği görevinde bulunmuş katılımcılara göre en çok karşılaşılan etik dışı durum siyasetin yargıyı etkilemesidir. Yüksek yargıda hiç görev almamış kürsü hakimlerinin en çok karşılaştıkları etik açıdan sorunlu davranış ise tarafların yargılamayı etkileme amacı ile hakimlere ve savcılara ulaşma çabaları olmuştur.

Tablo 25. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar

Yüksek Yargıda Görev Alma	Hayır	Tetkik Hakimliği	Evet	Toplam
Karşılaşılan En Önemli Etik Sorun				
Asılsız Şikayetler	1			1
Hakimlere Saygı Gösterilmemesi			1	1
Hakimlerin Yetersizliği/İşinde Özensiz Davranması			5	5
Karşılaşmadım/Çok Karşılaşmadım			5	5
Liyakatsiz Atamalar/Kayırmacılık	1		1	2
Maddi Menfaat Sağlama	1	1	6	8
Siyasetin Etkisi/Siyasi İlişkiler	1	4	3	8
Tarafsızlık Problemleri	1	2	1	4
Vatandaşlara Kaba/Özensiz Davranma			2	2
Yargıyı Etkilemeye Çalışma	3	1	1	5
∑ TOPLAM	8	8	25	41
# N = Belgeler	7	8	23	38

Katılımcıların görev yaptıkları yargı kolu değişkenine yönelik yapılan analizlerde siyasetin etkisi, maddi menfaat sağlama, tarafsızlık problemleri ve hakimlerin işlerine gerekli özeni göstermedikleri düşünceleri öne çıkmaktadır. İdari yargıda oldukça yüksek bir oran olduğu düşünülen 6 katılımcıdan 4'ü maddi menfaat sağlama durumuyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir⁵. Askeri yargıda ise 3 katılımcının 2'si etik dışı durumlarla karşılaşmadığını ifade etmiştir (Tablo 26).

⁵ Tablolarda kodlu bölüm sayısı baz alınarak analiz yapılmaktadır; ancak, bu gibi bazı durumlarda ekstra kontroller yapılmış olup maddi menfaat sağlama cevabının aynı zamanda 4 ayrı katılımcıya ait olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 26. Yargı Kolu Değişkenine Göre Karşılaşılan Etik Sorunlar

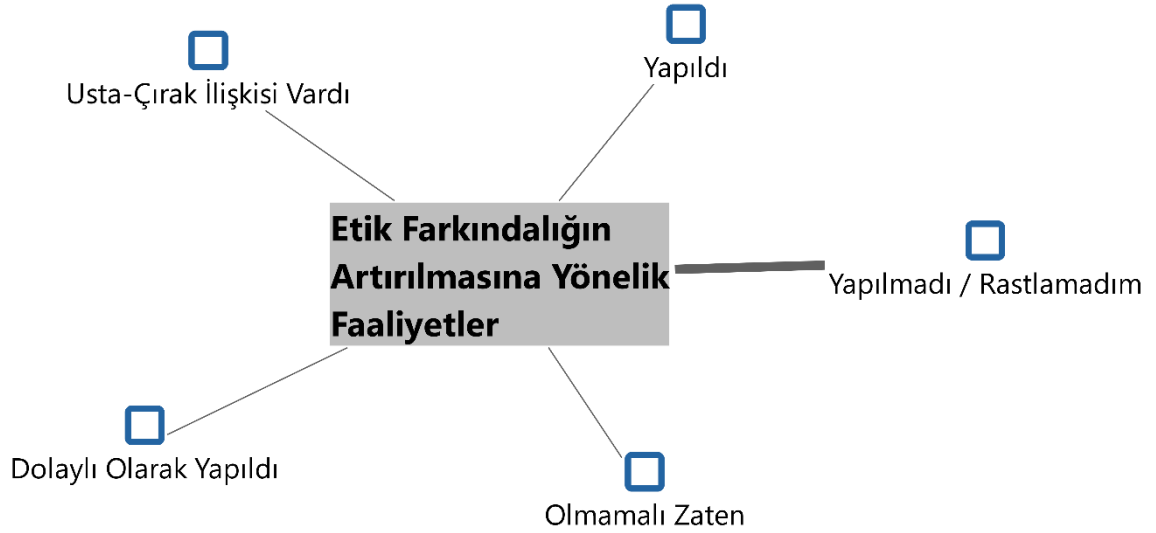
Yargı Kolu	Adli	İdari	Askeri Yargı	Toplam
Karşılaşılan En Önemli Etik Sorun				
Asılsız Şikayetler	1			1
Hakimlere Saygı Gösterilmemesi	1			1
Hakimlerin Yetersizliği/İşinde Özensiz Davranması	4	1		5
Karşılaşmadım/Çok Karşılaşmadım	3		2	5
Liyakatsiz Atamalar/Kayırmacılık	2			2
Maddi Menfaat Sağlama	4	4		8
Siyasetin Etkisi/Siyasi İlişkiler	5	2	1	8
Tarafsızlık Problemleri	4			4
Vatandaşlara Kaba/Özensiz Davranma	2			2
Yargıyı Etkilemeye Çalışma	3	2		5
∑ TOPLAM	29	9	3	41
# N = Belgeler	29	6	3	38

4.2.2.12. Yargıda Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler

Yargıda etik eğitiminin oldukça düşük düzeylerde kaldığı önceki kısımlarda görülmüştü. Fakültede, stajda ya da meslek içi eğitimlerde etiğe çok da yer verilmediği anlaşılmıştı. Bununla bağlantılı olarak düşünülebilecek bir diğer konu da yargı kurumlarının üyelerinin etik farkındalığını artırmak adına herhangi bir kurumsal girişim içerisinde olup olmadığıdır. Bu yönde bilgiye ulaşabilmek amacıyla katılımcılara mesleki yaşamlarında çalıştıkları kurumlarda etik davranış bilgisinin yerleştirilebilmesi adına bir faaliyette bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. Kurumsal çabayı anlamayı amaçlayan bu soru katılımcılara yöneltilen tüm sorular içinde en yüksek frekansla aynı cevabın alındığı soru olmuştur (Şekil 50 ve Şekil 51). 30 katılımcı bu amaçla yapılmış bir faaliyete daha önce görev yaptığı kurumlardan hiçbirinde rastlamadığını söylemiştir. Usta-çırak ilişkisiyle bu bilgilerin aktarıldığını belirtenler ve zaten bu faaliyetlerin yapılmaması gerektiği

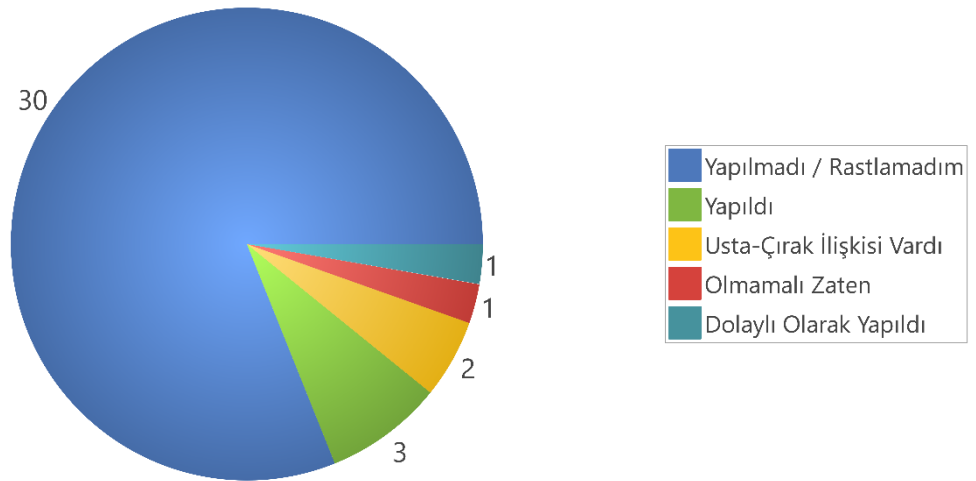

görüşündekiler de eklenince hayır cevabını veren katılımcı sayısı 33'e yükselmektedir. Bu tip faaliyetlere doğrudan veya dolaylı olarak rastladığını belirten ise 4 kişi olmuştur.

Şekil 50. Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler

Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler

Şekil 51. Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetleri Gösterir Frekans Analizi

Katılımcılar etik farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyette bulunulmasının aslında önemli olduğunu ancak kurumlarında bu konuda herhangi bir adım atılmadığını ifade etmişlerdir.

“Bizde çok girilmiyor bu konulara. Özellikle şimdilerde hiç” (K11).

“Yargıda bu çabayı hiç görmedim” (K12).

“Yok, hiçbir çalışma yapılmaz. Ben o kadar takdir bekledim, hiç takdir eden olmadı” (K18).

Bir görüşe göre de, hakimlerin zaten etik oldukları varsayılmalıdır dolayısıyla hakimlerin etik farkındalığının artırılması için bir çaba gerekmemektedir.

“Yok, zaten bunu hoş karşılamıyorum. Yargıca etik öğretilmez. Zaten öyle olduğu var sayılmıştır” (K33).

Etik farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyetler ile karşılaştığını beyan eden katılımcılar Yargıtay’ın bu yöndeki çabaları sayesinde birkaç kez hakim adaylarına etik eğitimi verildiğine rastladıklarını ve Adalet Akademisi’nde Yargıtay’ın etik projesinde önemli çalışmaları olan Prof. Dr. Sibel İnceoğlu ile görüşmeler yapıldığını belirtmişlerdir. Ayrıca, daha önceki dönemlerde özellikle yüksek mahkemelerde usta-çırak ilişkisi ile deneyimli hakimlerin bilgi birikimlerinin staj ve meslek içi eğitimler sırasında gençlere aktarıldığı, bu sayede de etik farkındalığa dikkat çekildiği de katılımcılar tarafından ifade edilen önemli bir noktadır. Dolaylı yollardan etik farkındalık konusunda çalışmalar yapıldığı da eklenmiştir. Bu konuya örnek olarak da insan hakları eğitimleri gösterilmiştir.

Kodlar arasında ilişkiler incelendiğinde ise hiçbir bağlantı saptanamamıştır. Yani katılımcıların tümü bu konuda tek bir görüş bildirmişlerdir. Dolayısıyla kodlar arası ilişkileri gösterir tablo ya da bu bölüme ait kod haritası verilmemiştir.

Karşılaştırmalı analizlerde yüksek yargıda görev alma değişkenine göre bulgulara bakıldığında, “faaliyetler yapıldı” ya da “dolaylı olarak yapıldı” cevabını veren katılımcıların tümünün yüksek yargıda üye ve tetkik hakimi statüsünde görev yaptıkları görülmektedir (Tablo 27). İlk derece mahkemelerde görevli hakimlerin hepsi bu faaliyetlerle karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu tür etkinliklerin çok az sayıda da olsa yüksek yargı kurumlarında yapılmış olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Katılımcı yorumlarında da Yargıtay’da bu çalışmaların yapıldığı belirtilmişti. Benzer şekilde, usta-çırak ilişkisinin de yüksek yargı kurumlarında daha çok önemsendiği sonucu çıkarılabilmektedir.

Tablo 27. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetlere Bakış

Yüksek Yargıda Görev Alma	Hayır	Tetkik Hakimliği	Evet	Toplam
Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler				
✚ Dolaylı Olarak Yapıldı			1	1
✚ Olmamalı Zaten			1	1
✚ Usta-Çıracak İlişkisi Vardı			2	2
✚ Yapıldı		1	2	3
✚ Yapılmadı/Rastlamadım	7	7	16	30
∑ TOPLAM	7	8	22	37
# N = Belgeler	7	8	23	38

Tablo 28. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetlere Bakış

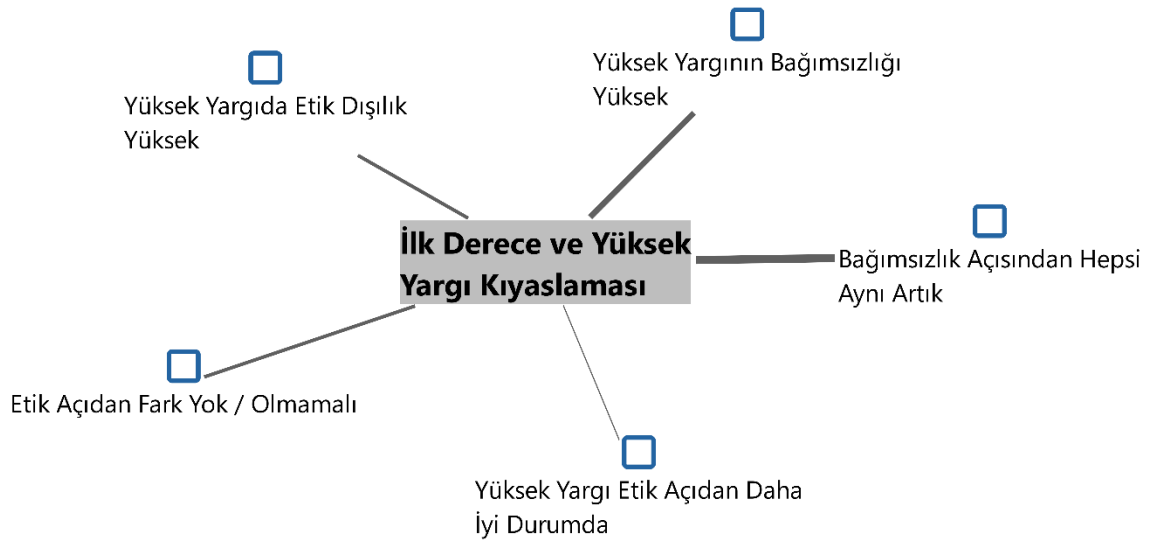
Emeklilik Yılı	2000'den önce	2000-2010 arası	2010'dan sonra	Toplam
Etik Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Faaliyetler				
✚ Dolaylı Olarak Yapıldı			1	1
✚ Olmamalı Zaten			1	1
✚ Usta-Çıracak İlişkisi Vardı			2	2
✚ Yapıldı		1	2	3
✚ Yapılmadı/Rastlamadım	5	11	14	30
∑ TOPLAM	5	12	20	37
# N = Belgeler	5	12	21	38

Emeklilik yılına göre analiz yapıldığında (Tablo 28), yüksek yargı sonuçlarına benzer şekilde 2000'den önce emekli olanların etikle ilgili bir faaliyetle karşılaşmadıkları, 2000-2010 arası emekli olanlardan bir kişinin, 2010'dan sonra emekli olanlardan ise iki kişinin

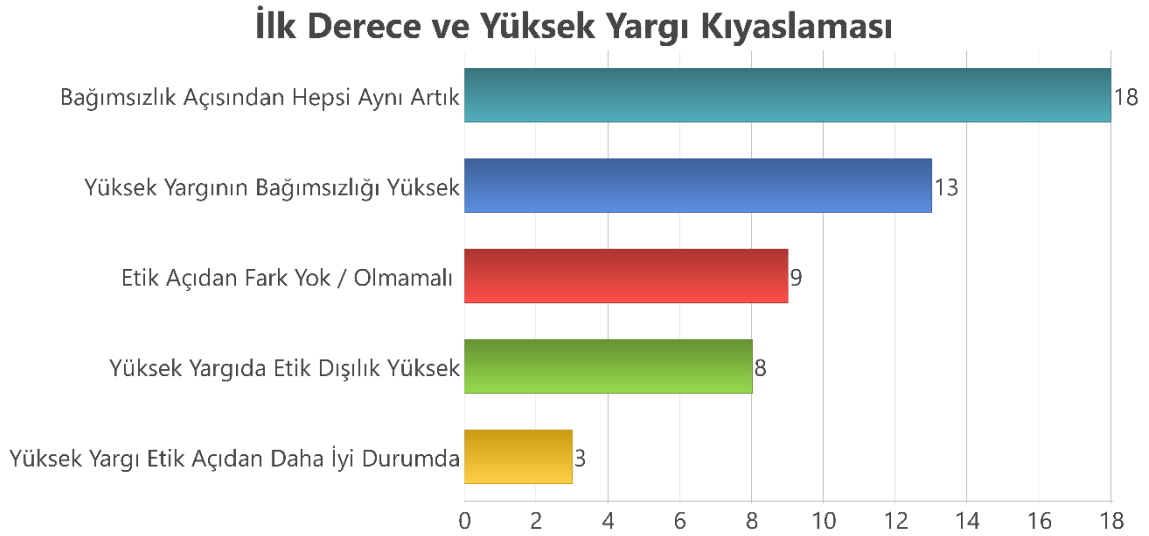
bu tür faaliyetlerin yapıldığını ve dolaylı olarak yapılmış sayılabileceğini ilettikleri görülmektedir. Dolayısıyla günümüze yaklaştıkça kurumsal etik faaliyetlerin sıklığı son aşamada bile çok az olmakla birlikte artma eğilimindedir denilebilir.

4.2.2.13. İlk Derece Mahkemeleri ile Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılması

Çalışmanın başından itibaren Türkiye’de yargı bağımsızlığının durumu sürekli göz önünde bulundurulmuş, katılımcılar tarafından da sıkça tartışılmıştır. Yargı sisteminde mahkemelerin konumları düşünüldüğünde farklı mahkemelerin (hem bireysel hem de kurumsal açıdan) yargı bağımsızlığı konusunda farklı duruşlar sergileyip sergilemedikleri sorusu akla gelmiştir. Katılımcılara yöneltilen bu soru etik sorunları anlama ve etkin çözümler sunulması açısından önemlidir. Bağımsızlık ile birlikte farklı mahkemelerde görev yapan hakimlerin davranışlarının etik bağlamında değerlendirilmesi de katılımcılardan istenmiştir. Katılımcılara yöneltilen soru “İlk derece mahkemeleri yüksek mahkemelerle kıyasladığınızda yargı bağımsızlığı ve etik açısından farklılık görmekte misiniz? Görüyorsanız bunların sebepleri neler olabilir?” şeklindedir. Hem bağımsızlık hem de etik bağlamlarında alınan çok sayıda cevap toplam 5 kategoride birleştirilmiştir.

Şekil 52. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılmasını Gösterir Model

Şekil 53. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemelerin Karşılaştırılmasını Gösterir Frekans Analizi

Alınan cevaplarda bağımsızlık bağlamında iki sonuca ulaşılmıştır: Birincisi bağımsızlık açısından tüm mahkemelerin aynı durumda olduğu; ikincisi ise hala yüksek yargının daha bağımsız olduğu. Bu noktada ilk derece mahkemelerinin daha bağımsız olduğuna dair hiçbir katılımcı beyanı olmamıştır. Katılımcıların çoğunluğunun üzerinde anlaştığı düşünce günümüzde gelinen noktada Türkiye’de ilk derece mahkemeleri ile yüksek mahkemeler arasında yargı bağımsızlığı açısından bir fark kalmadığıdır. Ancak bahsedilen bu benzerlik olumsuz anlamdadır; yani 18 katılımcının tümü hem yüksek mahkemeler hem de ilk derece mahkemelerinin yargısal bağımsızlığa sahip olmadıkları yönünde görüşlerini bildirmiştir. Katılımcılar bu durumu oldukça vahim olarak değerlendirmektedirler. Katılımcıların hepsi, eskiden yüksek mahkemelerde görev yapan hakimlerin yargı bağımsızlığı açısından siyasetin etkisinden daha fazla korunaklı bir pozisyonda olduklarını, ancak son zamanlarda bu durumun ortadan kalktığını vurgulamışlardır. Coğrafi teminatın ortadan kalktığını, görevden alınma ve yer değiştirmelerin çok sık yaşandığını ve bunun da hakimlerin korkusuz bir biçimde bağımsız karar verme yetilerini yok ettiğini ifade etmişlerdir. Devamında da liyakatsiz atama ve yükselmeler sebebiyle yargıda tarafsızlığın da kalmadığını belirten pek çok katılımcı bu durumu “korkunç” olarak nitelendirmiştir. Bazı çarpıcı ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Üyelerin (yüksek yargı üyeleri), teftiş ve başka bir yere atanma korkuları yoktu önceden. Artık kalktı. (...) Bir dönem Yargıtay’a atanan 160 kişinin 120’si yargılanıyor şu an. Bu etik ihlallerin en büyük göstergesi bence. Şu an yargı ne bağımsız ne de tarafsız. Vatandaşın basit davalarında bile görülüyor artık bu. Benim dönemimde 116 kişi kura çektik, şu an birisi görevde. Hepimiz emekli olduk aynı sebepten. Önce mesleğe alımlarda etiğe uygun davranılması lazım. Çok radikal kararlar alınsa bile sistem 15 yıldan önce düzelmez” (K16).

“Aşağısı neyse yukarısı da aynı. Yüksek hakimlerin de şimdi bir teminatı yok. Aleyhe karar verince başıma ne gelecek diye düşünüyor” (K35).

“Bağımsızlık açısından bir fark yok artık. Çok üzücü bir durum. Adliyeye düşmemek gerek artık. Ben Yargıtay’da stajyerken bir tetkik hakimine bir milletvekili geldi, bir karar çıkmasını istediğini söyledi. Tetkik hakimi yakasından tutup dışarı attı adamı. Şimdi bu mümkün mü? Yargıtay başkanı bile yapamaz bu hareketi. Gücümüzü hakimlik teminatından alıyorduk. Artık bu yok (K37)”.

“Siyasi müdahale hepsinde var. Eskiden Yargıtay’ın teamülleri vardı. Etik bazlı teamüller. Artık bunlar da kalktı. Siyaset alta da üste de elini uzatmış her yer aynı. Artık ya siyasi ilişkin olacak ya da başka bir tür ilişkin. Ama ilişkin olmazsa yükselmezsin. Eskiden de gruplaşma vardı ama arada iyiler de seçilirdi onlar götürürdü sistemi. Şimdi o da yok” (K38).

Bir diğer görüşe göre ise yüksek mahkemeler eskiden olduğu gibi bugün de ilk derece mahkemelerinden daha bağımsızdırlar. Coğrafi teminatlarının daha güçlü olduğunu düşünen katılımcılar ilk derecenin mahkemeleri siyasetin müdahalesine yüksek mahkemelere kıyasla daha açık bulmaktadırlar. Yüksek mahkemelerin özlük işlerinin kendi kurumları bünyesinde olması da yüksek yargının daha bağımsız görülmesinin sebeplerinden biri olarak ifade edilmiştir.

“Kürsüdekiler müdahaleye daha açık. Bir milletvekili ya da belediye başkanı tehdit edebiliyor genç bir hakimi. Yüksek yargıda ise daha rahat hareket edebilirler. Ben görevdeyken Sarayda bir açılışa katılmazdım törenlere” (K20).

“Yargıtay biraz daha esnek bağımsızlık açısından. Müfettiş incelemesi yapılmıyor. Divan denilen bir kurum yapıyor. Divan da geniş davranıyor. Aynı suçu işleyen iki meslektaştan biri Yargıtay’da biri ilk derecede, Yargıtay’daki ceza almıyor. Sanki Yargıtay suç işleme özgürlüğünün olduğu bir yermiş gibi” (K21).

Bağımsızlık konusunda durum anlatılan şekildeyken etik dışı davranışlar konusunda katılımcıların görüşleri üç ayrı grupta toplanmıştır. Öne çıkan ilk görüş yüksek yargıda etik dışı davranışların ilk derece mahkemelerine kıyasla daha yaygın olduğudur. Yüksek yargıya seçilebilmek için başvuru yöntemleri, seçilme usullerindeki liyakatsizlikler ve kayırmacılık sebebiyle etik dışı davranışların arttığı düşünülmektedir. Öyle ki, katılımcılardan biri yüksek yargıda hiç görev yapmamış olmayı “onur verici” olarak nitelendirmektedir.

“Yüksek yargıda çalışmadım. Benim için oraya seçilmemek daha onur vericidir. Adam kayırmacılık, en tehlikeli şey bu. Yargıtay’a, Danıştay’a üye alınacak öyle kayırmacılık yapılır ki... Düzen öyle. Bu alınanların çoğu yetersizdir” (K1).

“Kalite düşüyor yüksek yargıda. Emaneti ehline vereceksin kuralı ihlal ediliyor. Yüksek yargıya hatır gönül işiyle geldiğinde yargıya saygı kaybediliyor” (K6).

“Parayla hüküm değiştirmeye çalışan Yargıtay üyesi gördüm. Kürsüde taraflı davranan hakim ve savcıyla hiç karşılaşmadım. Tam ters orantılı. Kürsüde bağımsızlık azdır. Yargıtay’da baskıdan etkilenmeme daha mümkündür. Etik daha düşüktür ama üst yargıda buna rağmen. Rüşvet teklifleri daha yüksek. Bir de mesleğin son yıllarında olmanın rahatlığı olabilir. Son yıllarda biliyorsunuz 160 üye seçildi, 160’ı birlikte oy kullanırdı” (K22).

İkinci görüşe göre ise yüksek yargı ile ilk derece mahkemeleri arasında etik dışı davranışlar açısından fark yoktur ya da olmamalıdır. Etik dışı davranışların sebebini kişilik sorunlarında arayan katılımcılar yargı mensuplarının nerede görev yaptıklarına bakmaksızın aynı etik değerlere sahip olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Bir fark görmüyorum. Etik endişeler aynı olmalı tüm hakimler için” (K18).

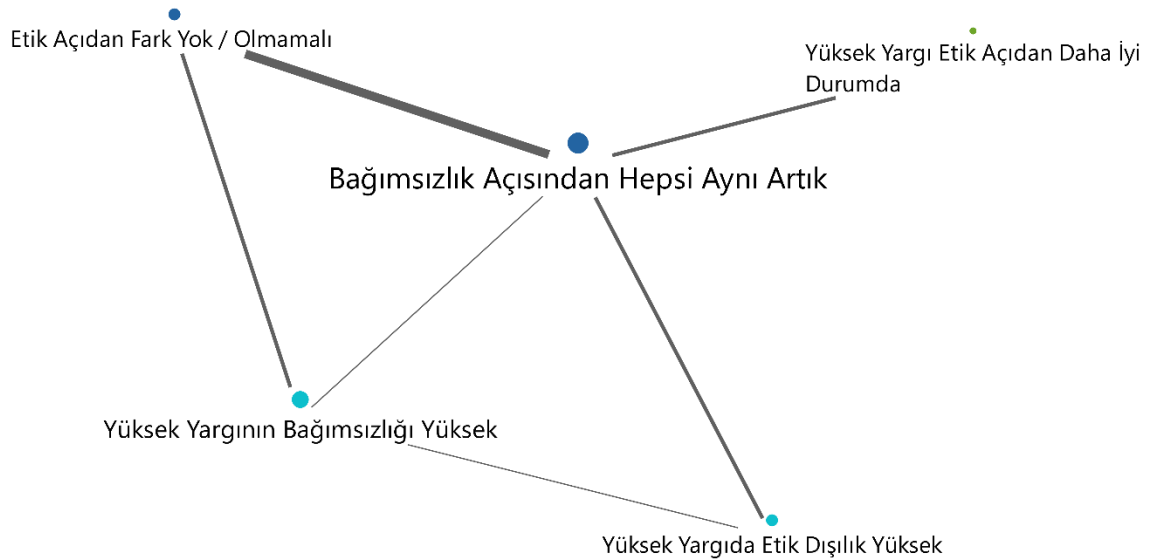
“İlk derece mahkemesinde de yüksek yargıda da aynı davranır yetişmiş insan” (K21).

En az sayıda hakimin katıldığı üçüncü görüşte ise ilk görüşün tam tersi olarak ilk derece mahkemelerinde yaşanan etik dışı davranışlar yüksek yargıya göre daha fazladır. Bu düşüncenin temelinde ise başarılı hakimlerin yüksek yargıya seçildikleri ve yüksek mahkemelerde heyet halinde kararlar verilmesinin etik dışı davranışların önüne geçilmesinde faydalı olduğu tezleri yer almaktadır.

“Bu ihlaller ilk derecede çok fazla. Yüksek yargıda daha zor teknik olarak. Tek başına karar vermiyor çünkü yüksek hakimler” (K27).

“Yüksek yargı ile fark var tabii biraz. İyi hakimleri istinafa gönderiyorlar” (K30).

Kodlar arası ilişkilerde ise özellikle bağımsızlık açısından tüm yargının benzer durumda olduğu düşüncesinin diğer tüm cevaplarla bağlantılı olduğu görülmektedir. Öyle ki, yüksek yargının daha bağımsız olduğunu düşünenler bile günümüzde tüm yargı üyelerinin coğrafi teminatlarını kaybettikleri ve siyasi baskıyı önemli ölçüde hissettikleri görüşünü desteklemektedirler. En yoğun ilişki ise etik açıdan mahkemeler arasında fark olmaması gerektiği düşüncesi ile bağımsızlık açısından tüm mahkemelerin aynı olduğu düşüncesi arasındadır. Katılımcıların söylemlerinde de bu durum öne çıkmaktadır. Zira, aynı derecede baskı altında olan hakimlerin benzer etik dışı davranışlar sergilemeleri de olasıdır (Şekil 54).

Şekil 54. İlk Derece Mahkemelerle Yüksek Mahkemeler Kıyaslamasını Gösterir Kod Haritası

Değişken gruplarına göre cevaplar incelendiğinde yüksek yargıda görev alma ve emeklilik yılı değişkenlerine ait tabloların detaylı değerlendirmeye tabi tutulması uygun görülmüştür. Yüksek yargıda görev alanlar ve almayanlar arasındaki karşılaştırmada

(Tablo 29), yüksek mahkemelerde hiç görev almamış olup ilk derece mahkemelerinden emekli katılımcıların yüksek yargının görece daha bağımsız olduğunu düşündüğü görülmektedir. Ancak yüksek hakimler ve tetkik hakimleri çoğunlukla, bağımsızlık açısından tüm mahkemelerin artık aynı durumda olduğu düşüncesindedir. Benzer biçimde, hem yüksek hakimler hem de tetkik hakimleri arasında yüksek yargıda etik dışı davranışların ilk derece mahkemelerine göre daha fazla olduğuna inananlar, ilk derece mahkemelerinde etik dışılıkların daha fazla olduğuna inanlardan sayıca çoktur. Yüksek yargının etik açıdan daha iyi olduğunu ifade eden katılımcıların tümü de yüksek yargıda görev yapmış olanlar yani yüksek hakim ve tetkik hakimleridir.

Tablo 29. Yüksek Yargıda Görev Alma Değişkenine Göre İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması

Yüksek Yargıda Görev Alma	Hayır	Tetkik Hakimliği	Evet	Toplam
İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması				
✚ Bağımsızlık Açısından Hepsi Aynı Artık	3	4	11	18
✚ Etik Açısından Fark Yok/Olmamalı	3	3	3	9
✚ Yüksek Yargı Etik Açısından Daha İyi Durumda		1	2	3
✚ Yüksek Yargıda Etik Dışılık Yüksek	2	3	3	8
✚ Yüksek Yargının Bağımsızlığı Yüksek	4	2	7	13
∑ TOPLAM	12	13	26	51
# N = Belgeler	7	8	23	38

Emeklilik yılına göre sonuçlar incelendiğinde 2010'dan sonra emekli olanların bağımsızlık açısından tüm yargının aynı durumda olduğu görüşünde oldukları anlaşılmaktadır (Tablo 30). Her gruptan katılımcıların çoğunluğunun özellikle vurguladığı gibi yargı bağımsızlığının tüm yargı sistemi için ortadan kalktığı ve bu durumun son yıllarda daha da ciddi boyutlara ulaştığı savını destekler bir biçimde yakın zamanda emekli olanlar bu düşüncüyü en çok dile getirenler olmuştur. Ancak, yüksek yargının etik açıdan ilk derece mahkemelerine göre daha iyi durumda olduğunu düşünen tüm katılımcılar da yine 2010'dan sonra emekli olanlardır.

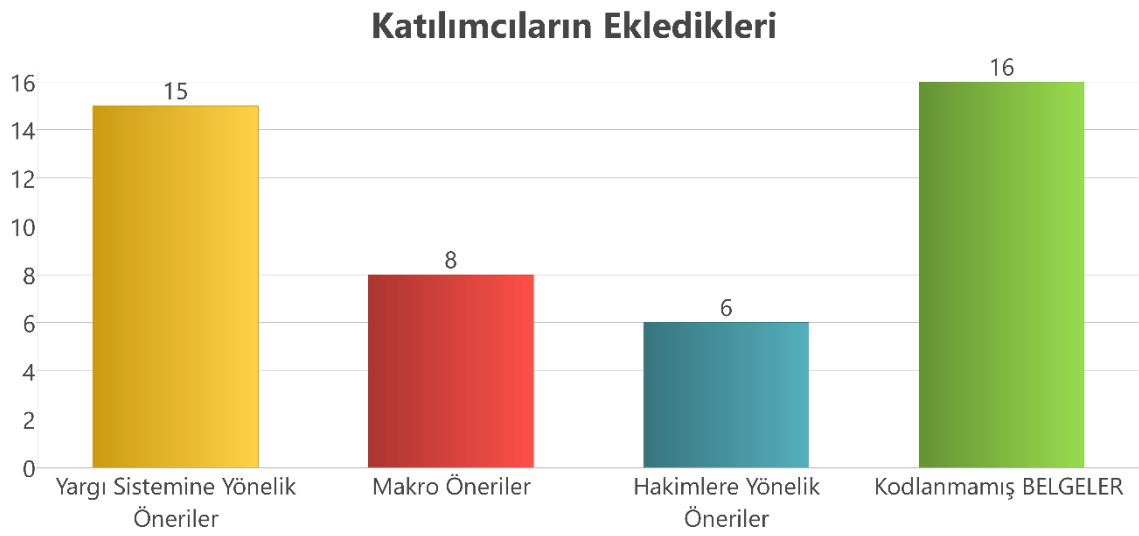
Tablo 30. Emeklilik Yılı Değişkenine Göre İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması

Emeklilik Yılı	2000'den önce	2000-2010 arası	2010'dan sonra	Toplam
İlk Derece ve Yüksek Yargı Kıyaslaması				
✚ Bağımsızlık Açısından Hepsi Aynı Artık	2	4	12	18
✚ Etik Açısından Fark Yok / Olmamalı	1	2	6	9
✚ Yüksek Yargı Etik Açısından Daha İyi Durumda			3	3
✚ Yüksek Yargıda Etik Dışılık Yüksek	1	4	3	8
✚ Yüksek Yargının Bağımsızlığı Yüksek	2	4	7	13
∑ TOPLAM	6	14	31	51
# N = Belgeler	5	12	21	38

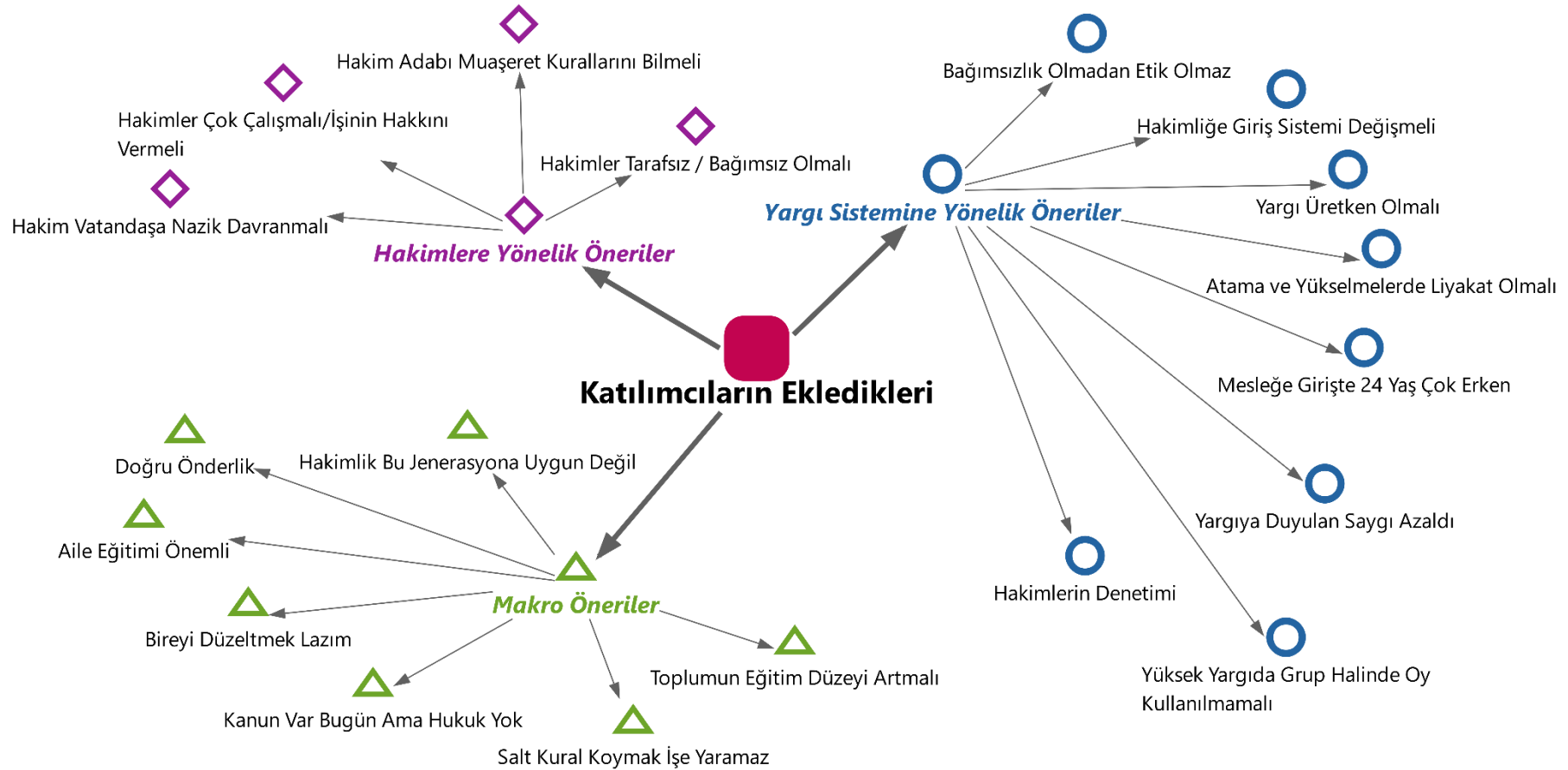
4.2.2.14. Katılımcıların Ekledikleri Görüşler

Katılımcılara yöneltilen soru formunda sona gelindiğinde katılımcılardan eklemek istedikleri görüş ve düşüncelerini dile getirmeleri rica edilmiştir. Bu noktada 16 katılımcı görüş bildirmemiş, 22 katılımcı sorular dışında kalan düşüncelerini ve önerilerini paylaşmıştır. Sadece bu aşamada verilen cevaplar değil görüşmelerin başından sonuna kadar soruların kapsamı dışında bildirilmiş olan öneriler bu kısımda değerlendirilmiştir. Katılımcıların eklemek istediği düşünceleri geniş bir havuz oluşturmaktadır ve incelemeler sonucunda 3 ana grup altında kategorize edilmişlerdir. Bu sayede daha sistematik bir veriye ulaşılmış olmakta ve verinin anlaşılıp yorumlanması kolaylaşmaktadır. Katılımcıların farklı düzeylerde öneriler sundukları fark edilmiş, dolayısıyla genelden özele sırasıyla “makro öneriler”, “yargı sistemine yönelik öneriler” ve “hakimlere yönelik öneriler” başlıkları ile 3 ana kategori oluşturulmuştur. Hakimlere yönelik önerilerde hakimlerin nasıl davranması gerektiği konusunda sunulan düşünceler bulunmaktadır. Hakimlerin davranışlarını değiştirmesi ile olumlu sonuçlar alınacağını düşünen katılımcıların ifadeleri burada yer almaktadır. Yargı sistemine yönelik önerilerde ise hakimin davranışlarından ziyade sistemselsel birtakım değişiklikler yapılması gerektiği düşüncesinden hareketle bazı fikirler paylaşılmaktadır. Makro önerilerde ise hakimlerin

kendilerinde ya da yargı sisteminde yapılacak iyileştirmelerden daha büyük değişikliklere ihtiyaç duyulduğu, ancak bu tür köklü değişimler ile sonuca ulaşılacağı yönünde görüşlere yer verilmiştir. Şekil 55’de görülebileceği üzere katılımcılar en çok yargı sistemine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Daha sonra makro öneriler gelmektedir. Son olarak ise hakimlere yönelik öneriler yer almaktadır. Burada anlaşılmaktadır ki, katılımcılar en çok yargı sisteminde düzenlemeler yapılması gerektiğine inanmaktadırlar. Şekil 56’de bu 3 ana kategorinin alt başlıklarının incelenebileceği bir model sunulmuştur.

Şekil 55. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Frekans Analizi

Şekil 56. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Model

Hakimlere yönelik önerilerde öne çıkan başlıklar; hakimlerin bağımsızlık ve tarafsızlıklarının önemi, hakimlerin işlerine gereken önemi verip özenli çalışmaları ve vatandaşlara karşı nazik davranmalarındır. Halkın gözünde hakimlerin duruşları ve ahlakları bir sembol olarak nitelendirilmiş dolayısıyla hakimlerin bağımsızlıklarının önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, hakimlerin tüm ideolojilerin üzerinde bir duruş sergilemeleri ve hatta özel hayatlarına dair hislerini bir kenara koyarak bunları yargılama faaliyeti sırasında işlerine yansıtılmaları gerektiği konularında uyarılar yapılmıştır. Taraflara karşı da nazik ve yatıştırıcı olunması yönünde tavsiyeler de bu kısımda katılımcıların eklediği tavsiyeler arasındadır. Mesleki gelişimleri adına sürekli çaba göstermeleri konusunda ise bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Kıdemli abilerimiz derdi ki bize, hakimin maddi menfaati yoksa, bu hakimin arkasında olalım bakanlık olarak. Ama bence sadece maddi karşılık almıyor diye korunmaması lazım. Hakim gerekli özeni göstermiyorsa bence rüşvet alandan farklı değerlendirilmemesi lazım. Hakim bir sürü kurumla da işbirliği yapıyor. Onların işleyişi de hakimi ilgilendiriyor. Yani zor bizim işimiz. Ama yapamıyorsa da yapmasın bu mesleği. Meslekten ayrılana kadar kendini geliştirmek zorunda. Vakti tabii ki yok aslında ama çoğunun gayreti de yok. Ankara Adliyesinde bir hakimin kararları Yargıtay’da çok bozuluyor. Yargıtay’daki arkadaşları diyor ki şu kitapları okuman lazım. (Hakim) diyor ki ben bu saatten sonra hiçbir şey okumam. Çok acı bir örnek” (K19).

Katılımcıların yargı sisteminin geneline yönelik önerilerinde göze çarpan ilk konu başlığı yargıya duyulan saygı ve güvenin tekrar tesis edilmesi gerekliliğidir. Bu noktada katılımcılar bağımsızlığa ve tarafsızlığa tekrar vurgu yapmışlar, bu konuda hem hakimlere hem de yönetime düşen görevleri hatırlatmışlardır. Bazı çarpıcı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Duruşmada zor zapt ettiğim insanlar (taraf) karar verdiğim an susardı. Adalete güven vardı. Meslekte bir dejenerasyon var. Siyasi de diyebiliriz. Yeni nesilden de kaynaklanıyor olabilir. Hakimin görevi bu günü kurtarmak değil, geleceğe de iz bırakmak” (K19).

“Yargının bağımsızlığının tam sağlanması gerekir. Bakanlığın tahakkümünden kurtarılması gerekir yargının. Bu da Anayasa’nın ve yasaların düzenlenmesi ile olur. Kurulun yapısının da tekrar yüksek hakimlerden oluşması lazım. Türk halkı Anadolu

insanı tarafsızlığına inandığı hakimın kararını temyiz bile etmez. O kadar güven vardır aslında. Bir AP'linin sahibi olan dükkanda alış veriş yapardım, bir de CHP'linin. Tarafsızlığımı göstermeye çalışırdım. Ucuz olsa dahi öbürüne gitmezdim. Sırasıyla giderdim. Yine de gelecekte iyi günlerin geleceğine inanıyorum. Gençlere umut aşılacak zorundayız” (K33).

“Eskiden kişiler mahkumiyet kararlarımızı temyiz bile etmezlerdi. Şimdi adalete güven sarsılmış. Sadece siyaset sanıyorlar ama liyakat de yok artık” (K37).

Mesleğe başlangıcın lisans mezuniyetinden hemen sonra yani yaklaşık 24 yaşında yapılabilmesi katılımcılar tarafından sıkça eleştirilmiştir. Anglo-Sakson ve Alman sistemlerindeki şartlar örnek gösterilmiş; 40'lı yaşlardan sonra, 10-15 yıl avukat veya savcılık tecrübesine sahip olarak ve hakimliğe uygun bir yaşam tarzına sahip olduğunu kanıtlayarak hakim olunması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. ABD'de olduğu gibi hukuk fakültelerine girmeden evvel sosyal bilimlerle ilişkili bir alanda lisans derecesine sahip olmak da tavsiyeler arasındadır. Ayrıca kadın meslektaşların Türk aile yapısında çocukluktan itibaren fazlaca korunarak büyümeleri sebebiyle yaşam tecrübesi eksikliği yaşadıkları, bunun da hakimlik için büyük bir sıkıntı oluşturduğu görüşü dile getirilmiştir.

“24 yaş, 50 sene önce olgun bir yaş olarak kabul edilebilirdi. Ama şimdi deneyim çok düşük oluyor. Daha geç yetişkin oluyor insanlar. Mutlaka sosyal alanlardan birinden mezun olup hukuk fakültelerine öyle girilmeli. Benim çok önemli bir önerim bu” (K22).

“Hakimliğe 40 yaşından sonra kişiler kabul edilmeli bence. Kaymakamla, mülki idare ile idari hakim arasında hep bir çekişme vardır. Hakimler çok genç olunca sorun olabiliyor. O yaştaki çocuğu oraya göndermeyeceksiniz” (K25).

Hakimliğe girişte mülakat sisteminin sakıncaları dile getirilmiş, aileden alınan eğitimin önemine bir kez de bu kısımda vurgu yapılmıştır. Hakimliğe girişten önceki yaşantıların adaylık döneminde göz önünde bulundurularak mesleğe kabul işlemlerinin yapılması ve hatta adayların ailelerinin sosyo-kültürel yapılarının da dikkate alınması gerektiği görüşleri ifade edilmiştir.

Bağımsızlık konusu da bir kez daha hatırlatılmış, güçler ayrılığının önemine değinilmiştir. Bu noktada HSK'nın yapısı da tekrar eleştirilmiş Bakan ve Bakanlık bürokratlarının Kurul'dan çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir. Bağımsızlık

sağlanmadıkça etik kurallara uyulmasının beklenemeyeceği vurgusu bir katılımcının etkili ifadelerinde şöyle geçmektedir:

“Çok umutlu değilim. Etik, bağımsız insanların katılıp katılmama konusunda karar vereceği bir şey (K17)”.

Atama ve yükselmelerde liyakate göre seçimler yapılması, notların bu amaçla kullanılıp, başarının ölçülmesi ve hatta bu notların bir denetim mekanizması işlevi görmesi de önerilmiştir. Üretkenliğe ve yargılama süreçlerinin uzamamasına dikkat edilmesi hatırlatılmış, özellikle yüksek yargıdaki seçimlerde gruplar halinde oy kullanılmasının sakıncaları belirtilmiştir.

Makro önerilerde ise aileden gelen eğitimin önemi ve kişilik yapısına yapılan vurgunun yanında toplumun eğitim düzeyinin artırılması ile değişimin mümkün olacağı ifade edilmiştir. Mesleklerin temelinde etiğin yerleştirilmesinin salt etik kurallar koymaktan daha etkili olacağı; çünkü, kanun ve hukukun birbirinden farklı olduğu vurgulanmıştır. Nitekim, bugün Türkiye’de kanunların yeterli olduğu ancak bunun hukukun ve adaletin sağlanması anlamına gelmediği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Birkaç katılımcı da hakimlik mesleğinin yeni nesil için uygun olmayabileceğine inanmaktadır. Hakimlik mesleğinin özveri ve fedakarlık istediği, bunların da yeni nesilde bulunmadığı iddia edilmektedir. Bazı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“Etik her şeyin temeli. Her mesleğin temeline etiği oturtmalıyız. Salt kural koymakla sonuca gidilmiyor” (K18).

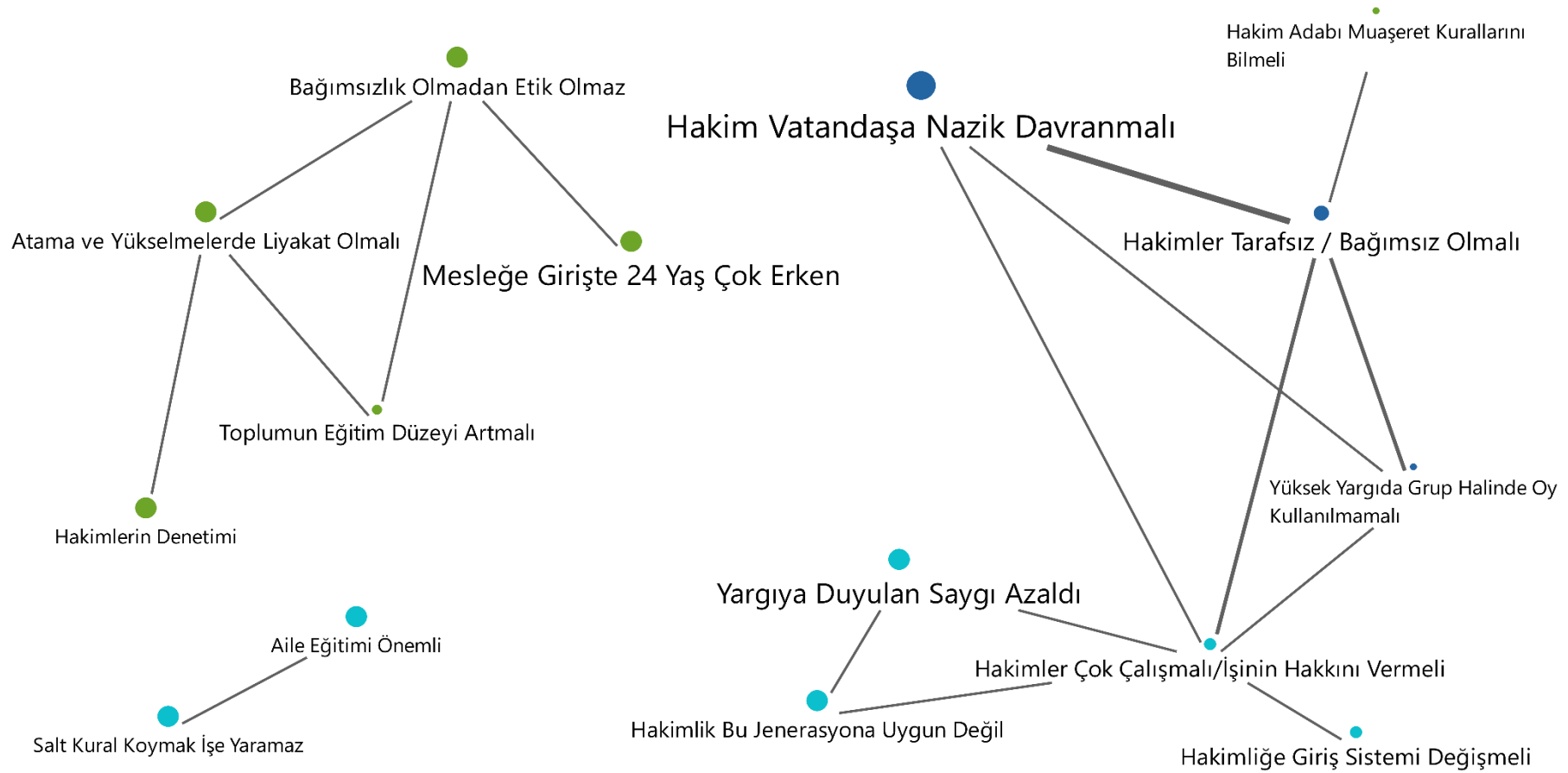
“Meslekte bir dejenerasyon var. Siyasi de diyebiliriz. Yeni nesilden de kaynaklanıyor olabilir” (K19).

“Sorularının hepsi herkesin derdi. Eğitime de bağlı, eğitim gerekiyor bu işler için. Eğitim verecek kişinin de etik olması lazım, yönlendirilmiş biri olmamalı” (K37).

Cevaplar arası bağlantılar incelenirken oldukça karışık bir ilişkiler ağı ile karşılaşmıştır. Yani katılımcılar aynı anda pek çok konuda öneride bulunmuşlardır (Şekil 57). Örneğin, katılımcılar bir taraftan hakimlere yönelik önerilerde bulunurken diğer taraftan yargı sistemine yönelik önerilerini ya da makro öneriler kategorisine giren görüşlerini de belirtmişlerdir. Dolayısıyla kodlar ve kategoriler arasında çok çeşitli bağlantılar oluşmuştur. En göze çarpan bulgulardan biri “hakim vatandaşlara nazik davranmalıdır”

ifadesinin pek çok farklı ifadeyle ilişkili olmasıdır. Özellikle, “hakimlerin bağımsız ve tarafsız olması gerekir” görüşüyle birlikte sıkça kullanıldığı görülmektedir. Yargıya duyulan saygının azalması ile hakimlerin çok çalışması gerektiği ve hakimliğin belki de yeni nesil için uygun bir meslek olmadığı görüşleri arasındaki bağlantıyla bir neden-sonuç ilişkisi de ortaya konulmuştur. Hakimler çok çalışmalı ve hakimler bağımsız/tarafsız olmalı ifadelerinin de çok sayıda başka kodla ilişkisi olduğu görülmektedir.

Şekil 57. Katılımcıların Eklediği Görüşlere Ait Kodlar Arası İlişkileri Gösterir Kod Haritası

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Tezin sonuç bölümünde, alan araştırmasında kullanılan sorulara verilen cevaplar dikkate alınarak araştırmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış; literatür taramasından elde edilen bilgilerden de faydalanılarak alan araştırmasının bulguları yorumlanmış; yargı etiği konusunda iyileştirmeyi sağlamaya dönük öneriler sunulmuş; ve yeni araştırmalar ve araştırmacılar için birtakım ipuçlarına yer verilmiştir.

Tez çalışmasının amacı hakimlerin etik kavramı ve yargısal etik davranış kuralları hakkındaki düşüncelerinin anlaşılması olduğundan, hakimlerin bu konudaki düşüncelerinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan 14 adet soru katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar, araştırma sonuçlarını kapsayan bölümde derinlemesine bir biçimde incelenmiş olup, bu bölümde sonuçlara dair kısa özetler ve yorumlar yer almaktadır.

Tezde, hakimlerin etiği nasıl algıladıklarını belirleyebilmek için öncelikle etiği nasıl tanımladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre, katılımcıların çoğu etik denildiğinde “ahlak”ı anlamakta ya da tanımlarında ahlaktan yararlanmaktadırlar. Çapraz tablolarda da görülmüştür ki, her değişken grubunda en sık verilen cevap “ahlak”tır. Yani değişkenlerin ahlak yanıtı üzerinde anlamlı bir fark yaratacak düzeyde etkisi bulunmamaktadır. Geleneklere uygunluk ve dürüstlük cevapları da bu soruda öne çıkmaktadır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta etik ile ahlakın ayrımı net bir biçimde yapılmadıkça yargı personelinin etik dışı olma halini “ahlaksızlık” biçimde yorumlayabilecekleridir. Bu bağlamda, etik eğitimlerine, farkındalığın artırılmasını amaçlayan projelere, ileride oluşturulabilecek danışma kurullarının yorum ve uyarılarına ve hatta doğrudan yargı etiği ilkelerine karşı hakimlerde antipati duygusunun oluşması ihtimal dahilindedir. Bugün gelinen noktada, elbette etiğin tanınırlığı, bilinirliği her geçen gün artmakta, kamoyunda etik farkındalık düzeyi gelişmektedir. Ancak halen yaşanmakta olan kavram karmaşası nedeniyle işbirliği ile etik bir yargı ortamı yaratılması yerine hakimlerin kendilerini savunulacak bir pozisyonda hissetmeleri sonucunda çatışma ve dirençle karşılaşılması gibi istenmeyen bir durum oluşması mümkün görünmektedir.

Katılımcıların Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'ni ne kadar tanıdıklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan soruya verilen cevaplar sonucunda görülmüştür ki, katılımcıların yarısı bu ilkeleri içerikleri ile tanırlarken diğer yarısı ya içeriği hakkında fikir sahibi olmaksızın Bangalore İlkeleri'nden haberdar olmuş ya da bu ilkelerin ismini bu çalışma sayesinde ilk kez duymuştur. Yaş gençleştikçe, eğitim seviyesi yükseldikçe ve hakimlikten emekli olmanın sonrasında da hukuk ile bağlantılı bir işte (avukatlık, öğretim üyeliği, arabuluculuk gibi) çalışmaya devam etme durumu mevcutsa, İlkeler'in bilinirliği bir ölçüde artmaktadır. Ancak, genel olarak bakıldığında, yine de İlkeler'in bilinirlik oranı oldukça yüksektir. İlkelerin, hiç bir teşvik ya da yaptırıma bağlanmadan sadece duyurulması yoluyla yargı personelinin yargılama süreçlerinde bu ilkeleri dikkate almalarını beklemenin gerçekçi ya da samimi bir niyet olmadığı görülmektedir. Zaten o dönemin İstişari Ziyaret Raporlarında da, yabancı uzmanlar tarafından HSK üyeleri hakkında yapılan gözlemlerde, Bangalore İlkeleri'nin ya da herhangi ulusal olmayan bir düzenlemenin Türk mevzuatına adapte edilmesi noktasında HSK üyelerinin isteksiz görüldükleri vurgulanmıştır. Bu yaklaşım bir noktada haklı görülebilecek olmasına rağmen Bangalore İlkeleri tüm dünyada hakimler tarafından kabul görmüş ve hakimler hakkında davranış kodlarını içeren ilk ve temel düzenlemedir. Türkiye dahil pek çok ülkede de ulusal yargı etiği kodlarının belirlenmesi noktasında yol gösterici bir kaynak olmuştur. Dolayısıyla kendilerini ilgilendiren bu kadar temel bir kaynak hakkında Türk hakimlerinin daha geniş ve ayrıntılı biçimde bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

Etik eğitimi söz konusu olduğunda katılımcıların tamamına yakını bu konuda hiç bir eğitim almadıklarını iletmişlerdir. Katılımcıların lisans eğitimi aldıkları dönemlerde hukuk fakültelerinde etikle ilgili bir ders olmadığı kolaylıkla tespit edilmiştir. Ancak, son 5-10 yıllık süreçte hem fakültelerde hem de meslek içi eğitimlerde (Adalet Akademisi tarafından verilen eğitimler) etik derslerinin müfredatlarda yer aldığı görülmektedir. Etik konusunda eğitim almanın önemi ve gerekliliği son yıllarda daha çok anlaşılmış olup, ilköğretimden başlayarak etiği ve etik değerleri tanıtan derslerin çocuklara verilmesi önerileri yapılmaktadır. Ancak, şu an için ilköğretim ya da ortaöğretim müfredatında etik ilkelerle bağdaştırılabilecek bir ders öğrencilere verilmemektedir (Mufredat.meb.gov.tr, 2020). Araştırma sürecinde de pek çok katılımcı etik eğitiminin ailede başladığına inandığını, dolayısıyla fakültede ya da meslek içi

eğitimlerde etiğe yer verilmesinin çok da başarılı sonuçlar vermeyeceğini düşündüklerini beyan etmişlerdir. Dolayısıyla erken yaşta etik eğitiminin önemi gündeme gelmektedir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de etik eğitiminin önemi yine çok sayıda katılımcı tarafından kabul edilmiş, çözüm önerileri arasında gösterilmiştir.

Yargıda en sık görülen ve en önemli sorunlar irdelendiğinde “siyasetin baskısı” ve “tarafsızlık” sorunlarının öne çıktığı görülmektedir. Türkiye örneğinde bu iki sorun aynı zamanda birbiriyle bağlantılı bir görüntü sergilemektedir. Katılımcıların pek çoğunun çoktan emekli olup hakimlik mesleğiyle ilişkilerini bitirmiş olmalarına rağmen siyasi baskıyı halen hissetmekte oldukları gözlemlenmiştir. Öyle ki, görüşmelerin çoğunda katılımcılar tarafından kayıtlara geçirilmemesi rica edilen (*off the record*) anılar ya da gözlemler aktarılmıştır. Siyasi baskı, sadece ilgili iki soru sorulduğunda değil görüşmeler boyunca yöneltilen diğer sorularda da sık sık konunun ulaştığı son noktada en büyük şikayet olarak karşımıza çıkmıştır. Katılımcılar özellikle yürütmeden bağımsız bir yargı sistemi kurulmadıkça etik ilkelerin belirlenmesinin ya da bu konuda gösterilecek herhangi başka bir çabanın sonuçsuz kalacağını düşünmektedirler. Etik bir yargı için asgari ve en temel veya en önemli şartın bağımsızlığın sağlanması olduğu araştırmanın en net bulgularındandır. Görüşmelerin tümünde siyasi baskı başlığı konuşulmuştur. Yargı etiğine dair tüm ulusal ve uluslararası düzenlemelerde bağımsızlık ve tarafsızlık en temel iki değer/ilke olarak belirtilirken maalesef bu iki değer Türk yargı sisteminin en temel sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Alandaki önemli çalışmalardan biri olan Sancar’ın araştırmasında da bu doğrultuda sonuçlar alındığı görülmektedir. Sözü edilen çalışmada da katılımcıların neredeyse tümünün (hakimler ve savcılar) yargı bağımsızlığının hiç işlemediğine inandığı görülmüştür. Benzer şekilde çalışma sonucunda, yargıda tarafsızlık problemlerinin yaygın olduğu kanaatinin çok sayıda katılımcı tarafından paylaşıldığı görülmektedir (Sancar ve Atılgan, 2009:119, 182). Yargıda bağımsızlığın sağlanmasının yolları literatür taramasında da pek çok kez karşılaşılan bir başlık olup başlı başına yeni bir çalışmanın konusudur.

Yargıdaki etik sorunların kaynağına gelindiğinde ise görülmektedir ki etik, katılımcılar tarafından hem yapısal hem de kişisel bir sorun olarak algılanmaktadır. Sorunların kaynağı olarak görülen en temel iki alan genel eğitimden kaynaklanan sorunlar ve hakimin kişilik

yapısıyla ilgili sorunlardır. Ancak, bu iki ana cevabın yanısıra eğitim eksikliği/yetersizliği başlığı altında birleştirilebilecek diğer cevaplar (aileden gelen eğitim eksikliği, fakültede ya da meslek içi eğitimde eksiklik) ile sonuçlar tekrar kategorize edildiğinde görülmektedir ki, sorunların kaynağında büyük ölçüde eğitim eksikliği yatmaktadır. Literatürde de eğitimle ilgili pek çok öneride bulunmaktadır. Sorunun eğitimden başladığı; ilk olarak ailede alınan eğitimin, devamında ilköğretim ve nihayetinde üniversitede alınan eğitimin etik değerlerin öğretilmesi kaygısından yoksun olması sonucunda yargı etiği sorunlarının bugünkü boyutuna geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca hukuk fakültelerinin kalitesizleştirilmiş olmasının da bu sonuçta önemli rolü olduğu hem literatürde hem araştırma boyunca katılımcılar tarafından vurgulanmıştır (Özekes, 2009:7).

Tartışılan sorunlara çözüm önermeleri istendiğinde hakimler birbirinden farklı pek çok öneride bulunmuşlardır. Bu soru en çok kodlamanın yapıldığı soru olma özelliğini taşımaktadır. Katılımcıların hepsi birden fazla öneride bulunmuştur. Öneriler arasında öne çıkan konu başlığı ise, bir önceki soru yani sorunların kaynağı ile bağlantılı bir biçimde “eğitim” olmuştur. Katılımcılar, özellikle ailede iyi eğitim alınması ve hukuk eğitiminin kalitesinin artırılması hakkında önerilerde bulunmuşlardır. 2003 tarihli İstişari Ziyaret Raporu’nda dahi yapılması gerekli muhtemel reformlar başlığı altında hakim ve savcılarının eğitiminin artırılması önerisi yer almaktadır. Burada dönemin Yargıtay Başkanı’nın 2003-2004 yargı yılı (adli yıl) açılış konuşmasında etik ve tarafsızlığın ancak iyi eğitimle sağlanabileceğine ilişkin yorumları söz konusu raporda tekrarlanmıştır. Hukukçuların iyi eğitilmesinin etik davranış kurallarını ve kanunları, doğru yorumlama ve uygulama hususunda en önemli şart olduğu; ancak, hukuk fakültelerinin sayısının hızla artmasına koşut olarak hukuk eğitiminin kalitesinin düşmesi, derhal önlem alınması gereken bir durum olarak ifade edilmiştir (2003:108). Tez kapsamında, 2019 yılında gerçekleştirilen alan araştırmasında da aynı sorunlar ve çözüm önerilerinden bahsedilmesi yıllardan beri aynı şeylerin konuşulduğunu göstermektedir. Eğitimin yanı sıra bu konu başlığında da en sık dile getirilen konu siyasetin yargı üzerindeki etkisinin azaltılmasının ne kadar elzem olduğudur.

Alan araştırması sırasında yapılan görüşmelerde en tartışmalı bulunan soru; hakimlerin etik olarak uygun bulmadıkları ya da vicdanlarına uymayan bir hukuk kuralını ellerindeki somut

davada uygulamak durumunda kalmaları durumunda ne yapmayı tercih ettikleri ya da tercih etmeleri gerektiği konusundaki düşüncelerinin neler olduğu hususudur. Bu noktada katılımcıların tümünün tek bir cevap verdiği; yani bu konudaki görüşlerinin net olduğu görülmektedir. En sık verilen cevap, Anayasanın tanıdığı yetkiler çerçevesinde hukuk içinde direnmek yönünde olmuştur. Ancak, ikinci en sık verilen cevaba göre kanunların birebir uygulanması çoğu zaman adaleti sağlamayabilmektedir ve hakimin görevi yasayı uygulamak değil adaleti sağlamaktır. Burada adaletin sağlanması adına kanun dışı işler yaptığını itiraf edenler, yetkilerinin sınırlarını haddinden fazla esnettiğini söyleyenler olmuştur. Birebir kanunun uygulanması gerektiğini savunanlar ise daha az sayıdadır. Literatürde de sıkça tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkan bu konuda Ökçesiz'e göre, hakimin etik sorumluluğu tam da bu noktada doğmaktadır. Bu sorumluluk hakime bir özgürlük tanımakta, onu adeta özgürlüğe mahkum etmektedir. Hakimi karar otomatik olmaktan çıkarmakta, olağanüstü bir sorumluluk seviyesine taşımaktadır. Ökçesiz'in çarpıcı ifadesinde belirttiği şekli ile “yasayı meclis ama hukuku yargıç yapar” (2000:173-177). Çetiner (2005:187), yaşadığımız çağda ilişkiler karmaşıklaşırken her ilişkinin kanun normu ile çözülebileceği düşüncesinin yanlış olduğunu ve yasamanın bu gayretinin yanlıgıdan başka bir şey olmadığını savunur. Kübler ise hukukun hakim tarafından geliştirilen biçimi olmadan işleyemeyeceğini ve gelişemeyeceğini vurgulamıştır. Ancak, hakimin hukuk yaparken kendi şahsi adalet kavramını değil anayasal düzende yer alan normatif ölçütlere göre hareket etmesi gerektiğini hatırlatmıştır (2000:164-165). Burada hakimin hukuku geliştirmesi konusuna hakimin sorumluluğu ve ödevi olarak yaklaşan Kübler ile sonuç olarak aynı noktaya yani “meslek ethosuna göre karar verme” ye ulaşan Topuzkanamış ise farklı bir başlangıç noktasından hareket etmektedir; hakimin yasayı yorumlarken vicdanına göre değil metodolojiye göre hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hakimlerden (özellikle Türkiye'deki ortalama bir hakimden) vicdan ve etiğe göre hareket etmesi istenirse kişisel ahlaki görüşü doğrultusunda karar vereceğinden hareketle bu şekilde bir sorumluluk yüklenmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Modern toplumda hukukun ethosunu ise insan (2016).

Etik dışı davrandığı tespit edilen hakime uygulanacak yaptırımların neler olabileceği katılımcılara sorulduğunda en sık alınan cevap bu konunun disiplin kuralları ile ilgili olduğu, dolayısıyla HSK'nın ve Teftiş Kurulu'nun bu konuda yetkili olduğu yönündeki görüştür. Burada disiplin kurallarının etik kuralları kapsadığı görüşüne göre etik kurallar disiplin kurallarının bir parçasıdır ve yaptırımlar hukuki düzenlemelerle belirlenir. Bu yaklaşım etiğin doğasına aykırılık taşımaktadır. Etik, sorunlar ortaya çıkmadan onları önlemeye odaklıdır. Bunun için de etik bir sistem kurulmasını, kişilerin bu konuda farkındalığının artırılmasını amaçlar. Etik dışı davranışın cezalandırılması ve hatta etik davranışın kurallaştırılıp yazıya dökülmesi de aslında tartışmalı konulardır. Bu şekilde etik ve hukuk arasındaki farkın ortadan kalkmaya başladığı, etiğin hukuka dönüştüğü eleştirileri, alan araştırması sırasında bazı katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir. Ancak, literatürde bu konudaki tartışmalarda etiğin evrenselleştirilebileceği ve bunun da yapılması gerekliliği görüşleri ağır basmaktadır. Bu görüş, bu tez kapsamında da desteklenen görüşler arasındadır. Dolayısıyla etik dışı davranışların ölçülülük ilkesine uygun olarak yaptırımlarla karşılaşması ve teşvik amacıyla doğru davranışların ödüllendirilmesi, etik farkındalığın artırılması amacına yönelik araçlar olacaktır. Bununla birlikte, bu işin disiplin kuralları dahilinde değil etik kurallar özelinde ayrıca belirlenmiş düzenlemelerle yapılması uygun görünmektedir. Bu düzenlemelerin uygulanmasında da bağımsız bir etik kurulun görevlendirilmesi yerinde olacaktır. Ancak böyle bir kurulun HSK bünyesinde yer alması bazı sıkıntılara yol açabilecek gibi görünmektedir. Araştırmanın genelinde HSK'ya duyulan güvensizlik net bir biçimde dile getirilmiştir. Literatür taramasında da pek çok kez HSK'nın yapılanmasına acilen yeni bir düzenleme getirilmesi gerektiği görüşü ile karşılaşmış olup; örneğin, Avrupa Komisyonu'nun 2018 ve 2019 Türkiye Raporlarında, HSK'nın yürütmenin baskısına karşı savunmasız duruma geldiği, bunun da yargı bağımsızlığını zedelediği sık sık tekrarlanmıştır. Bu konuyla yakından bağlantılı bir başka konu da 2802 sayılı Kanunun "hakimlik mesleğine yakışmayacak davranış" maddesinin işletilmesi ile etik dışı davranışların hali hazırda cezalandırıldığı görüşünün pek çok katılımcı tarafından dile getirilmiş olmasıdır. Bu maddeye göre hakimlere yaptırım uygulayan kurum yine HSK'dır ve HSK'nın bu konuda tarafsızlığı ve bağımsızlığı hakimler tarafından sorgulanmaktadır. Böylece etik standartların ve standartlara uymayanlar için yaptırımların belirlenmesinin yanı sıra, uygulamada

karşılaşılabilecek bir sorunun önüne geçilmesi adına yaptırımları uygulamakla görevlendirilecek kurumun dikkatle belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tezde ölçülmesi amaçlanan konulardan biri de bilgi uçurma davranışının hakimler tarafından nasıl algılandığı ve karşılandığıdır. Araştırmanın sonunda hatalı davranışa şahit olması halinde bu durumu gerekli mercilere rapor edeceğini söyleyen katılımcıların sayısı ilk sıradadır. Ancak tam tersi yönde görüş bildiren ve asla böyle bir davranışta bulunmayacağını söyleyen katılımcılar da ikinci sıradadır ve sayıları da az değildir. Ayrıca bu ikinci grup katılımcılar da argümanlarını net bir biçimde açıklamışlardır. Yani evet cevabını veren katılımcılar da hayır cevabını verenler de kendilerinden emin bir biçimde konuya yaklaşımlarını savunmaktadırlar. Bu noktada yeni görgül araştırmaların konusu olmaya elverişli bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım farklılıklarının sebepleri, hangi faktörlerden etkilendikleri, hangi bilgi uçurma biçiminin hakimler tarafından tercih edilebileceği gibi soruların cevapları belirlenebilirse, Türk yargı sistemi için uygun bir araç geliştirilmesi mümkün olabilir ve bu sayede etik dışı davranışların engellenmesinde yeni bir enstrüman kazanılabilir. Örneğin Park ve diğerlerinin (2008) Türkiye, Birleşik Krallık ve Güney Kore’de lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri karşılaştırmalı araştırmada bilgi uçurmaya dair yaklaşımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, bu davranışı belirleyen en önemli faktör olarak milliyet faktörü ile karşılaşılmıştır. Türkiye özelindeki sonuca göre bilgi uçurmanın en makul görünen versiyonu; “prosedürü daha önceden tanımlanmış olsun ya da olmasın, bilginin içsel otoritelere uçurulduğu ve bilgiyi uçurmanın kimliğinin anonim kalmasının tercih edildiği bir yöntem” olarak formüle edilebilir. Sonuç olarak, ülkelere ve hatta kurumlara göre araçlar geliştirmek, etkin bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulusal yargı etiği ilkelerinin belirlenmesi konusuna gelindiğinde, ilk analizde katılımcıların etik ilkelerin belirlenmesinin faydalı olacağına inandıkları görüşünün öne çıktığı görülmektedir. En sık verilen bu cevabın frekansı ise üçte birin altında kalmaktadır. Bu durumda, diğer katılımcıların ifadeleri incelenmiş ve bir başlık altında birleştirilebileceği farkedilmiş, dolayısıyla yeni kategorizasyonun ardından ikinci bir analiz yapılmıştır. Bu ikinci analizde etik ilkelerin faydalı sonuçlar doğurmasını birtakım şartlara bağlayan

katılımcıların en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. Bu noktada, katılımcıların etik ilkeler hazırlanırken; Türk yargı sistemine uygunluk, ilkelerin eğitim ve yaptırımlarla desteklenmesi ve ilk iş olarak yargı bağımsızlığının sağlanması ön koşullarının yerine getirilmesi hususlarına dikkat çekmek istedikleri anlaşılmaktadır. İlkelerin belirlenmesinin hiç bir koşulda faydalı olmayacağına inananların sayısı da yine katılımcıların üçte biri oranındadır. Bilindiği üzere yargıda etik kodlar yakın zamanda HSK tarafından açıklanmıştır. Katılımcıların özellikle HSK tarafından açıklanacak kodlara karşı mesafeli olduğu alan araştırması bölümünde de ifade edilmişti. Katılımcıların endişelerinin yerinde olup olmadığı ve etik ilkelerin etik sistemin kurulmasında faydalı olup olmayacağı zaman içinde anlaşılabilir, yeni araştırmalara da konu olabilecektir. Ancak bu tez kapsamında, ilkelerin belirlenmesinin her halükarda haklı bir çaba olduğu düşünülmekte, evrensel standartlara ulaşma yolunda atılmış adımların kısa sürede olmasa da uzun vadede etik kültürün yerleşmesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

Katılımcılara mesleki yaşamlarında etik açıdan sorun teşkil edebilecek olaylar/durumlarla karşılaşp karşılaşmakadıkları sorusu yöneltildiğinde amaç, yaşanmış örneklerden yola çıkarak birtakım değerlendirmelerde bulunabilmek hem de konuyu somutlaştırabilmektedir. Katılımcıların en çok karşılaştıklarını belirttikleri iki etik dışı durum; maddi menfaat sağlanması ve siyasetin yargıya baskı uygulaması olarak belirlenmiştir. Özellikle maddi menfaatin yaygın olduğu inancının katılımcılar arasında genel kanı olması endişe vericidir. Etik sorun olmanın yanı sıra suç teşkil eden bir fiil olan maddi menfaat sağlanmasının üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Önceki bölümlerde en önemli ve en sık görülen etik sorunlar tartışıldığında maddi menfaat sağlamanın 4. ve 6. sıralarda karşımıza çıktığı tespit edilmişti. Yani maddi menfaat sağlanması, yargıda en çok karşılaşılan sorun olarak ilk sırayı siyasetin baskısı ile paylaşmasına rağmen katılımcılar tarafından siyasetin yargıyı etkilemesi kadar önemli bir sorun olarak nitelendirilmemektedir.

Kamu görevlileri ve kamu kurumları arasındaki güvene dayalı ilişki, daha çok kurumsal yapı üzerinden gerçekleşmekte; ilke ve değerler bu noktada çalışanların örgütsel bağlılıklarını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Örgütsel bağlılık ise işini sadece kamu hizmetini yerine getirmek olarak görmeyip daha fazlasını yapmayı arzulamak olarak

nitelendirilmektedir. Kurumun değerlerini, normlarını benimsemek yoluyla örgütsel bağlılığın artırılmasının önemi de, kamu görevlisinin üretkenliğinin sağlanması ve sosyal sermaye kaynağının etkin kullanılması bağlamında ortaya çıkmaktadır (Yatkın, 2015:240). Bu noktada kurumsal kimliğin belirlenmesinde etik değerler ve ilkeler kilit bir rol oynamaktadır. Soru formunda, etik farkındalığın artırılmasına yönelik kurumsal bir çaba ile karşılaşılıp karşılaşılmadığı üzerine konuşulmasını amaçlayan bir soruya yer verilmesinde de bu noktadan yola çıkılarak karar verilmiştir. Ancak katılımcıların en yüksek oranda hemfikir oldukları konu, ne yazık ki, etik değerler adına hiçbir kurumsal faaliyetin gerçekleştirilmediğidir. Ulusal etik ilkelerin belirlenmesinin yanı sıra etik bir sistemin kurulabilmesinde kurumsal çabalar önem kazanmakta, kurum yöneticilerine de bu konuda önemli sorumluluklar düşmektedir. Yargıda etik ilkelerin hakim olduğu bir ortam yaratılabilmesi yolunda gerçekleştirilen çalışmaların kurumlarüstü bir seviyede kalması, bu çalışmalardan beklenen sonuçların alınmasını engelleyecek, en iyi ihtimalle geciktirecektir.

Alan araştırmasında katılımcılara yönlendirilen son soruda ilk derece mahkemeler ile yüksek mahkemeleri iki boyutta karşılaştırmaları istenmiştir. İlk olarak, bağımsızlık açısından karşılaştırma yapıldığında katılımcıların çoğu Türkiye’de hiç bir mahkemenin bağımsızlığının kalmadığını; çünkü, hakimlik teminatının yok olduğunu belirtmişlerdir. Görece daha az sayıda olsa da bazı katılımcılar bugün bile yüksek yargının sahip olduğu bazı mekanizmalar ve konumu sayesinde ilk derece mahkemelerden daha bağımsız sayılabileceği yönünde görüş bildirmiştir. İkinci olarak, etik boyutunda kıyaslama yapılması istendiğinde ise katılımcıların en çok verdikleri cevap mahkemeler arasında bir fark görmedikleridir. Yine sonuçlar arasında göze çarpan bir husus da yüksek yargıda etik dışı durumların daha çok ortaya çıktığı düşüncesidir. Etik tavırlarıyla öncü ve örnek olması gereken yüksek yargı kurumlarının, liyakatsizlik ve maddi menfaat sağlama olayları ile anıldığı, birkaç soruya verilen cevaplardan ulaşılan ortak sonuçtur.

Soruların sonunda eklemek istedikleri hususlar katılımcılara sorulmuş, tüm sonuçlar 3 grup altında birleştirilip, sunulmuştur. Öneriler, hakimlere yönelik olanlar, yargı sistemine yönelik olanlar ve daha büyük ölçekteki öneriler olarak gruplandırılmıştır. Hem katılımcıların eklediği görüşler hem de görüşmeler sırasında tespit edilen bazı hususlara göre öne çıkan

düşünceler arasında ilk sırada yargıya duyulan güvenin çok azaldığı ve bu güvenin tekrar tesis edilmesinin elzem olduğu, bunun için de hakimlik teminatının ve yargı bağımsızlığının acilen hayata geçirilmesi gerektiği yer almaktadır. İkinci tespit, hakimlerin büyük ölçüde HSK'nın yapı ve işleyişini sorunlu bulduklarıdır. HSK üyelerinin göreve geliş biçimleri itibariyle bağımsız ve tarafsız olmadıkları eleştirisi yapılmakla birlikte kurumun likayatsız uygulamaları da çokça şikayet konusu olmuştur. Bu sebeple, HSK'nın uygulamalarına karşı bir güvensizlik ortaya çıkmaktadır. Örneğin; kurum, etik ilkeleri henüz belirlememişken bile bu ilkelerin faydalı olacağına inanılmadığı anlaşılmıştır. HSK'nın yapısı her zaman tartışmalı bir konu olagelmektedir. Öyle ki, 2017'de yapılan referandum sonucuyla birlikte Kurul'un yapısı şu anki halini almadan önce de eleştirilmekteydi. Örneğin, 2010 Anayasa değişikliğinin HSK hakkındaki düzenlemeleri incelendiğinde Adalet Bakanının ve Müsteşarının Kurul'daki konumları, Adalet Bakanlığı'nın hakim ve savcılar üzerindeki geniş yetkileri, Kurul'a üye seçimi gibi pek çok noktada eleştirilmiştir (Özen, 2010). 2010 değişikliklerinden önce de hem Kurul'ın yapı ve işleyişi hem de Adalet Bakanlığı'nın yargı bağımsızlığını zedeleyen yetki ve uygulamaları aynı şekilde eleştirilmekteydi (Şahin, 2006). Ne yazık ki, 2017 değişikliği ile önceki halinden daha da fazla eleştiri alan bir yapı ortaya çıkmıştır. Son düzenlemeyle, daha önceden olumsuz eleştiri alan hiç bir nokta düzeltilmediği gibi yeni yapı ile yargı bağımsızlığının sağlanmasından daha da uzaklaşıldığı görülmektedir. Sonuç olarak, HSK'nın yargı çalışanlarının güvenini mutlak surette geri kazanması gerekmektedir. Yargı bağımsızlığının sağlanması ve hakimlerin kendilerini güvende hissetmeleri için HSK'nın güven ve saygı duyulacak bir kurum olması ön şarttır.

Katılımcıların özellikle vurgulayarak yaptığı bir diğer öneri 21-22 gibi küçük denilebilecek bir yaşta hakimlik mesleğine girilmemesi yönünde olmuştur. Bu konuda farklı ülke uygulamalarından örnekler verilmiş, ortalama 40 yaştan ve/veya 10 yıl hukuk tecrübesinden önce hakim olunmasının sakıncalı olduğu ifade edilmiştir. Literatürde de bu görüşe zaman zaman rastlanmaktadır. Örneğin Kocaoğlu, Türk Ceza Kanunu'na (TCK) göre çocukluktan yeni çıkmış, yaşam tecrübesi ve gerekli bilgi birikimi olmayan vatandaşların hakimliğe kabul edilmesini eleştirmektedir (2011:732). Hakimliğe girişte bizdeki gibi üst yaş (azami yaş) sınırlaması yerine (Türkiye'de hakimliğe girişin üst sınırı 35 yaştır) asgari yaş düzenlemesi

yapılmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca Kocaoğlu, katılımcılardan bazılarının da dile getirdiği bir tespit olarak hakimliğin taşrada yaşayan alt-orta sınıf gençlerin statü için tercih ettiği bir meslek olduğunu ve bunun da yaşam tecrübesi bağlamında pek çok eksikliğe yol açtığını belirtmektedir (2011:72). Çünkü devamında bu hakimler, statüleri gereği toplumdan soyutlanmaları gerektiğine inanırlar ve gerekli yaşam tecrübesini kazanmaktan mesleki yaşamlarında da giderek uzaklaşırlar. Bu bahsedilenlerin daha üzerinde çatı bir konu olarak en çok eleştirilen durum hakimlerin mesleğe giriş şekilleridir ki, bu konu literatürde de çokça eleştiri (Kocaoğlu, 2011; Koyuncu ve Gök, 2019) almasının yanında başlı başına yeni bir çalışmanın konusudur.

Alan araştırmasındaki görüşmeler sırasında göze çarpan hususlardan birisi de katılımcıların tümünün emekli olmasına rağmen yapılan görüşmelerin yaklaşık yarısında gayri resmi olarak kalması, kayıtlara geçmemesi (*off the record*), şartıyla pek çok görüş ve anılarından bahsetmeleridir. Tüm kişisel bilgilerinin gizli kalacağı çalışmanın en başından itibaren defalarca belirtilse bile, bazı katılımcılar kendileri için, bazıları ise çocukları için endişeli olduklarını dolayısıyla tüm fikirlerini açıkça beyan edemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu durum da aslında araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Burada da tekrar belirtilmelidir ki bu araştırma, Ankara’da emekli hakimlerin görüş ve algılarını yansıtmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniğinin kullanıldığı tüm çalışmalar gibi bu çalışmada da genellemeler yapılması mümkün değildir ancak yine de, çalışmanın algı ve düşüncelerin ortaya çıkarılmasını sağlaması sebebiyle yargı etiği konusunda bazı önemli ipuçlarını sağladığı da inkar edilemez.

Çalışmanın başından sonuna kadar yargı etiğinin güçlendirilmesi adına zaman zama bazı önerilerde bulunulmuş olmasına karşın bu öneriler arasında en önemli olduğu düşünülenler aşağıda kısaca aktarılmıştır:

1. Yargı etiği alanında atılması gereken ilk adım yargı bağımsızlığının sağlanmasıdır. Bu hedef birkaç basit yasal düzenlemeyle ulaşılamayacak kadar uzaklaşmış görünmekle birlikte mutlaka gerçekleşmesi gerektiğinden, kemikleşmiş bazı yapısal

sorunların çözülmesi için irade gösterilmelidir. Bu konuda kuvvetler ayrılığına saygı duyan tüm erklerin çözüme katılımı şarttır.

2. Ülkedeki genel eğitim sorunlarının çözülmesi genel anlamda etik bilincin oluşması için gerekli ortamı sağlayacaktır ve yargı etiği de bu noktada payına düşeni alabilecektir. Kısa süreli bir sonucun beklenemeyeceği aşikardır; ancak, ilk müdahale edilmesi gereken sorun alanlarından birini oluşturmaktadır.
3. Eğitim alanında yapılacak en önemli reformlardan biri de hukuk alanında olanlardır. Hukuk eğitiminin kalitesinin artırılması adına; lisans eğitimi sürelerinin uzatılması, uygulamaya dair dersler eklenmesi, hukuk etiği/yargı etiği derslerine gereken önemin verilmesi yönündeki adımlar faydalı sonuçlar doğurabilir. Elbette genel olarak yüksek eğitim sorunlarının çözülmesi de faydalı olacaktır. Örneğin, sayıları her geçen gün artan üniversitelerin ve hukuk fakültelerinin azaltılması sayesinde hem akademisyen kalitesinin hem de daha az sayıda öğrenci kabul edilerek öğrenci kalitesinin artırılması da düşünülmelidir.
4. Hakimlik sınavlarına giren adaylar arasında kayırmacılık yapıldığı eleştirisi araştırma sonuçlarının çok net olduğu bir konu başlığıdır. Bu noktada sözlü sınavın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Sözlü sınavların, sonuçların belirlenmesinde adayların yazılı sınav puanlarını anlamsız kılacak ağırlıkta olmasının önüne geçilebilir. Ya da sözlü sınav, sadece adayların hakim olmalarına engel olacak fiziksel/ruhsal sıkıntıları olup olmadığını belirleyecek şekilde düzenlenebilir.
5. Mesleğe giriş yaşı günümüz Türkiye şartlarında hayat tecrübesi kazanmak için çok erken kabul edilebileceğinden mesleğe kabul için asgari yaş sınırı ya da belirli bir yıl hukuk tecrübesi şartı getirilmesi faydalı sonuçlar yaratabilir.
6. Yargı bağımsızlığının sağlanması başlığı altında değerlendirilebilecek olmakla birlikte vurgulanması gereken husus; HSK'nın hakimlerin güvendiği ve onları temsil edip, haklarını koruyabilen, hakimlerin ve savcılarının kendi aralarından kendilerinin seçtiği bağımsız bir kurul haline getirilmesinin gerektiğidir. Bu amaçla, Adalet Bakanlığı'nın hem hakimlerle hem HSK ile olan ilişkisinin yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bakanlığın sahip olduğu birtakım yetkilerin HSK'ya devredilmesi çözüm olabilir. Örneğin, mesleğe girişte adayları seçme konusunda yürütmenin değil

yargının kendisinin yetkili olması yerinde olacaktır. Bu yüzden Bakanlığın bu yetki ve görevi de HSK'ya aktarılmalıdır.

7. Hakimler arasında yaygın olduğu yönünde bir algı bulunan kamusal yetkilerden maddi menfaat sağlanması suçunun önüne geçilmesi adına çalışma başlatılmalıdır. Bu çalışmalar, tüm yargı personeline durumun vehametinin gösterilmesi ve farkındalık yaratılması amacıyla bilgilendirme yapılması / eğitim verilmesi şeklinde ya da yasal düzenlemelerde caydırıcı etkisi olabilecek değişikliklerin yapılması yoluyla gerçekleştirilebilir.
8. Belirlenen ulusal yargı etiği ilkelerinin kabul görmesi, içselleştirilmesi ve yerleştirilmesi adına kapsamlı tanıtım ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Bu noktada etik ilkeler ile disiplin kurallarının sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği noktasında yargı çalışanlarının kafa karışıklığı giderilmelidir. Ayrıca, tüm yargı personelinin etik ikilemde kaldığı durumlarda başvurabileceği bir danışma kurulu oluşturulması faydalı olacaktır. Etik dışı davranışın ifşa edilip etik açıdan uygun, örnek oluşturabilecek davranışların ödüllendirilmesinin teşvik edici olacağı söylenebilir.
9. Bilgi uçurma konusunda bir süreç ve prosedürün belirlenmesi yoluyla tanımlanması ve tanıtılması, etik dışı davranışların ortaya çıkarılması için etkili bir yöntem olabilir.

Son bir bakış olarak da, araştırma sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar arasında frekansı en yüksek olanlara ilişkin veriler aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 31: Araştırma Sonuçlarını Özet Olarak Gösterir Tablo

<i>KONU BAŞLIKLARI</i>	<i>ÖNE ÇIKAN SONUÇLAR</i>	<i>FREKANS</i>
1. Etiğin tanımı	Ahlak / Ahlaka uygunluk / Ahlak kuralları	16
2. Bangalore İlkelerinin bilinirliği	Duydum / Bilgi sahibiyim	18
3. Etik eğitimi	Hiç eğitim almadım	26
4. En sık görülen etik sorun	Siyasetin etkisi / baskısı	15
5. En önemli etik sorun	Siyasi baskı	19
6. Yargıdaki etik sorunların kaynağı	Genel eğitim sistemi & Hakimlerin kişiliği	10
7. Etik sorunlar için çözüm önerileri	Eğitim	20
8. Etik olarak uygun görülmeyen hukuk kuralı ile karşılaşıldığında ne yapılması gerektiği	Hukuk içinde direnmeli	16
9. Etik davranmayan hakimlere uygulanabilecek yaptırım	Disiplin kurallarına giriyor	17
10. Uygunsuz davranışı rapor etme	Evet ederim	19
11. Yargıda ulusal etik ilkelerin belirlenmesi	Şartlara bağlı olarak faydalı olabilir	14
12. Karşılaşılan en önemli etik sorun	Maddi menfaat sağlama & Siyasetin etkisi / Siyasi ilişkiler	8
13. Etik farkındalığın artırılmasına yönelik faaliyetler	Yapılmadı / Rastlamadım	30
14. Yüksek yargı ve ilk derece makemeler kıyaslaması	Bağımsızlık açısından hepsi aynı artık & Etik açıdan fark yok / olmamalı	18 & 9

Aşağıda da yeni araştırmalar ve araştırmacılar için bazı ipuçları ve öneriler yer almaktadır.

1. Öncelikle belirtilmelidir ki, literatürde çok az örneği bulunduğundan hakimler ile yapılacak tüm alan araştırmaları özgün bir nitelik taşıyacaktır. Tüm araştırmalar için yapılabilecek bir öneri, daha büyük bir katılımcı kitlesine ulaşılarak araştırmanın tekrarlanması olabilir. Bu araştırma özelinde de bu öneri yapılabilir. Katılımcıların sayısı artarken kadın-erkek dağılımının birbirine daha yakın olması gözetilirse, karşılaştırılmal sonuçlarda cinsiyet faktörünün etkisi de ölçülebilir olacaktır. Tüm değişken gruplarında sayı yükseleceğinden karşılaştırılmal analiz önem kazanacaktır. Araştırma anket çalışmasına dönüştürülürse farklı istatistik programlarından yararlanılması mümkün olacak, nicel bir çalışma da ortaya koyulmuş olacaktır.
2. Emekli hakimlerin yanı sıra görevdeki hakimler ile de çalışma yapılması yerinde olacaktır. Bu iki grup birlikte ele alınırsa, karşılaştırma olanağı verecektir. Evreni sadece görevdeki hakimler ve hatta sadece Ankara'da değil belirli kriterlere göre seçilen illerdeki görevdeki hakimler olan bir araştırma başlı başına yeni bir çalışma olarak da tasarlanabilir.
3. Araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri yargı bağımsızlığının sağlanması olduğundan, yargı bağımsızlığının sağlanması konusunda hakimlerin düşünceleri ve algılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir çalışma yapılabilir. Böylece, yargı bağımsızlığının sağlanması konusunda hakimlerin önerileri alınmuş olacaktır.
4. Bilgi uçurma hakkında yargının ve hakimlerin bakış açısı hakkında yapılacak çalışmaların da literatüre oldukça faydalı olacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2020), 2019 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, Şubat 2020, <https://rayp.adalet.gov.tr/Resimler/1/dosya/rapor2019.pdf> , Erişim Tarihi: 20.06.2019

Avrupa Komisyonu (2018), AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme, 2018 Türkiye Raporu, (17.04.2018), Avrupa Komisyonu, Strazburg.https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf , Erişim Tarihi: 18.05.2019

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi, Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi, 2019 Türkiye Raporu (29.05.2019), Avrupa Komisyonu, Brüksel, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf , Erişim Tarihi: 01.03.2020

Ab.gov.tr (2020), <https://www.ab.gov.tr/23.-yargi-ve-temel-haklar-88.html> , Erişim Tarihi: 05.02.2020

Adalet.gov.tr (2019), <https://www.adalet.gov.tr/popuplar/etik-bildirge.pdf> , Erişim Tarihi: 15.10.2019

Akarsu, Bedia (1998), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitabevi

Akcan, Recep (2014), Hakimın Vasıfları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı*, Cilt 4, Sayı 2, (271-300) , <http://static.dergipark.org.tr/article-download/dbd9/b967/c84a/imp-JA68SC64HB-0.pdf?>

- Akçay, Ümit (2013), Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Teknokratik Otoriterizmin Yükselişi, *Praksis*, Sayı 30-31, (11-39), https://www.academia.edu/3624913/Sermayenin_Uluslararasılaşması_ve_Devletin_Dönüşümü:_Teknokratik_Otoriterizmin_Yükselişi,_Praksis,_Sayı_30-31,_11-39
- Akın İbrahim, Akın Tansu (2014), *Yargı Etiği*, Ankara Barosu, Ankara, Yorum Basın Yayın <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/2012yayin/2011sonrasikitap/yargi-etigi-ic-web.pdf>
- Akıncı, Müslüm (2010), Yargı Erki ve Sorumluluğu, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Cilt 1, Yıl 1, Sayı 3, (93-109). <http://www.taa.gov.tr/yayin/turkiye-adalet-akademisi-dergisi-sayi-3/>
- Akıncı, Şahin (2001), Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1-2 (9-48), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26627/280671>
- American Bar Association (ABA) (1924), Canons of Judicial Ethics, https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/pic_migrated/1924_canons.authcheckdam.pdf
- Americanbar.org, 2019, https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_code_of_judicial_conduct/
- Angın, Cem (2019), *Türkiye’de Krizler, Kanun Hükmünde Kararnameler ve Devletin Değişim-Dönüşümü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/70331/610869.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ankara.edu.tr (2019), <http://www.law.ankara.edu.tr/ders-listesi/>, Erişim Tarihi: 25.08.2019

- Apa, Yasin (2013), *Seçmenlerin Belediyeler Hakkında Etik Algısı: Ankara Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vVNzTGHHhjH-u3WMToxQ-peO84-4F2tzK0QpVId7ubpIdHf2FPAPqOg2GXclZG1>
- Apel, Karl, Otto (2002), Bugün Evrensel Bir Etiğe Gereksinim Duyuyor muyuz? Yoksa Bu [Etik] Yalnızca Avrupa Merkezli Bir Güç İdeolojisi Mi?, çev. Taşkır Ketenci *Kaygı Dergisi* Sayı 2, <http://felsefet.home.uludag.edu.tr/kaygi/dergi002.htm> 17.10.2017
- Arslan, Mahmut (2005), *İş ve Meslek Ahlakı*, Ankara, Siyasal Kitabevi
- Aslan, Betül (2007), Hukuk Etiği, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 81, Sayı 6 <http://www.istanbulbarosu.org.tr/files/Yayinlar/Dergi/doc/ibd20076.pdf>
- Astle, Ruth S. (2008), *Integrity and Ethics in Western Adjudicatory Systems : Toward a Standard*, Doktora Tezi, Golden Gate Üniversitesi, San Francisco, <https://digitalcommons.law.ggu.edu/theses/14/>
- Atayman, Veysel (2005), *Etik*, İstanbul, Donkişot Yayınları
- Ateş Hamza, Bağçe Emre ve Şen Mustafa Lütfi (2009), *Türkiye 'de Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi Akademik Araştırma Çalışması- Tapu Hizmetleri ve Etik*, http://etik.gov.tr/tapu_hizmetleri_ve_etik_arastirmasi.pdf
- Avrupa.info.tr (2020), <https://www.avrupa.info.tr/tr/istisari-ziyaret-raporlari-745>, Erişim Tarihi: 15.01.2020
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (94) 12 Sayılı Tavsiye Kararı (13.10.1994) <https://www.anayasa.gov.tr/media/3665/cmrec199412trjudgesindependenceefficiencyresponsibilities.pdf>
- Avrupa Konseyi (2016), *Yargı Etiğiyle İlgili Avrupa Standartları ve Uygulamaları Türkiye 'de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi* (2016), Ankara: Avrupa Konseyi <https://rm.coe.int/16806ca006>

- Aydın, İnanet (2010), *Yönetmelik, Mesleki ve Örgütsel Etik*, Ankara, Pegem Akademi Yayınevi
- Balcıoğlu, Eren (2014), Adalet Etiği: Yargıç ve Savcılarının Suç ve Sapma Davranışlarının Gözetim ve Denetimi, *Meslek Etiği Kavramları (Professional Ethics)*, Haz. Selçuk Atak ve S. Kenan Gül, Adalet Yayınevi, Ankara, (11-40), https://www.academia.edu/35952754/Meslek_Eti%C4%9Fi_Kavramlar%C4%B1_Pr ofessional_Ethics
- Baltacı, Ali (2018), Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 237-274, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/497090>
- Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri Yorumu (Commentary on the Bangalore Principles on Judicial Conduct) (2007), Haz. Yargısal Dürüstlük Grubu (the Judicial Integrity Group). <https://rm.coe.int/168066d6b9>
- Basın.adalet.gov.tr (2020), <http://www.basin.adalet.gov.tr/Etkinlik/bakan-gul-bildirge-yargi-mensuplarinin-turk-milletine-bir-sozudur>, Erişim Tarihi: 13.02.2020
- Bezci, Bünyamin (2005), Kant ve Hegel'in Felsefesinde Etik Anlayışı, *Selçuk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, sayı 9, 49-61 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289577>
- Bilkent.edu.tr (2019), <https://catalog.bilkent.edu.tr/dep/d45.html>, Erişim Tarihi: 25.08.2019
- Billington, Ray (2011), *Felsefeyi Yaşamak: Ahlak Düşüncesine Giriş*, Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- BM, (1985), Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel Prensipleri, BM Yedinci Suçun Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi Kongresi, Milano, Erişim adresi: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc1446b51d1a5d.pdf>
- BM, (2003), Bangalor Yargı Etiği İlkeleri, 2003/43 Sayılı Karar, T.C. Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü,

- Bolay, Süleyman Hayri (2009), *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım <http://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf>
- Büyüköztürk, Şener; Kılıç Çakmak, Ebru; Akgün, Özcan Erkan; Karadeniz, Şirin; Demirel, Funda (2019), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara
- Cevizci, Ahmet (2003), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul Paradigma Yayıncılık
- Cevizci, Ahmet (2015), *Etik - Ahlak Felsefesi*, İstanbul, Say Yayınları
- Ceylan, Yasin (2014), Din ve Ahlak, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl:1, Sayı:4, Ağustos Eylül Ekim 1998 (5. Baskı: Haziran 2014)
- Çigeroğlu Öztepe, Mısra (2013), *Kamu Yönetiminde Etik Sorunu: Türk Kamu Yönetiminde Etik Sisteminin Eleştirel Çözümlemesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vVNzTGHHhJH-u3WMToxQ-pN9OU97JWc_44UwCeUGPX7KauSeeghCIXaSZCFPzmOG
- Coe.int (2019), [https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-on-strengthening-judicial-ethics-in-turkey#%2210278365%22:\[0\]](https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-on-strengthening-judicial-ethics-in-turkey#%2210278365%22:[0]), Erişim Tarihi: 30.04.2019
- Contini, Francesco ve Mohr, Richard (2007), Reconciling Independence and Accountability in Judicial Systems, *Utrecht Law Review*, Vol 3, Issue 2, s.26-43. <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.46/>
- Cooke, John S. (2007), Educating For Judicial Ethics, *Judicial Ethics Education In the Federal Courts*, *the Justice System Journal*, Cilt 28, Sayı 3 <https://www.ncsc.org/~media/Files/PDF/Publications/Justice%20System%20Journal/Judicial%20Ethics%20Education.ashx>
- Çalışır, Kurtuluş. T (2015), *Yargı Etiği*, Ankara, Adalet Yayınevi
- Çetiner, Selma (2005), Yargı Kararlarının Hukuka Uygunluğu, *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005, Sakarya, (187-195)

- Çetiner, Selma (2016), *Yargı Etiği (Yargı Erki ve Değerler)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Çiftçioğlu, Cengiz Topel (2012), 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa Göre Hâkim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, 127-157, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/753774>
- Çilingir, Lokman (2000), Kant'ta Pratik Aklın Doğal Diyalektiği, *Felsefe Dünyası*, Sayı: 32, 67-75 http://www.academia.edu/6033872/Kantta_Pratik_Akl%C4%B1n_Do%C4%9Fal_Diyalekti%C4%9Fi
- Davran, Zeynep (2000), Hukuk Kurallarının Etik Temelleri, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, (s.139-152), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Durkheim, Emile (1986), *Meslek Ahlakı*, Çev. Mehmet Karasan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, <http://www.muharrembalci.com/kitaplika/19.pdf>
- EGİAD (Ege Genç İş Adamları Derneği) (1999), Türkiye'de Yargının Sorunları ve Çözümler, İzmir, <https://www.egiad.org.tr/wp-content/uploads/arastirma-raporlari/yarginin-sorunlari.pdf>
- Encj.eu, (2019) <https://www.encj.eu/articles/82>, Erişim Tarihi: 28.11.2019
- Eryılmaz, Bilal ve Biricikoğlu, Hale (2011), Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik, İş Ahlakı Dergisi, Cilt 4, Sayı7, (19-45). <http://isahlakidergisi.com/wp-content/uploads/2014/06/sayi07-yilmaz-tr.pdf>
- Etik.gov.tr (2019a), <http://www.etik.gov.tr/egitim-faaliyetleri/>, Erişim Tarihi: 09.10.2019
- Etik.gov.tr (2019b), <http://www.etik.gov.tr/egitim-istatistikleri/>, Erişim Tarihi: 09.10.2019
- European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) (2009), *Judicial Ethics Report 2008-2009*, ENCJ Working Group, <https://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/encjreportjudicialethics20082009.pdf>

- European Network of Councils for the Judiciary (2010a), *Judicial Ethics Report 2009-2010: Principles, Values and Qualities*, ENCJ Working Group, <https://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>
- European Network of Councils for the Judiciary (2010b), *London Declaration On Judicial Ethics*, the General Assembly of ENCJ, 2-4 June 2010, London, https://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/encj_london_declaration_recj_declarati on_de_londres.pdf
- Evrensel Hakimler Şartı (the Universal Charter of the Judge), International Association of Judges (17.11.1999), Taiwan. <https://www.fjc.gov/sites/default/files/2015/Universal%20Charter%20of%20the%20J udge.pdf>
- Evrensel Hakimler Şartı, (the Universal Charter of the Judge), International Association of Judges (güncellenmiş), (14.11.2017), Santiago de Chile. https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/the_universal_charter_of_the_judge/universal_charter_2017_english.pdf
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2010), *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Flick, Uwe (2009), *An Introduction to Qualitative Research Fourth Edition*, Sage Publications, London, https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/551900/mod_resource/content/0/Uwe_Flick_An_Introduction_to_Qualitative_Research.pdf.
- Gözler, Kemal (2011), *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt 1*, Bursa, Ekin Yayınevi.
- Gül, Abdülhamit (2019), Yargı Etiği Bildirgesi Tanıtım Toplantısı Konuşma Metni, Ankara, <http://basin.adalet.gov.tr/resimler/2019-03-11.pdf>

Gülener, Serdar (2011), Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap Verebilirlik ve Türk Yargı Sistemi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 2, (215-252). http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_2_7.pdf

Gürler, Sercan (2007), *Ahlak ve Adalet: Çağdaş Ahlak Felsefesi ve Adalet Sorunu*, İstanbul, Legal Yayıncılık

Hacettepe.edu.tr (2019), http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_listesi.php?prg_ref=PRGRAM_000000000000000000000000054&birim_kod=494&submenuheader=2&prg_kod=494, Erişim Tarihi: 15.10.2019

Hakimler ve Savcılar Kurulu (2018), Hakimler ve Savcılar Kurulu 2017 Yılı Faaliyet Raporu, Şubat 2018, Ankara, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/files/HSK%202017%20YILI%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf>

Hakimler ve Savcılar Kurulu (2017), Hakimler ve Savcılar Kurulu 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Şubat 2017, Ankara, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/files/HSYK-Faaliyet-%20Raporu-2016.pdf>

Hakimler ve Savcılar Kurulu (2019), *Türk Yargı Etiği Bildirgesi*, Ankara, <https://www.adalet.gov.tr/popular/etik-bildirge.pdf>

Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı, (08-10.07.1998), Strazburg. <http://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/6b93439f-7312-4e49-a52d7e0e2790845a.pdf>

Heimsoeth, Heinz (2014), *Kant'ın Felsefesi*, Çev. Takiyettin Mengüşoğlu, Ankara, Doğu Batı Yayınları

Hsk.gov.tr (2019), http://www.hsk.gov.tr/DisIliskilerProje/1_turkiye-de-yargi-etiginin-guclendirilmesi-projesi.aspx, Erişim Tarihi: 01.02.2020

- Hsk.gov.tr (2020), <https://www.hsk.gov.tr/TeftisKurulu/TeftisKurulu.aspx>, Erişim Tarihi: 15.03.2020
- Hukuk.istanbul.edu.tr (2020), <https://hukuk.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/dekan-mesaji>, Erişim Tarihi: 05.01.2020
- Işıқтаç, Yasemin (2000), Hukuk Etik İlişkisinde Yeni Gelişmeler, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 58 (1-2) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004200>
- Italy Code of Ethics, <https://rm.coe.int/italy-code-of-ethics-preamble/1680731081>
- İnam, Ahmet (2014), Halsiz Kalmış Bir Ahlakın Cehenneminde: Ahlakı Hak Saklasın Bir Yarım Var İçinde, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl:1, Sayı:4, Ağustos Eylül Ekim 1998 (5. Baskı: Haziran 2014)
- İnceoğlu, Sibel (2007), Karşılaştırmalı Hukuk Yaklaşımıyla Yargıca Yönelik Disiplin Süreçlerinin Yargı Bağımsızlığına Etkisi, *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, Sayı 72, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-351>
- İnceoğlu, Sibel (2011), Yeni Anayasada Bağımsız Bir Yargı İçin Neler Yapılmalı? Uluslar Arası Belgeler Işığında Öneriler, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 95, (235-268). <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2011-95-725>
- İnceoğlu, Sibel (2012), *Devlette Etikten Etik Devlete: Yargıda Etik*, İstanbul, TÜSİAD. <http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/6048-devlette-etikten-etik-devlete-yargida-etik>
- İşgüden, Burcu ve Çabuk, Adem (2006), Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 16, 59-86, <http://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50334/651796>
- Jayawickrama, Nihal (2009), Bir Adli Adap Rehberi Hazırlanması, Bildiri. http://etik.gov.tr/Portals/0/meslek_etigi/Yarg%C4%B1%20eti%C4%9Fi.pdf

- Johnson, Vincent R. (2002), the Ethical Foundations of American Judicial Independence, *Fordham Urban Law Journal*, Cilt 29, Sayı 3, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1828&context=ulj>
- Judicial Conference of the United States (2019), Code of Conduct for United States Judges 05.04.1973, https://www.uscourts.gov/sites/default/files/code_of_conduct_for_united_states_judges_effec tive_march_12_2019.pdf
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2005), *T.C. Resmi Gazete*, 25785, 13.04.2005, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8044&MevzuatIliski=0&S>
- Kant, Immanuel (2002), *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Çev. İoanna Kuçuradi, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Karakoç, Yusuf (2012), Hukuk - Etik İlişkisi, *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar V Sempozyum Kitabı, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 24. Kitap, Hazırlayanlar Hayrettin Ökçesiz, Gülriz Uygur ve Saim Üye, 13-17 Eylül 2010, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, (91-95), <http://hfsa-sempozyum.com/wp-content/uploads/2019/02/HFSA24-Karakoc%CC%A7.pdf>
- Kart, Berfin (2006), *Deontolojist ve Teleolojist Kuramlar İnkileminde "Erdem Etiği"*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kesim, Erdoğan (2005), Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluğu), *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı: 18-19 Kasım 2005-Sakarya* (s.269-281), Sakarya, Bilge Matbaacılık.
- KGEK (2009), *Academic Researches on Public Ethics Volume 1, Ethics for the Prevention of Corruption in Turkey*, Ankara

- KGEK (2009), *Academic Researches on Public Ethics Volume 2, Ethics for the Prevention of Corruption in Turkey*, Ankara
- Kılavuz, Raci (2002), Yönetmelik Etik ve Halkın Yönetmelik Etik Oluşumuna Etkileri, *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Cilt:26, No:2, 255-266
<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/72.pdf>
- Kırmaz, Birol (2008), *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Anayasasında Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya,
<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/8483/235257.pdf?sequence=1>
- Kocaoğlu, Serhat Sinan (2011), Türkiye Cumhuriyeti Yargı Sisteminin Temel Sorunu Hâkim (& Savcı) Niteliği ve Bu Hususta Eklektik Bir Çözüm Önerisi (Kassandra'nın Çılgılığı), *Ankara Barosu Dergisi*, 2011/3, 16-84,
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33792/374225>
- Koyuncu, Nuran ve Gök, Ümmügülsüm (2019), Türk Hukuk Tarihinde ve Karşılaştırmalı Hukukta Hakimlik Mesleğine Giriş ve Hakim Yardımcılığı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, (68-86),
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/747053>
- Kozinski, Alex (2004), the Real Issues of Judicial Ethics, *Hofstra Law Review*, Cilt 32, Sayı 4,
<https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2587&context=hlr>
- Kuçuradi, İoanna (1998), Psikososyal Etik ve Profesyonel Etik Giriş, Kuçuradi, İoanna (Ed), *Ethics of the Professions: Medicine, Business, Media, Law*, (s.1-15), New York, Springer
- Kuçuradi, İoanna (2003), Etik ve Etikler, *Türkiye Mühendislik Haberleri (TMH)*, Sayı 423, 2003/1 https://www.academia.edu/31525183/Ionna_kucuradi_-_Etik_ve_Etikler

- Kuçuradi, İoanna (2009a), Felsefi Etik ve Meslek Etikleri, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Kuçuradi, İoanna (2009b), *Uludağ Konuşmaları- Özgürlük Ahlak Kültür Kavramları*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu
- Kuçuradi, İoanna (2011), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu
- Kutlu, Mustafa (2001), *Kuvvetler Ayrılığı Temelleri Gelişimi Hukuk Devletinin Kökenleri*, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Kübler, Friedrich (2000), Hukuk Devletinde Yasama ve Yargı Organlarında Meslek Etiği, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, (s.153-166), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Lievense, Andrew J. ve Cohn, Avern (2007), the Federal Judiciary and the ABA Model Code: the Parting of the Ways, *the Justice System Journal*, Cilt 32, Sayı 3, <https://www.jstor.org/stable/pdf/27977350.pdf>
- Lubet, Steven (1998), Judicial Discipline and Judicial Independence, *Law and Contemporary Problems*, Vol:61, No:3 (59-74). https://www.jstor.org/stable/1192416?seq=1#page_scan_tab_contents
- Mufredat.meb.gov.tr (2020), <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>, Erişim Tarihi: 13.03.2020
- Mengüşoğlu, Takiyettin (2014), *Felsefeye Giriş*, Ankara, Doğu Batı Yayınları
- Oxforddictionaries.com (2018), <https://en.oxforddictionaries.com/definition/ethics>, Erişim Tarihi: 05.06.2018
- Ökçesiz, Hayrettin (2000), Hukuk Devleti ve Yargııcı, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, (s.167-182), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları

- Öktem, Ülker (2004), Kant Ahlâkı, *Araştırma* 18, s.11 -21, Ankara, A.Ü. Mtb
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/922/11498.pdf>
- Ömürgönülşen, Uğur (2009), Sistem Çalışmaları: Son Yıllarda Uygulanan Yolsuzlukla Mücadele Önlemlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi (Etik Davranış İlkeleri, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Ceza Mevzuatı ve Disiplin Mevzuatı), Türkiye’de Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi, Haziran 2019, Ankara.
- Ömürgönülşen, Uğur (2016), *Türkiye’de Etik ve Dürüstlikle İlgili Ulusal Kamu Yönetimi Mevzuatının Gözden Geçirilmesi Teknik Rapor*, Yolsuzluğun Önlenmesi ve Etiğin Teşviki İçin Teknik Destek Projesi, Aralık 2016, Ankara
- Özbudun Ergun (2008), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara
- Özekes, Muhammed (2009), Ülkemizde Yargı Etiği Sorunlarına Örneklerle Bir Bakış, *Yasama ve Yargı Etiği Alanındaki Gelişmeler Uluslararası Konferansı*,
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/425.pdf>
- Özen, Muharrem (2010), Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl:68, Sayı:2010/1, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33777/374073>
- Özlem, Doğan (2004), *Etik - Ahlak Felsefesi-*, İstanbul, İnkılap Kitabevi
- Park Heungsik, Blenkinsopp, John Blenkinsopp, M. Kemal Öktem and Uğur Ömürgönülşen, (2008), Cultural Orientation and Attitudes Toward Different Forms of Whistleblowing: A Comparison of South Korea, Turkey, and the U. K., *Journal of Business Ethics* , vol.82, 929-939,
https://www.jstor.org/stable/pdf/25482339.pdf?casa_token=JeJHF2wcyxgAAAAA:1DXXu-SMHUBSE44XhUG2ljOM4QsuwjKhOmnFxAyp-6ALUI9rwxFUn2AcB6QznuH2CgI49CuNR1IqkkKNUvmxTaD1NI7hzUbjjPtrL7U9el8qHzizpnef

- Piepper, Annemarie (2012), *Etiğe Giriş*, Çev. Veysel Atayman ve Gönül Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- Pustu, Yusuf (2011), *Kamu Yönetiminde Etik Bir Sorun Alanı Olarak Rüşvet*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=zD1B0cW7zVr3VcnZjitVXrtVboHu8TfRzTJpf5rlj7EZrsqkRHwt5yOXP3iNg78>
- Rotunda, Ronald D. (2006), Judicial Ethics, the Appearance of Impropriety, and the Proposed New ABA Judicial Code, *Hofstra Law Review*, Cilt 34:1337 https://law.hofstra.edu/pdf/lrv_issues_v34n04_a01.pdf
- Sade, Ümit (2013), Hakim ve Cumhuriyet Savcılarının Performans Değerlendirmesinde Türkiye Örneği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Yıl 4, Sayı 13, (223-253). <http://www.taa.gov.tr/yayin/turkiye-adalet-akademisi-dergisi-sayi-13/>
- Saldırım, Mustafa (2017), Projenin Tanıtımı, Mustafa Saldırım, Gülşah Sibel Akbulut ve Gözde Hülagü (Haz.), *Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi Açılış Sempozyumu: 13-14 Nisan 2017*, Ankara, (14-19), https://www.yargitay.gov.tr/documents/SEMPOZYUM_KITABI.pdf
- Sancar, Mithat ve Atılgan, Eylem Ümit (2009), *Adalet Biraz Es Geçiliyor... Demokratikleşme Sürecinde Hakimler ve Savcılar*, Ankara, TESEV Yayınları, <https://www.tesev.org.tr/tr/research/adalet-biraz-es-geciliyor-demokratikleşme-surecinde-hakimler-ve-savcilar/>
- Sarı, Cengiz (2013), *Meslek Etiği ve Türkiye’de Yargının Etik Yapılanması*, Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=iTkOhwevEenJZ3onUvs52jqpIIH0NsOvuYIoiWRhad6aAaDAKq1uIfaStpom1zTd>
- Sarı, Cengiz (2014), Hakimlerin Hesap Verebilirliği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 5, Sayı 17, (361-382). <http://www.taa.gov.tr/yayin/turkiye-adalet-akademisi-dergisi-sayi-17/>

- Soysal, Mümtaz (1984), Temel Nitelikleriyle 1961 ve 1982 Anayasaları (Karşılaştırmalı), *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 1, (11-20), https://ayam.anayasa.gov.tr/media/6321/mumtaz_soysal.pdf , Erişim Tarihi: 22.06.2019
- Soysal, Mümtaz (2000), Politika ve Etik, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, (s.183-194), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Şahin, Kemal (2006), Bağımsızlık Etik İlkesi ve Hakimlerin Bağımsızlığı, *Hukuk Gündemi Dergisi*, 2006/5, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2006-2/3.pdf>
- Taa.gov.tr (2019), <https://www.taa.gov.tr/sayfa/tarihce>, Erişim Tarihi: 24.11.2019
- TBBM Tutanak Dergisi* (1990), 18. Dönem, 3.Yasama Yılı, Cilt 44, 104. Birleşim, 18.04.1990, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c044/tbmm18044104.pdf>
- T.C. 1924 Anayasası, *T.C. Resmi Gazete*, 5905, 15.01.1945. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>
- T.C. 1961 Anayasası, *T.C. Resmi Gazete*, 10859, 20.07.1961. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>
- T.C. 1982 Anayasası, *T.C. Resmi Gazete*, 17863, 09.11.1982. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>
- Tdk.gov.tr (2018), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a5280dd5974e8.37520131, Erişim Tarihi: 10.06.2018
- Tekin, Hasan Hüseyin (2006), Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/521/4777>

- Tepe, Harun (2014), Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: “Etik” Kavramı, Tarihçesi ve Günümüzde Etik, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl:1, Sayı:4, Ağustos Eylül Ekim 1998 (5. Baskı: Haziran 2014)
- Tepe, Harun (2016a), *Pratik Etik- Etiğin Pratik Sorunları*, Ankara, Bilgesu Yayıncılık
- Tepe, Harun (2016b), *Teorik Etik- Etiğin Bilgisel Sorunları*, Ankara, Bilgesu Yayıncılık
- Tepe, Harun (2017), Yargı Etiği ya da Yargıda Etik: Yargı Nasıl Etik Olur?, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (HFD)*, 7 (1), 85-96, <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C7S1hakemsizmakale4.pdf>
- Terhechte, Jörg Philipp (2009), Judicial Ethics for a Global Judiciary – How Judicial Networks Create their own Codes of Conduct, *German Law Journal*, Cilt 10, S 04, <https://doi.org/10.1017/S2071832200001188>
- Tomasi, Claudio (2017), Program Açılış Konuşması, Mustafa Saldırım, Gülşah Sibel Akbulut ve Gözde Hülagü (Haz.), *Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi Açılış Sempozyumu*: 13-14 Nisan 2017, Ankara, (7-10), https://www.yargitay.gov.tr/documents/SEMPOZYUM_KITABI.pdf
- Topakkaya, Arslan (2010), *Hukuk ve Adalet*, Ankara, Yetkin Yayınları
- Topuzkanamış, Engin (2016), Hukuk, Ahlak ve Meslek Etiği Üzerine, *HFSA Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - VII" Sempozyumu*, 27. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/yayinlar/kitaplar/doc/hfsa27.pdf>
- Türkeri, Mehmet (2014), *Etik Kuramları*, Antalya, Lotus Yayınevi
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Başkanlığı (2018), *Yargıda Şeffaflığa İlişkin İstanbul Bildirgesi ve Taslak Uygulama Tedbirleri*, Mustafa Saldırım, Gözde Hülagü, Gözde Ata ve Nazlı Ersoy (Haz.), Ankara, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1539699255.pdf>

- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Başkanlığı (2018), *Yargıtay Etik İlkeleri*, Ankara, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/yargitayEtikIlkelerTurkce.pdf>
- Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstisari Ziyaret Raporu (2003), Haz. Kjell Björnberg, Paul Richmond, AB Komisyonu, 28 Eylül- 10 Ekim 2003, Brüksel, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/avrupabirligi/turkyargisi/istisariziyaret/tr/%C4%B0stisariZiyaretRaporu-2003-tr.pdf>
- Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstisari Ziyaret Raporu (2004), Haz. Kjell Björnberg, Paul Richmond, AB Komisyonu, 11- 19 Temmuz 2004, Brüksel, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/avrupabirligi/turkyargisi/istisariziyaret/tr/%C4%B0stisariZiyaretRaporu-2004-tr.pdf>
- Türkiye Cumhuriyetinde Yargı Sisteminin İşleyişi, İstisari Ziyaret Raporu (2005), Haz. Kjell Björnberg, Ross Cranston, AB Komisyonu, 13- 22 Haziran 2005, Brüksel, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/avrupabirligi/turkyargisi/istisariziyaret/tr/%C4%B0stisariZiyaretRaporu-2005-tr.pdf>
- Uğur, Hüsamettin (2008), 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'na Eleştirel Bir Bakış ve Çözüm Önerileri, *TBB Dergisi*, Sayı 76, 289-320, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-76-426>
- Ulutaş, Ahmet ve Atabey, Ömer Serdar (2011), *Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Yargı Etiği: Ulusal Düzenlemeler Uluslararası Düzenleme ve İlkeler Yargı Kararları*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık
- United Nations (2011), *Resource Guide on Strengthening Judicial Integrity and Capacity*, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), New York https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/ResourceGuideonStrengtheningJudicialIntegrityandCapacity/11-85709_ebook.pdf
- United Nations Economic and Social Council (2006), Strengthening Basic Principles of Judicial Conduct, 2006/23, 72-80,

https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2000-2009/2006/ECOSOC/Resolution_2006-23.pdf

Uscourts.gov, (2019 a), <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/judicial-conduct-disability>

Uscourts.gov, (2019 b), <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/code-conduct-united-states-judges>

Usta, Aydın (2011), Kamu Yönetiminde Kuramdan Uygulamaya Etik ve Ahlak, KSÜ İİBF Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, (39-50)
<http://etik.gov.tr/Portals/0/makaleler/Kamu%20Y%C3%B6netiminde%20Etik%20ve%20Ahlak%20ayd%C4%B1n%20usta%20S%C4%B0STEMDE.pdf>

Uygur, Gülriz (2017a), Yargıtay Üyeleri, Tetkik Hâkimleri, Cumhuriyet Savcıları ve Personelle İlişkin Etik İlkeler Hakkında Anketin Sonuçları, Mustafa Saldırım, Gülşah Sibel Akbulut ve Gözde Hülagü (Haz.), *Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi Açılış Sempozyumu*: 13-14 Nisan 2017, Ankara, (113-125),
https://www.yargitay.gov.tr/documents/SEMPOZYUM_KITABI.pdf , Erişim Tarihi:12.02.2020

Uygur, Gülriz (2017b), Ön Çalıştay Sonuçlarının Değerlendirilmesi Ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İle Etik İlişkisi, Mustafa Saldırım, Gözde Hülagü (Haz.), *Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi Etik İlkeler Çalıştayı*: 12-16 Mayıs 2017 Antalya, (52-65),
https://www.yargitay.gov.tr/documents/ETIK_ILKELER_CALISTAY_KITABI.pdf , Erişim Tarihi:12.02.2020

Ünal Özkorkut, Nevin (2008), Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı'da ve Günümüz Türkiye'si'nde Yargıya Genel Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 1, (225-242). <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/263/2362.pdf>

Winkler, Adam and James Zagel (1995), the Independence of Judges, *University of California, Los Angeles School of Law Public Law & Legal Theory Research Paper*

Series, Vol: 46, (795-834).

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=808624

Yakut Çayır, Melike ve Sarıtaş, Mustafa Tuncay (2017), Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Kullanımı: Bir Betimsel İçerik Analizi (2011-2016), *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 11 (2), 518-544, https://www.researchgate.net/publication/322201435_Nitel_Veri_Analizinde_Bilgisayar_Kullanimi_Bir_Betimsel_Icerik_Analizi_2011-2016

Yaman, Abdulsemet (2013), *Türk Kamu Yönetiminde Etik Uygulamaları ve Kamu Çalışanlarının Etik Değerlere Bağlılığının Değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı Örnekleme*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US-zbp-pFlhBC5OTn6FRZZ5ciVdz3zRYn2-k3wl5x8qzn>

Yargıtay Etik, Şeffaflık ve Güven Projesi Bilgi Notu (2017), https://www.yargitay.gov.tr/documents/BilgiNotu_Information.pdf

Yargıtay.gov.tr, (2020), <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/94/etik-seffalik>, Erişim Tarihi: 15.02.2020

Yatkın, Ahmet (2015), *Kamuda Etik Yönetimi*, Nobel Yayıncılık, Ankara

Yıldırım, Cemal (2004), *Ansiklopedik Çağdaş Felsefe Sözlüğü Terimler, Öğretiler, Filozoflar*, İstanbul, Doruk Yayıncılık

Yılmaz, Alim (2009), Felsefenin Sunduğu Bir İmkan Olarak Uygulamalı Etik, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Yıl 5, Sayı 19-20, (67-78), <https://books.google.com.tr/books?id=AYhIDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>

Yüksel, Mehmet (2002), Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişisine Sosyolojik Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı 57-1, (177-195) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2484/3248.pdf?show>

- Yüksel, Mehmet (2015), Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 9-26 <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S1makale1.pdf>
- Yüksel Saadet (2012), Türk Anayasa Hukukunda Hakimlerin Bağımsızlığına Genel Bir Bakış, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C LXX, S 2, (71-98), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/97732>
- 2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu (1983), *T.C. Resmi Gazete*, 17971, 26.02.1983, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf>
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu (1990), *T.C. Resmi Gazete*, 20508, 04.05.1990, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3628.pdf>
- 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, 25486, 08.06.2004. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5176.pdf>
- 5579 Sayılı Yargıtay Kanunu (1983), *T.C. Resmi Gazete*, 17953, 08.02.1983, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2797.pdf>
- 6087 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanunu (2010), *T.C. Resmi Gazete*, 27789, 18.12.2010, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6087.pdf>
- 609 Sayılı KHK, Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2017), *T.C. Resmi Gazete*, 30052, 29.04.2017, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-2.htm>
- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011), *T.C. Resmi Gazete*, 27836, 04.02.2011. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-2.htm>
- 703 Sayılı KHK, Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Hükmünde Kararname (2018), *T.C. Resmi Gazete*, 30473, 09.07.2018,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.htm>

EK 1: GÖRÜŞME SORULARI

1. Etik denildiğinde ne anlamaktasınız?
2. Bangalore Yargı Etiği İlkeleri hakkında bilgiye sahip misiniz?
3. Eğitim/Meslek hayatınız boyunca etikle ilgili herhangi bir eğitimde yer aldınız mı?
4. Sizce yargıda etik dışı davranışlar en çok hangi alanlarda/durumlarda görülmektedir?
5. Yargıda karşılaşılan en önemli etik sorun size göre nedir?
6. Sizce yargıdaki etik sorunların kaynağı nedir?
7. Yargıda etik sorunların önüne geçilmesi/ azaltılması için alınması gereken önlemler neler olabilir?
8. Hakimler etik olarak uygun görmedikleri bir hukuk kuralını uygulamak durumunda olduklarında nasıl davranmalıdırlar?
9. Etik olmayan davranışlar ve uygulamalar içindeki bir hakime ne tür ve nasıl bir yaptırım uygulanmalıdır? Bu yaptırımı uygulamak hangi kurumun yetki alanına girmelidir?
10. Etik kurallara uygun davranmadığına şahit olduğunuz bir meslektaşınızı gerekli mercilere rapor eder miydiniz?
11. Sizce Türkiye’de yargıda etik ilkelerin/ kodların belirlenmesinin yargıya nasıl bir etkisi olacaktır?
12. Çalıştığınız kurumlarda karşılaştığınız etik ile ilgili en önemli sorunlar nelerdir?
13. Çalıştığınız kurumlarda etik farkındalığın artırılmasına yönelik herhangi bir faaliyet yapıldı mı?
14. İlk derece mahkemeleri yüksek mahkemelerle kıyasladığınızda yargı bağımsızlığı ve etik açısından farklılık görmekte misiniz? Görüyorsanız bunların sebepleri neler olabilir?
15. Eklemek istediğiniz görüş ve önerileriniz var mı?

EK 3: ETİK KOMİSYON İZİN BELGESİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 23.11.2018 18:57
Sayı: 35853172-300-E.00000341257

E.00000341257

Sayı : 35853172-300
Konu : Esra Nur TUĞAN Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Bütünleşik Doktora programı öğrencilerinden Esra Nur TUĞAN'ın Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN danışmanlığında yürüttüğü "Türkiye'de Yargı Etiği: İlk Derece Mahkemelerde Görevli Hakimler Üzerine Bir Çalışma" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 20 Kasım 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden B0857F909-6F524-461ed-9E39-363486387e8214 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFPİ

